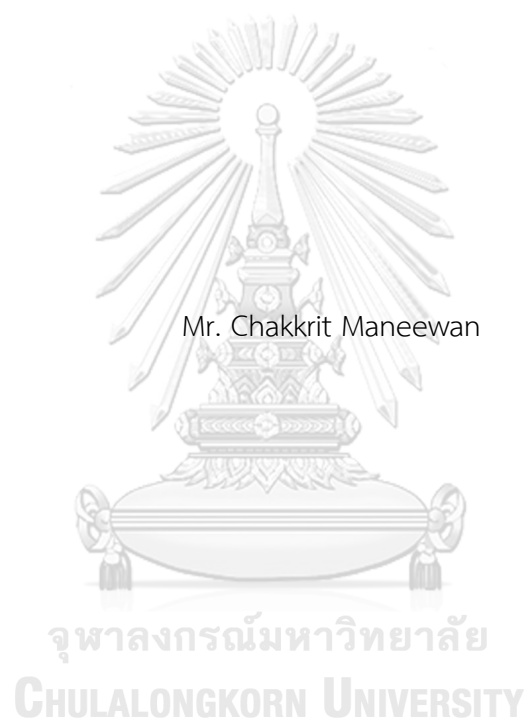

ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชานิติศาสตร์ ไม่สังกัดภาควิชา/เทียบเท่า
คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2563
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

LEGAL PROBLEMS OF EMANCIPATION OF MINOR

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Laws in Laws
Common Course
FACULTY OF LAW
Chulalongkorn University
Academic Year 2020
Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์	ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์
โดย	นายจักรกฤษณ์ มณีวรรณ
สาขาวิชา	นิติศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	ศาสตราจารย์ ดร.ศนันท์กรณ์ โสทธิพันธุ์

คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยรับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต

.....	คณบดีคณะนิติศาสตร์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปาริณา ศรีวินิชย์)	
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์	
.....	ประธานกรรมการ
(อาจารย์ ดร.มานิตย์ วงศ์เสารี)	
.....	อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ศาสตราจารย์ ดร.ศนันท์กรณ์ โสทธิพันธุ์)	
.....	กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.มนินทร์ พงศาปาน)	

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

จักรกฤษณ์ มณีวรรณ : ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์. (LEGAL PROBLEMS OF EMANCIPATION OF MINOR) อ.ที่ปรึกษาหลัก : ศ. ดร.ศนันท์กรณ์ โสดีพิพันธุ์

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งศึกษาหลักกฎหมายเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยมาตรา 19 ได้บัญญัติให้บุคคลพ้นจากภาวะผู้เยาว์และบรรลุนิติภาวะเมื่อมีอายุสิบปีบริบูรณ์ และมาตรา 20 ซึ่งกำหนดข้อยกเว้นให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะก่อนมีอายุสิบปีบริบูรณ์ เมื่อผู้เยาว์ทำการสมรสอย่างถูกต้องตามกฎหมาย กล่าวคือ เมื่อชายและหญิงผู้เยาว์มีอายุสิบเจ็ดปีบริบูรณ์โดยได้รับความยินยอมจากบิดามารดา หรือเมื่อบุคคลที่มีอายุต่ำกว่าสิบเจ็ดปีบริบูรณ์ทำการสมรสหลังจากได้รับอนุญาตจากศาลให้ทำการสมรสได้ แล้วแต่กรณี ซึ่งเกี่ยวข้องกับบทบัญญัติในบรรพ 5 ว่าด้วยการหมั้นและการสมรส

ทั้งนี้ การที่กฎหมายกำหนดให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะเมื่ออายุครบสิบปีบริบูรณ์หรือโดยการสมรสที่บัญญัติไว้เมื่อประมาณหนึ่งร้อยปีที่แล้ว อาจไม่เพียงพอต่อการคุ้มครองสิทธิและประโยชน์ของผู้เยาว์ในปัจจุบัน เนื่องจากสถานการณ์ทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองของประเทศราชอาณาจักรไทยเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเป็นอย่างมาก วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จึงมุ่งศึกษากฎหมายในเรื่องดังกล่าววิเคราะห์เปรียบเทียบกับหลักกฎหมายในประเทศเดียวกันของต่างประเทศ ทั้งที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์และระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ (1) กลุ่มประเทศที่มีระบบอนุญาตให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะก่อนเกณฑ์อายุโดยคำสั่งศาลหรือโดยข้อเท็จจริง คือ ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส ประเทศราชอาณาจักรสเปน ประเทศสหรัฐอเมริกา รัฐแคลิฟอร์เนีย และประเทศแคนาดา รัฐควิเบก และ (2) กลุ่มประเทศที่ไม่มีหรือเคยมีระบบอนุญาตให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะก่อนเกณฑ์อายุโดยคำสั่งศาลหรือโดยข้อเท็จจริง คือ ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ประเทศราชอาณาจักร อังกฤษ และประเทศสมาพันธรัฐสวิส

จากผลการศึกษา เห็นควรให้มีการปรับปรุงแก้ไขหลักกฎหมายในเรื่องดังกล่าว โดยประการแรกให้ลดเกณฑ์อายุในการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์จากเดิมที่กำหนดไว้เมื่ออายุสิบปีบริบูรณ์เป็นสิบแปดปีบริบูรณ์ ประการที่สอง ควรแก้ไขเกณฑ์อายุในการสมรสของผู้เยาว์เป็นสิบหกปีบริบูรณ์ จากที่กำหนดเกณฑ์อายุไว้ที่สิบเจ็ดปีตามมาตรา 1448 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และประการสุดท้าย ควรเพิ่มเติมบทบัญญัติเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะโดยคำสั่งศาล ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เพื่อให้ผู้เยาว์ที่มีศักยภาพได้รับประโยชน์จากการใช้ความสามารถทางแพ่งได้อย่างเต็มที่และเร็วขึ้น

สาขาวิชา นิติศาสตร์
ปีการศึกษา 2563

ลายมือชื่อนิสิต
ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก

6280105234 : MAJOR LAWS

KEYWORD:

Chakkrit Maneewan : LEGAL PROBLEMS OF EMANCIPATION OF MINOR. Advisor: Prof. Sanunkorn Sotthibandhu, Dr.jur.

This thesis particularly aims to study the regulations regarding the emancipation of minors under the Civil and Commercial Code. According to section 19, it sets out that a person, on the completion of twenty years of age, ceases to be a minor and become sui juris and section 20 sets out the exemption which allows a minor to become sui juris prior to the completion of twenty years of age upon a legal marriage. In light of that regulation, a marriage can be made by a man and a woman who have completely reached their seventeen years of age, upon the consent of their parents, or a marriage can be made by a man and a woman who are under seventeen years old, after the permission of court is obtained, as the case may be, as related to the regulations prescribed in Book 5 “Betrothal” and “Marriage”.

However, the regulation on the emancipation of minors when the twenty years of age has been completely reached or by marriage, was written about one hundred years ago and may not be sufficient in order to protect the rights and benefits of the minors at present due to the fact that the current economic, social and political circumstances of the kingdom of Thailand has significantly changed from the past. Therefore, this thesis focuses on the comparative study on the same legal problems occurred in other countries which use a common law and a civil law system, divided into the following two groups (1) group of countries which allows the emancipation of minors prior to the prescribed age criteria upon the court order or the facts, consists of the French Republic, the Kingdom of Spain, the United States of America (California) and Canada (Quebec) and (2) group of countries which do not allow or used to allow the emancipation of minors prior to the prescribed age criteria upon the court order or the facts, consists of *The Federal Republic of Germany*, England and the Swiss Confederation.

According to the result of the study, it recommends that the relevant regulations should be amended accordingly. Firstly, the prescribed age criteria for a sui juris should be decreased from the current age criteria of the completion of twenty years of age to the completion of eighteen years of age. Secondly, the age criteria for the marriage of minors should be changed to the completion of sixteen years of age from the current age criteria of the completion of seventeen years of age pursuant to section 1448 under the Civil and Commercial Code. Lastly, the emancipation of minors by the court order should be added to the Civil and Commercial Code in order to allow the potential minors to earn the maximum benefits from their own civil abilities in full and faster.

Field of Study: Laws
Academic Year: 2020

Student's Signature
Advisor's Signature

กิตติกรรมประกาศ

ความสำเร็จของผู้เขียนจากการศึกษาในหลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิเทศศาสตร์ หมวดกฎหมาย เอกชนและธุรกิจ ณ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ประจำปีการศึกษา 2563 นี้ มีอาจเกิดขึ้นได้โดยหากปราศจาก “กำลังความรู้” และ “กำลังใจ” ที่บุคคลต่าง ๆ มอบให้แก่ผู้เขียนด้วยความกรุณาจากใจจริงมาโดยตลอด

ก่อนอื่น ผู้เขียนขอขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร. ศนันทกรณ์ โสทธิพันธุ์ ซึ่งรับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาตั้งแต่วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ยังเป็นเพียงรายงานในวิชาสัมมนากฎหมายเอกชนและธุรกิจ โดยท่านได้ให้ความรู้ คำปรึกษา ความคิดเห็นและข้อแนะนำที่ชัดเจนและเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง แสดงให้เห็นถึงความเป็นนักวิชาการและความเชี่ยวชาญด้านกฎหมายเอกชนอย่างแท้จริง ทั้งยังใส่ใจรายละเอียดเล็ก ๆ น้อย ๆ ทุกประการ ตลอดจนปรับวิธีการเข้ารับการศึกษาให้สอดคล้องกับมาตรการในการป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 หรือโรคโควิด 19 เป็นอย่างดี ทำให้ผู้เขียนสามารถบริหารจัดการเวลาได้อย่างมีประสิทธิภาพ กระทั่งสามารถพัฒนาการศึกษาวิจัยครั้งนี้ให้กลายเป็นวิทยานิพนธ์ฉบับสมบูรณ์ได้ในที่สุด นอกจากนี้ ผู้เขียนขอขอบพระคุณ อาจารย์ ดร. มานิตย์ วงศ์เสรี ตุลาการศาลปกครองสูงสุด และรองศาสตราจารย์ ดร. มุนินทร์ พงศาปาน คณบดี คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่รับเป็นประธานกรรมการและกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ตามลำดับ ทั้งยังสละเวลาอันมีค่าเพื่อให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ในขณะที่ท่านทั้งสองต่างก็มีภาระและความรับผิดชอบตามตำแหน่งหน้าที่มากมายหลายประการ

ผู้เขียนขอขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านที่ได้ประสาขาวิชาความรู้ตลอดระยะเวลาแห่งการศึกษา ในหลักสูตรฯ นี้ รวมถึงคณาจารย์ทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติที่เรียบเรียงหนังสือและตำราวิชาการอันทรงคุณค่า ตามที่ปรากฏรายชื่อในรายการอ้างอิงท้ายเล่ม เจ้าหน้าที่หลักสูตรฯ ทุกท่านที่คอยสนับสนุนและช่วยเหลือ การดำเนินการด้านธุรการเป็นอย่างดี และเจ้าหน้าที่ศูนย์ "เพชรรัตน" นิติทรัพยากร ที่อำนวยความสะดวกในการสืบค้นข้อมูลเพื่อใช้ประกอบการศึกษา ตลอดจนเพื่อนร่วมรุ่นทุกคนที่ต่างเป็นกำลังใจให้กันและกันด้วยดีเสมอมา

ท้ายที่สุดนี้ ผู้เขียนขอแสดงความขอบคุณและความระลึกถึงด้วยกตัญญูแก่เวทิตาจิตไปยังบิดา มารดา ตายาย และบุพการีทุกท่าน รวมถึงสมาชิกทุกคนในครอบครัว โดยเฉพาะภริยา นางสาวศรียา ท่านศรีสุข ที่สำเร็จการศึกษานิเทศศาสตรบัณฑิตและนิเทศศาสตรมหาบัณฑิตจากสถาบันอันทรงเกียรติแห่งเดียวกันนี้ โดยได้ช่วยอ่านทบทวนเพื่อพิสูจน์อักษรและคอยเป็นแรงผลักดันให้ผู้เขียนตั้งใจศึกษาเล่าเรียนจนประสบความสำเร็จ

หากวิทยานิพนธ์เรื่อง “ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์” ฉบับนี้มีข้อผิดพลาดประการใด ผู้เขียนขอน้อมรับไว้แต่เพียงผู้เดียว ในทางตรงกันข้าม หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีคุณประโยชน์ในแง่หนึ่งแง่ใด ขอให้คุณประโยชน์เหล่านั้นเป็นเสมือนเครื่องบูชาพระคุณและน้ำใจของบุคคลที่ได้กล่าวถึงข้างต้นทุกท่าน

จักรกฤษณ์ มณีวรรณ

สารบัญ

	หน้า
.....	ค
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ค
.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ง
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ฉ
สารบัญรูปภาพ.....	ฐ
บทที่ 1	1
บทนำ.....	1
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	6
1.3 สมมติฐาน.....	6
1.4 ขอบเขตการวิจัย.....	6
1.5 วิธีดำเนินการวิจัย	7
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	8
1.7 ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	8
บทที่ 2	11
ข้อความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ในระบบกฎหมายไทย	11
2.1 ความนำ.....	11
2.2 ความหมายของผู้เยาว์และการบรรลุนิติภาวะ.....	11

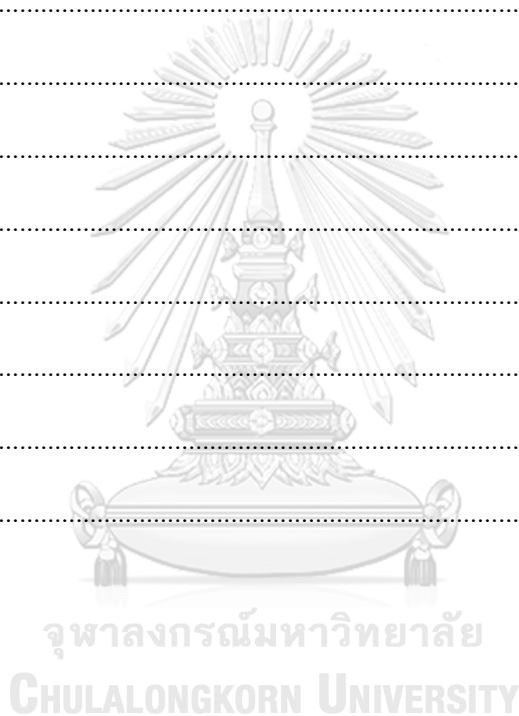
2.2.1 ความหมายทางภาษาศาสตร์	12
2.2.2 ความหมายทางวิทยาศาสตร์	13
2.2.3 ความหมายทางสังคมศาสตร์	14
2.2.4 ความหมายทางนิติศาสตร์	15
2.3 ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ตามกฎหมายไทย	16
2.3.1 ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ก่อนจัดทำประมวลกฎหมาย.....	16
2.3.2 ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ในการร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 1 พ.ศ. 2466	21
2.3.3 ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ในการแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 1 พ.ศ. 2468	23
2.3.4 ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ในการแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 1 พ.ศ. 2535	28
2.4 หลักกฎหมายและผลทางกฎหมายเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ในระบบกฎหมายไทย	29
2.4.1 หลักกฎหมายเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์.....	29
2.4.1.1 การบรรลุนิติภาวะเมื่ออายุครบยี่สิบปีบริบูรณ์	30
2.4.1.2 การบรรลุนิติภาวะโดยการสมรส.....	32
2.4.2 ผลทางกฎหมายเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์	36
2.4.2.1 ผลทางกฎหมายต่อผู้แทนโดยชอบธรรม	36
2.4.2.2 ผลทางกฎหมายว่าด้วยความสามารถในการทำนิติกรรม	40
2.4.2.3 ผลทางกฎหมายในการจัดการทรัพย์สิน	45
2.5 ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ในระบบกฎหมายไทย	45
2.5.1 ปัญหาเกี่ยวกับเกณฑ์อายุในการบรรลุนิติภาวะ	46
2.5.2 ปัญหาเกี่ยวกับเงื่อนไขในการบรรลุนิติภาวะโดยเหตุอื่น	46
2.5.3 ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้อำนาจปกครองเหนือตัวผู้เยาว์	47

2.5.4 ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับความสามารถในการทำนิติกรรมของผู้เยาว์.....	47
2.5.5 ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการใช้อำนาจจัดการทรัพย์สินของผู้เยาว์	47
2.5.6 ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองประโยชน์ของสังคม.....	48
2.6 สรุป	49
บทที่ 3	50
การบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ตามกฎหมายต่างประเทศ	50
3.1 ความนำ.....	50
3.2 ข้อความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะตามระบบกฎหมายโรมัน	50
3.2.1 วิวัฒนาการและความหมายของการบรรลุนิติภาวะ	51
3.2.1.1 วิวัฒนาการและความเป็นมาทางประวัติศาสตร์.....	51
3.2.1.2 ความหมายของผู้เยาว์ในระบบกฎหมายโรมัน.....	54
3.2.2 ข้อความคิดและหลักการที่เกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะ	56
3.2.2.1 รูปแบบของการบรรลุนิติภาวะ	59
3.2.2.2 หลักเกณฑ์ในการบรรลุนิติภาวะ	62
3.2.2.3 ผลทางกฎหมายของการบรรลุนิติภาวะ	63
3.2.2.4 การเพิกถอนการบรรลุนิติภาวะ	63
3.3 กลุ่มประเทศที่มีระบบอนุญาตให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะโดยคำสั่งศาลหรือโดยข้อเท็จจริง.....	64
3.3.1 ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส	64
3.3.1.1 ข้อความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ตามกฎหมายฝรั่งเศส	64
3.3.1.2 การบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ตามกฎหมายฝรั่งเศส.....	67
3.3.2 ประเทศราชอาณาจักรสเปน (ระบบ Civil Law).....	79
3.3.2.1 ข้อความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ตามกฎหมายสเปน	79
3.3.2.2 การบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ตามกฎหมายสเปน	80

3.3.3 ประเทศสหรัฐอเมริกา รัฐแคลิฟอร์เนีย	85
3.3.3.1 ข้อความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ตามกฎหมาย สหรัฐอเมริกา รัฐแคลิฟอร์เนีย.....	86
3.3.3.2 การบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ตามกฎหมายสหรัฐอเมริกา รัฐแคลิฟอร์เนีย	87
3.3.4 ประเทศแคนาดา รัฐควิเบก.....	95
3.3.4.1 ข้อความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ตามกฎหมายแคนาดา รัฐ ควิเบก	95
3.3.4.2 การบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ตามกฎหมายแคนาดา รัฐควิเบก.....	96
3.4 กลุ่มประเทศที่ไม่มีระบบอนุญาตให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะโดยคำสั่งศาลหรือโดยข้อเท็จจริง. 106	
3.4.1 ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี	106
3.4.1.1 ข้อความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ตามกฎหมายเยอรมัน	106
3.4.2 ประเทศสหราชอาณาจักร อังกฤษ	115
3.4.2.1 ข้อความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ตามกฎหมายอังกฤษ	115
3.4.2.2 ความหมายของผู้เยาว์และการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ตามกฎหมายอังกฤษ	115
3.4.2.3 การสมรสของผู้เยาว์ตามกฎหมายอังกฤษ.....	116
3.4.2.4 สิทธิ หน้าที่และความสามารถของผู้เยาว์ตามกฎหมายอังกฤษ.....	117
3.4.3 ประเทศสมาพันธรัฐสวิส	120
3.4.3.1 ข้อความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ตามกฎหมายสวิส	120
3.4.3.2 ความหมายของผู้เยาว์และการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ตามกฎหมายสวิส .	120
3.4.3.3 การสมรสของผู้เยาว์ตามกฎหมายสวิส.....	120
3.4.3.4 สิทธิ หน้าที่และความสามารถของผู้เยาว์ตามกฎหมายสวิส.....	121
3.5 สรุป	125

บทที่ 4	126
บทวิเคราะห์เปรียบเทียบปัญหากฎหมายว่าด้วยการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์	126
4.1 ความนำ	126
4.2 ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับอายุในการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์	127
4.2.1 ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับเกณฑ์อายุในการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์	127
4.2.2 ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับเกณฑ์อายุในการสมรสของผู้เยาว์	132
4.3 ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ในการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์	136
4.3.1 ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะโดยการสมรสของผู้เยาว์	136
4.3.2 ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะโดยเหตุหรือวิธีการอื่น	140
4.4 ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับผลจากการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์	147
4.4.1 ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองประโยชน์ของผู้เยาว์และบุคคลอื่น	148
4.4.2 ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองประโยชน์ของสังคม	150
4.4.2.1 ผู้เยาว์ที่มีความสามารถและศักยภาพสูง	151
4.4.2.2 การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของประเทศไทย	151
4.5 ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการเพิกถอนการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์	152
4.6 สรุป	157
บทที่ 5	158
บทสรุปและข้อเสนอแนะ	158
5.1 บทสรุป	158
5.1.1 เกณฑ์อายุในการบรรลุนิติภาวะ	158
5.1.2 การบรรลุนิติภาวะโดยการสมรส	159
5.1.3 การบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์โดยเหตุหรือวิธีการอื่น	160
5.2 ข้อเสนอแนะ	161
5.2.1 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับเกณฑ์อายุในการบรรลุนิติภาวะ	161

5.2.2 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะโดยคำสั่งศาล	164
5.2.3 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับเกณฑ์อายุในการสมรสของผู้เยาว์	166
บรรณานุกรม.....	168
ภาคผนวก.....	177
ภาคผนวก ก	178
ภาคผนวก ข	180
ภาคผนวก ค	182
ภาคผนวก ง.....	185
ภาคผนวก จ	194
ภาคผนวก ฉ	199
ภาคผนวก ช	201
ภาคผนวก ซ	203
ภาคผนวก ฌ	208
ประวัติผู้เขียน.....	210

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 1 รูปแบบการบรรลุนิติภาวะโดยกระบวนการ emancipatio ตามกฎหมายโรมัน	61
ตารางที่ 2 เงื่อนไขการขอความยินยอมในการสมรสของผู้เยาว์ตามกฎหมายฝรั่งเศส	70
ตารางที่ 3 เกณฑ์อายุบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์และเกณฑ์อายุในการสมรสตามกฎหมายอังกฤษ..	117
ตารางที่ 4 ข้อมูลเปรียบเทียบการบรรลุนิติภาวะ.....	123
ตารางที่ 5 ข้อมูลเปรียบเทียบการบรรลุนิติภาวะโดยเกณฑ์อายุ	132
ตารางที่ 6 ข้อมูลเปรียบเทียบอายุขั้นต่ำที่กฎหมายอนุญาตให้ผู้เยาว์ทำการสมรสได้	134
ตารางที่ 7 ข้อมูลเปรียบเทียบการบรรลุนิติภาวะโดยการสมรสของผู้เยาว์	139
ตารางที่ 8 รูปแบบการบรรลุนิติภาวะโดยเหตุหรือวิธีการอื่น	140
ตารางที่ 9 ข้อมูลเปรียบเทียบการเพิกถอนการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์.....	155
ตารางที่ 10 ข้อเสนอแนะในการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์	167

สารบัญรูปภาพ

	หน้า
รูปภาพที่ 1 การพ้นจากภาวะผู้เยาว์และการบรรลุนิติภาวะ	30
รูปภาพที่ 2 โครงสร้างครอบครัวและการใช้อำนาจของหัวหน้าครอบครัวตามกฎหมายโรมัน	57
รูปภาพที่ 3 การบรรลุนิติภาวะตามกฎหมายฝรั่งเศส.....	75
รูปภาพที่ 4 การบรรลุนิติภาวะตามกฎหมายสเปน	81
รูปภาพที่ 5 การบรรลุนิติภาวะตามกฎหมายสหรัฐอเมริกา รัฐแคลิฟอร์เนีย	91
รูปภาพที่ 6 การบรรลุนิติภาวะตามกฎหมายแคนาดา รัฐควิเบก	102

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 19 ได้บัญญัติให้บุคคลพ้นจากภาวะผู้เยาว์ และบรรลุนิติภาวะเมื่อมีอายุยี่สิบปีบริบูรณ์¹ กล่าวคือ กฎหมายมีเจตนารมณ์กำหนดให้บุคคลที่มีอายุ ยี่สิบปีบริบูรณ์เป็นผู้ใหญ่ที่มีความเจริญงอกงามทางสติปัญญา สามารถจัดการงานของตนและ รับผิดชอบตนเองได้ ทั้งยัง มีความสามารถในการทำนิติกรรม ตลอดจนมีและใช้สิทธิในทางกฎหมายแพ่ง โดยสมบูรณ์²

อย่างไรก็ตาม กฎหมายมิได้นิยามความหมายของคำว่าผู้เยาว์ไว้เป็นการเฉพาะ แต่กฎหมาย ใช้เกณฑ์อายุในการกำหนดความเป็นผู้เยาว์ การพ้นจากภาวะผู้เยาว์และการบรรลุนิติภาวะของบุคคล โดยมีได้คำนึงถึงความรู้ความสามารถและองค์ประกอบแวดล้อมอื่น เนื่องจากเกณฑ์อายุเป็นเกณฑ์ ที่สามารถพิสูจน์ได้แน่นอนและสามารถระบุได้ว่าบุคคลอยู่ในสถานะใดในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ ได้อย่างชัดเจน ไม่สามารถแก้ไขเปลี่ยนแปลงได้ เนื่องจากอายุย่อมล่วงไปตามกาลเวลาที่ผ่านไป แต่ละขณะ ในขณะที่เหตุผลอื่นเป็นหลักเกณฑ์ที่อาจเปลี่ยนแปลงได้ ไม่มีความแน่นอนคงที่ ด้วยเหตุนี้ จึงสามารถให้ความหมายไว้ได้เพียงว่า ผู้เยาว์ (Minor) คือ บุคคลที่อายุต่ำกว่ายี่สิบปีบริบูรณ์ หรือบุคคลที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ ซึ่งเป็นบุคคลที่อ่อนอายุและประสบการณ์ ยังไม่มีความเจริญงอกงาม ทางสติปัญญา ย่อมมีจิตวิญญ์อ่อนและมีความสามารถในการควบคุมสภาพจิตใจที่จำกัด ทั้งยังไม่อยู่ในฐานะที่จะจัดการงานของตนเองได้ และไม่สามารถรับผิดชอบในการตัดสินใจและการกระทำ ของตนเองได้ กฎหมายจึงกำหนดให้ผู้เยาว์เป็นผู้ที่หย่อนความสามารถประเภทหนึ่ง³

¹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 19 “บุคคลย่อมพ้นจากภาวะผู้เยาว์และบรรลุนิติภาวะเมื่อมีอายุยี่สิบปีบริบูรณ์”

² อนุมติ ไจสมุท, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 ว่าด้วยบุคคล (นครหลวงกรุงเทพธนบุรี: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2515), หน้า 161.

³ ประสิทธิ์ โสวิไลกุล, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยบุคคล, พิมพ์ครั้งที่ 7 (กรุงเทพฯ: นิติธรรม, 2562), หน้า 67.

นอกจากเกณฑ์อายุที่กำหนดการพ้นจากภาวะผู้เยาว์และการบรรลุนิติภาวะของบุคคลแล้ว มาตรา 20 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ยังได้กำหนดข้อยกเว้นให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะก่อนมีอายุสี่ปีบริบูรณ์ เมื่อผู้เยาว์ทำการสมรสอย่างถูกต้องตามกฎหมาย กล่าวคือ เมื่อชายและหญิงผู้เยาว์มีอายุสิบเจ็ดปีบริบูรณ์ โดยได้รับความยินยอมจากบิดามารดา หรือเมื่อบุคคลที่มีอายุต่ำกว่าสิบเจ็ดปีบริบูรณ์ทำการสมรสหลังจากได้รับอนุญาตจากศาลให้ทำการสมรสได้ แล้วแต่กรณี⁴ อย่างไรก็ตาม การที่กฎหมายกำหนดให้ผู้เยาว์ที่ทำการสมรสอย่างถูกต้องตามกฎหมายพ้นจากภาวะผู้เยาว์และบรรลุนิติภาวะนั้น มิได้อาศัยเหตุผลเดียวกับการกำหนดเกณฑ์อายุ แต่พิจารณาถึงเหตุผลตามข้อเท็จจริงทางสังคม เนื่องจากการสมรสทำให้ชายและหญิงอยู่กินกันฉันสามีภรรยา มีความสัมพันธ์ในฐานะครอบครัวเดียวกัน มีลักษณะทางกายภาพในวัยเจริญพันธุ์ที่พร้อมจะมีบุตร และอาจประกอบอาชีพให้มีรายได้สำหรับใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน ซึ่งส่งผลต่อทรัพย์สินและบุตร ซึ่งเป็นบุคคลที่จะเกิดขึ้นในอนาคต รวมถึงบุคคลภายนอกที่อาจมีปฏิสัมพันธ์ในทางกฎหมายด้วย ดังนั้น หากกฎหมายมิได้บัญญัติให้ผู้เยาว์ที่สมรสแล้วเป็นผู้บรรลุนิติภาวะ ย่อมเป็นการฝ่าฝืนข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในสังคมและขัดต่อธรรมชาติของมนุษย์⁵

ทั้งนี้ วิวัฒนาการทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ ส่งผลให้เกิดกระแสความเปลี่ยนแปลงต่อการดำเนินชีวิตของผู้คนเป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นอารมณ์ความรู้สึก สุขภาพ ครอบครัว การประกอบอาชีพ สิ่งแวดล้อม การสื่อสาร การคมนาคมขนส่ง การดำเนินธุรกิจ และอุตสาหกรรม ตลอดจนสภาพสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองที่มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันเป็นลูกโซ่อย่างรวดเร็ว ทั้งในระดับประชาคมโลกและในสังคมไทยในปัจจุบัน⁶

จากข้อเท็จจริงข้างต้น นอกจากจะแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการด้านต่าง ๆ ที่เจริญก้าวหน้าไปในทิศทางที่ดีขึ้นแล้ว แต่ในขณะเดียวกัน ความเปลี่ยนแปลงทั้งหลายเหล่านั้นทำให้เกิดปัญหาตามมาอย่างเลี่ยงไม่ได้ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ปัญหาครอบครัว ปัญหาชุมชนที่ขยายออกไปจนกลายเป็นปัญหาสังคมที่ฝังรากลึกในที่สุด นอกจากนี้ ปัญหาดังกล่าวส่งผลต่อรูปแบบของครอบครัว จากเดิมที่เคยเป็นครอบครัวขนาดใหญ่ ประกอบด้วยสมาชิกหลายรุ่นหลายคน กลายเป็นครอบครัวขนาดเล็กที่มีสมาชิกเพียงสองรุ่น คือ บิดามารดาและบุตรเท่านั้น ในบาง

⁴ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 20 “ผู้เยาว์ยอมบรรลุนิติภาวะเมื่อทำการสมรส หากการสมรสนั้นได้ทำตามบทบัญญัติมาตรา 1448”

⁵ ประสิทธิ์ โสวิไลกุล, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยบุคคล, หน้า 162.

⁶ อุดมพร ชื่นไพบูลย์, ปัญหาสังคม (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2561), หน้า 37-39.

ครอบครัว สมาชิกมิได้แสดง ความรักและดูแลเอาใจใส่ที่เหมาะสม ทำให้เกิดความรู้สึกห่างเหินและไม่ผูกพันรักใคร่กัน สมาชิกในครอบครัวแต่ละคนต่างดำเนินชีวิตของตนโดยมิได้คำนึงถึงสมาชิกคนอื่นเท่าที่ควร ทั้งยังมีปฏิสัมพันธ์กันน้อยลงด้วย ทำให้วิถีชีวิตของผู้คนในสังคมปรับเปลี่ยนไปในรูปแบบปัจเจกนิยม (Individualism) มากยิ่งขึ้น กล่าวคือ บุคคลแต่ละคนเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเองและดำเนินชีวิตโดยมิได้สนใจบริบทแวดล้อมและสมาชิกคนอื่นในสังคมมากไปกว่าตนเอง ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันอันเป็นคุณลักษณะดั้งเดิมของสังคมไทยก็ลดน้อยลงไปเช่นกัน⁷

หากพิจารณาเฉพาะเด็กและเยาวชน ซึ่งเป็นสมาชิกกลุ่มหนึ่งของสังคม ถือว่าเป็นกลุ่มคนที่มีความสามารถในการพัฒนาตนเองและปรับตัวให้เท่าทันความก้าวหน้าของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีได้เป็นอย่างดีและมีประสิทธิภาพกว่าสมาชิกของสังคมในวัยอื่น โดยเฉพาะผู้ใหญ่และผู้สูงอายุที่อาจมีความสามารถในการเข้าถึงเทคโนโลยีและรับรู้ข้อมูลข่าวสารน้อยกว่า เนื่องจากเหตุผลที่เกี่ยวกับรูปแบบการดำเนินชีวิต สภาพจิตใจ สุขภาพ อาชีพ รวมถึงภาระและความรับผิดชอบที่ย่อมมีมากกว่าวัยเด็กและเยาวชน อย่างไรก็ตาม ความสามารถที่แตกต่างกันของผู้คนแต่ละช่วงวัย ตลอดจนความรู้ ประสบการณ์ ระดับจิตสำนึกและวิจรรณญาณในการกลั่นกรอง ไตร่ตรองและพิจารณาเหตุผลจากข้อมูลข่าวสารที่ได้รับ หรือเหตุการณ์ที่ประสบพบเจอ อาจแตกต่างกันตามแต่ละบุคคล ไม่สามารถกำหนดเจาะจงได้แน่ชัด แต่เมื่อพิจารณาสังคมในภาพรวม จะเห็นว่ามีช่องว่างระหว่างวัย ซึ่งเป็นสาเหตุหลักของปัญหาสังคม ไม่ว่าจะในระดับบุคคล ระดับครอบครัว ระดับชุมชน ระดับชาติ ระดับภูมิภาคและระดับนานาชาติ กระทั่งเกิดปัญหาเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนหลายประการ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ปัญหาในระดับบุคคลที่เกิดจากพันธุกรรม ไม่ว่าจะเป็นสติปัญญา สภาพจิตใจ รวมถึงโรคภัยไข้เจ็บ ซึ่งเป็นเหตุให้เด็กและเยาวชนมีสภาพร่างกายที่ไม่แข็งแรงสมบูรณ์ มีความรู้สึกนึกคิดที่เป็นปมด้อยมองโลกต่างจากคนทั่วไป ทำให้มีบุคลิกภาพและพฤติกรรมที่ต่อต้านบรรทัดฐานของสังคม⁸

ปัญหาครอบครัวที่เกิดจากความรุนแรงในครอบครัว การหย่าร้าง คุณภาพชีวิต ตลอดจนการประกอบอาชีพ ซึ่งทำให้เกิดปัญหาเด็กที่มีพฤติกรรมรุนแรงก้าวร้าว และปัญหาการกระทำผิด

⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 15-16.

⁸ ประเทือง ธนียพล, กฎหมายเกี่ยวกับการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว, พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, เมษายน 2562), หน้า 10-11.

กฎหมายและอาชญากรรมของเด็กและเยาวชน ปัญหาเด็กกำพร้า ปัญหาเด็กและเยาวชนถูกทอดทิ้ง ปัญหาเด็กเร่ร่อน เป็นต้น⁹

ปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อม ทั้งที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา การคบเพื่อน สภาพเศรษฐกิจ และอิทธิพลของสื่อ ที่อาจทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับผู้เยาว์ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการประพฤติน่าเป็นอาชญา กระทั่งไม่สามารถแก้ไขปรับปรุงได้ การละเมิดกฎหมายและระเบียบของสังคม การใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหา ปัญหาอบายมุขและปัญหายาเสพติด¹⁰

ทั้งนี้ กลไกทางกฎหมายได้กำหนดแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวข้างต้นไว้ เช่น บิดามารดามีหน้าที่อุปการะเลี้ยงดูและให้การศึกษาตามสมควรแก่บุตรในระหว่างที่เป็นผู้เยาว์ ส่วนบุตรที่แม้บรรลุนิติภาวะแล้ว แต่หาเลี้ยงตนเองมิได้หรือเป็นผู้ทุพพลภาพ กฎหมายก็ยังกำหนดให้บุตรดังกล่าวอยู่ในอุปการะของบิดามารดา¹¹ ซึ่งสอดคล้องกับขนบธรรมเนียมประเพณี ค่านิยมและระบบครอบครัวว่าด้วยการอุปการะเลี้ยงดูบุคคลในครอบครัวของไทย กล่าวคือ สมาชิกในครอบครัวเดียวกันย่อมมีความรักและความเมตตาต่อกัน จึงช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันอยู่เสมอ ในขณะเดียวกัน นโยบายการบริหารจัดการของภาครัฐได้กำหนดแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวข้างต้นไว้เช่นเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นการให้ความอุปการะเลี้ยงดูเด็กที่ถูกทอดทิ้ง เด็กกำพร้า เด็กอนาถา เด็กที่อยู่ในครอบครัวยากจน รวมถึงเด็กที่ประพฤติน่าติและสร้างปัญหาให้สังคม โดยภาครัฐได้จัดให้มีการช่วยเหลือ ในรูปแบบของการสังคมสงเคราะห์ โดยเฉพาะการศึกษาและการสาธารณสุขควบคู่กันไป เพื่อบรรเทาและแก้ไขปัญหาดังกล่าว รวมถึงคุ้มครองสวัสดิภาพของเด็กและเยาวชนเหล่านั้นให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและเหมาะสม ทั้งยังเป็นการรักษาความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน อีกทางหนึ่ง¹²

ในทางตรงกันข้าม พัฒนาการด้านต่าง ๆ ที่เจริญก้าวหน้าขึ้นนั้น ทำให้เด็กและเยาวชนบางคนสามารถพัฒนาความสามารถของตนให้เทียบเท่าหรือมากกว่าผู้ใหญ่ กลายเป็นผู้มีความรู้

⁹ จตุพร ลิ้มมันจรี, *จิตวิทยาวัยรุ่น* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2549), หน้า 361-365.

¹⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 277.

¹¹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1564 “*บิดามารดาจำต้องอุปการะเลี้ยงดู และให้การศึกษาตามสมควรแก่บุตรในระหว่างที่เป็นผู้เยาว์*

บิดามารดาจำต้องอุปการะเลี้ยงดูบุตรซึ่งบรรลุนิติภาวะแล้ว แต่เฉพาะผู้ทุพพลภาพและหาเลี้ยงตนเองมิได้”

¹² อภิรัตน์ เพ็ชรศิริ ปรีชา สุวรรณทัต และ สิทธิชัย วีระชาญพิชิต, *กฎหมายกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม*, พิมพ์ครั้งที่ 14 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2545), หน้า 593-599.

ความสามารถในการดำเนินชีวิตและประกอบสัมมาชีพ ทำให้มีรายได้เป็นของตนเอง นับว่าเด็กและเยาวชนเหล่านั้น เป็นสมาชิกที่ดี มีความสำนึกผิดชอบชั่วดี สามารถรับผิดชอบตนเองรวมถึงผู้อื่นได้ และเป็นสมาชิกที่มีคุณภาพและมีศักยภาพสูงของสังคมที่อาจไม่จำเป็นต้องพึ่งพาการอุปการะเลี้ยงดูจากบิดามารดาหรือผู้ปกครอง ดังนั้น การที่กฎหมายกำหนดผู้เยาว์พ้นจากภาวะผู้เยาว์และบรรลุนิติภาวะโดยเกณฑ์อายุหรือโดยการสมรสนั้น อาจเป็นการจำกัดสิทธิและทำให้ผู้เยาว์ที่มีคุณสมบัติดังกล่าวเสียประโยชน์ กล่าวอีกนัยหนึ่ง กลไกทางกฎหมายว่าด้วยการบรรลุนิติภาวะที่บังคับใช้ในปัจจุบัน อาจมิได้คุ้มครองประโยชน์ของผู้เยาว์ได้ตามความมุ่งหมายของกฎหมายข้างต้นอย่างแท้จริง¹³

ในขณะที่เจตนารมณ์ของกฎหมายที่จำกัดความสามารถ สิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบของผู้เยาว์ไว้นั้น กฎหมายมุ่งคุ้มครองและช่วยเหลือผู้เยาว์ การดูแลทรัพย์สินของผู้เยาว์ ตลอดจนบุคคลภายนอกเป็นสำคัญ เพื่อป้องกันมิให้ผู้อื่นกระทำการอันเป็นเหตุให้สิทธิและทรัพย์สินของผู้เยาว์ได้รับผลกระทบ ทั้งยังเป็นการป้องกัน มิให้ผู้เยาว์ใช้สิทธิจนก่อความเสียหายต่อทั้งตนเอง ทรัพย์สิน และผู้อื่น ทั้งนี้ การที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บัญญัติให้ผู้เยาว์พ้นจากภาวะผู้เยาว์และบรรลุนิติภาวะโดยเกณฑ์อายุหรือโดยการสมรสนั้น อาจไม่เพียงพอและไม่สอดคล้องต่อสภาวะทางสังคมไทยในปัจจุบัน

ด้วยเหตุนี้ จึงจำเป็นต้องพิจารณาหลักเกณฑ์ของกฎหมายที่เกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะของไทย ว่ายังคงประสานและสอดคล้องกับข้อเท็จจริงและสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงหรือไม่ ไม่ว่าจะเป็นการคุ้มครองสิทธิและประโยชน์ของผู้เยาว์ การคุ้มครองสิทธิและประโยชน์ของบิดามารดาหรือผู้ปกครอง การคุ้มครองสิทธิประโยชน์ของผู้อื่น ความเป็นธรรม รวมถึงการรักษาคุณค่าของสังคมทั้งในระดับครอบครัวและระดับชุมชน ตลอดจนความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน ยิ่งเมื่อพิจารณาจากกฎหมายของนานาอารยประเทศส่วนใหญ่ที่ลดเกณฑ์อายุบรรลุนิติภาวะและบัญญัติกระบวนการให้ผู้เยาว์พ้นจากภาวะผู้เยาว์และบรรลุนิติภาวะก่อนเกณฑ์อายุ โดยกำหนดวิธีคุ้มครองสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ ของทั้งผู้เยาว์ บุคคลภายนอก ทรัพย์สินของผู้เยาว์ ตลอดจนค่านิยมอันดีงามของสังคมไว้อย่างรอบด้าน

¹³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 456-463.

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1.2.1 เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีทางกฎหมาย ตลอดจนวิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์
- 1.2.2 เพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหาเกี่ยวกับรูปแบบ หลักเกณฑ์ และผลทางกฎหมายเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์
- 1.2.3 เพื่อเปรียบเทียบแนวคิด ทฤษฎี รูปแบบ วัตถุประสงค์และหลักกฎหมายที่เกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ของต่างประเทศ
- 1.2.4 เพื่อหาและเสนอแนวทางและมาตรการในการปรับปรุงและพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ให้เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมไทยในปัจจุบัน
- 1.2.5 เพื่อส่งเสริมการใช้กลไกและกระบวนการทางกฎหมายในการแก้ไขปัญหาสังคมอย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสม

1.3 สมมติฐาน

การที่กฎหมายกำหนดให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะเมื่ออายุครบยี่สิบปีบริบูรณ์หรือโดยการสมรส อาจไม่เพียงพอต่อการคุ้มครองสิทธิและประโยชน์ของผู้เยาว์ในปัจจุบัน

1.4 ขอบเขตการวิจัย

สำหรับการศึกษานี้ ผู้เขียนจะศึกษาประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 และบรรพ 5 โดยเฉพาะบทบัญญัติที่เกี่ยวกับผู้เยาว์ การพ้นจากภาวะผู้เยาว์และการบรรลุนิติภาวะ รวมถึงเงื่อนไขการสมรสของผู้เยาว์ซึ่งมีผลทางกฎหมายทำให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะก่อนเกณฑ์อายุ ตลอดจนกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง โดยจะศึกษาเปรียบเทียบแนวคิด ทฤษฎี หลักกฎหมายแพ่ง กฎหมายครอบครัวและคำพิพากษาที่เกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ตามกฎหมายต่างประเทศ ทั้งที่ใช้ระบบกฎหมาย ซีวิลลอว์และระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

(1) กลุ่มประเทศที่มีระบบอนุญาตให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะก่อนเกณฑ์อายุโดยคำสั่งศาลหรือโดยข้อเท็จจริง คือ ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส ประเทศราชอาณาจักรสเปน ประเทศสหรัฐอเมริกา รัฐแคลิฟอร์เนีย และประเทศแคนาดา รัฐควิเบกและ (2) กลุ่มประเทศที่ไม่มีหรือเคยมีระบบอนุญาตให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะก่อนเกณฑ์อายุโดยคำสั่งศาลหรือโดยข้อเท็จจริง แต่ปัจจุบันได้ยกเลิกระบบดังกล่าวแล้ว คือ ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ประเทศราชอาณาจักร อังกฤษ และประเทศสมาพันธรัฐสวิส

1.5 วิธีดำเนินการวิจัย

สำหรับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้เขียนจะใช้วิธีการวิจัยทางเอกสาร (Documentary research) ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ กล่าวคือ ภาษาอังกฤษและภาษาฝรั่งเศส โดยทำการศึกษาประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 และบรรพ 5 โดยเฉพาะบทบัญญัติที่เกี่ยวกับผู้เยาว์ การบรรลุนิติภาวะ รวมถึงการสมรสของผู้เยาว์ซึ่งมีผลทางกฎหมายทำให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะก่อนเกณฑ์อายุไม่ว่าจะเป็นความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ ข้อความคิด วิวัฒนาการ ทฤษฎี และรูปแบบ ตลอดจนรวบรวม ค้นคว้า วิเคราะห์ และต่อยอดทางความคิดจากหนังสือ ตำรา วิทยานิพนธ์ วิทยานิพนธ์ บทความวิชาการ รายงานการวิจัย ข่าว รายงานการประชุมคณะกรรมการกฤษฎีกา ในส่วนที่มีข้อมูลเชื่อมโยงและสามารถเข้าถึงได้ และข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

นอกจากนี้ ผู้เขียนจะศึกษาเปรียบเทียบหลักกฎหมายว่าด้วยการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ของต่างประเทศ ทั้งที่เป็นระบบกฎหมายซีวิลลอว์ คือ ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส และประเทศราชอาณาจักรสเปน และประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา รัฐแคลิฟอร์เนีย และประเทศแคนาดา รัฐควิเบก ซึ่งได้ปรับปรุง แก้ไข และพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ให้สอดคล้องกับสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ในขณะเดียวกัน ผู้เขียนจะศึกษากฎหมายของกลุ่มประเทศที่ไม่มีหรือเคยมีระบบอนุญาตให้ผู้เยาว์พ้นจากภาวะผู้เยาว์โดยคำสั่งศาลหรือโดยข้อเท็จจริง แต่ปัจจุบันได้ยกเลิกไปแล้ว ซึ่งจะศึกษากฎหมายของประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ ได้แก่ ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และประเทศสมาพันธรัฐสวิส ตลอดจนประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ คือ ประเทศราชอาณาจักร อังกฤษ เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ เปรียบเทียบ สร้างความคิด และเสนอแนะแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาบทบัญญัติเกี่ยวกับการการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ ให้สอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยในปัจจุบัน

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1.6.1 ก่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิด วิวัฒนาการ ทฤษฎีทางกฎหมาย และกฎหมายสารบัญญัติว่าด้วยการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์
- 1.6.2 ช่วยให้ผู้รับรู้สภาพปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์
- 1.6.3 ทำให้เห็นถึงหลักการพื้นฐาน ตลอดจนแนวคิด ทฤษฎี รูปแบบ วัตถุประสงค์ และหลักกฎหมายของต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์
- 1.6.4 สามารถนำผลของการศึกษาข้างต้นมาเป็นแนวทางในการแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ ที่เหมาะสมกับสภาพสังคมของประเทศไทย
- 1.6.5 เสริมสร้างการใช้กลไกและกระบวนการทางกฎหมายในการแก้ไขปัญหาสังคมอย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสม

1.7 ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ไม่ปรากฏว่ามีเอกสาร ตำรา หรืองานวิจัยฉบับภาษาไทยที่มุ่งศึกษาเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์โดยตรง แต่ปรากฏว่ามีหนังสือ ตำรา วิทยานิพนธ์ทั้งฉบับภาษาไทยและภาษาต่างประเทศที่มุ่งศึกษาเกี่ยวกับลักษณะบุคคลและทบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 ที่ผู้เขียนประสงค์จะนำมาศึกษาในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ดังต่อไปนี้

- 1.7.1 มนมาศ สุมโนทยาน, นิติกรรมที่สมแก่ฐานานุรูปแห่งตนและจำเป็นในการดำรงชีพตามสมควรของผู้เยาว์. (กรุงเทพฯ: คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2559).

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ศึกษาปัญหาเรื่องการตีความและเรื่องการใช้มาตรา 24 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยเฉพาะนิยามและขอบเขตของคำว่า “สมแก่ฐานานุรูปแห่งตน” และ “เป็นการอันจำเป็นในการดำรงชีพตามสมควร” ที่บัญญัติไว้ในมาตราข้างต้น

ผู้วิจัยได้ศึกษา วิเคราะห์และเสนอแนะว่าเมื่อเกิดข้อเท็จจริงที่จะต้องนำบทบัญญัตินี้มาปรับใช้แล้ว ควรจะปรับใช้อย่างไร รวมถึงปัญหาเรื่องความเหมาะสมของผลจากการทำนิติกรรมว่าควรมีผลเช่นไร และปัญหาเรื่องความจำเป็นของบทกฎหมาย กล่าวคือ บทบัญญัติเช่นนี้มีความจำเป็นที่จะต้องบัญญัติหรือไม่ เพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของมาตราดังกล่าว ซึ่งต้องการให้ผู้เยาว์สามารถทำนิติกรรมที่จำเป็นแก่ตนอย่างแท้จริง นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังได้เสนอว่าการพิจารณาให้นิติกรรมที่ผู้เยาว์ทำลงไปนั้นมีผลหรือไร้ผลตามหลักกฎหมายใด ควรพิจารณาไปในแนวทางที่จะเป็นประโยชน์และคุ้มครองผู้เยาว์มากที่สุด

1.7.2 บงกชสุดา ทองละไม. การจัดการทรัพย์สินของผู้เยาว์โดยผู้ใช้อำนาจปกครอง.

(กรุงเทพฯ: คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2555).

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งศึกษาหลักกฎหมายเรื่องการจัดการทรัพย์สินของผู้เยาว์โดยผู้ใช้อำนาจปกครอง และผลของนิติกรรมที่เกี่ยวกับทรัพย์สินของผู้เยาว์ที่ผู้ใช้อำนาจปกครองกระทำไปโดยมิได้รับอนุญาตจากศาล ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 1574 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ทั้งนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าควรให้มีการปรับปรุงแก้ไขหลักกฎหมายเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าว โดยให้เพิ่มบทบัญญัติที่กำหนดให้ศาลต้องคำนึงถึงความเป็นอยู่ที่ดีของผู้เยาว์ และเพิ่มวิธีการในการรักษาผลประโยชน์ที่เกี่ยวกับทรัพย์สินของผู้เยาว์ให้มากขึ้น

1.7.3 กนกวรรณ ชูชื่น. การจัดการทรัพย์สินของผู้เยาว์ที่สมรสแล้ว. (กรุงเทพฯ:

คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552).

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ศึกษาบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่เกี่ยวกับการจัดการทรัพย์สินของผู้เยาว์ที่สมรสแล้ว เนื่องจากการสมรสของผู้เยาว์ทำให้ผู้เยาว์พ้นจากภาวะผู้เยาว์และบรรลุนิติภาวะ สามารถจัดการทรัพย์สินของตนเองได้โดยไม่มีการควบคุมดูแล ในขณะที่ผู้เยาว์ที่สมรสแล้วอาจยังไม่มีวุฒิภาวะเพียงพอที่จะจัดการทรัพย์สินของตนได้อย่างแท้จริง

นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้แสดงความคิดเห็นว่าการจัดการทรัพย์สินของผู้เยาว์ที่สมรสแล้ว เป็นการให้อำนาจแก่ผู้เยาว์ที่สมรสแล้วโดยสิ้นเชิง อาจทำให้ผู้เยาว์ที่สมรสแล้วไม่ได้รับประโยชน์จากการจัดการทรัพย์สินด้วยตนเองอย่างเต็มที่ และอาจก่อให้เกิดความเสียหายต่อทรัพย์สินของตนได้ในที่สุด

1.7.4 Jean De Lavalette. De l'émancipation en droit romain, en droit ancien et en droit français. (Aix, France : Université de France, Faculté de Droit d'Aix, 1884).

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้อธิบายกฎหมายเกี่ยวกับการพ้นจากภาวะผู้เยาว์ 3 ยุค ได้แก่ กฎหมายโรมัน ซึ่งเป็นรากฐานของกฎหมายฝรั่งเศสทั้งในระบบเก่า (สมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์) และกฎหมายฝรั่งเศส ในยุคใหม่ (หลังจากการปฏิวัติฝรั่งเศส) ที่มีการรวบรวมกฎหมายฝรั่งเศสระบบเก่า กฎหมายโรมันและกฎหมายจารีตประเพณี ตลอดจนค่านิยมจากการปฏิวัติฝรั่งเศสมาบัญญัติเป็นลายลักษณ์อักษร และจัดหมวดหมู่ไว้ในรูปแบบของประมวลกฎหมาย เรียกว่า ประมวลกฎหมายแพ่ง (Code civil) หรือประมวลกฎหมายนโปเลียน (Code Napoléon)

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังได้วิเคราะห์เชิงทฤษฎีว่าด้วยการพ้นจากภาวะผู้เยาว์ ตลอดจนผลในทางกฎหมายครอบครัว กฎหมายว่าด้วยทรัพย์สินและมรดก ที่แสดงให้เห็นถึงเจตนารมณ์ เหตุผลพื้นฐาน วิชาการ ตลอดจนขอบเขตระหว่างกฎหมายในแต่ละยุคสมัยข้างต้น ซึ่งแม้มีประเด็นที่ขัดแย้งและสอดคล้องกัน แต่ต่างก็มีเหตุผลสนับสนุน และสามารถนำมาปรับใช้ได้บริบทที่ต่างกันได้อย่างเหมาะสมตามสภาพสังคมในแต่ละยุคสมัยเหล่านั้น

บทที่ 2

ข้อความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ในระบบกฎหมายไทย

2.1 ความนำ

เกณฑ์อายุเป็นเป็นสิ่งบ่งชี้ภาวะผู้เยาว์และการบรรลุนิติภาวะที่มีความแน่นอนและชัดเจนที่สุด ด้วยเหตุนี้ กฎหมายจึงกำหนดเกณฑ์อายุไว้ว่าบุคคลผู้มีอายุเท่าใดเป็นผู้เยาว์ และบุคคลผู้มีอายุเท่าใดพ้นจากภาวะผู้เยาว์กลายเป็นผู้บรรลุนิติภาวะ โดยมีได้คำนึงถึงภาวะแห่งจิตใจหรือความสมบูรณ์ของร่างกาย สภาพแวดล้อม ชีวิตความเป็นอยู่ ระดับการศึกษา สำเนารู้ผิดชอบชั่วดี รวมถึงความสามารถรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่นแต่อย่างใด ซึ่งอาจแตกต่างจากหลักเกณฑ์ทางวิทยาศาสตร์และหลักเกณฑ์ทางสังคมศาสตร์ ดังนั้น ผู้เยาว์จึงเป็นผู้มีความบกพร่องในความสามารถประเภทหนึ่งตามกฎหมายไทย นอกเหนือจากบุคคลที่ศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถหรือคนเสมือนไร้ความสามารถ กล่าวคือ ผู้เยาว์มีสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบอย่างจำกัด กฎหมายจึงจำเป็นต้องเข้ามาควบคุมการใช้สิทธิของผู้เยาว์ เพื่อมิให้เกิดความเสียหายต่อสิทธิและหน้าที่ รวมถึงทรัพย์สินของผู้เยาว์ ตลอดจนบุคคลภายนอกที่เกี่ยวข้อง

สำหรับการศึกษาในบทที่ 2 ว่าด้วยข้อความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ในระบบกฎหมายไทยนั้น ผู้เขียนจะศึกษาความหมายของผู้เยาว์และการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ตามศาสตร์แขนงต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ หลักการและผลทางกฎหมาย ตลอดจนปัญหาทางกฎหมายที่เกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ในระบบกฎหมายไทย

2.2 ความหมายของผู้เยาว์และการบรรลุนิติภาวะ

ความหมายของผู้เยาว์และการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ สามารถพิจารณาจากศาสตร์แขนงต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ภาษาศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ และนิติศาสตร์

2.2.1 ความหมายทางภาษาศาสตร์

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ได้ให้ความหมายของคำว่า “ผู้เยาว์” ไว้ว่า “(กฎ) น. บุคคลผู้ยังไม่บรรลุนิติภาวะ.”¹ แสดงให้เห็นว่าคำดังกล่าวเป็นศัพท์เฉพาะทางนิติศาสตร์ จึงจำเป็นต้องศึกษาความหมายของคำว่าบรรลุนิติภาวะ ซึ่งเป็นคำศัพท์กฎหมายที่มีความเกี่ยวเนื่องและเชื่อมโยงกัน

ทั้งนี้ พจนานุกรมฉบับเดียวกันได้กำหนดนิยามคำว่า “นิติภาวะ” ไว้ว่า “(กฎ) น. ความมีความสามารถใช้สิทธิตามกฎหมายโดยสมบูรณ์ได้ด้วยตนเอง. (ดู บรรลุนิติภาวะ ประกอบ)”² และได้ให้ความหมายของคำว่า “บรรลุนิติภาวะ” ที่สอดคล้องกับบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ไว้ว่า “(กฎ) ก. มีอายุถึงกำหนดที่กฎหมายให้พ้นจากภาวะความเป็นผู้เยาว์และให้มีความสามารถใช้สิทธิตามกฎหมายทั้งปวงได้โดยสมบูรณ์ด้วยตนเอง โดยกฎหมายกำหนดให้บุคคลพ้นจากภาวะผู้เยาว์และบรรลุนิติภาวะเมื่อมีอายุ 20 ปีบริบูรณ์ หรือเมื่อผู้เยาว์ทำการสมรสโดยชอบด้วยกฎหมาย.”³

จากความหมายทางภาษาศาสตร์ข้างต้น แสดงให้เห็นว่าคำว่า “ผู้เยาว์” เป็นศัพท์เฉพาะทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับบทบัญญัติว่าด้วยบุคคล ความสามารถของบุคคล และครอบครัวตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ดังนั้น คำว่าผู้เยาว์จึงเป็นคำศัพท์ที่มีความหมายแคบ ไม่สามารถใช้คำอื่น ๆ ที่มีความใกล้เคียงแทนได้ดังเช่นความหมายตามศาสตร์แขนงอื่น ๆ ที่จะศึกษาต่อไป

ส่วนคำว่า “พ้น” นั้น พจนานุกรมฉบับดังกล่าวได้ให้ความหมายไว้ว่า “ก. อากาศที่ผ่านหรือหลุดออกไปอยู่นอกเขตหรือเลยที่กำหนดไว้ เช่น พ้นอันตราย พ้นทุกข์ พ้นบ้าน ข้ามพ้น บินพ้น ผ่าน พ้น หลุดพ้น เป็นต้น.”⁴ ด้วยเหตุนี้ ความหมายของการพ้นจากภาวะผู้เยาว์ในทางภาษาศาสตร์ย่อมหมายถึง ผู้ที่ผ่านหรือหลุดออกจากไปจากความเป็นผู้เยาว์ ทั้งนี้ การพ้นจากภาวะผู้เยาว์เป็นศัพท์ทางนิติศาสตร์ จึงไม่สามารถนิยามความหมายตามพจนานุกรมว่าเป็นกิริยาหรืออาการที่พ้นตามความหมายทั่วไปเท่านั้น แต่จำเป็นต้องพิจารณาจากบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยบุคคลและความสามารถของบุคคลเป็นการเฉพาะ

¹ ราชบัณฑิตยสถาน, "พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554" [ออนไลน์] เข้าถึงเมื่อ 25 ธันวาคม 2563. แหล่งที่มา: <https://dictionary.orst.go.th/>

² เรื่องเดียวกัน, [ออนไลน์].

³ เรื่องเดียวกัน, [ออนไลน์].

⁴ เรื่องเดียวกัน, [ออนไลน์].

2.2.2 ความหมายทางวิทยาศาสตร์

วิทยาศาสตร์เป็นศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการทางด้านร่างกายและสมองของมนุษย์ตลอดจนสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ มากที่สุด ดังนั้น จึงควรศึกษาความหมายของผู้เยาว์ การพ้นจากภาวะผู้เยาว์ และการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ในทางวิทยาศาสตร์ด้วย ทั้งนี้ นักวิทยาศาสตร์คนแรกที่ศึกษาและตั้งทฤษฎีเกี่ยวกับวิวัฒนาการของร่างกายและสมองของมนุษย์ในเชิงวิทยาศาสตร์ คือ ชาร์ล ดาร์วิน (Charles Darwin) ซึ่งมีชีวิตอยู่ระหว่างคริสต์ศักราช 1809 – 1882⁵ จากนั้น นักวิทยาศาสตร์รุ่นหลังได้นำไปศึกษาต่อยอด และแบ่งการเจริญเติบโตทางร่างกายและสมองของมนุษย์ออกเป็นวัยต่าง ๆ โดยพิจารณาจากเกณฑ์อายุ 5 ช่วงวัย ดังต่อไปนี้

วัยทารก ได้แก่ บุคคลที่มีอายุตั้งแต่แรกเกิดถึง 1 ปี ระบบประสาทยังเจริญเติบโตไม่สมบูรณ์ และไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้

วัยเด็ก ได้แก่ บุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 1 – 11 ปี มีพัฒนาการของกล้ามเนื้อและสมอง เริ่มช่วยเหลือตัวเองได้

วัยรุ่น ได้แก่ บุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 11 – 20 ปี มีการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย สมอง และอารมณ์อย่างรวดเร็ว สามารถช่วยเหลือตนเองได้

วัยผู้ใหญ่ ได้แก่ บุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 20 – 60 ปี เป็นวัยที่มีพัฒนาการทางร่างกายเต็มที่ เป็นวัยเจริญพันธุ์ สามารถควบคุมอารมณ์ตนเองได้ ช่วยเหลือตนเองได้ และประกอบกิจต่าง ๆ ได้

วัยชรา ได้แก่ บุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปี ขึ้นไป ร่างกายหยุดการเจริญเติบโต ระบบประสาทเริ่มเสื่อมลง ความสามารถในการช่วยเหลือตนเองและประกอบกิจต่าง ๆ ลดลง

จากการแบ่งการเจริญเติบโตทางร่างกายและสมองของมนุษย์ออกเป็นช่วงวัยต่าง ๆ ข้างต้น สามารถสรุปได้ว่าผู้เยาว์ในความหมายทางวิทยาศาสตร์ คือ บุคคลในวัยทารกจนถึงวัยรุ่น เนื่องจากการพัฒนาทางด้านร่างกายและสมองของบุคคลในวัยดังกล่าวยังไม่สมบูรณ์เต็มที่ อาจส่งผลกระทบต่อความสามารถในการควบคุมอารมณ์ ความสำนึกผิดชอบชั่วดี ตลอดจนความสามารถในการกระทำสิ่งต่าง ๆ⁶

⁵ จตุรพร ลิ้มมันน์จริง, จิตวิทยาวัยรุ่น, หน้า 14.

⁶ นพร อึ้งอาภรณ์, การเจริญเติบโตและพัฒนาการของมนุษย์ (นครราชสีมา: สำนักวิชาแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี, 2555), หน้า 1-7.

ส่วนการพ้นจากภาวะผู้เยาว์และการบรรลุนิติภาวะตามความหมายทางวิทยาศาสตร์นั้น แม้มีได้ มีการนิยามไว้อย่างชัดเจน แต่สามารถอนุมานได้จากการแบ่งอายุของมนุษย์ออกเป็น 5 ช่วงวัย ช่างต้น ได้ว่าบุคคลที่พ้นจากภาวะผู้เยาว์และบรรลุนิติภาวะแล้ว คือ บุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 20 ปีขึ้นไป

ดังนั้น วิทยาศาสตร์จึงยึดเกณฑ์อายุที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการทางด้านร่างกายและสมอง ในการกำหนดความเป็นผู้เยาว์เป็นสำคัญ กล่าวคือ ผู้เยาว์ได้แก่บุคคลผู้มีอายุไม่เกิน 20 ปี และพ้นจากภาวะผู้เยาว์เป็นผู้บรรลุนิติภาวะเมื่อบุคคลมีอายุตั้งแต่ 20 ปี ขึ้นไป

2.2.3 ความหมายทางสังคมศาสตร์

สังคมศาสตร์เป็นวิชาการแขนงหนึ่งที่ศึกษาเกี่ยวกับสังคม และความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลในสังคมหนึ่ง ๆ ด้วยเหตุนี้ หลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่ใช้กำหนดว่าบุคคลใดเป็นผู้เยาว์ และบุคคลใดพ้นจากภาวะผู้เยาว์เป็นผู้บรรลุนิติภาวะแล้ว จึงมิได้พิจารณาจากอายุเป็นตัวชี้วัด เนื่องจากเกณฑ์อายุมีความชัดเจนแน่นอน ในขณะที่สภาพแวดล้อมและชีวิตความเป็นอยู่ของสังคม แต่ละสังคมมีความแตกต่างกัน ย่อมทำให้ความสามารถของปัจเจกชนแต่ละคน รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลในสังคมนั้น ๆ แตกต่างกันไปด้วย⁷

ตัวอย่างกรณีที่เกิดขึ้นในสังคมหนึ่ง บุคคลผู้มีอายุเพียง 15 ปี แต่มีความสามารถในการประกอบอาชีพ จนมีรายได้เป็นของตนเอง และนำรายได้ดังกล่าวไปใช้จ่ายสำหรับตนเอง และจุนเจือสมาชิกในครอบครัว บุคคลนั้นอาจได้รับการยอมรับจากสมาชิกในสังคมว่าเป็นผู้ที่สามารถดูแลตนเองและผู้อื่นได้เสมือนผู้บรรลุนิติภาวะแล้ว หรือในกรณีที่บุคคลอายุ 15 ปี ที่เข้าพิธีแต่งงานตามประเพณีโดยมิได้จดทะเบียนสมรสอย่างถูกต้องตามกฎหมาย แต่อยู่กินฉันสามีภรรยา และสามารถดูแลช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้ สมาชิกในสังคมดังกล่าวอาจยอมรับว่าบุคคลนั้นเป็นผู้ที่มีความสามารถเช่นเดียวกับผู้บรรลุนิติภาวะแล้ว

ในทางตรงกันข้าม บุคคลอายุ 22 ปี ที่กำลังศึกษาในระดับอุดมศึกษา ยังไม่มีอาชีพ ไม่มีรายได้และไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ ยังคงอาศัยค่าใช้จ่ายจากบิดามารดา หรือผู้ปกครองเพื่อใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน และการศึกษา สมาชิกในสังคมนั้น ๆ อาจพิจารณาว่าบุคคลเช่นว่านั้นมีสถานะไม่ต่างจากผู้เยาว์ กล่าวคือ เป็นบุคคลที่ยังไม่พ้นจากภาวะผู้เยาว์ และยังคงต้องอยู่ในความปกครองและการดูแล จากบิดามารดาหรือผู้ปกครอง

⁷ ศูนย์วิจัยและพัฒนา นวัตกรรมการศึกษาเพื่อเด็กและผู้มีความต้องการพิเศษ, "สถานการณ์และปัญหาของเด็กและเยาวชนในท้องถิ่น," สิทธิเด็กและการวางแผนท้องถิ่นเพื่อเด็กและเยาวชน: หน้า 17-19.

ดังนั้น การกำหนดความเป็นผู้เยาว์และการพ้นจากภาวะผู้เยาว์กลายเป็นผู้บรรลุนิติภาวะตามความหมายในทางสังคมศาสตร์ มิได้พิจารณาจากเกณฑ์อายุเป็นปัจจัยหลักเพียงประการเดียว แต่พิจารณาจากวุฒิภาวะเป็นสำคัญ⁸ ได้แก่ ความสามารถในการรับผิดชอบต่อตนเอง ความสามารถในการประกอบอาชีพ ความประพฤติและการปฏิบัติตน ในสังคม ความสามารถในการแก้ปัญหา รวมถึงความสำนึกผิดชอบชั่วดี และวิธีการดำเนินชีวิตประจำวันตามค่านิยม จารีตประเพณี และบรรทัดฐานของสังคมนั้น ๆ จึงจะกำหนดให้เฉพาะเจาะจงลงไปได้ว่าบุคคลใดเป็นผู้เยาว์และบุคคลใดพ้นจากภาวะผู้เยาว์กลายเป็นผู้บรรลุนิติภาวะแล้ว

2.2.4 ความหมายทางนิติศาสตร์

ความหมายทางนิติศาสตร์ของผู้เยาว์และการพ้นจากภาวะผู้เยาว์สู่ความเป็นผู้บรรลุนิติภาวะใช้เกณฑ์อายุในการกำหนด เนื่องจากเกณฑ์อายุเป็นเกณฑ์ที่แน่นอนและชัดเจนมากที่สุด⁹ กล่าวคือ บุคคลย่อมพ้นจากภาวะผู้เยาว์และบรรลุนิติภาวะเมื่อมีอายุยี่สิบปีบริบูรณ์ ส่วนบุคคลที่มีอายุไม่ถึงยี่สิบปีบริบูรณ์ก็ยังเป็นผู้เยาว์ตามกฎหมาย¹⁰

นอกจากนี้ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้กำหนดข้อยกเว้นเกณฑ์อายุในการพ้นจากภาวะผู้เยาว์และบรรลุนิติภาวะ แม้ว่าผู้เยาว์คนดังกล่าวมีอายุยังไม่ถึงยี่สิบปีบริบูรณ์ก็ตาม กล่าวคือ ชายและหญิงผู้เยาว์ที่มีอายุสิบเจ็ดปีบริบูรณ์อาจพ้นจากภาวะผู้เยาว์และบรรลุนิติภาวะโดยการสมรสเมื่อได้รับความยินยอมจากบิดามารดาหรือผู้ปกครอง หรือบุคคลที่มีอายุต่ำกว่าสิบเจ็ดปีบริบูรณ์ที่ทำการสมรสหลังจากได้รับอนุญาตจากศาลให้ทำการสมรสได้ แล้วแต่กรณี¹¹

ดังนั้น ผู้เยาว์ตามความหมายทางนิติศาสตร์ จึงหมายถึงบุคคลที่มีอายุต่ำกว่ายี่สิบปีบริบูรณ์ ส่วนผู้ที่พ้นจากภาวะผู้เยาว์และบรรลุนิติภาวะแล้ว คือ บุคคลที่มีอายุยี่สิบปีบริบูรณ์ หรือบุคคลผู้มีอายุสิบเจ็ดปีบริบูรณ์ที่สมรสแล้ว โดยความยินยอมของบิดามารดาหรือผู้ปกครอง หรือบุคคลที่มีอายุต่ำกว่าสิบเจ็ดปีบริบูรณ์ที่สมรสแล้วเมื่อศาลอนุญาตให้ทำการสมรสได้

⁸ พาสนา จุฬรัตน์, จิตวิทยาการศึกษา (กรุงเทพฯ: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2548), หน้า 176.

⁹ กิตติศักดิ์ ปรกติ, คำอธิบายกฎหมายลักษณะบุคคล : บุคคลธรรมดาและนิติบุคคล, พิมพ์ครั้งที่ 10 (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2563), หน้า 69.

¹⁰ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 19 “บุคคลย่อมพ้นจากภาวะผู้เยาว์และบรรลุนิติภาวะเมื่อมีอายุยี่สิบปีบริบูรณ์”

¹¹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 20 “ผู้เยาว์ย่อมบรรลุนิติภาวะเมื่อทำการสมรส หากการสมรสนั้นได้ทำตามบทบัญญัติมาตรา 1448”

2.3 ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ตามกฎหมายไทย

สำหรับความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ว่าด้วยผู้เยาว์และการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์สามารถศึกษาโดยแบ่งประเด็นตามลำดับเวลาที่สำคัญ โดยเริ่มจากความเป็นมาก่อนจัดทำประมวลกฎหมาย การร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 เมื่อปีพุทธศักราช 2466 การแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 เมื่อปีพุทธศักราช 2468 และการแก้ไขบังคับใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 ฉบับปัจจุบัน เมื่อปีพุทธศักราช 2535

2.3.1 ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ก่อนจัดทำประมวลกฎหมาย

ย้อนกลับไปสมัยอาณาจักรสุโขทัย (ประมาณ พ.ศ. 1792 ถึง พ.ศ. 2006) ซึ่งเป็นรัฐในอดีตที่รวบรวมชาติไทยขึ้นเป็นปึกแผ่นมั่นคงเป็นครั้งแรก¹² แต่มีจารึกเพียงไม่กี่ชิ้นที่ปรากฏหลักฐานเป็นลายลักษณ์อักษร เช่น ศิลาจารึกหลักที่ 1 หรือศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง ที่สันนิษฐานว่าจัดทำขึ้นระหว่าง พ.ศ. 1828 – 1835 หรือกฎหมายลักษณะโจร (ศิลาจารึกหลักที่ 38) หรือมังรายศาสตร์ เป็นต้น โดยมีเนื้อความเกี่ยวเนื่องกับผู้เยาว์ในฐานะบุตรที่มีหน้าที่ต้องเลี้ยงดูและตอบแทนบุญคุณของบุพการีตามพระธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของครอบครัว สังคมและวัฒนธรรมไทยจวบจนปัจจุบัน แต่มิได้มีเนื้อหาเกี่ยวกับสภาพความเป็นผู้เยาว์ และการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์แต่อย่างใด¹³

สมัยอาณาจักรอยุธยา (ประมาณ พ.ศ. 1893 ถึง พ.ศ. 2310) ปรากฏหลักฐานเป็นลายลักษณ์อักษรเพิ่มมากขึ้น กฎหมายในสมัยนั้นได้รับอิทธิพลมาจากคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ของอินเดียผ่านทางมอญ แต่ก็ถูกเผาทำลายไปเมื่อครั้งเสียกรุงครั้งที่สอง กฎหมายที่หลงเหลืออยู่มิได้ปรากฏเนื้อหาเกี่ยวกับผู้เยาว์และการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ไว้โดยตรง แต่สันนิษฐานได้ว่าบุคคลในสังคมสมัยกรุงศรีอยุธยามีได้แบ่งความเป็นผู้เยาว์และผู้บรรลุนิติภาวะไว้อย่างชัดเจน เนื่องจากบุคคลในสมัยนั้นมีได้มีสถานะและคุณค่าที่เท่าเทียมกัน ขึ้นอยู่กับยศ ตำแหน่งหรือศักดิ์นาของบุคคล ตลอดจนเพศของบุคคลด้วย นอกจากนี้ อิทธิพลทางวัฒนธรรมของอินเดียและชนชาติที่อยู่รายรอบส่งผลต่อวิถีชีวิต

¹² วงเดือน นาราจักร ชมพูนุท นาศิริรักษ์ และ มิตรชัย กุลแสงเจริญ, เล่ม 1 ประวัติศาสตร์ไทย : เวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ ประเด็นวิภาค บุคคลสำคัญ และภูมิปัญญาไทย (กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ (พว.), 2558), หน้า 52.

¹³ กรมศิลปากร สำนักหอสมุดแห่งชาติ, ศิลาจารึกสุโขทัย หลักที่ 1 จารึกพ่อขุนรามคำแหง, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพฯ: สำนักหอสมุดแห่งชาติ, 2547), หน้า 120.

ของผู้คน กระทั่งกลายเป็นรากฐานที่สำคัญของสังคมในสมัยนั้นว่า บริวารบุคคลเป็นทรัพย์สินประเภทหนึ่ง เมื่อมีการทำศึกสงครามระหว่างเมืองหรือรัฐอิสระในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เมืองหรือรัฐอิสระที่ได้รับชัยชนะมักจะกวาดต้อนผู้คนกลับไปเป็นเชลยในเขตปกครองของตน เพื่อให้บุคคลเหล่านั้นเป็นกำลังและทรัพยากรในเมืองหรือรัฐของตน¹⁴

ในขณะเดียวกัน จารีตประเพณีอันเป็นฐานความคิดในการดำเนินชีวิตของผู้คนในสมัยนั้น ทำให้เพศชาย มีอำนาจและบทบาทมากกว่าเพศหญิง ไม่ว่าจะในระดับครอบครัวหรือระดับสังคมก็ตาม เนื่องจากสภาพร่างกาย ที่แข็งแรงและเข้มแข็งกว่าเพศหญิง แม้ค่าตัวของทาสที่เป็นเพศชาย ก็ยังสูงกว่าค่าตัวของทาสที่เป็นเพศหญิง ความน่าเชื่อถือในการเป็นพยานในชั้นศาลของเพศชาย ก็มากกว่าเพศหญิง และบุตรก็เป็นทรัพย์สินของบิดามารดาเช่นเดียวกัน¹⁵

แม้ในสมัยอาณาจักรธนบุรี (พ.ศ. 2310 ถึง พ.ศ. 2325) ซึ่งเป็นรัฐในอดีตที่มีระยะเวลาอันสั้นเพียง 15 ปีเท่านั้น บ้านเมืองเพิ่งผ่านพ้นภาวะสงคราม รวมถึงเหตุจลาจลที่เกิดขึ้นภายในรัฐ และยังคงอยู่ในช่วงฟื้นฟูศิลปวิทยา จึงไม่ปรากฏการชำระกฎหมายอย่างเป็นทางการเป็นหลักฐานเท่าใดนัก นอกจากการบังคับใช้กฎหมายที่ตกทอดมาจากสมัยกรุงศรีอยุธยา¹⁶

ทั้งนี้ นอกจากอิทธิพลทางวัฒนธรรมของอินเดีย รวมถึงรัฐและชนชาติต่าง ๆ ที่อยู่รายรอบแล้ว อิทธิพลของพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นลัทธิความเชื่อหลักของผู้คนในรัฐอดีตเหล่านั้น ทำให้เกิดประเพณีและค่านิยมสำคัญหลายประการตลอดช่วงชีวิตของบุคคล ตั้งแต่เริ่มปฏิสนธิในครรภ์มารดา เกิดดำเนินชีวิต ตาย และแม้หลังจากบุคคลตายไปแล้วก็ตาม¹⁷ โดยเฉพาะประเพณีการบวชของชายไทยผู้นับถือศาสนาพุทธ กล่าวคือ เมื่อบุคคลเพศชายมีอายุครบยี่สิบปีบริบูรณ์จะเข้ารับการอุปสมบทเป็นภิกษุเพื่อศึกษาและปฏิบัติตามพระธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา¹⁸ โดยเชื่อว่าเป็น

¹⁴ สรรพสิทธิ์ คุมพ์ประพันธ์, "แนวทางการป้องกันแก้ไขการละเมิดสิทธิเด็กในประเทศไทย," ตุลพาท 1, 45 (มกราคม - มิถุนายน 2541): หน้า 14-15.

¹⁵ ชาคริต อนันทรารวัน, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2557), หน้า 143-146.

¹⁶ วงเดือน นาราสิจจ์ ชมพูนุท นาศิริรักษ์ และ มิตรชัย กุลแสงเจริญ, เล่ม 1 ประวัติศาสตร์ไทย : เวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ ประเด็นวิภาค บุคคลสำคัญ และภูมิปัญญาไทย, หน้า 62.

¹⁷ ดำรงค์ ฐานดี, "ความรู้เรื่องสังคมและวัฒนธรรม" [ออนไลน์] เข้าถึงเมื่อ 5 ตุลาคม 2563. แหล่งที่มา: <http://www3.ru.ac.th/korea/article1/article11.pdf>

¹⁸ พระไตรปิฎก เล่มที่ 2 พระวินัยปิฎก เล่มที่ 2 มหาวีถัมภ์ ภาค 2 ปรากฏเนื้อความว่า [652] บุคคลมีอายุหย่อน 20 ปี ภิกษุสำคัญว่ามีอายุหย่อน 20 ปี ให้อุปสมบทต้องอาบัติปาจิตตีย์.

บุคคลมีอายุหย่อน 20 ปี ภิกษุสงฆ์อยู่ ให้อุปสมบท, ต้องอาบัติทุกกฏ.

บุคคลมีอายุหย่อน 20 ปี ภิกษุสำคัญว่ามีอายุครบ 20 ปี ให้อุปสมบท, ไม่ต้องอาบัติ.

บุคคลมีอายุครบ 20 ปี ภิกษุสำคัญว่ายังไม่ครบ 20 ปี ให้อุปสมบท ต้องอาบัติทุกกฏ.

การทดแทนบุญคุณของบิดามารดาและบุพการี และเป็นวิธีขัดเกลาจิตใจตนเองก่อนที่จะก้าวสู่วัยผู้ใหญ่อย่างเต็มที่ โดยเฉพาะก่อนแต่งงานสร้างครอบครัว หรือประกอบอาชีพเพื่อสร้างรายได้เลี้ยงตนเองและครอบครัว ด้วยเหตุนี้ เกณฑ์อายุยี่สิบปีที่แบ่งความเป็นเด็ก (ผู้เยาว์) แยกออกจากความเป็นผู้ใหญ่ (พ้นจากภาวะผู้เยาว์และบรรลุนิติภาวะ) อาจได้รับอิทธิพลมาจากพระพุทธศาสนา

จากข้อมูลที่เป็นลายลักษณ์อักษรในสมัยสุโขทัย อยุธยา และธนบุรีที่มีอยู่อย่างจำกัด การศึกษาความเป็นมาทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับผู้เยาว์และการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ก่อนการจัดทำประมวลกฎหมาย จึงสมควรศึกษาเฉพาะกฎหมายตั้งแต่ช่วงกรุงรัตนโกสินทร์ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เป็นต้นมา เนื่องจากเป็นยุคสมัยที่มีการบัญญัติกฎหมายไว้เป็นลายลักษณ์อักษรและมีหลักฐานให้ศึกษาได้จวบจนปัจจุบัน

ก่อนที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช โปรดเกล้าฯ ให้ทำการชำระและบัญญัติกฎหมายขึ้นนั้น การบังคับใช้กฎหมายมีปัญหาหลายประการ เนื่องจากกฎหมายเดิมที่ตกทอดมาจากสมัยกรุงศรีอยุธยาถูกเผาทำลายไปถึง 9 จาก 10 ส่วน ตั้งแต่เมื่อครั้งเสียกรุงครั้งที่สอง กฎหมายที่ตกทอดมาถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์จึงไม่สมบูรณ์ ตัวยกกฎหมายก็ยังมีได้ถูกจัดไว้เป็นระบบและหมวดหมู่ ทำให้เกิดความสับสนในการตีความและการบังคับใช้ นอกจากนี้กระบวนการพิจารณาพิพากษาบรรดาอรรถคดีก็ยังไม่เหมาะสมอีกด้วย¹⁹

กระทั่งปี พ.ศ. 2348 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช โปรดเกล้าฯ ให้นำนักปราชญ์ราชบัณฑิตจำนวน 11 คน ทำการชำระกฎหมายขึ้นใหม่ และประกาศให้มีอำนาจบังคับใช้ได้ทั่วพระราชอาณาจักร โดยโปรดเกล้าฯ ให้ประทับตราพระราชสีห์ ตราพระคชสีห์ และตราบัวแก้วลงบนประมวลกฎหมายดังกล่าว จึงเป็นที่มาของชื่อ “กฎหมายตราสามดวง” แต่มิได้มีบทบัญญัติหรือปรากฏแนวความคิดเกี่ยวกับผู้เยาว์และการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ไว้โดยตรง เนื่องจากได้รับอิทธิพลทางสังคมและวัฒนธรรมที่สืบทอดมาจากสมัยกรุงศรีอยุธยา บุตรผู้เยาว์จึงยังคงมีสถานะเป็นทรัพย์สินประเภทหนึ่งของบิดามารดา และได้รับการปกป้องคุ้มครองจากกฎหมายน้อยมาก ทำให้สันนิษฐานได้ว่านอกจากเกณฑ์อายุที่ยังไม่แน่นอนชัดเจนแล้ว บุคคลจะพ้นจากภาวะผู้เยาว์และกลายเป็นผู้บรรลุนิติภาวะตามกฎหมายและเงื่อนไขทางสังคม กล่าวคือ อาจเป็นผู้แต่งงาน

บุคคลมีอายุครบ 20 ปี ศึกษสงฆ์อยู่ ให้อุปสมบท ต้องอาบัติทุกกฏ.

บุคคลมีอายุครบ 20 ปี ศึกษสำคัญว่ามีอายุครบ 20 ปี ให้อุปสมบท ไม่ต้องอาบัติ.

[653] บุคคลมีอายุหย่อน 20 ปี ศึกษสำคัญว่ามีอายุครบ 20 ปี ให้อุปสมบท 1 บุคคลมีอายุครบ 20 ปี

ศึกษสำคัญมีอายุครบ 20 ปี ให้อุปสมบท 1 ศึกษวิกุลจรีต 1 ศึกษ อาทิกัมมิกะ 1 ไม่ต้องอาบัติแล.

¹⁹ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), กฎหมายตราสามดวง: หน้าต่างสังคมไทย (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2549), หน้า 54-55.

มีครอบครัวและมีความสามารถในการประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองและสมาชิกในครอบครัวได้ หรือได้รับตำแหน่งเป็นข้าราชการ หรือเมื่อบุคคลกลายเป็นอิสระไม่ต้องพึ่งพาบิดามารดาหรือนายทาส เป็นต้น

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว การติดต่อค้าขายกับชาติตะวันตกเริ่มเด่นชัดมากขึ้น ทำให้อิทธิพลและกระแสวัฒนธรรมของตะวันตกเข้ามาอิทธิพลต่อธุรกิจการค้าระหว่างประเทศ ทั้งยังแทรกซึมอยู่ในกิจการต่าง ๆ ของประเทศ ไม่ว่าจะเป็นสังคม วัฒนธรรม การเมือง และวิถีชีวิต หากกล่าวเฉพาะด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมนั้น ชาวตะวันตกมักไม่ยอมรับและมักอ้างเป็นเงื่อนไขทางการทูตและสร้างอุปสรรคทางการค้าระหว่างประเทศ เนื่องจากกฎหมายที่บังคับใช้ในเวลานั้นยังไม่มีแนวคิดที่เกี่ยวกับศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ หลักสิทธิมนุษยชน หลักว่าด้วยกรรมสิทธิ์ของเอกชน หลักนิติรัฐ หลักนิติธรรม ตลอดจนวัฒนธรรม การปกครองที่แตกต่าง โดยมีต้องพิจารณาถึงหลักเกณฑ์ว่าด้วยสิทธิของเด็กและเยาวชนแต่อย่างใด²⁰

อย่างไรก็ตาม วิวัฒนาการในเรื่องเกี่ยวกับการกำหนดเกณฑ์อายุของบุคคลเริ่มชัดเจนขึ้น ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ตามที่ปรากฏในพระราชบัญญัติลักษณะลักพา พ.ศ. 2408 ความตอนหนึ่งว่า “วิสัยตระกูลตัวมีแต่คิดจะหาเงินทอง ย่อมข่มขืนบุตรหลานของตัวเองแล้วเอาไปขายไปให้ ให้ไปต้องทนยากอยู่ในที่ที่ตัวจะได้เงินได้ทองมาก แต่บุตรไม่ควรที่จะต้องยากเพราะบิดามารดา จึงต้องตัดสินให้ตามใจบุตรสมัค”²¹ และประกาศพระราชบัญญัติห้ามขายเมียบิดามารดาขายบุตร พ.ศ. 2410 ที่กำหนดให้บุคคลผู้อยู่ในฐานะบุตรและภรรยาอยู่ใต้อำนาจของบิดามารดาและสามีไม่มีอำนาจอิสระของตนเอง ดังจะเห็นได้ว่าบิดามารดาและสามีอาจนำบุตรและภรรยาไปขายเป็นทาสได้ตามใจชอบ แต่ในทางตรงข้าม บุตรและภรรยาไม่อาจขายบิดามารดาและสามีเป็นทาสได้ ทั้งนี้ พระราชบัญญัติดังกล่าวกำหนดให้ขายบุตรได้เมื่อบุตรอายุยังไม่ถึง ๑๕ ปี เท่านั้น ถ้าบุตรอายุ ๑๕ ปีแล้ว การขายต้องได้รับความยินยอมจากบุตรด้วย จึงจะขายได้ หรือแม้ในกรณีที่บิดามารดาหย่าร้างกัน เมื่อบุตรไปอยู่กับฝ่ายไหน อีกฝ่ายหนึ่งจะเอาบุตรไปขายไม่ได้ ซึ่งพระราชบัญญัตินี้แสดงให้เห็นถึงเกณฑ์อายุว่ามีความสำคัญต่อการกำหนดการมีสิทธิและการใช้สิทธิ ตลอดจนเสรีภาพของบุคคล²²

²⁰ ชาคริต อนันทราวิน, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย, หน้า 258-260.

²¹ หอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนคร, ประชุมประกาศรัชกาลที่ 4 ภาค 7 ประกาศปีฉลู พ.ศ. 2408 ปีชวด พ.ศ. 2409 ปีเถาะ พ.ศ. 2411 ปีมะโรง พ.ศ. 2411 (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, 2466), หน้า 29-39.

²² บุญเรือน นาคินพคุณ และ เสถียร ลายลักษณ์ บุญธรรม ศิริฤทธิ์, ประชุมกฎหมายประจำศตวรรษ เล่ม 7 กฎหมาย จ.ศ. 1225-1226-1227-1228-1229 และกฎหมายในรัชกาลที่ 4 ซึ่งไม่ปรากฏวันเดือนปีที่ประกาศ (พระนคร: โรงพิมพ์เดลิแมร์, พฤศจิกายน 2478), หน้า 247-250.

เกณฑ์อายุเริ่มปรากฏความชัดเจนในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อเสด็จขึ้นทรงราชย์ต่อจากพระบรมชนกนาถ ในปี พ.ศ. 2411 ขณะที่ทรงเจริญพระชนมพรรษา เพียงสิบห้าพรรษาเท่านั้น พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการในสมัยนั้นเห็นว่าทรงพระเยาว์เกินกว่าที่จะทรงบริหารราชการแผ่นดินได้โดยลำพังพระองค์เอง จึงปรึกษากันให้แต่งตั้งสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) เป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน เพื่อใช้พระราชอำนาจแทนพระองค์ กระทั่งเจริญพระชนมายุยี่สิบพรรษาบริบูรณ์เมื่อปี พ.ศ. 2416 ซึ่งถือว่าทรงบรรลุนิติภาวะแล้ว จึงทรงใช้พระราชอำนาจบริหารราชการแผ่นดินด้วยพระองค์เอง ทำให้ตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแผ่นดินสิ้นสุดลง²³

นอกจากนี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศ พระราชบัญญัติพิทักษ์เกษียณลูกทาสลูกไทย เมื่อวันที่ 21 สิงหาคม พ.ศ. 2417 แก่พิทักษ์ค่าตัวทาสใหม่จนกระทั่งหมดค่าตัวเมื่ออายุได้ยี่สิบปี เมื่อผู้นั้นอายุได้ยี่สิบเอ็ดปีก็จะเป็นอิสระ โดยมีผลกับทาสที่เกิดตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2411 ซึ่งเป็นปีที่เสด็จขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติเป็นต้นมา และห้ามมิให้มีการซื้อขายบุคคลที่มีอายุมากกว่ายี่สิบปีเป็นทาสอีก²⁴ นอกจากนี้ พระราชบัญญัติเกณฑ์ทหาร ร.ศ. 124 (พ.ศ. 2448) กำหนดให้บรรดาชายฉกรรจ์ที่มีอายุครบ 18 ปี ล้วนต้องรับราชการทหารเมื่อเข้าประจำการครบกำหนดแล้ว ให้ถือว่าบุคคลผู้นั้นพ้นจากหน้าที่ในการรับราชการทหารไปจนตลอดชีวิต แสดงให้เห็นถึงการปรับปรุงสถานะและสิทธิเสรีภาพของบุคคลในฐานะพลเมืองแบบสมัยใหม่ปรากฏให้เห็นชัดเจนและเป็นระบบมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กระแสความคิดเชิงมนุษยธรรมและการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่แทรกซึมอยู่ในกฎหมายเพิ่มมากขึ้น²⁵

จากข้อเท็จจริงข้างต้น สามารถพิจารณาได้ว่าเกณฑ์อายุมิได้เป็นเพียงปัจจัยสำคัญในการกำหนดสถานะของบุคคลเท่านั้น แต่ยังกำหนดสิทธิ หน้าที่ และเสรีภาพของบุคคลด้วย แม้เกณฑ์อายุที่ใช้กำหนดความเป็นผู้เยาว์และการพ้นจากภาวะผู้เยาว์ยังไม่ชัดเจนแน่นอน แต่มีวิวัฒนาการและค่อย ๆ ปรากฏความชัดเจนตามลำดับเวลา กระทั่งบัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษรตามบริบททางสังคม อิทธิพลวัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตของผู้คนในสมัยนั้น ๆ ด้วย

²³ จุฬาลงกรณ์ราชบรรณาลัย คลังข้อมูลดิจิทัลเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, "พระราชประวัติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว" [ออนไลน์] เข้าถึงเมื่อ 5 ตุลาคม 2563. แหล่งที่มา: http://kingchulalongkorn.car.chula.ac.th/th/history/rama5_bio

²⁴ แสง บุญเฉลิมลาภ และ อติรุจ ตันบุญเจริญ, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย, พิมพ์ครั้งที่ 19 (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2563), หน้า 209-210.

²⁵ กิตติศักดิ์ ปรกติ, การปฏิรูประบบกฎหมายไทยภายใต้อิทธิพลยุโรป, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2556), หน้า 141-142.

2.3.2 ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ในการร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 พ.ศ. 2466

ตามที่ราชอาณาจักรสยามต้องเสียเปรียบประเทศมหาอำนาจ โดยเฉพาะด้านสิทธิสภาพนอกอาณาเขตและสิทธิทางการศาล เนื่องจากสนธิสัญญาหลายฉบับที่ทำไว้กับต่างประเทศ สยามจึงต้องปฏิรูประบบบริหารราชการแผ่นดินและการศาล รวมถึงการปรับปรุงกฎหมายให้ทันสมัยเหมาะสมที่จะนำมาปรับใช้และตอบสนองการเปลี่ยนแปลงของสังคมสมัยใหม่ โดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีและความเท่าเทียมกันของมนุษย์ ตลอดจนการรับรองกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของเอกชน เฉกเช่นเดียวกับกฎหมายของประเทศตะวันตกที่เข้ามามีอิทธิพลเหนือราชอาณาจักรสยามในเวลานั้น เพื่อเป็นเหตุผลในการยกเลิกสนธิสัญญาที่ราชอาณาจักรสยามเป็นฝ่ายเสียเปรียบดังกล่าว²⁶ ในระยะแรก มีการประกาศใช้กฎหมายเฉพาะเรื่องโดยนำหลักกฎหมายอังกฤษมาใช้พิจารณาพิพากษาบรรดาอรรถคดี เนื่องจากกฎหมายอังกฤษมีอิทธิพลสูง ทั้งยังมีการเรียนการสอนกฎหมายอังกฤษเป็นหลัก โดยได้นำกฎหมายอังกฤษมาบังคับใช้เป็นคดี ๆ ไป เพื่อมิให้กระทบต่อกฎหมายเดิมของสยาม²⁷

ทั้งนี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงตัดสินพระทัยที่จะให้สยามใช้ระบบกฎหมายแบบประเทศภาคพื้นยุโรปหรือระบบซีวิลลอว์ (Civil Law) ที่มีประมวลกฎหมาย ซึ่งจะช่วยให้การปฏิรูปกฎหมายของสยามใช้เวลาน้อยกว่าการนำหลักกฎหมายอังกฤษแบบจารีตประเพณี (Common Law) มาใช้ เพราะต้องรอให้มีคดีใหม่ ๆ เกิดขึ้น จึงจะนำหลักกฎหมายอังกฤษมาบังคับใช้ในคดีนั้น ๆ²⁸ พระองค์จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แต่งตั้งคณะกรรมการร่างกฎหมายขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2451 เพื่อดำเนินการร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยที่คณะกรรมการชุดดังกล่าวล้วนเป็นนักกฎหมายชาวฝรั่งเศสทั้งสิ้น เนื่องจากฝรั่งเศสเป็นประเทศมหาอำนาจและมีอิทธิพลเหนือสยามเป็นอย่างมากในช่วงเวลานั้น ทำให้การร่างกฎหมายดังกล่าวมีประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส (Code civil des Français) เป็นแม่แบบหลัก ประกอบกับกฎหมายเดิมของสยาม²⁹

อย่างไรก็ตาม การดำเนินการร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ดังกล่าวดำเนินไปอย่างล่าช้า และสูญเสียงบประมาณจำนวนมาก ทั้งยังมีการเปลี่ยนคณะกรรมการร่างถึงสี่ชุด โดยที่คณะกรรมการทุกชุดมีชาวฝรั่งเศสเป็นสมาชิกอยู่ด้วย กระทั่งการตรวจชำระร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

²⁶ แสวง บุญเฉลิมลาภ และ อติรุจ ต้นบุญเจริญ, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย, หน้า 169-172.

²⁷ ปรีดี เกษมทรัพย์, นิติปรัชญา, พิมพ์ครั้งที่ 9 (กรุงเทพฯ: คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551), หน้า 49.

²⁸ สุรพล ไตรเวท, การร่างประมวลกฎหมายในประเทศไทย (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2550), หน้า 46-47.

²⁹ แสวง บุญเฉลิมลาภ และ อติรุจ ต้นบุญเจริญ, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย, หน้า 260-266.

บรรพ 1 และบรรพ 2 เสร็จสิ้นลงในปี พ.ศ. 2466 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว³⁰ โดยทรงพระราชดำริว่าการชำระประมวลกฎหมายได้ดำเนินไปมากแล้ว สมควรจะประกาศให้ใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ส่วนที่สำคัญ และเป็นประโยชน์ตอนหนึ่งก่อนได้ ส่วนอื่น ๆ เมื่อสำเร็จบริบูรณ์จะได้ประกาศให้ใช้เพิ่มเติมในภายหลัง จึงมีพระบรมราชโองการให้ประกาศประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 หลักทั่วไป และบรรพ 2 นี้ ณ วันที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2466 แต่ให้มีผลใช้บังคับในวันที่ 1 มกราคม ปีถัดไป

สำหรับเหตุผลในการประกาศใช้ประมวลกฎหมายดังกล่าวนี้ ทรงพระราชดำริว่ากฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ใช้อยู่เวลานี้ยังกระจัดกระจายอยู่หลายแห่งสมควรจะนำมารวบรวมไว้แห่งเดียวกัน และจัดเข้าเป็นหมวดหมู่ เพื่อให้เหมาะสมกับกาลสมัย ความเจริญและพาณิชย์กรรมของบ้านเมือง ตลอดจนความสัมพันธ์กับนานาประเทศ ส่วนหลักกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ศาลยุติธรรมได้เคยยกขึ้นปรับใช้ในการพิจารณาพิพากษาบรรดาอรรถคดีที่ผ่านมา สมควรจะบัญญัติไว้ให้เป็นหลักฐาน และกิจการบางอย่างในส่วนแพ่งและพาณิชย์ที่ยังไม่เคยมีในกฎหมายที่ใช้อยู่ ก็ควรบัญญัติขึ้นไว้เป็นประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ตามแบบอย่างนานาอารยประเทศที่ได้ทำมา

อย่างไรก็ตาม บทบัญญัติในร่างบรรพ 1 และบรรพ 2 ดังกล่าว มิใช่ร่างที่สมบูรณ์แบบ เพราะแต่เดิมนั้นจัดทำเป็นภาษาอังกฤษก่อนจะแปลเป็นภาษาไทย แต่ก็แปลมาตรงตัวเลยทีเดียว กรรมการร่างกฎหมายฝ่ายที่เป็นชาวสยามอ่านแล้วไม่เข้าใจ คณะกรรมการร่างกฎหมายจึงลงมติว่าควรจัดพิมพ์และแจกจ่ายร่างฉบับดังกล่าวให้บรรดาผู้พิพากษา ตุลาการ ทนายความและนักกฎหมายทั้งหลายได้อ่านเสียก่อน เพื่อรับฟังความคิดเห็น

สำหรับร่างบทบัญญัติที่เกี่ยวกับผู้เยาว์และการพ้นจากภาวะผู้เยาว์นั้น มาตรา 40 บัญญัติไว้ว่า “บุคคลย่อมเข้าถึงภาวะเป็นผู้ใหญ่ เมื่อมีอายุยี่สิบปีบริบูรณ์ ถ้าเมื่อทำการสมรสแล้ว” โดยคำว่า “ภาวะเป็นผู้ใหญ่” อาจเทียบเคียงได้กับการพ้นจากภาวะผู้เยาว์และบรรลุนิติภาวะ หมายถึงผู้มีอายุยี่สิบปีบริบูรณ์ ส่วนผู้ที่มีอายุต่ำกว่ายี่สิบปีบริบูรณ์ ถือว่าเป็นผู้เยาว์แต่มีข้อยกเว้นพิเศษที่กฎหมายอนุญาตให้ผู้เยาว์พ้นจากความเป็นผู้เยาว์และ “เข้าถึงภาวะเป็นผู้ใหญ่” เมื่อได้ทำการสมรสแล้ว เพราะได้ทำการเปลี่ยนชีวิตความเป็นอยู่และต้องรับผิดชอบเช่นเดียวกับบุคคลที่มีอายุและความสามารถเป็นผู้ใหญ่ มิเช่นนั้น ผู้เยาว์อาจจะได้เปรียบผู้บรรลุนิติภาวะแล้ว และอาจทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมแก่บุคคลภายนอก³¹

³⁰ กิตติศักดิ์ ปรกติ, การปฏิรูประบบกฎหมายไทยภายใต้อิทธิพลยุโรป, หน้า 39-44.

³¹ หลวงสารสาสน์ประพันธ์ (ชื่น จารุวัตร), คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (เรียงมาตรา) (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ดวงมิ่งบ่อ, 2467), หน้า 75-77.

ส่วนการนับอายุนั้น ในกรณีบุคคลไม่รู้วันเกิดที่แน่นอน เช่น บุคคลรู้ว่าเกิดในปี พ.ศ. 2467 กฎหมายกำหนดให้บุคคลนั้นเกิดในวันสุดท้ายของปี คือ วันที่ 31 มีนาคม พ.ศ. 2467 และบุคคลนั้น ย่อมพ้นจากภาวะผู้เยาว์และบรรลุนิติภาวะในวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2488³²

2.3.3 ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ในการแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

บรรพ 1 พ.ศ. 2468

หลังจากมีประกาศให้ใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 และ 2 เมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2466 โดยจะให้ให้มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2467 นั้น ได้มีความคิดเห็นและการวิพากษ์วิจารณ์จากบรรดาผู้พิพากษา ตุลาการ ทนายความและนักกฎหมายว่า อ่านไม่เข้าใจและไม่รู้เรื่อง จึงต้องแต่งตั้งคณะกรรมการชุดใหม่เพื่อปรับปรุงและยกร่างประมวลกฎหมายดังกล่าวให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยทำการตรวจชำระบทบัญญัติในบรรพ 1 และ 2 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ข้างต้นนั้นใหม่ โดยใช้ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน (Bürgerliches Gesetzbuch) และประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่นเป็นแม่แบบหลัก³³ กับทั้งยังนำบทบัญญัติบางตอนของประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส (Code civil des Français) รวมถึงบางตอนจากประมวลกฎหมายที่ได้ยกร่างขึ้นก่อนหน้านั้น เพื่อไม่ให้เสียไมตรีกับฝรั่งเศส ตลอดจนแม่แบบรองจากประมวลกฎหมายแพ่งสวิส (Zivilgesetzbuch) ประกอบกับกฎหมายเดิมของสยาม กับทั้งกฎหมายของชาติอื่น ๆ ด้วย³⁴

กระทั่งวันที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2468 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงมีพระราชกฤษฎีกาโดยพระบรมราชโองการดำรัสสั่งให้ยกเลิกประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 และบรรพ 2 ที่ประกาศไว้แต่เดิม และให้ใช้ฉบับที่ได้ตรวจชำระใหม่แทน³⁵ ตามที่ปรากฏในพระราชปรารภว่า "จำเดิมแต่ได้ออกประกาศประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 และ 2

³² มาตรา 41 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2466 "ถ้าเป็นพันวิสัยที่จะหยั่งรู้วันเกิดของบุคคลผู้ใด ท่านให้นับอายุบุคคลผู้นั้นตั้งแต่วันปลายแห่งปีประติทินหลวงซึ่งเป็นปีที่บุคคลผู้นั้นเกิด"

³³ แสง บุญเฉลิมลาภ และ อติรุจ ตันบุญเจริญ, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย, หน้า 267-269.

³⁴ ชาญชัย แสงวงศ์, อิทธิพลของกฎหมายฝรั่งเศสในการปฏิรูปกฎหมายไทย, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2558), หน้า 68.

³⁵ พระราชกิจจานุเบกษาให้ใช้บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 และบรรพ 2 ที่ได้ตรวจชำระใหม่ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 42 หน้า 1 วันที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2468

แต่วันที่ 11 พฤศจิกายน พระพุทธศักราช 2466 เป็นต้นมา ได้มีความเห็นแนะนำมากมาย เพื่อยังประมวลกฎหมายนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

และเมื่อได้พิจารณาโดยถ่องแท้แล้ว เห็นเป็นการสมควรให้ตรวจชำระบทบัญญัติในบรรพ 1 และ 2 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่กล่าวมาข้างต้นนั้นใหม่

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สั่งว่า บทบัญญัติเดิมในบรรพ 1 และ 2 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ที่ได้ประกาศไว้แต่ ณ วันที่ 11 พฤศจิกายน พระพุทธศักราช 2466 นั้น ให้ยกเลิกเสียสิ้น และใช้บทบัญญัติที่ได้ตรวจชำระใหม่ต่อท้ายพระราชกฤษฎีกานี้แทนสืบไป”

ทั้งนี้ บทบัญญัติประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2468 บรรพ 1 ส่วนที่ 2 ว่าด้วยความสามารถ มาตรา 19 บัญญัติไว้ว่า “เมื่อมีอายุยี่สิบปีบริบูรณ์ บุคคลย่อมพ้นจากภาวะผู้เยาว์และบรรลุนิติภาวะ” ซึ่งแปลจากต้นร่างภาษาอังกฤษความว่า “19. – On the completion of twenty years of age a person ceases to be a minor and becomes Sui Juris.”³⁶ โดยที่บทบัญญัติข้างต้นมีที่มาจากประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น มาตรา 3 ซึ่งบัญญัติไว้ว่า การบรรลุนิติภาวะกำหนดไว้เมื่ออายุยี่สิบปีบริบูรณ์ (Article 3 Majority is fixed at full twenty years)³⁷ และประมวลกฎหมายแพ่งสวิส มาตรา 14³⁸ ที่บัญญัติไว้ว่า บุคคลบรรลุนิติภาวะเมื่อมีอายุยี่สิบปีบริบูรณ์ การสมรสทำให้บุคคลบรรลุนิติภาวะ (Article 14 He is of age who completed his twentieth year. Marriage makes him of age.) โดยได้เทียบเคียงกับบทบัญญัติมาตรา 2 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน³⁹ ดังนั้น ความหมายของผู้เยาว์และการพ้นจากภาวะผู้เยาว์สู่ความเป็นผู้บรรลุนิติภาวะในทางนิติศาสตร์ จึงพิจารณาจากเกณฑ์อายุ ซึ่งมีความแน่นอนและชัดเจน กล่าวคือเมื่อบุคคลอายุนับตั้งแต่ที่กฎหมายกำหนดไว้แล้วนั้นสามารถใช้สิทธิหรือปฏิบัติหน้าที่ของตนได้โดยลำพัง⁴⁰ สามารถวินิจฉัยตามอุทธรณ์ได้ดังนี้ นาย ก. เกิดเมื่อวันที่ 25 ธันวาคม พ.ศ. 2468 ดังนั้น นาย ก. ย่อมพ้นจากภาวะผู้เยาว์และบรรลุนิติภาวะเมื่อพ้นวันที่ 25 ธันวาคม พ.ศ. 2488 เป็นต้นไป กล่าวคือ

³⁶ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, การตรวจแก้ร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 และ บรรพ 2 (กรุงเทพฯ: เอกสารสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา 2468), หน้า 20.

³⁷ J.E. de Becker, Annotated Civil Code of Japan (London: Butterworth & Co., 1909), p. 3.

³⁸ ภาควิชานิติศึกษาทางสังคม ปรัชญาและประวัติศาสตร์, บันทึกคำสัมภาษณ์พระยามานวราชเสวี (กรุงเทพฯ: วิทยุชน, 2557), หน้า 143-144.

³⁹ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, การตรวจแก้ร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 และ บรรพ 2, หน้า 20.

⁴⁰ สมทบ สุวรรณสิทธิ, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยบุคคล (กรุงเทพฯ: คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2514), หน้า 77.

วันที่นาย ก. พ้นจากภาวะผู้เยาว์และบรรลุนิติภาวะ คือ วันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ. 2488 ไม่ใช่วันที่ 25 ธันวาคม พ.ศ. 2488 เพราะการนับอายุตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ฉบับนี้ ไม่นับวันแรกที่เกิด คือวันที่ 25 ธันวาคม พ.ศ. 2468 รวมเข้าไปด้วย⁴¹

ในกรณีบุคคลไม่รู้วันและเดือนเกิดที่แน่นอน เช่น บุคคลรู้ว่าเกิดในปี พ.ศ. 2469 กฎหมายกำหนดให้บุคคลนั้นเกิดในวันแรกของปี คือ วันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2469 และบุคคลนั้นย่อมพ้นจากภาวะผู้เยาว์และบรรลุนิติภาวะในวันที่ 2 เมษายน พ.ศ. 2489⁴² ส่วนในกรณีที่บุคคลไม่รู้ปีเกิด ไม่มีบทบัญญัติกำหนดไว้ กรณีเช่นว่านี้ต้องอาศัยหลักเรื่องหน้าที่นำสืบที่ฝ่ายผู้อ้างประโยชน์จากอายุต้องแสดงหลักฐานให้ศาลเชื่อได้ จึงจะได้รับประโยชน์ตามที่อ้าง โดยพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497 มาตรา 4 (1) และกฎกระทรวงฉบับที่ 3 (24 เมษายน พ.ศ. 2498) กำหนดไว้ว่าถ้าไม่ปรากฏปีเกิด ให้นายอำเภอแห่งท้องที่ถือเอาตามเพื่อนบ้านเชื่อกันว่าอายุเท่าใด ประกอบกับการสังเกตร่างกายเป็นเกณฑ์สำหรับกำหนดอายุ⁴³ นอกจากนี้ศาลฎีกายังเคยรับฟังข้อเท็จจริงเกี่ยวกับอายุของจำเลยโดยอาศัยรูปร่างสังขารของจำเลยด้วย ตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 489, 490/2464 5 ธส. 373.⁴⁴

ทั้งนี้ หากเทียบเคียงกฎหมายที่ตราว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ พ.ศ. 2467 มาตรา 14 บัญญัติไว้ว่า “สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระองค์ใดได้เสด็จขึ้นทรงราชย์สืบราชสันตติวงศ์ตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ คือ เมื่อมีชนมายังไม่ครบ 20 พรรษาบริบูรณ์ไซ้ ท่านว่ายังทรงสำเร็จราชการสิทธิ์ขาดโดยพระองค์เองหาได้ไม่” กล่าวคือ พระมหากษัตริย์ที่ยังมีพระชนมพรรษาไม่ครบยี่สิบพรรษา ยังไม่สามารถสำเร็จราชการหรือบริหารราชการแผ่นดินด้วยพระองค์เองได้ จำเป็นต้องมีผู้สำเร็จราชการแผ่นดินต่างพระองค์ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นผู้ปฏิบัติพระราชกิจหรือผู้ใช้พระราชอำนาจแทน แม้ว่าในกฎหมายที่ตราว่า “บรรลุนิติภาวะ” ก็ตาม แต่อาจอนุมานได้ว่าบทบัญญัติดังกล่าวมีนัยว่าการบรรลุนิติภาวะของพระมหากษัตริย์อยู่ที่พระชนมพรรษายี่สิบพรรษา ทั้งนี้ สันนิษฐานได้ว่าแนวคิดการบรรลุนิติภาวะของพระมหากษัตริย์มาจากพระราชประเพณีโบราณในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ขึ้นทรงราชย์ขณะที่ทรงเจริญพระชนมพรรษาเพียง

⁴¹ พระยามานวราชเสวี, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พุทธศักราช 2468 บรรพ 1 และ 2 กับอุทาหรณ์ (กรุงเทพฯ: กรมร่างกฎหมาย (จัดพิมพ์ขึ้นใหม่โดยเนติบัณฑิตยสภา ในพระบรมราชูปถัมภ์), 2502), หน้า 157.

⁴² มาตรา 16 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2468 “ถ้าเป็นพันวิสัยที่จะหยั่งรู้วันเกิดของบุคคลผู้ใด ท่านให้นับอายุบุคคลผู้นั้นตั้งแต่วันต้นแห่งปีประดิทินหลวง ซึ่งเป็นปีที่บุคคลผู้นั้นเกิด”

⁴³ จิตติ ดิงศภัทย์, กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยบุคคล, พิมพ์ครั้งที่ 7 (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2530), หน้า 18-19.

⁴⁴ กิตติศักดิ์ ปรกติ, คำอธิบายกฎหมายลักษณะบุคคล : บุคคลธรรมดาและนิติบุคคล, หน้า 39.

15 พรรษา พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการในสมัยนั้นจึงปรึกษากันให้แต่งตั้งผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน เพื่อใช้พระราชอำนาจแทนพระองค์จนกว่าจะทรงเจริญพระชนพรรษาเยี่ยงสืบพระราชปรีบุรณ ในขณะที่มีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่กำหนดให้บุคคลบรรลุนิติภาวะเมื่อมีอายุเยี่ยงสืบปีบริบูรณ์ ซึ่งกฎหมายทั้งสองฉบับมีผลบังคับใช้ในช่วงเวลาคาบเกี่ยวกัน⁴⁵

หลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2 ฉบับ บัญญัติไว้ว่า พระมหากษัตริย์ทรงบรรลุนิติภาวะเมื่อพระชนมายุครบสิบแปดปีบริบูรณ์ ได้แก่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2492⁴⁶ และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 แก้ไขเพิ่มเติมพุทธศักราช 2495⁴⁷ ซึ่งบทบัญญัติดังกล่าวขัดแย้งกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กฎมณเฑียรบาลฯ และพระราชประเพณีโบราณด้วย จึงเป็นที่ถกเถียงอย่างกว้างขวางในที่ประชุมรัฐสภาในสมัยนั้น แต่รัฐธรรมนูญฉบับต่อ ๆ มา ก็ได้บัญญัติประเด็นดังกล่าวไว้แต่อย่างใด⁴⁸ จนกระทั่งการประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ครั้งที่ 22/2534 เป็นพิเศษ เมื่อวันที่ 26 สิงหาคม พ.ศ. 2534 นายวิชัย โสสุวรรณจินดา สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ได้ตั้งคำถามถึงการบรรลุนิติภาวะของพระมหากษัตริย์ไว้ โดยอ้างถึงรัฐธรรมนูญทั้ง 2 ฉบับข้างต้น แต่กลับไม่มีบทบัญญัติดังกล่าวในร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 นายมีชัย ฤชุพันธ์ ประธานคณะกรรมการธิการ จึงได้ชี้แจงว่าบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ย่อมมีผลบังคับใช้สำหรับการบรรลุนิติภาวะของพระมหากษัตริย์ ตามที่ปรากฏในรายงานการประชุมครั้งดังกล่าวว่า “ส่วนการบรรลุนิติภาวะของพระมหากษัตริย์ เมื่อมิได้กำหนดเอาไว้เป็นพิเศษในรัฐธรรมนูญ การบรรลุนิติภาวะก็จะเป็นไปตามหลักกฎหมายที่บังคับใช้อยู่ทั่ว ๆ ไป กรณีเยี่ยงสืบปีบริบูรณ์ ก็กับกรณีที่สมรสอายุสิบเจ็ดปี ก็บรรลุนิติภาวะ”⁴⁹

⁴⁵ ฐาตุร จุลินทร, รายงานการศึกษา เรื่อง การกำหนดกฎหมายมณเฑียรบาลในรัฐธรรมนูญไทย (กรุงเทพฯ: กลุ่มงานวิจัยและพัฒนา สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2557), หน้า 205.

⁴⁶ มาตรา 24 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2492 “พระมหากษัตริย์ทรงบรรลุนิติภาวะเมื่อพระชนมายุครบ สิบแปดปีบริบูรณ์”

⁴⁷ มาตรา 22 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 แก้ไขเพิ่มเติมพุทธศักราช 2495 “พระมหากษัตริย์ทรงบรรลุนิติภาวะเมื่อพระชนมายุครบสิบแปดปีบริบูรณ์”

⁴⁸ สมชาย ปรีชาศิลปกุล, "การสืบราชสมบัติ : การอภิปรายและข้อถกเถียงในองค์กรจัดทำรัฐธรรมนูญของไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2475 ถึง พ.ศ. 2550 (ตอนที่ 1)," วิชาการ 6, 8 (มกราคม - 15 มีนาคม 2558): หน้า 31-46.

⁴⁹ คลังสารสนเทศของสภานิติบัญญัติ, "รายงานการประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ครั้งที่ 22/2534 เป็นพิเศษ เมื่อวันที่ 26 สิงหาคม พ.ศ. 2534" [ออนไลน์] เข้าถึงเมื่อ 20 มกราคม 2564. แหล่งที่มา:

นอกจากนี้ มาตรา 20 ได้กำหนดการบรรลุนิติภาวะโดยการสมรส โดยบัญญัติไว้ว่า “ผู้เยาว์ ย่อมบรรลุนิติภาวะเมื่อทำการสมรส หากการสมรสนั้นได้ทำเมื่อฝ่ายชายผู้เยาว์มีอายุสิบเจ็ดปี และฝ่ายหญิงผู้เยาว์มีอายุสิบห้าปีบริบูรณ์แล้ว” ซึ่งแปลจากต้นร่างภาษาอังกฤษความว่า “20. - A minor becomes Sui Juris upon marriage provided that the male minor marries after the completion of his seventeen years and the female minor after the completion of her fifteen years.”⁵⁰ โดยมีที่มาจากประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น มาตรา 765 ที่บัญญัติไว้ว่า ชายไม่สามารถทำการสมรสได้ก่อนมีอายุครบสิบเจ็ดปีบริบูรณ์ และหญิงก่อนมีอายุครบสิบห้าปีบริบูรณ์ (Article 765 A man cannot marry before he has attained full seventeen years, and a woman before she has attained full fifteen years.)⁵¹ และประมวลกฎหมายแพ่งสวิส มาตรา 14⁵² ที่กำหนดไว้ว่าการสมรสทำให้บุคคลบรรลุนิติภาวะ (Marriage makes him of age.) กล่าวคือ ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะก่อนมีอายุสิบปีบริบูรณ์เมื่อผู้เยาว์ทำการสมรสโดยชอบด้วยกฎหมาย เมื่อชายผู้เยาว์มีอายุสิบเจ็ดปีบริบูรณ์ และหญิงผู้เยาว์มีอายุสิบห้าปีบริบูรณ์⁵³ มิเช่นนั้น ศาลอาจสั่งเพิกถอนได้ แต่ถ้าศาลมิได้เพิกถอนจนชายมีอายุครบสิบเจ็ดปีหรือหญิงมีครรภ์ก่อนอายุครบสิบเจ็ดปีบริบูรณ์ ถือว่าการสมรสนั้นสมบูรณ์ตั้งแต่วันที่สมรส การบรรลุนิติภาวะก็มีผลย้อนหลังไปตามความสมบูรณ์ของการสมรสนั้นด้วย⁵⁴ ในขณะเดียวกัน เมื่อศาลอนุญาตให้ผู้เยาว์สมรสกันได้ แม้มิได้รับ

⁵⁰ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, การตรวจแก้ร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 และ บรรพ 2, หน้า 20.

⁵¹ J.E. de Becker, *Annotated Civil Code of Japan*, p. 41.

⁵² ภาควิชานิติศึกษาทางสังคม ปรัชญาและประวัติศาสตร์, *บันทึกคำสัมภาษณ์พระยามานวราชเสวี*, หน้า 143-144.

⁵³ มาตรา 1445 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2468 “การสมรสจะทำได้ต่อเมื่อ

(1) ชายมีอายุสิบเจ็ดปีบริบูรณ์ และหญิงมีอายุสิบห้าปีบริบูรณ์แล้ว

(2) ชายหญิงมิได้เป็นญาติสืบสายโลหิตโดยตรงขึ้นไปหรือลงมา หรือเป็นพี่น้องร่วมบิดามารดา หรือร่วมแต่บิดาหรือมารดา

(3) ชายหรือหญิงมิได้เป็นคู่สมรสของบุคคลอื่นอยู่

(4) ชายหญิงยินยอมเป็นสามีภริยากัน

(5) ชายหรือหญิงไม่เป็นคนวิกลจริต

หญิงฝ่ายจะสมรสใหม่ได้เมื่อการสมรสครั้งก่อนสิ้นไปแล้วไม่น้อยกว่าสามร้อยสิบวัน แต่ความข้อนี้มีให้ใช้บังคับ เมื่อ

(ก) มีบุตรเกิดในระหว่างนั้น

(ข) สมรสกับคู่หย่าเดิม หรือ

(ค) มีคำสั่งของศาลให้สมรสได้”

⁵⁴ จิตติ ดิงศภัทย์, *กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยบุคคล*, หน้า 45.

ความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรมก็ตาม ผู้แทนโดยชอบธรรมก็ไม่มีสิทธิขอให้เพิกถอนการสมรสดังกล่าว และผู้เยาว์ที่สมรสตามการอนุญาตของศาล ย่อมพ้นจากภาวะผู้เยาว์เมื่อได้จดทะเบียนสมรสอย่างถูกต้องตามกฎหมาย⁵⁵

สำหรับประเด็นว่าด้วยความสมบูรณ์ของการสมรสของผู้เยาว์ ซึ่งจะมีผลทางกฎหมายทำให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะนั้น ศาลฎีกาได้ตัดสินคดีแพ่งเลขที่ 1320/2506 มีสาระสำคัญว่า แม่ชายอายุสิบเจ็ดปีบริบูรณ์ และหญิงอายุสิบห้าปีบริบูรณ์จะจดทะเบียนสมรสกันโดยมิได้รับความยินยอมจากบิดามารดา หรือผู้ปกครอง แต่การสมรสนั้นมิได้ตกเป็นโมฆะหรือไม่สมบูรณ์แต่อย่างใด เนื่องจากกฎหมายให้อำนาจบิดามารดาหรือผู้ปกครองร้องขอให้ศาลสั่งเพิกถอนการสมรสได้เท่านั้น หากไม่มีการร้องขอเช่นว่า การสมรสย่อมสมบูรณ์และชายหญิงที่สมรสย่อมบรรลุนิติภาวะโดยการสมรส⁵⁶

ถ้าบุคคลบรรลุนิติภาวะโดยการสมรสแล้ว แม้ต่อมาจะขาดจากการสมรสก่อนอายุยี่สิบปีบริบูรณ์ ก็ไม่มีผลลบถึงการที่บรรลุนิติภาวะเพราะการสมรสแล้วนั้น หากถือเอาการขาดจากการสมรสเป็นเหตุให้บุคคลพ้นจากภาวะผู้เยาว์และบรรลุนิติภาวะแล้ว แต่ต้องกลับมาเป็นผู้เยาว์อีก ย่อมก่อให้เกิดปัญหากฎหมายและปัญหาสังคมต่าง ๆ ตามมาหลายประการ ทั้งยังทำให้บุคคลภายนอกต้องเสื่อมสิทธิไป⁵⁷

2.3.4 ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ในการแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 พ.ศ. 2535

พระราชบัญญัติให้ใช้บทบัญญัติบรรพ 1 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ได้ตรว
ชำระใหม่ พ.ศ. 2535 มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 7 มิถุนายน พ.ศ. 2535⁵⁸ ระบุเหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้โดยมีใจความตอนหนึ่งว่า “เนื่องจากบทบัญญัติบรรพ 1 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ซึ่งได้ใช้บังคับโดยพระราชกฤษฎีกาให้ใช้บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่ง

⁵⁵ มัทยา จิตติรัตน์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยบุคคล (กรุงเทพฯ: คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524), หน้า 71-73.

⁵⁶ ประภาศน์ อวยชัย, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 มาตรา 1 ถึงมาตรา 193 พร้อมด้วยย่อข้อกฎหมายจากคำพิพากษาศาลฎีกา ตั้งแต่ พ.ศ. 2466 ถึงปัจจุบัน (กรุงเทพฯ: เนติบัณฑิตยสภา ในพระบรมราชูปถัมภ์, 2528), หน้า 270.

⁵⁷ มัทยา จิตติรัตน์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยบุคคล, หน้า 74.

⁵⁸ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 169 ตอนที่ 42 หน้า 1 วันที่ 8 เมษายน พ.ศ. 2535

และพาณิชย์บรรพ 1 และบรรพ 2 ที่ได้ตรวจชำระใหม่ พ.ศ. 2468 ได้ใช้บังคับมาเป็นเวลานาน และบทบัญญัติหลายประการล้าสมัย ไม่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบัน สมควรปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมยิ่งขึ้น จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้”

ทั้งนี้ สาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับผู้เยาว์และการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ปรากฏอยู่ในบรรพ 1 ส่วนสิทธิของผู้เยาว์ที่เนื่องด้วยครอบครัวปรากฏอยู่ในบรรพ 5

2.4 หลักกฎหมายและผลทางกฎหมายเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ในระบบกฎหมายไทย

2.4.1 หลักกฎหมายเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่มีผลบังคับใช้ในปัจจุบัน กำหนดให้บุคคลพ้นจากภาวะผู้เยาว์และบรรลุนิติภาวะด้วยเหตุ 2 ประการ ประการแรกตามเกณฑ์อายุ และประการต่อมาโดยการสมรส ซึ่งจะเกี่ยวเนื่องกับความสามารถในการมีสิทธิในฐานะผู้ทรงสิทธิและความสามารถในการใช้สิทธิของบุคคล

ทั้งนี้ ไม่มีกฎหมายฉบับใดให้นิยามศัพท์คำว่า “ผู้เยาว์” ไว้เป็นการเฉพาะ แต่พจนานุกรมศัพท์กฎหมายไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้นิยามไว้ว่า “ผู้เยาว์ (น.) หมายถึง บุคคลผู้ยังไม่บรรลุนิติภาวะ”⁵⁹ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าคำดังกล่าวเป็นศัพท์เฉพาะทางนิติศาสตร์ ส่วนคำว่า “บรรลุนิติภาวะ” พจนานุกรมฉบับเดียวกันกำหนดนิยามที่สอดคล้องกับบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ไว้ว่า “บรรลุนิติภาวะ (ก.) หมายถึง มีภาวะพ้นจากความเป็นผู้เยาว์และมีความสามารถในการใช้สิทธิตามกฎหมายทั้งปวงได้โดยสมบูรณ์ด้วยตนเอง โดยกฎหมายกำหนดให้บุคคลบรรลุนิติภาวะเมื่อมีอายุ 20 ปีบริบูรณ์ หรือเมื่อผู้เยาว์ทำการสมรสโดยชอบด้วยกฎหมาย”⁶⁰

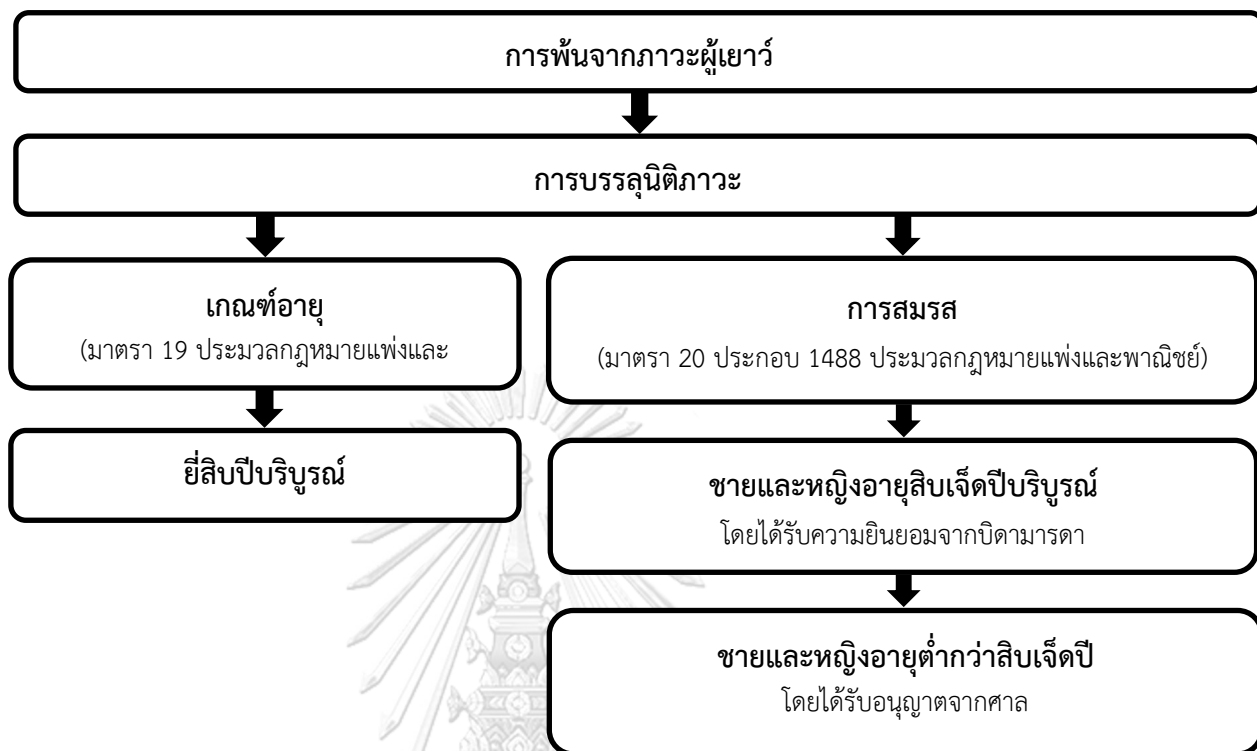
ด้วยเหตุนี้ ระยะเวลาแห่งการเป็นผู้เยาว์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์จึงแบ่งออกเป็น 2 ประการ ได้แก่ ระยะเวลาตั้งแต่เริ่มต้นสภาพบุคคลเมื่อคลอดและอยู่รอดเป็นทารก⁶¹ จนกระทั่งมีอายุครบยี่สิบปีบริบูรณ์ประการหนึ่ง และระยะเวลาตั้งแต่เริ่มต้นสภาพบุคคลจนกระทั่งทำการสมรสโดยชอบด้วยกฎหมายก่อนอายุครบยี่สิบปีบริบูรณ์

⁵⁹ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์กฎหมายไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, พิมพ์ครั้งที่ 2556 (กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน, 2556), หน้า 391.

⁶⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 304.

⁶¹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 15 “สภาพบุคคลย่อมเริ่มแต่เมื่อคลอดแล้วอยู่รอดเป็นทารกและสิ้นสุดลงเมื่อตาย ทารกในครรภ์มารดาที่สามารถมีสิทธิต่าง ๆ ได้ หากว่าภายหลังคลอดแล้วอยู่รอดเป็นทารก”

รูปภาพที่ 1 การพ้นจากภาวะผู้เยาว์และการบรรลุนิติภาวะ

2.4.1.1 การบรรลุนิติภาวะเมื่ออายุครบยี่สิบปีบริบูรณ์

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 19 บัญญัติไว้ว่า “บุคคลย่อมพ้นจากภาวะผู้เยาว์และบรรลุนิติภาวะเมื่อมีอายุยี่สิบปีบริบูรณ์” ดังนั้น ภาวะผู้เยาว์และการพ้นจากภาวะผู้เยาว์จึงใช้เกณฑ์อายุในการพิจารณาและกำหนด ซึ่งเป็นเกณฑ์ที่มีความแน่นอนและชัดเจน

ด้วยเหตุนี้ ความหมายของผู้เยาว์และการพ้นจากภาวะผู้เยาว์สู่ความเป็นผู้บรรลุนิติภาวะตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ฉบับนี้ จึงมีต่างจากประมวลกฎหมายฉบับก่อนหน้านี้ กล่าวคือกฎหมายบัญญัติให้บุคคลพ้นจากภาวะผู้เยาว์และส่งผลให้บุคคลนั้นมีความสามารถที่จะใช้สิทธิตามกฎหมายได้โดยลำพัง โดยกำหนดเกณฑ์อายุไว้ที่ยี่สิบปีบริบูรณ์ ซึ่งสามารถวินิจฉัยตามอุทธรณ์ได้ดังต่อไปนี้ นาย ก. เกิดเมื่อวันที่ 25 ธันวาคม พ.ศ. 2535 ดังนั้น นาย ก. ย่อมพ้นจากภาวะผู้เยาว์และจะบรรลุนิติภาวะเมื่อวันที่ 24 ธันวาคม พ.ศ. 2555 เป็นต้น เนื่องจากการนับอายุตามกฎหมายให้นับวันแรกที่เกิดรวมเข้าไปด้วย⁶²

⁶² ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 16 “การนับอายุบุคคล ให้เริ่มนับแต่วันเกิด ในกรณีที่ไม่รู้วันเกิดในเดือนใดแต่ไม่รู้วันเกิด ให้นับวันที่หนึ่งแห่งเดือนนั้นเป็นวันเกิด แต่ถ้าพันวิสัยที่จะหยั่งรู้เดือนและวันเกิดของบุคคลใด ให้นับอายุบุคคลนั้นตั้งแต่วันต้นปีปฏิทิน ซึ่งเป็นปีที่บุคคลนั้นเกิด”

ดังนั้น เกณฑ์อายุจึงมีความสำคัญเป็นอย่างมากในการกำหนดสิทธิ หน้าที่ และความสามารถในการใช้สิทธิเหล่านั้นด้วย กระทรวงการคลังจึงได้มีหนังสือที่ กค 0513/ว 58 ลงวันที่ 6 พฤษภาคม พ.ศ. 2537 เรื่องการนับอายุบุคคล เพื่อความชัดเจนในการนับอายุบุคคล โดยมีใจความดังต่อไปนี้ “ด้วยคณะรัฐมนตรีได้มีมติตามนัยหนังสือสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีที่ ลว0403/ว.83 ลงวันที่ 14 กันยายน 2509 ให้กระทรวงการคลังถือปฏิบัติการนับอายุบุคคลโดยอาศัยมาตรา 158 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งเป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับการนับระยะเวลาเป็นเกณฑ์ในการคำนวณนับอายุบุคคล มิให้นับวันเกิดเป็นวันแรกแห่งการคำนวณอายุ โดยให้เริ่มนับวันถัดไปตั้งกรณีข้าราชการซึ่งเกิดวันที่ 1 ตุลาคม 2499 จึงต้องเริ่มนับอายุตั้งแต่วันที่ 2 ตุลาคม 2499 และจะมีอายุครบ 60 ปีบริบูรณ์ในวันที่ 1 ตุลาคม 2509 ซึ่งมีสิทธิได้รับราชการต่อไปอีกหนึ่งปี แต่เนื่องจากปัจจุบันได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในส่วนที่เกี่ยวกับการนับอายุบุคคล โดยบัญญัติการนับอายุบุคคลไว้เป็นเรื่องเฉพาะตามมาตรา 16 ซึ่งบัญญัติว่า “การนับอายุบุคคล ให้เริ่มนับแต่วันเกิด ในกรณีที่รู้ว่าเกิดในเดือนใดแต่ไม่รู้วันเกิด ให้นับวันที่หนึ่งแห่งเดือนนั้นเป็นวันเกิด แต่ถ้าพ้นวิสัยที่จะหยั่งรู้เดือนและวันเกิดของบุคคลใด ให้นับอายุบุคคลนั้นตั้งแต่วันต้นปีปฏิทิน ซึ่งเป็นปีที่บุคคลนั้นเกิด” (มีผลใช้บังคับตามกฎหมาย เมื่อวันที่ 8 มิถุนายน 2535) จึงทำให้การคำนวณอายุของบุคคลซึ่งถือปฏิบัติอยู่เดิมเปลี่ยนแปลงไป มีผลกระทบต่อการคำนวณอายุของบุคคลกรณีต้องออกจากราชการเพราะเหตุสูงอายุรวมทั้งการเบิกจ่ายบำนาญพิเศษและบำเหน็จตกทอดในส่วนของบุตรข้าราชการผู้ตาย เป็นต้น

กระทรวงการคลังพิจารณาแล้วเห็นว่า เพื่อให้วิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการคำนวณนับอายุของบุคคลเป็นไปตามกฎหมายที่ได้มีบทบัญญัติในการนับอายุบุคคลไว้โดยเฉพาะและเพื่อให้ส่วนราชการปฏิบัติให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน จึงเห็นควรให้ถือปฏิบัติการนับอายุบุคคล ดังนี้

1. บุคคลซึ่งเกิดในวันที่ 1 ตุลาคม 2477 จะมีอายุครบ 60 ปีบริบูรณ์ในวันที่ 30 กันยายน 2537 ตามนัยมาตรา 16 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ที่ใช้บังคับในปัจจุบัน) ให้บุคคลผู้นั้นพ้นจากราชการตามกฎหมายว่าด้วยบำเหน็จบำนาญข้าราชการในวันที่ 1 ตุลาคม 2537 (รับราชการได้ถึงวันที่ 30 กันยายน 2537)

สำหรับผู้ที่เกิดในวันที่ 1 ตุลาคม 2478 และ 1 ตุลาคมของปีต่อ ๆ ไป ก็ให้ถือหลักการนับอายุครบ 60 ปีบริบูรณ์ และพ้นจากราชการตามกฎหมายว่าด้วยบำเหน็จบำนาญข้าราชการตามนัยดังกล่าวข้างต้น

2. การนับอายุของบุคคลในกรณีอื่น ๆ เช่น การลาออกจากราชการเพราะอายุครบห้าสิบปีบริบูรณ์ หรือการเบิกจ่ายบำนาญพิเศษและบำเหน็จตกทอดในส่วนของบุตรข้าราชการผู้ตาย ให้ถือปฏิบัติการนับอายุของบุคคลตามนัยมาตรา 16 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ที่ใช้บังคับในปัจจุบัน) ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ...”

ดังนั้น การนับอายุของบุคคลในปัจจุบันแตกต่างจากการนับตามนัยแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ฉบับก่อนหน้านี้ ทั้งยังมีความละเอียดกว่ามาก โดยให้เริ่มนับตั้งแต่วันที่มิสภพบุคคลเป็นวันแรก ซึ่งสอดคล้องกับ หลักกฎหมายว่าด้วยการเกิดสภาพบุคคลที่เริ่มต้นเมื่อคลอดและอยู่รอด

เป็นทารก⁶³ ด้วยเหตุนี้ เมื่อสภาพบุคคลเกิดขึ้นแล้ว กฎหมายจึงรับรองสิทธิและการคุ้มครองสิทธิของบุคคลดังกล่าวทันที อายุของบุคคลจึงควรเริ่มนับตั้งแต่วันที่เกิดทันทีเช่นเดียวกัน⁶⁴

ในกรณีบุคคลที่ไม่รู้วันเกิด แต่รู้เฉพาะเดือนและปีเกิด จำเป็นต้องพิจารณาจากข้อสันนิษฐานวันเกิดบุคคล โดยมาตรา 16 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์กำหนดให้บุคคลนั้นเกิดในวันแรกของเดือน เช่น บุคคลรู้ว่าเกิดในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2536 คือ วันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2536 และบุคคลนั้นย่อมพ้นจากภาวะผู้เยาว์และบรรลุนิติภาวะในวันที่ 30 กันยายน พ.ศ. 2556⁶⁵

ส่วนที่บุคคลรู้เฉพาะปีที่เกิด แต่ไม่รู้วันและเดือนเกิดที่แน่นอน เช่น บุคคลรู้ว่าเกิดในปี พ.ศ. 2536 กฎหมายกำหนดให้บุคคลนั้นเกิดในวันแรกของปี คือ วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2536 และบุคคลนั้นย่อมพ้นจากภาวะผู้เยาว์และบรรลุนิติภาวะในวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2555 เป็นต้น⁶⁶

สำหรับบุคคลที่ไม่รู้ปีเกิด กฎหมายมิได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ จึงต้องอาศัยการพิเคราะห์จากรูปร่างและพยานแวดล้อม หรือโดยเทียบเคียงบทกฎหมายที่ใกล้เคียงอย่างยิ่ง ได้แก่ พระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497 มาตรา 4 (1) และกฎกระทรวงฉบับที่ 3 (24 เมษายน พ.ศ. 2498) กำหนดไว้ว่าถ้าไม่ปรากฏปีเกิด ให้นายอำเภอแห่งท้องที่ถือเอาตามที่เพื่อนบ้านเชื่อกันว่าอายุเท่าใด ประกอบกับการสังเกตร่างกายเป็นเกณฑ์สำหรับกำหนดอายุ⁶⁷

นอกจากนี้ ศาลฎีกาเคยวินิจฉัยประเด็นเกี่ยวกับวิธีการนับอายุของผู้เสียหายในคดีอาญาคดีหนึ่งว่าในวันเกิดเหตุดังกล่าว ผู้เสียหายมีอายุครบ 15 ปีบริบูรณ์แล้วหรือไม่ เพื่อปรับบทลงโทษจำเลยให้ถูกต้อง ตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 7841/2552

2.4.1.2 การบรรลุนิติภาวะโดยการสมรส

นอกจากการบรรลุนิติภาวะโดยเกณฑ์อายุแล้ว ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้กำหนดข้อยกเว้นเกณฑ์อายุในการพ้นจากภาวะผู้เยาว์และบรรลุนิติภาวะ โดยบัญญัติไว้ในมาตรา 20 ว่า “ผู้เยาว์ย่อมบรรลุนิติภาวะเมื่อทำการสมรส หากการสมรสนั้นได้ทำตามบทบัญญัติมาตรา 1448” กล่าวคือ กำหนดให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะก่อนมีอายุสิบปีบริบูรณ์เมื่อผู้เยาว์ทำการสมรส โดยการสมรสเมื่อชายและหญิงผู้เยาว์มีอายุสิบเจ็ดปีบริบูรณ์ เมื่อได้รับความยินยอมจากบิดามารดา หรือหรือเมื่อบุคคลที่มีอายุต่ำกว่าสิบเจ็ดปีบริบูรณ์ที่ทำการสมรสหลังจากได้รับอนุญาตจากศาลให้ทำการสมรสได้ แล้วแต่กรณี

⁶³ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 15 “สภาพบุคคลย่อมเริ่มแต่เมื่อคลอดแล้วอยู่รอดเป็นทารกและสิ้นสุดลงเมื่อตาย

ทารกในครรภ์มารดาก็สามารถมีสิทธิต่าง ๆ ได้ หากว่าภายหลังคลอดแล้วอยู่รอดเป็นทารก”

⁶⁴ อังคณาวิที ปิ่นแก้ว, คำอธิบายกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยบุคคล (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2560), หน้า 55.

⁶⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 56-59.

⁶⁶ เรื่องเดียวกัน.

⁶⁷ จิตติ ดิงศักดิ์, กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยบุคคล, หน้า 45.

ทั้งนี้ การสมรสของผู้เยาว์มีหลักเกณฑ์และเงื่อนไขดังต่อไปนี้

ก. เป็นผู้เยาว์

หากบุคคลได้ทำการสมรสหลังจากที่อายุครบยี่สิบปีบริบูรณ์แล้ว บุคคลดังกล่าวย่อมบรรลุนิติภาวะโดยอายุตามหลักทั่วไปที่บัญญัติไว้ในมาตรา 19 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์แล้ว จึงไม่จำเป็นต้องพิจารณาบทบัญญัติมาตรา 20 อีกต่อไป ดังนั้น การบรรลุนิติภาวะโดยการสมรสตามมาตรา 20 จึงเป็นข้อยกเว้นของมาตรา 19 กล่าวคือ กฎหมายเห็นว่าผู้เยาว์ที่ทำการสมรสแล้ว ควรให้บุคคลดังกล่าวมีฐานะเช่นเดียวกับผู้ที่บรรลุนิติภาวะแล้วทุกประการ ในทางตรงกันข้าม หากปล่อยให้บุคคลดังกล่าวยังคงเป็นผู้เยาว์ต่อไป ก็อาจเกิดปัญหาเกี่ยวกับการใช้สิทธิ ไม่ว่าจะเป็นการจัดการทรัพย์สิน ตลอดจนสิทธิและหน้าที่ภายในครอบครัวของบุคคลดังกล่าว⁶⁸

ข. ทำการสมรส

ตามบทบัญญัติมาตรา 1457 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ “การสมรสตามประมวลกฎหมายนี้จะมีได้เฉพาะเมื่อได้จดทะเบียนแล้วเท่านั้น”

หากข้อเท็จจริงปรากฏว่าชายและหญิงจัดพิธีมงคลสมรสหรืออยู่กินกันฉันสามีภรรยา โดยที่มิได้จดทะเบียนสมรสอย่างถูกต้องตามกฎหมายตามพระราชบัญญัติจดทะเบียนครอบครัว พ.ศ. 2487 กรณีดังกล่าวย่อมไม่ถือเป็นการสมรสโดยชอบด้วยกฎหมาย และมีเป็นเหตุให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะโดยการสมรสได้แต่อย่างใด

ค. การสมรสต้องเป็นไปตามบทบัญญัติมาตรา 1448

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1448 บัญญัติไว้ว่า “การสมรสจะทำได้ต่อเมื่อชายและหญิงมีอายุสิบเจ็ดปีบริบูรณ์แล้ว แต่ในกรณีที่มีเหตุอันสมควร ศาลอาจอนุญาตให้ทำการสมรสก่อนนั้นได้” กล่าวคือ การที่ผู้เยาว์จะทำการสมรสกันได้นั้น จะต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ข้างต้น โดยแบ่งออกเป็น 2 กรณี

กรณีแรกว่าด้วยหลักการที่กำหนดให้การสมรสของชายและหญิงที่มีอายุสิบเจ็ดปีบริบูรณ์ แต่ยังไม่ถึงยี่สิบปีบริบูรณ์ ทำการสมรสกันได้ เนื่องจากกฎหมายพิจารณาแล้วว่าบุคคลที่มีอายุเช่นว่านั้น มีความพร้อมทั้งทางร่างกายและจิตใจที่จะรับผิดชอบต่อสิทธิ หน้าที่ตามกฎหมายครอบครัว เช่น สิทธิหน้าที่ต่อกันในฐานะสามีภรรยา สิทธิและหน้าที่ต่อบุคคลภายนอก สิทธิและหน้าที่ต่อบุตรในอนาคต รวมถึงสิทธิและหน้าที่ในการจัดการสินส่วนตัว และโดยเฉพาะสินสมรส เป็นต้น ซึ่งเกณฑ์อายุสำหรับการสมรสนั้นย่อมสำคัญไม่น้อยไปกว่าเกณฑ์อายุในการทำนิติกรรม การทำพินัยกรรม

⁶⁸ ประสทธิ ไขวี่โลกุล, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยบุคคล, หน้า 71.

หรือการฟ้องคดีขอให้รับเป็นบุตร เนื่องจากการสมรสจะผูกพันต่อชีวิตของบุคคลไปตลอดจนกว่า การสมรสนั้นจะสิ้นสุดลง⁶⁹ ทั้งนี้ การสมรสดังกล่าวจะต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในประมวล กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1454 “ผู้เยาว์จะทำการสมรสให้นำความในมาตรา 1436 มาใช้ บังคับโดยอนุโลม” ส่วนเหตุที่กฎหมายบัญญัติให้นำมาใช้โดยอนุโลมนั้น เนื่องจากมาตรา 1436 เป็นบทบัญญัติว่าด้วยการหมั้น มิใช่การสมรสแต่อย่างใด⁷⁰ ตามที่บัญญัติไว้ดังนี้ “ผู้เยาว์จะทำการหมั้นได้ต้องได้รับความยินยอมของบุคคลดังต่อไปนี้

(1) บิดาและมารดา ในกรณีที่มิทั้งบิดามารดา

(2) บิดาหรือมารดา ในกรณีที่มารดาหรือบิดาตายหรือถูกถอนอำนาจปกครองหรือไม่อยู่ใน สภาพหรือฐานะที่อาจให้ความยินยอม หรือโดยพฤติการณ์ผู้เยาว์ไม่อาจขอความยินยอมจากมารดา หรือบิดาได้

(3) ผู้รับบุตรบุญธรรม ในกรณีที่ผู้เยาว์เป็นบุตรบุญธรรม

(4) ผู้ปกครอง ในกรณีที่ไม่มีบุคคลซึ่งอาจให้ความยินยอมตาม (1) (2) และ (3) หรือมีแต่ บุคคลดังกล่าวถูกถอนอำนาจปกครอง

การหมั้นที่ผู้เยาว์ทำโดยปราศจากความยินยอมดังกล่าวเป็นโมฆียะ”

ดังนั้น การสมรสของผู้เยาว์จึงต้องได้รับความยินยอมจากบุคคลที่กำหนดไว้ในมาตรา 1436 ข้างต้น และเมื่อนายทะเบียนได้รับจดทะเบียนสมรสให้แล้ว⁷¹ จึงจะถือว่าบุคคลดังกล่าวบรรลุนิติภาวะ ตามมาตรา 20 ประกอบมาตรา 1448 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ณ วันที่จดทะเบียน สมรส อย่างไรก็ตาม มีข้อสังเกตเกี่ยวกับการจดทะเบียนสมรสของชาวมุสลิมที่อาศัยอยู่ในจังหวัด ปัตตานี นราธิวาส ยะลาและสตูล ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการใช้กฎหมายอิสลามในเขตจังหวัด ปัตตานี นราธิวาส ยะลาและสตูล พ.ศ. 2489 กล่าวคือ เมื่อผู้เยาว์ชาวมุสลิมในเขตพื้นที่ดังกล่าว ได้ทำการสมรสกันตามหลักกฎหมายอิสลาม จึงต้องพิจารณาว่าการสมรสเช่นนั้นจะทำให้ผู้เยาว์ ชาวมุสลิมบรรลุนิติภาวะตามมาตรา 20 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์หรือไม่ เนื่องจากการ สมรสตามหลักกฎหมายมุสลิมมิได้เป็นไปตามเงื่อนไขแห่งการสมรสและการจดทะเบียนสมรส ที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ทั้งนี้ ศาลจังหวัดยะลาได้พิพากษาในคดีแพ่ง หมายเลขแดงที่ 28/2535 ว่าแม้ผู้ร้องมีอายุเพียง 16 ปี 6 เดือน เมื่อสมรสถูกต้องตามหลักกฎหมาย อิสลาม โดยได้รับความยินยอมจากบิดามารดา ถือว่าการสมรสดังกล่าวถูกต้องตามกฎหมายแล้ว⁷²

กรณีที่สองเป็นข้อยกเว้นของกรณีแรก โดยที่การสมรสของผู้เยาว์ในกรณีนี้มีได้กำหนด เกณฑ์อายุขั้นต่ำไว้ กล่าวคือ ชาย และ/หรือ หญิง มีอายุไม่ถึงสิบเจ็ดปีบริบูรณ์ จะทำการสมรสกันได้

⁶⁹ ไพโรจน์ กัมพูสิริ, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ครอบครัว, พิมพ์ครั้งที่ 10 (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2563), หน้า 106-107.

⁷⁰ อังคนาวดี ปิ่นแก้ว, คำอธิบายกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยบุคคล, หน้า 187.

⁷¹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1457 “การสมรสตามประมวลกฎหมายนี้จะมีได้เฉพาะเมื่อได้จดทะเบียนแล้วเท่านั้น”

⁷² สำนักงานศาลยุติธรรม, คู่มือหลักกฎหมายอิสลามว่าด้วยครอบครัวและมรดก (ฉบับศาลยุติธรรม) (กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลยุติธรรม, 2554), หน้า 22.

ก็ต่อเมื่อมีเหตุอันสมควร และศาลได้อนุญาตให้บุคคลดังกล่าวสมรสกันได้ ซึ่งการพิจารณาว่าเหตุใดเป็นเหตุอันสมควรนั้น ย่อมเป็นดุลพินิจของศาล เช่น กรณีที่ชายและหญิงผู้เยาว์อายุต่ำกว่าสิบเจ็ดปี มีเพศสัมพันธ์จนกระทั่งหญิงผู้เยาว์นั้นตั้งครรภ์ ศาลอาจพิจารณาว่าการตั้งครรภ์เป็นเหตุอันสมควรที่จะให้ผู้เยาว์สมรสกันได้⁷³ อย่างไรก็ตาม หากศาลเห็นว่าไม่มีเหตุอันสมควรและไม่อนุญาตให้ทำการสมรส ผู้เยาว์ดังกล่าวก็ไม่สามารถทำการสมรสได้ เช่น กรณีที่หญิงผู้เยาว์อายุต่ำกว่าสิบเจ็ดปีตั้งครรภ์ แต่ศาลเห็นว่าฝ่ายชายไม่มีความสามารถที่จะรับผิดชอบภาระหน้าที่ตามกฎหมายครอบครัวหรือตามข้อเท็จจริงได้ ศาลอาจพิจารณาว่าไม่มีเหตุอันสมควรและไม่อนุญาตให้ผู้เยาว์ทำการสมรส แม้จะได้รับความยินยอมจากบุคคลตามบทบัญญัติมาตรา 1454 ประกอบมาตรา 1436 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์แล้วก็ตาม ด้วยเหตุนี้ หากหญิงผู้เยาว์คนดังกล่าวประสงค์ที่จะทำการสมรส ก็จำเป็นต้องรอให้มีอายุครบสิบเจ็ดปีบริบูรณ์ก่อน และต้องได้รับอนุญาตจากบุคคลตามที่กฎหมายกำหนด จึงจะทำการสมรสได้⁷⁴

นอกจากนี้ การที่ศาลจะอนุญาตให้ผู้เยาว์ทำการสมรสก่อนมีอายุครบสิบเจ็ดปีบริบูรณ์ ยังเกี่ยวเนื่องกับความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเราผู้อื่นตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 277 วรรคหนึ่ง ซึ่งวรรคท้ายของบัญญัติดังกล่าวมีความว่า “ความผิดตามที่บัญญัติไว้ในวรรคหนึ่ง ถ้าเป็นการกระทำโดยบุคคลอายุไม่เกินสิบแปดปีกระทำต่อเด็กซึ่งมีอายุกว่าสิบสามปีแต่ยังไม่เกินสิบห้าปี โดยเด็กนั้นยินยอม และภายหลังศาลอนุญาตให้ทั้งสองฝ่ายสมรสกัน ผู้กระทำผิดไม่ต้องรับโทษ ถ้าศาลอนุญาตให้สมรส ในระหว่างผู้กระทำผิดกำลังรับโทษในความนั้นอยู่ ให้ศาลปล่อยผู้กระทำผิดนั้นไป” ซึ่งกรณีดังกล่าวเกิดขึ้นในสังคมเสมอมา ตามที่ปรากฏในคำพิพากษาศาลฎีกา เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2269/2549, 2269/2544, 1285/2544 และ 6484/2545 เป็นต้น⁷⁵

ทั้งนี้ เมื่อศาลมีคำสั่งหรือคำพิพากษาให้ผู้เยาว์ทำการสมรส จะถือว่าผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะโดยคำสั่งของศาลไม่ได้ เพราะคำสั่งหรือคำพิพากษานั้นเป็นเพียงเงื่อนไขในการได้รับอนุญาตให้จดทะเบียนสมรสเท่านั้น เมื่อผู้เยาว์นำคำสั่งหรือคำพิพากษาของศาลไปยื่นขอจดทะเบียนสมรส และได้รับการจดทะเบียนสมรสแล้ว จึงจะถือว่าบุคคลดังกล่าวบรรลุนิติภาวะตามมาตรา 20 ประกอบมาตรา 1448 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ณ วันที่จดทะเบียนสมรส⁷⁶

⁷³ เจษฎา ทองขาว, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยบุคคลธรรมดา (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2563), หน้า 143-144.

⁷⁴ สหส สังหวิริยะ, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยบุคคล (กรุงเทพฯ: นิติบรรณาการ, 2550), หน้า 24.

⁷⁵ สมชัย ซีซาอุตมาร, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัว ฉบับสมบูรณ์ (ศึกษาเชิงวิเคราะห์จากบทกฎหมาย) (กรุงเทพฯ: พลสยาม พรินติ้ง, 2554), หน้า 83-85.

⁷⁶ เจษฎา ทองขาว, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยบุคคลธรรมดา, หน้า 145.

สำหรับการสมรสที่ฝ่าฝืนเกณฑ์อายุข้างต้น ย่อมตกเป็นโมฆียะ และเป็นเหตุที่จะขอให้ศาลพิพากษาเพิกถอนการสมรสนั้นได้⁷⁷ อนึ่ง เรื่องการสมรสที่เป็นโมฆียะแม้ฝ่าฝืนเกณฑ์อายุนั้น สะท้อนให้เห็นว่ากฎหมายมีเจตนารมณ์ที่จะให้การสมรสนั้นมีผลสมบูรณ์ เนื่องจากการฝ่าฝืนเกณฑ์อายุมิได้กระทบต่อสังคมโดยรวมเท่าใดนัก แต่ย่อมส่งผลกระทบต่อคู่สมรสหรือบุคคลที่จะทำการสมรส หากกฎหมายกำหนดให้การฝ่าฝืนดังกล่าว ทำให้การสมรสตกเป็นโมฆะ ย่อมขัดต่อธรรมชาติ และย่อมก่อให้เกิดปัญหาสังคมตามมามากกว่าจะเสริมสร้างความยุติธรรมให้บุคคลที่เกี่ยวข้อง⁷⁸

ส่วนในกรณีที่มีการสมรสสิ้นสุดลง ไม่ว่าจะด้วยความตายของคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หรือการหย่า หรือศาลพิพากษาให้เพิกถอนการสมรส⁷⁹ โดยที่บุคคลนั้นยังมีอายุไม่ครบยี่สิบปีบริบูรณ์ การสิ้นสุดของการสมรสดังกล่าว ไม่ทำให้บุคคลที่บรรลุนิติภาวะโดยการสมรสแล้วกลับไปเป็นผู้เยาว์อีก⁸⁰

2.4.2 ผลทางกฎหมายเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์

เมื่อผู้เยาว์พ้นจากภาวะผู้เยาว์และกลายเป็นผู้บรรลุนิติภาวะแล้ว ไม่ว่าจะด้วยเกณฑ์อายุตามบทบัญญัติมาตรา 19 หรือโดยการสมรสตามบทบัญญัติมาตรา 20 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ก็ตาม มีผลทางกฎหมายหลายประการ สามารถจำแนกออกเป็นสามส่วน ได้แก่ ผลต่อผู้แทนโดยชอบธรรม ผลต่อความสามารถในการทำนิติกรรม และผลต่อความสามารถในการจัดการทรัพย์สิน

2.4.2.1 ผลทางกฎหมายต่อผู้แทนโดยชอบธรรม

ผู้แทนโดยชอบทำของผู้เยาว์ (Legal Representative) หมายถึง บุคคลที่มีสิทธิในการกระทำการแทนผู้เยาว์ หรือให้ความยินยอมแก่ผู้เยาว์ในการกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง⁸¹ ซึ่งกฎหมายได้มอบสิทธิและหน้าที่ให้เป็นผู้ควบคุม คุ้มครองและช่วยเหลือความหย่อนความสามารถ

⁷⁷ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1503 “เหตุที่จะขอให้ศาลพิพากษาเพิกถอนการสมรส เพราะเหตุว่าเป็นโมฆียะมีเฉพาะในกรณีที่คู่สมรสทำการฝ่าฝืนมาตรา 1448 มาตรา 1505 มาตรา 1506 มาตรา 1507 และมาตรา 1509”

⁷⁸ ไพโรจน์ กัมพูสิริ, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ครอบครัว, หน้า 107.

⁷⁹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1501 “การสมรสย่อมสิ้นสุดลงด้วยความตาย การหย่า หรือศาลพิพากษาให้เพิกถอน”

⁸⁰ เจษฎา ทองขาว, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยบุคคลธรรมดา, หน้า 146..

⁸¹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 21 “ผู้เยาว์จะทำการนิติกรรมใด ๆ ต้องได้รับความยินยอมของผู้แทนโดยชอบธรรมก่อน การใด ๆ ที่ผู้เยาว์ได้ทำลงปราศจากความยินยอมเช่นว่านั้นเป็นโมฆียะ เว้นแต่จะบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น”

ของผู้เยาว์ ทั้งในส่วนที่เกี่ยวกับตัวผู้เยาว์และทรัพย์สินของผู้เยาว์⁸² ทั้งนี้ ผู้แทนโดยชอบธรรมของผู้เยาว์ ได้แก่ ผู้ใช้อำนาจปกครอง และ/หรือ ผู้ปกครอง

ก. ผู้ใช้อำนาจปกครอง

ผู้ใช้อำนาจปกครอง⁸³ ได้แก่ บุคคลที่กฎหมายให้อำนาจปกครองทั้งในทางส่วนตัว และในทางทรัพย์สินของผู้เยาว์ กล่าวคือ บิดาและมารดาของผู้เยาว์ หรือ บิดาหรือมารดาของผู้เยาว์⁸⁴ ทั้งนี้ ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะสละอำนาจปกครองให้กันไม่ได้โดยเด็ดขาด ทั้งยังจะตกลงร่วมกันมอบอำนาจปกครองให้บุคคลอื่นไม่ได้เช่นกัน เนื่องจากกฎหมายกำหนดให้อำนาจปกครองเป็นเรื่องเฉพาะตัวของบิดามารดาโดยแท้ แต่ศาลอาจถอนอำนาจปกครองของบิดาและมารดา หรือของบิดาหรือมารดา คนใดคนหนึ่ง หากศาลเห็นว่ามีความผิดการณ์ชัดเจนว่าไม่เหมาะสมที่จะใช้อำนาจปกครองนั้น⁸⁵

อำนาจปกครอง คือ บรรดาอำนาจทั้งหลายที่บิดามารดาจะใช้แก่บุตรผู้เยาว์และทรัพย์สินของบุตรผู้เยาว์ เพื่อที่จะคุ้มครอง อุปการะเลี้ยงดู และให้การศึกษาแก่บุตรผู้เยาว์จนกว่าจะสามารถดำเนินชีวิตได้ด้วยตนเอง

อย่างไรก็ตาม แม้กฎหมายกำหนดให้บิดาและมารดาเป็นผู้แทนโดยชอบธรรมของบุตรผู้เยาว์ และเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองร่วมกัน แต่อำนาจปกครองอาจตกไปอยู่แก่บิดาหรือมารดาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเท่านั้น เมื่อมีพฤติการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งดังที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1566 ได้บัญญัติไว้ในกรณีดังต่อไปนี้

⁸² สุนทร มณีสวัสดิ์ และ ปิยะนุช โปตะวณิช, กฎหมายแพ่ง 1, พิมพ์ครั้งที่ 24 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2553), หน้า 161-172.

⁸³ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1569 “ผู้ใช้อำนาจปกครองเป็นผู้แทนโดยชอบธรรมของบุตร ในกรณีที่บุตรถูกศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถหรือเสมือนไร้ความสามารถ ผู้ใช้อำนาจปกครองย่อมเป็นผู้อนุบาลหรือผู้พิทักษ์ แล้วแต่กรณี”

⁸⁴ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1566 “บุตรซึ่งยังไม่บรรลุนิติภาวะต้องอยู่ใต้อำนาจปกครองของบิดามารดา

อำนาจปกครองอยู่กับบิดาหรือมารดาในกรณีดังต่อไปนี้

- (1) มารดาหรือบิดาทาย
- (2) ไม่แน่นอนว่ามารดาหรือบิดามีชีวิตอยู่หรือตาย
- (3) มารดาหรือบิดาถูกศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถหรือเสมือนไร้ความสามารถ
- (4) มารดาหรือบิดาต้องเข้ารับการรักษาตัวในโรงพยาบาลเพราะจิตฟั่นเฟือน
- (5) ศาลสั่งให้อำนาจปกครองอยู่กับบิดาหรือมารดา
- (6) บิดาและมารดาตกลงกันตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ให้ตกลงกันได้

⁸⁵ ประสพสุข บุญเดช, หลักกฎหมายครอบครัว, พิมพ์ครั้งที่ 19 (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2562), หน้า 203-218.

1) บิดาหรือมารดาตาย กล่าวคือ เมื่อบิดาหรือมารดาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งถึงแก่ความตาย อำนาจปกครองจึงตกไปอยู่กับฝ่ายที่ยังมีชีวิตอยู่เพียงฝ่ายเดียว

2) ไม่แน่ว่าบิดาหรือมารดามีชีวิตอยู่หรือตาย กล่าวคือ เมื่อบิดาหรือมารดาคนใดคนหนึ่งจากภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่ไปโดยไม่มีผู้ใดทราบว่ายังคงมีชีวิตอยู่หรือไม่ กลายเป็นผู้ไม่อยู่ และทำให้เกิดปัญหาในการใช้อำนาจปกครองผู้เยาว์ กฎหมายจึงบัญญัติให้บิดาหรือมารดาที่ยังอยู่เป็นผู้ใช้อำนาจปกครองได้

3) บิดาหรือมารดาถูกศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถหรือเสมือนไร้ความสามารถ กล่าวคือ การที่บิดาหรือมารดาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งถูกศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถหรือเสมือนไร้ความสามารถ บิดาหรือมารดาที่ถูกศาลสั่งเช่นนั้นย่อมเป็นผู้หย่อนความสามารถ ด้วยเหตุนี้ อำนาจปกครองบุตรจึงไม่อาจอยู่กับบิดาหรือมารดาที่ถูกศาลสั่งเช่นนั้นได้ และต้องตกไปอยู่กับอีกฝ่ายหนึ่งแต่เพียงผู้เดียว

4) บิดาหรือมารดาต้องเข้ารับการรักษาตัวในโรงพยาบาลเพราะจิตฟั่นเฟือน กล่าวคือ กฎหมายกำหนดให้อำนาจปกครองบุตรผู้เยาว์ตกอยู่กับบิดาหรือมารดาฝ่ายหนึ่งแต่เพียงผู้เดียว เมื่อบิดาหรือมารดาเป็นผู้มีจิตฟั่นเฟือน มีอาการทางจิตรุนแรงถึงขนาดไม่สามารถจัดการกิจการของตนได้ และต้องเข้ารับรักษาตัวในโรงพยาบาล

5) ศาลสั่งให้อำนาจปกครองอยู่กับบิดาหรือมารดา กล่าวคือ ศาลอาจสั่งให้อำนาจปกครองบุตรตกอยู่กับบิดาหรือมารดาฝ่ายหนึ่งแต่เพียงผู้เดียว ในกรณีที่บิดาหรือมารดาอีกฝ่ายหนึ่งเป็นคนไร้ความสามารถ หรือคนเสมือนไร้ความสามารถ หรือใช้อำนาจปกครองเกี่ยวแก่ตัวผู้เยาว์โดยมิชอบ ประพฤติชั่วร้าย หรือเป็นคนล้มละลาย หรือจัดการทรัพย์สินของผู้เยาว์ไปในทางที่ผิดเสียหายและอาจเป็นอันตรายต่อผู้เยาว์

6) บิดาและมารดาตกลงกันตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ให้ตกลงกันได้

ส่วนกรณีที่ผู้เยาว์เกิดจากหญิงที่มีได้สมรสกับชาย บุตรย่อมเป็นบุตรโดยชอบด้วยกฎหมายของหญิงเท่านั้น ดังนั้น มารดาจึงเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองบุตรผู้เยาว์แต่เพียงผู้เดียว⁸⁶ เว้นแต่จะได้ทำการสมรสหรือบิดาจดทะเบียนรับรองบุตรในภายหลัง

⁸⁶ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1546 “เด็กเกิดจากหญิงที่มีได้สมรสกับชาย ให้ถือว่าเป็นบุตรโดยชอบด้วยกฎหมายของหญิงนั้น เว้นแต่จะมีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น”

ข. ผู้ปกครอง

ผู้ปกครอง ได้แก่ บุคคลอื่นที่มีใบบิดามารดาของผู้เยาว์⁸⁷ ซึ่งศาลตั้งขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่ปกครองทั้งในทางส่วนตัวและในทางทรัพย์สินของผู้เยาว์ ในกรณีที่ผู้เยาว์ไม่มีผู้ใช้อำนาจปกครอง หรือ ผู้ใช้อำนาจปกครองถูกถอนอำนาจปกครอง โดยศาลอาจจะตั้งผู้ปกครองเพียงคนเดียวหรือหลายคน ร่วมกันก็ได้⁸⁸ แต่การตั้งผู้ปกครองนั้นจะมีได้เฉพาะผู้เยาว์เท่านั้น ดังนั้น เหตุในการจัดให้มีผู้ปกครอง ผู้เยาว์ จึงมี 3 ประการ ได้แก่

- 1) ผู้เยาว์ไม่มีบิดามารดา กล่าวคือ กรณีที่ไม่ปรากฏบิดามารดาของผู้เยาว์ เช่น เด็กที่ถูกทอดทิ้ง เด็กกำพร้า เป็นต้น
- 2) ผู้เยาว์มีบิดามารดา แต่ทั้งบิดาและมารดาถึงแก่ความตายแล้ว
- 3) ผู้เยาว์มีบิดามารดา แต่ศาลมีคำสั่งให้ถอนอำนาจปกครอง

ค. อำนาจและหน้าที่ของผู้แทนโดยชอบธรรม

บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้กำหนดหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของผู้แทนโดยชอบธรรม ไม่ว่าจะเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองหรือผู้ปกครองที่ใช้อำนาจการปกครองเหนือผู้เยาว์ก็ตาม เนื่องจากผู้เยาว์เป็นบุคคลที่พร่องในความสามารถประเภทหนึ่งตามกฎหมายไทย โดยกำหนดให้ผู้ใช้อำนาจปกครองและผู้ปกครองมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับตัวผู้เยาว์ สิทธิของผู้เยาว์และทรัพย์สินของผู้เยาว์⁸⁹ ไม่ว่าจะเป็น การให้ความยินยอมในการที่ผู้เยาว์กระทำการต่างๆ เช่น การหมั้น (มาตรา 1436 อ้างแล้ว) การสมรส (มาตรา 1454 อ้างแล้ว) การเป็นบุตรบุญธรรม⁹⁰

⁸⁷ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1585 “บุคคลที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะและไม่มีบิดามารดาหรือบิดามารดาถูกถอนอำนาจปกครองเสียแล้วนั้น จะจัดให้มีผู้ปกครองขึ้นในระหว่างที่เป็นผู้เยาว์ก็ได้

ในกรณีที่ผู้ใช้อำนาจปกครองถูกถอนอำนาจปกครองบางส่วนตามมาตรา 1582 วรรคหนึ่ง ศาลจะตั้งผู้ปกครองในส่วนที่ผู้ใช้อำนาจปกครองถูกถอนอำนาจปกครองนั้นก็ได้ หรือในกรณีที่ผู้ใช้อำนาจปกครองถูกถอนอำนาจจัดการทรัพย์สินตามมาตรา 1582 วรรคสอง ศาลจะตั้งผู้ปกครองเพื่อจัดการทรัพย์สินก็ได้”

⁸⁸ ประสพสุข บุญเดช, หลักกฎหมายครอบครัว, หน้า 219-221.

⁸⁹ ประสิทธิ์ โสวิไลกุล, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยบุคคล, หน้า 85-96.

⁹⁰ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1598/21 “การรับผู้เยาว์เป็นบุตรบุญธรรมจะกระทำได้ต่อเมื่อได้รับความยินยอมของบิดาและมารดาของผู้จะเป็นบุตรบุญธรรม ในกรณีที่บิดาหรือมารดาคนใดคนหนึ่งตายหรือถูกถอนอำนาจปกครองต้องได้รับความยินยอมของมารดาหรือบิดาซึ่งยังมีอำนาจปกครอง

ถ้าไม่มีผู้มีอำนาจให้ความยินยอมดังกล่าวในวรรคหนึ่ง หรือมีแต่บิดาหรือมารดาคนใดคนหนึ่งหรือทั้งสองคนไม่สามารถแสดงเจตนาให้ความยินยอมได้ หรือไม่ให้ความยินยอมและการไม่ให้ความยินยอมนั้นปราศจากเหตุผลอันสมควรและเป็นปฏิปักษ์ต่อสุขภาพ ความเจริญหรือสวัสดิภาพของผู้เยาว์ มารดาหรือบิดาหรือผู้ประสงค์จะขอรับบุตรบุญธรรมหรืออัยการจะร้องขอต่อศาลให้มีคำสั่งอนุญาตแทนการให้ความยินยอมตามวรรคหนึ่งก็ได้”

การอุปการะเลี้ยงดู (มาตรา 1564 อ้างแล้ว) การกำหนดภูมิลำเนา⁹¹ การสละมรดก⁹² เป็นต้น ทั้งยังมีอำนาจในการทำนิติกรรมแทนผู้เยาว์ตามที่กฎหมายกำหนดไว้อีกด้วย

อย่างไรก็ตาม เมื่อบุคคลมีอายุสิบปีบริบูรณ์ หรือบุคคลผู้มีอายุสิบเจ็ดปีบริบูรณ์ที่สมรสแล้ว โดยได้รับความยินยอมของบิดามารดาหรือผู้ปกครอง หรือบุคคลที่มีอายุต่ำกว่าสิบเจ็ดปีบริบูรณ์ที่สมรสแล้วเมื่อศาลอนุญาตให้ทำการสมรสได้ แล้วแต่กรณี บุคคลเช่นว่านั้นย่อมพ้นจากภาวะผู้เยาว์และบรรลุนิติภาวะ ความเป็นผู้แทนโดยชอบธรรมย่อมสิ้นสุดลง การใช้อำนาจและสิทธิต่าง ๆ ในฐานะผู้แทนโดยชอบธรรมที่เคยกระทำต่อตัวผู้เยาว์ ตลอดจนสิทธิและทรัพย์สินของผู้เยาว์ไม่อาจทำได้อีกต่อไป

2.4.2.2 ผลทางกฎหมายว่าด้วยความสามารถในการทำนิติกรรม

นิติกรรม⁹³ หมายถึง การกระทำของบุคคลที่มุ่งประสงค์จะให้เกิดผลผูกพันทางกฎหมาย ซึ่งเป็นเครื่องมือที่กฎหมายให้บุคคลใช้สร้างสิทธิและหน้าที่ผูกพันกันได้ตามความสมัครใจ โดยที่กฎหมายรับรองให้เกิดผลตามที่ประสงค์นั้น ทั้งนี้ ศาสตราจารย์ ดร. ศนันทกรรณ์ โสคติพันธุ์ ได้นิยามความหมายของนิติกรรมไว้ในหนังสืออธิบายศัพท์ นิติกรรม-สัญญาไว้ว่า หมายถึง “การกระทำที่เกิดจากกระบวนการในการแสดงเจตนาที่สมบูรณ์ที่ผู้ทำมุ่งจะผูกนิติสัมพันธ์และก่อผลในทางกฎหมาย นิติกรรมแบ่งออกเป็นหลายประเภท ทั้งนิติกรรมฝ่ายเดียว นิติกรรมสองฝ่าย นิติกรรมหลายฝ่าย นิติกรรมตามมาตรา 149 เป็นนิติกรรมที่มีความหมายทางนิตินัย จึงเป็นนิติกรรมที่สมบูรณ์ในสายตาของกฎหมาย และก่อให้เกิดความเคลื่อนไหวในสิทธิด้วย”⁹⁴

⁹¹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 44 “ภูมิลำเนาของผู้เยาว์ ได้แก่ภูมิลำเนาของผู้แทนโดยชอบธรรมซึ่งเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองหรือผู้ปกครอง

ในกรณีที่ผู้เยาว์อยู่ใต้อำนาจปกครองของบิดามารดา ถ้าบิดาและมารดามีภูมิลำเนาแยกต่างหากจากกัน ภูมิลำเนาของผู้เยาว์ได้แก่ภูมิลำเนาของบิดาหรือมารดาซึ่งตนอยู่ด้วย”

⁹² ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1615 “การที่ทายาทสละมรดกนั้น มีผลย้อนหลังไปถึงเวลาที่เจ้ามรดกตาย

เมื่อทายาทโดยธรรมคนใดสละมรดก ผู้สืบสันดานของทายาทคนนั้นสละมรดกได้ตามสิทธิของตน และชอบที่จะได้รับส่วนแบ่งเท่ากับส่วนแบ่งที่ผู้สละมรดกนั้นจะได้รับ แต่ผู้สืบสันดานนั้นต้องไม่ใช่ผู้ที่เป็นบิดามารดา ผู้ปกครอง หรือผู้อนุบาล แล้วแต่กรณี ได้บอกสละมรดกโดยสมบูรณ์ในนามของผู้สืบสันดานนั้น”

⁹³ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 149 “นิติกรรม หมายความว่า การใด ๆ อันทำลงโดยชอบด้วยกฎหมายและด้วยใจสมัคร มุ่งโดยตรงต่อการผูกนิติสัมพันธ์ขึ้นระหว่างบุคคล เพื่อจะก่อ เปลี่ยนแปลง โอน สงวน หรือระงับซึ่งสิทธิ”

⁹⁴ ศนันทกรรณ์ โสคติพันธุ์, อธิบายศัพท์ นิติกรรม-สัญญา, พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2561), หน้า 88-89.

สำหรับการทำนิติกรรมของผู้เยาว์นั้น กฎหมายกำหนดให้ผู้เยาว์ได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรมก่อน เนื่องจากผู้เยาว์เป็นบุคคลที่ยังอ่อนด้วยอายุและประสบการณ์ ผู้แทนโดยชอบธรรม จึงมีหน้าที่กลั่นกรองนิติกรรมที่ผู้เยาว์ประสงค์จะทำเพื่อคุ้มครองประโยชน์ของผู้เยาว์ หากผู้เยาว์ฝ่าฝืนข้อกำหนดข้างต้นนั้น การใด ๆ ที่ผู้เยาว์ได้กระทำลงไปโดยปราศจากความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรมย่อมเป็นโมฆียะ⁹⁵ กล่าวคือ กฎหมายเปิดโอกาสให้ผู้แทนโดยชอบธรรมพิจารณาว่าควรบอกกล่าวเพื่อให้นิติกรรมนั้นเสียไป หรือควรให้สัตยาบันเพื่อรับรองให้นิติกรรมนั้นสมบูรณ์ ส่วนความยินยอมนั้นจะต้องได้รับก่อนหรือในเวลาขณะที่ทำนิติกรรม อย่างไรก็ตาม กฎหมายมิได้กำหนดรูปแบบและวิธีการให้ความยินยอมไว้ ด้วยเหตุนี้ ผู้แทนโดยชอบธรรมอาจให้ความยินยอมด้วยวาจา เป็นลายลักษณ์อักษร หรือแสดงพฤติการณ์อย่างหนึ่งอย่างใดที่บ่งถึงการเห็นด้วยและไม่คัดค้าน⁹⁶

นอกจากนี้ การทำนิติกรรมสำคัญบางประการของผู้เยาว์ ผู้แทนโดยชอบธรรมไม่อาจให้ความยินยอมได้ แต่ต้องร้องขอต่อศาลเพื่อให้ศาลอนุญาต ซึ่งเป็นนิติกรรมที่เกี่ยวกับทรัพย์สินของผู้เยาว์และประโยชน์ส่วนได้ส่วนเสียโดยตรงของผู้เยาว์ กล่าวคือ ผู้แทนโดยชอบธรรมสามารถทำนิติกรรมดังกล่าวแทนผู้เยาว์ได้ก็ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากศาลแล้วเท่านั้น⁹⁷ ในขณะเดียวกัน

⁹⁵ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 21 “ผู้เยาว์จะทำนิติกรรมใด ๆ ต้องได้รับความยินยอมของผู้แทนโดยชอบธรรมก่อน การใด ๆ ที่ผู้เยาว์ได้ทำลงปราศจากความยินยอมเช่นว่านั้นเป็นโมฆียะ เว้นแต่จะบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น”

⁹⁶ อังคณาดี ปิ่นแก้ว, คำอธิบายกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยบุคคล, หน้า 143-146.

⁹⁷ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1574 “นิติกรรมใดอันเกี่ยวกับทรัพย์สินของผู้เยาว์ดังต่อไปนี้ ผู้ใช้อำนาจปกครองจะกระทำมิได้ เว้นแต่ศาลจะอนุญาต

(1) ขาย แลกเปลี่ยน ขายฝาก ให้เช่าซื้อ จำนอง ปลดจำนอง หรือโอนสิทธิจำนองซึ่งอสังหาริมทรัพย์ หรืออสังหาริมทรัพย์ที่อาจจำนองได้

(2) กระทำให้สุดสิ้นลงทั้งหมดหรือบางส่วนซึ่งทรัพย์สินของผู้เยาว์อันเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์

(3) ก่อตั้งภาระจำยอม สิทธิอาศัย สิทธิเหนือพื้นดิน สิทธิเก็บกิน ภาระติดพันในอสังหาริมทรัพย์ หรือทรัพย์สินอื่นใดในอสังหาริมทรัพย์

(4) จำหน่ายไปทั้งหมดหรือบางส่วนซึ่งสิทธิเรียกร้องที่จะให้ได้มาซึ่งทรัพย์สินในอสังหาริมทรัพย์ หรืออสังหาริมทรัพย์ที่อาจจำนองได้ หรือสิทธิเรียกร้องที่จะให้ทรัพย์สินเช่นว่านั้นของผู้เยาว์ปลอดจากทรัพย์สินที่มีอยู่เหนือทรัพย์สินนั้น

(5) ให้เช่าอสังหาริมทรัพย์เกินสามปี

(6) ก่อซื้อผูกพันใด ๆ ที่มุ่งให้เกิดผลตาม (1) (2) หรือ (3)

(7) ให้กู้ยืมเงิน

(8) ให้โดยเสนาหา เว้นแต่จะเอาเงินได้ของผู้เยาว์ให้แทนผู้เยาว์เพื่อการกุศลสาธารณะ เพื่อการสังคม หรือตามหน้าที่ธรรมจรรยา ทั้งนี้ พอลสมควรแก่ฐานะหรือนุรูปของผู้เยาว์

(9) รับการให้โดยเสนาหาที่มีเงื่อนไขหรือค่าภาระติดพัน หรือไม่รับการให้โดยเสนาหา

หากประโยชน์ของผู้แทนโดยชอบธรรมหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับผู้แทนโดยชอบธรรมขัดกับประโยชน์ของผู้เยาว์ผู้แทนโดยชอบธรรมก็จำเป็นต้องได้รับอนุญาตจากศาลเช่นเดียวกัน เพื่อที่จะสามารถทำนิติกรรมนั้นแทนผู้เยาว์ได้โดยสมบูรณ์⁹⁸

สำหรับกรณีข้างต้น ศาลทำหน้าที่ที่ถ่วงดุลและไตร่ตรองคำขอเพื่อรักษาผลประโยชน์ทางทรัพย์สินของผู้เยาว์ หากผู้แทนโดยชอบธรรมฝ่าฝืนทำนิติกรรมเหล่านั้นไปโดยไม่ได้รับอนุญาตจากศาล นิติกรรมนั้นย่อมไม่มีผลผูกพันผู้เยาว์ และผู้แทนโดยชอบธรรมอาจต้องรับผิดชอบส่วนตัวด้วย

อย่างไรก็ตาม กฎหมายกำหนดข้อยกเว้นให้ผู้เยาว์ทำนิติกรรมบางประเภทได้เองลำพังโดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรม และไม่จำเป็นต้องได้รับอนุญาตจากศาลซึ่งสามารถจำแนกได้เป็นกรณีต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

ก. นิติกรรมที่เป็นคุณประโยชน์แก่ผู้เยาว์ฝ่ายเดียว

นิติกรรมที่เป็นคุณประโยชน์แก่ผู้เยาว์ฝ่ายเดียว⁹⁹ หมายถึง นิติกรรมที่เป็นประโยชน์แก่ผู้เยาว์ในทางนิตินัย กล่าวคือ นิติกรรมที่สร้างขึ้นเพื่อให้ผู้เยาว์ได้สิทธิอันใดอันหนึ่ง หรือนิติกรรมทำให้ผู้เยาว์หลุดพ้นจากหน้าที่อย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น การรับให้โดยเสนหาโดยไม่มีเงื่อนไขหรือภาระติดพันใด ๆ การรับทรัพย์สินมรดกตามพินัยกรรม การทำสัญญาปลดหนี้ การยกอายุความขึ้นต่อผู้เจ้าหนี้ เป็นต้น

การที่กฎหมายอนุญาตให้ผู้เยาว์ทำนิติกรรมที่เป็นประโยชน์แก่ผู้เยาว์ฝ่ายเดียวนั้น เนื่องจากบทบัญญัติเกี่ยวกับความสามารถในการทำนิติกรรมของผู้เยาว์มุ่งที่จะคุ้มครองประโยชน์ของผู้เยาว์ เมื่อผู้เยาว์ทำนิติกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อตัวผู้เยาว์เองฝ่ายเดียว นิติกรรมดังกล่าวไม่อาจก่อให้เกิดผลเสียหายแก่ผู้เยาว์แต่อย่างใด ย่อมสอดคล้องต้องตรงกับเจตนารมณ์ของบทบัญญัติ

CHULALONGKORN UNIVERSITY

(10) ประกันโดยประการใด ๆ อันอาจมีผลให้ผู้เยาว์ต้องถูกบังคับชำระหนี้หรือทำนิติกรรมอื่นที่มีผลให้ผู้เยาว์ต้องรับเป็นผู้รับชำระหนี้ของบุคคลอื่นหรือแทนบุคคลอื่น

(11) นำทรัพย์สินไปแสวงหาผลประโยชน์นอกจากในกรณีที่บัญญัติไว้ในมาตรา 1598/4 (1) (2) หรือ (3)

(12) ประนีประนอมยอมความ

(13) มอบข้อพิพาทให้อนุญาตตุลาการวินิจฉัย”

⁹⁸ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1575 “ถ้าในกิจการใด ประโยชน์ของผู้ใช้อำนาจปกครอง หรือประโยชน์ของคู่สมรสหรือบุตรของผู้ใช้อำนาจปกครองขัดกับประโยชน์ของผู้เยาว์ ผู้ใช้อำนาจปกครองต้องได้รับอนุญาตจากศาลก่อนจึงทำการนั้นได้ มิฉะนั้นเป็นโมฆะ”

⁹⁹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 22 “ผู้เยาว์อาจทำการใด ๆ ได้ทั้งสิ้น หากเป็นเพียงเพื่อจะได้ไปซึ่งสิทธิอันใดอันหนึ่ง หรือเป็นการเพื่อให้หลุดพ้นจากหน้าที่อันใดอันหนึ่ง”

ดังกล่าวแล้ว ผู้เยาว์จึงไม่จำเป็นต้องได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรมหรือไม่จำเป็นต้องได้รับอนุญาตจากศาลอีก¹⁰⁰

ข. นิติกรรมที่ผู้เยาว์ต้องทำเองเฉพาะตัว

นิติกรรมที่ผู้เยาว์ต้องทำเองเฉพาะตัว¹⁰¹ ได้แก่ นิติกรรมที่มีลักษณะเป็นการส่วนตัวของผู้เยาว์โดยเฉพาะและต้องเป็นผู้เยาว์เท่านั้นที่จะทำนิติกรรมได้ ไม่อาจให้ผู้อื่นกระทำการแทนได้โดยสภาพหรือโดยกฎหมาย

ลักษณะความเป็นส่วนตัวนี้ กฎหมายประสงค์ให้เกิดจากการแสดงเจตนาด้วยความบริสุทธิ์ใจของผู้เยาว์เท่านั้น โดยไม่ให้ผู้แทนโดยชอบธรรมเข้ามาก้าวก่ายแสดงเจตนาของผู้เยาว์ เช่น การรับรองบุตร¹⁰² การทำพินัยกรรมเมื่ออายุสิบห้าปีบริบูรณ์¹⁰³ การเพิกถอนการสมรส¹⁰⁴ การแสดงเจตนายินยอมเป็นคู่สมรส¹⁰⁵ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม กฎหมายได้บัญญัติผลของการฝ่าฝืนเงื่อนไขว่าด้วยเกณฑ์อายุในการทำพินัยกรรมไว้เป็นการเฉพาะว่าในกรณีที่ผู้เยาว์อายุยังไม่ครบสิบห้าปีบริบูรณ์ ทำพินัยกรรม พินัยกรรมดังกล่าวจะตกเป็นโมฆะ¹⁰⁶

ค. นิติกรรมที่เหมาะสมแก่ฐานะานุรูปและจำเป็นต่อการเลี้ยงชีพ

นิติกรรมที่เหมาะสมแก่ฐานะานุรูปและจำเป็นต่อการเลี้ยงชีพ¹⁰⁷ หมายถึง การใด ๆ ของผู้เยาว์ที่จำเป็นต้องกระทำโดยพิจารณาจากฐานะของผู้เยาว์แต่ละคน ซึ่งจำเป็นต่อการดำเนินชีวิตขั้นพื้นฐาน

¹⁰⁰ หลวงสารสาสน์ประพันธ์ (ชั้น จารุวัสดร์), คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (เรียงมาตรา), หน้า 94-97.

¹⁰¹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 23 “ผู้เยาว์อาจทำการใด ๆ ได้ทั้งสิ้น ซึ่งเป็นการต้องทำเองเฉพาะตัว”

¹⁰² ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1547 “เด็กเกิดจากบิดามารดาที่มีได้สมรสกัน จะเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายต่อเมื่อบิดามารดาได้สมรสกันในภายหลังหรือบิดาได้จดทะเบียนว่าเป็นบุตรหรือศาลพิพากษาว่าเป็นบุตร”

¹⁰³ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 25 “ผู้เยาว์อาจทำพินัยกรรมได้เมื่ออายุสิบห้าปีบริบูรณ์”

¹⁰⁴ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1508 “การสมรสที่เป็นโมฆียะ เพราะคู่สมรสสำคัญผิดตัว หรือถูกกลฉ้อฉล หรือถูกข่มขู่ เฉพาะคู่สมรสที่สำคัญผิดตัว หรือถูกกลฉ้อฉล หรือถูกข่มขู่เท่านั้น ขอเพิกถอนการสมรสได้”

¹⁰⁵ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1458 “การสมรสจะทำได้ต่อเมื่อชายหญิงยินยอมเป็นสามีภริยากัน และต้องแสดงการยินยอมนั้นให้ปรากฏโดยเปิดเผยต่อหน้านายทะเบียนและให้นายทะเบียนบันทึกความยินยอมนั้นไว้ด้วย”

¹⁰⁶ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1703 “พินัยกรรมซึ่งบุคคลที่มีอายุยังไม่ครบสิบห้าปีบริบูรณ์ทำขึ้นนั้น เป็นโมฆะ”

ของผู้เยาว์ โดยเฉพาะการกระทำที่เกี่ยวเนื่องกับปัจจัย 4 ประการ ไม่ว่าจะเป็นการซื้ออาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค รวมถึงการเสียค่าธรรมเนียมการศึกษา การซื้ออุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ทั้งนี้ ต้องพิจารณาเป็นรายกรณีถึงความเหมาะสมกับฐานะทางเศรษฐกิจ ฐานะทางสังคม และสภาพความเป็นอยู่ของผู้เยาว์ด้วย

เจตนารมณ์ของบทบัญญัติเกี่ยวกับการทำนิติกรรมที่เหมาะสมแก่ฐานานุรูปและจำเป็นต่อการเลี้ยงชีพของผู้เยาว์ โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรมหรือไม่ต้องได้รับอนุญาตจากศาลนั้น เพื่อคุ้มครองผู้เยาว์ให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างปกติและไม่ได้รับความเดือดร้อนในการดำเนินชีวิต หากผู้เยาว์จำเป็นต้องขอความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรมทุกครั้ง ย่อมทำให้เกิดความยุ่งยากในการใช้ชีวิตประจำวัน ทั้งยังทำให้เสียเวลาต่อทั้งผู้เยาว์และผู้แทนโดยชอบธรรม¹⁰⁸

ง. นิติกรรมเกี่ยวกับธุรกิจการค้าที่ได้รับความยินยอมแล้ว

ปัจจุบัน ผู้เยาว์มีบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเป็นอย่างมากไม่ต่างจากสมาชิกของสังคมในวัยอื่น ๆ โดยที่ผู้เยาว์หลายคนมีความสามารถในการประกอบกิจการงานและธุรกิจการค้าด้วยตนเอง ในขณะที่หลายคนสามารถทำงานเป็นลูกจ้าง ด้วยเหตุนี้ กฎหมายจึงรับรองให้ผู้เยาว์มีฐานะเสมือนหนึ่งบุคคลที่บรรลุนิติภาวะแล้ว เพื่อให้เกิดความสะดวกในการประกอบธุรกิจการค้าหรือการประกอบอาชีพในฐานะลูกจ้าง เนื่องจากการกระทำเหล่านั้นเกี่ยวเนื่องกับนิติกรรมต่าง ๆ หากผู้เยาว์ต้องขอความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรมหรือต้องขออนุญาตจากศาลอยู่ตลอดเวลา การประกอบกิจการค้าและการทำงานของผู้เยาว์ย่อมติดขัดและไม่ราบรื่น

ดังนั้น กฎหมายจึงกำหนดให้ผู้เยาว์ทำนิติกรรมเกี่ยวกับธุรกิจการค้าได้ เมื่อผู้เยาว์ได้รับความยินยอมให้ประกอบกิจการค้าหรือให้เข้าทำสัญญาเป็นลูกจ้างในสัญญาจ้างแรงงานจากผู้แทนโดยชอบธรรมแล้ว อย่างไรก็ตาม ขอบเขตของนิติกรรมที่เกี่ยวกับการประกอบธุรกิจการค้าหรือการจ้างแรงงานนั้น มิได้จำกัดเฉพาะการค้าขายเท่านั้น แต่รวมถึงกิจการอย่างอื่น เช่น งานบริการงานวิชาชีพ งานด้านอุตสาหกรรม พาณิชยกรรม เกษตรกรรม เป็นต้น ซึ่งต้องพิจารณาจากปกติประเพณีและมาตรฐานแห่งวิญญูชน แต่มิได้ครอบคลุมถึงนิติกรรมทุกประเภท¹⁰⁹

ดังนั้น เมื่อบุคคลมีอายุสี่สิบปีบริบูรณ์หรือบุคคลผู้มีอายุสิบเจ็ดปีบริบูรณ์ที่สมรสแล้ว โดยความยินยอมของบิดามารดาหรือผู้ปกครอง หรือบุคคลที่มีอายุต่ำกว่าสิบเจ็ดปีบริบูรณ์ที่สมรสแล้ว เมื่อศาลอนุญาตให้ทำการสมรสได้ แล้วแต่กรณี บุคคลย่อมเหล่านั้นย่อมพ้นจากภาวะผู้เยาว์และบรรลุนิติภาวะ

¹⁰⁷ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 24 “ผู้เยาว์อาจทำการใด ๆ ได้ทั้งสิ้น ซึ่งเป็นการสมแก่ฐานานุรูปแห่งตนและเป็นภาระอันจำเป็นในการดำรงชีพตามสมควร”

¹⁰⁸ กิตติศักดิ์ ปรกติ, คำอธิบายกฎหมายลักษณะบุคคล : บุคคลธรรมดาและนิติบุคคล, หน้า 89-92..

¹⁰⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 92-104.

นิติภาวะ ทำให้มีความสามารถในการทำนิติกรรมได้เองโดยลำพัง โดยมีจำเป็นต้องได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรมหรือต้องได้รับอนุญาตจากศาลอีกต่อไป กล่าวคือ เป็นบุคคลที่มีความสามารถในการทำนิติกรรมได้อย่างสมบูรณ์

2.4.2.3 ผลทางกฎหมายในการจัดการทรัพย์สิน

กฎหมายกำหนดให้การจำหน่ายทรัพย์สินของผู้เยาว์ต้องได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรม¹¹⁰ หรือเมื่อศาลอนุญาต แต่เมื่อบุคคลมีอายุยี่สิบปีบริบูรณ์ หรือบุคคลผู้มีอายุสิบเจ็ดปีบริบูรณ์ที่สมรสแล้ว โดยความยินยอมของบิดามารดาหรือผู้ปกครอง หรือบุคคลที่มีอายุต่ำกว่าสิบเจ็ดปีบริบูรณ์ที่สมรสแล้วเมื่อศาลอนุญาตให้ทำการสมรสได้ แล้วแต่กรณี บุคคลย่อมเห็นว่า ย่อมพ้นจากภาวะผู้เยาว์และบรรลุนิติภาวะ และมีสิทธิในการจัดการทรัพย์สินและแสดงเจตนาทำนิติกรรมเพื่อให้มีผลผูกพันต่อทั้งตนเองและกองทรัพย์สินของตนเองได้อย่างสมบูรณ์ โดยมีจำเป็นต้องได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรมในกรณีปรกติ หรือมีต้องได้รับอนุญาตจากศาลอีกต่อไปในกรณีนิติกรรมที่มีความสำคัญ

2.5 ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ในระบบกฎหมายไทย

จากการศึกษาความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ในระบบกฎหมายไทย ไม่ว่าจะเป็นความหมายของผู้เยาว์และการพ้นจากภาวะผู้เยาว์กลายเป็นผู้บรรลุนิติภาวะตามศาสตร์แขนงต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ รวมถึงบทบัญญัติแห่งกฎหมายและโดยเฉพาะผลทางกฎหมาย ซึ่งมีลักษณะใกล้เคียงกันในทุกมิติในรอบระยะเวลาเกือบหนึ่งร้อยปีที่ผ่านมานับตั้งแต่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2466 จวบจนประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่มีผลบังคับใช้ในปัจจุบัน แสดงให้เห็นว่าประเด็นดังกล่าวมิได้รับการปรับปรุงหรือพัฒนาให้เหมาะสมกับกาลสมัยมากนัก ในขณะที่สภาพการณ์ของสังคมไทยเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา จึงสมควรพิจารณาว่าบทบัญญัติที่เกี่ยวกับการพ้นจากภาวะผู้เยาว์นั้น เพียงพอและสอดคล้องกับสภาวะทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองของประเทศไทยในปัจจุบันมากน้อยเพียงใด¹¹¹

สำหรับการศึกษาในชั้นนี้ ผู้เขียนประสงค์ที่จะแจกแจงเป็นประเด็นปัญหากฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ในระบบกฎหมายไทย เพื่อให้เห็นสภาพปัญหาทางกฎหมาย

¹¹⁰ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 26 “ถ้าผู้แทนโดยชอบธรรมอนุญาตให้ผู้เยาว์จำหน่ายทรัพย์สินเพื่อ การอันใดอันหนึ่งอันได้ระบุไว้ ผู้เยาว์จะจำหน่ายทรัพย์สินนั้นเป็นประการใดภายในขอบของการที่ระบุไว้นั้นก็ทำได้ ตามใจสมัคร อนึ่ง ถ้าได้รับอนุญาตให้จำหน่ายทรัพย์สินโดยมิได้ระบุว่าการอันใดผู้เยาว์ก็จำหน่ายได้ตามใจสมัคร”

¹¹¹ ศนันทกรณ โสทธิพันธุ์, "ข้อควรพินิจเรื่องความสามารถจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ฉบับปี พุทธศักราช 2466," วารสารนิติศาสตร์ 4, 42 (2556): หน้า 871-896.

ที่เกิดจากข้อเท็จจริงในสังคมโดยรวมเท่านั้น แต่ผู้เขียนจะนำปัญหากฎหมายเหล่านี้ไปวิเคราะห์เปรียบเทียบ โดยละเอียดและเป็นระบบกับกฎหมายลักษณะเดียวกันของต่างประเทศในบทที่ 4 ต่อไป

2.5.1 ปัญหาเกี่ยวกับเกณฑ์อายุในการบรรลุนิติภาวะ

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 19 บุคคลย่อมพ้นจากภาวะผู้เยาว์และบรรลุนิติภาวะเมื่อมีอายุยี่สิบปีบริบูรณ์ ซึ่งเกณฑ์อายุยี่สิบปีบริบูรณ์เป็นเกณฑ์ที่บัญญัติไว้ตั้งแต่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ฉบับแรกตั้งแต่ปี พ.ศ. 2466 แม้ประเด็นดังกล่าวถูกยกขึ้นมาอภิปรายและได้รับการพิจารณาจากฝ่ายนิติบัญญัติเมื่อครั้งที่ทำการชำระประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 1 ก่อนที่จะประกาศใช้เมื่อปี พ.ศ. 2535 แต่ก็ไม่ได้รับการปรับแก้แต่อย่างใด ในขณะที่สภาพสังคมและเศรษฐกิจในปัจจุบันแตกต่างจากเมื่อครั้งร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เป็นอย่างมาก ทั้งยังมีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วตามพัฒนาการของวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และระบบสารสนเทศที่เชื่อมโยงผู้คนจากทั่วทุกมุมโลกให้สื่อสารและรับรู้เรื่องราวได้ในเวลาอันรวดเร็ว เปรียบเสมือนการหลอมรวมสังคมโลกให้เป็นหนึ่งเดียว ซึ่งกระทบต่อความคิด การกระทำและวิถีชีวิตของผู้เยาว์ให้มีลักษณะใกล้เคียงกัน¹¹²

2.5.2 ปัญหาเกี่ยวกับเงื่อนไขในการบรรลุนิติภาวะโดยเหตุอื่น

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้บัญญัติให้การสมรสของผู้เยาว์ทำให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะ ซึ่งเป็นเงื่อนไขเพียงประการเดียวนอกเหนือจากการกำหนดเกณฑ์อายุ ที่จะทำให้ผู้เยาว์เป็นผู้บรรลุนิติภาวะก่อนเกณฑ์อายุได้ กล่าวคือ กฎหมายพิจารณาว่าผู้เยาว์ที่ทำการสมรสอย่างถูกต้องตามกฎหมายได้เปลี่ยนฐานะของตนไปสู่ฐานะใหม่ที่มีสิทธิและหน้าที่เพิ่มเติมในฐานะสามีภรรยา รวมถึงฐานะผู้ใช้อำนาจปกครองของบุตรที่จะเกิดในอนาคตด้วย จึงเห็นควรให้ผู้เยาว์ที่สมรสแล้วบรรลุนิติภาวะพ้นจากความเป็นผู้เยาว์ไปเสีย จะได้มีสิทธิและใช้สิทธิในฐานะใหม่นั้นได้อย่างเต็มที่

ดังนั้น สามารถสรุปในขั้นนี้ได้ว่า กฎหมายไทยเห็นว่าฐานะใหม่ของผู้เยาว์ที่สมรส คือ การเป็นผู้บรรลุนิติภาวะโดยตรง ในขณะที่สังคมไทยเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทำให้ข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมแปรเปลี่ยนไปทั้งในเชิงบวกและเชิงลบ ซึ่งอาจเป็นเงื่อนไขเพิ่มเติมที่ควรได้รับการพิจารณาและกำหนดให้ผู้เยาว์กลายเป็นผู้บรรลุนิติภาวะนอกเหนือจากเกณฑ์อายุและการสมรส

¹¹² พิศิษฐ์ ชวาลาธวัช, กฎหมายกับวงจรชีวิตครอบครัว (กรุงเทพฯ: นิติธรรม, 2561), หน้า 1-4.

2.5.3 ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการใช้อำนาจปกครองเหนือตัวผู้เยาว์

การที่กฎหมายกำหนดผู้ใช้อำนาจปกครอง ใช้อำนาจปกครองเหนือตัวผู้เยาว์นั้น ไม่ว่าจะเป็นการใช้อำนาจปกครองของบิดามารดาหรือของผู้ปกครองก็ตาม กฎหมายย่อมมีเจตนารมณ์ที่จะจำกัดความสามารถและคุ้มครองการกระทำของผู้เยาว์ในฐานะที่ผู้เยาว์เป็นผู้หย่อนหรือพร่องในความสามารถประเภทหนึ่ง แต่ในทางตรงกันข้าม ผู้ใช้อำนาจปกครองอาจใช้อำนาจปกครองดังกล่าวไปในทางที่ไม่เป็นประโยชน์ต่อตัวผู้เยาว์ หรือกระทบและส่งผลเสียหายต่อสิทธิ เสรีภาพและทรัพย์สินของผู้เยาว์ ในขณะที่ผู้เยาว์มิได้มีฐานะทางกฎหมายที่ใช้สิทธิเพื่อคุ้มครองประโยชน์หรือป้องกันความเสียหายนั้น ๆ ด้วยตนเอง

2.5.4 ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับความสามารถในการทำนิติกรรมของผู้เยาว์

กฎหมายวางหลักให้ผู้เยาว์ที่จะทำนิติกรรมต้องได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรม มิเช่นนั้น นิติกรรมตกเป็นโมฆียะ ตามมาตรา 21 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เว้นแต่นิติกรรมที่สมแก่ฐานานุรูปแห่งตนและเป็นการอันจำเป็นในการดำรงชีพตามสมควร และนิติกรรมเกี่ยวกับธุรกิจการค้าที่ได้รับความยินยอมแล้ว ตามมาตรา 24 และมาตรา 27 ตามลำดับ

แต่ข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในสังคมนั้น ผู้เยาว์บางคนอาจไม่มีทั้งบิดาและมารดา และไม่มีบุคคลที่สามารถแต่งตั้งให้เป็นผู้ปกครองได้ หรือกรณีที่ผู้เยาว์ที่มีปัญหาความสัมพันธ์กับบิดามารดา หรือผู้ปกครองที่อาจเกิดจากความรุนแรงในครอบครัวหรือการหย่าร้าง แต่ผู้เยาว์คนนั้นเป็นผู้ที่มีสำนึกผิดชอบชั่วดี สามารถรับผิดชอบตนเองได้ ทำให้การขอความยินยอมเพื่อทำนิติกรรมต่าง ๆ เป็นอุปสรรคในการดำเนินชีวิต ถึงแม้กฎหมายกำหนดยกเว้นให้ผู้เยาว์ทำนิติกรรมบางประเภทได้ โดยไม่ได้รับความยินยอมก็ตาม แต่ก็อาจไม่เพียงพอต่อสภาพการณ์ของสังคมและข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นกับผู้เยาว์นั้น ๆ

2.5.5 ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการใช้อำนาจจัดการทรัพย์สินของผู้เยาว์

กฎหมายกำหนดให้การจำหน่ายทรัพย์สินของผู้เยาว์ต้องได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรม แต่ผู้แทนโดยชอบธรรมอาจจัดการไปในทางที่ผิดและเสียหาย ในขณะที่ผู้เยาว์มิได้มีฐานะทางกฎหมายที่ใช้สิทธิเพื่อป้องกันความเสียหายนั้น ๆ ด้วยตนเอง หรือแม้ในกรณีที่ไม่มีผู้ใช้อำนาจปกครองและผู้ปกครอง จึงไม่มีผู้ให้ความยินยอมได้ การจัดการทรัพย์สินของผู้เยาว์จึงอาจประสบปัญหา หรือไม่อาจทำได้เลย

นอกจากนี้ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1574 กำหนดให้นิติกรรมเกี่ยวกับทรัพย์สินของผู้เยาว์บางประการ ผู้ใช้อำนาจปกครองไม่สามารถกระทำได้ เว้นแต่ศาลจะอนุญาต หากในกรณีที่ผู้ใช้อำนาจปกครองไม่สามารถเข้าสู่กระบวนการศาลได้ อาจกระทบต่อสิทธิของผู้เยาว์ และส่งผลเสียต่อการจัดการทรัพย์สินของผู้เยาว์ได้เช่นเดียวกัน นอกจากนี้ กระบวนการทางศาล

อาจจะล่าช้า ไม่ทันการ ทำให้ประโยชน์ที่จะเกิดจากการจัดการทรัพย์สินนั้น ๆ ของผู้เยาว์ ย่อมเสื่อมเสียหรือสิ้นไป

2.5.6 ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองประโยชน์ของสังคม

ในอดีต รูปแบบและโครงสร้างครอบครัวของไทยมีลักษณะเป็นครอบครัวขยาย ประกอบไปด้วยสมาชิกหลายรุ่นที่มีความสัมพันธ์ทางสายเลือด โดยสมาชิกในครอบครัวมีความรัก ความผูกพัน และช่วยเหลือดูแลและเป็นที่พึ่งของกันอย่างใกล้ชิด ทั้งยังปกป้องผลประโยชน์ และคุ้มครองสวัสดิภาพของสมาชิกด้วยความรักความห่วงใยอย่างแท้จริง เปรียบเสมือนครอบครัวในอุดมคติ แต่เมื่อสภาพสังคมและเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงไปตามพัฒนาการและกาลเวลา รูปแบบครอบครัวก็แปรเปลี่ยนตามไปด้วย กล่าวคือ จำนวนสมาชิกในครอบครัวส่วนใหญ่ลดน้อยลง เหลือเพียงหนึ่งถึงสองรุ่น ได้แก่ บิดามารดาและบุตร ซึ่งอาจมีความสัมพันธ์ที่มีได้เหนียวแน่นดังเช่นครอบครัวแบบดั้งเดิม นอกจากนี้ บางครอบครัวยังมีลักษณะเป็นครอบครัวเลี้ยงเดี่ยวที่บิดาหรือมารดาเป็นผู้ดูแลบุตร แต่เพียงลำพัง ที่แสดงถึงลักษณะสังคมในรูปแบบปัจเจกนิยมมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ ลักษณะและรูปแบบของครอบครัวแต่ละยุคสมัย ย่อมส่งผลกระทบต่อความเป็นไปของสังคมโดยตรง เนื่องจากครอบครัวเป็นหน่วยที่เล็กที่สุดของสังคม และเป็นสถาบันที่ไม่อาจแยกออกจากสังคมได้¹¹³

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้รูปแบบและลักษณะของครอบครัวเปลี่ยนแปลงไปถึงเพียงไหน โครงสร้างภายในครอบครัวก็ยังคงสะท้อนให้เห็นว่าบิดามารดาเป็นใหญ่และมีอำนาจอยู่เหนือบุตร จึงปรากฏเป็นหลักปฏิบัติสำคัญที่บุตรต้องเคารพเชื่อฟังบิดามารดา¹¹⁴ ด้วยเหตุนี้ กฎหมายเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ย่อมเกี่ยวเนื่องโดยตรงต่อโครงสร้างของครอบครัวและรูปแบบของสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของประเทศไทย ซึ่งส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ สังคม และปัญหาด้านแรงงาน¹¹⁵ จึงจำเป็นต้องพิจารณาแนวโน้มรูปแบบของครอบครัวและโครงสร้างของสังคม ควบคู่ไปกับนโยบายในการพัฒนาสังคมของประเทศไทยว่ามีลักษณะเช่นไร เพื่อที่จะได้พัฒนากฎหมายให้เป็นกลไกหนึ่งในการตอบสนองนโยบายและรับมือต่อสถานการณ์เหล่านั้น ให้เพียงพอต่อการแก้ปัญหาและการคุ้มครองประโยชน์ของสังคมให้มากที่สุด

¹¹³ วีระดา สมสวัสดิ์, *กฎหมายครอบครัว* (กรุงเทพฯ: คบไฟ, 2546), หน้า 1-6.

¹¹⁴ ชัชพล ไชยพร, *ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย ภาคก่อนปฏิรูป* (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2561), หน้า 93-94.

¹¹⁵ ชมพูนุท พรหมภักดี, "การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของประเทศไทย," *บทความวิชาการ* 16, 3 (สิงหาคม 2556): หน้า 1-19.

2.6 สรุป

ตามกฎหมายไทย ผู้เยาว์ คือ บุคคลที่อายุต่ำกว่ายี่สิบปีบริบูรณ์และยังไม่บรรลุนิติภาวะ ซึ่งเป็นบุคคลที่หย่อนหรือพร่องในความสามารถประเภทหนึ่ง ส่วนผู้ที่พ้นจากภาวะผู้เยาว์และบรรลุนิติภาวะแล้ว ได้แก่ บุคคลที่มีอายุยี่สิบปีบริบูรณ์หรือบุคคลที่มีอายุสิบเจ็ดปีบริบูรณ์ที่สมรสแล้ว โดยความยินยอมของบิดามารดาหรือผู้ปกครองหรือบุคคลที่มีอายุต่ำกว่าสิบเจ็ดปีบริบูรณ์ที่สมรสแล้ว เมื่อศาลอนุญาตให้ทำการสมรสได้ แล้วแต่กรณี

อย่างไรก็ตาม กฎหมายของนานาอารยประเทศส่วนใหญ่ได้ลดเกณฑ์อายุบรรลุนิติภาวะ และบัญญัติกระบวนการให้ผู้เยาว์พ้นจากภาวะผู้เยาว์และบรรลุนิติภาวะก่อนเกณฑ์อายุ โดยกำหนดวิธีคุ้มครองสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ ของทั้งผู้เยาว์ บุคคลภายนอก ทรัพย์สินของผู้เยาว์ ตลอดจนค่านิยมอันดีงามของสังคมไว้อย่างรอบด้าน ซึ่งผู้เขียนจะศึกษาในบทต่อ ๆ ไป เพื่อเปรียบเทียบแนวคิด ทฤษฎี รูปแบบ วัตถุประสงค์และหลักกฎหมายที่เกี่ยวกับการพ้นจากภาวะผู้เยาว์ของต่างประเทศ บางประเทศ และเสนอแนวทาง ตลอดจนมาตรการในการปรับปรุงและพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ ให้เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจ การเมืองและสังคมไทยในปัจจุบัน

บทที่ 3

การบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ตามกฎหมายต่างประเทศ

3.1 ความนำ

จากการศึกษากฎหมายต่างประเทศที่เกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ พบว่านอกจากการบรรลุนิติภาวะโดยเกณฑ์อายุแล้ว กฎหมายต่างประเทศยังมีรูปแบบการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ที่หลากหลาย ไม่ว่าจะโดยคำสั่งศาลหรือโดยการร้องขอ ในขณะที่บางประเทศอนุญาตให้ผู้เยาว์ที่ทำการสมรสพ้นจากภาวะผู้เยาว์และบรรลุนิติภาวะ แต่บางประเทศกำหนดไว้ตรงกันข้าม กล่าวคือ อนุญาตให้ผู้เยาว์ทำการสมรสได้ แต่มิได้ทำให้ผู้เยาว์พ้นจากภาวะผู้เยาว์หรือบรรลุนิติภาวะแต่อย่างใด นอกจากนี้ บางประเทศไม่อนุญาตให้ผู้เยาว์ทำการสมรส เว้นแต่จะบรรลุนิติภาวะด้วยกระบวนการอื่นมาก่อนแล้ว

ดังนั้น ผู้เขียนจะแบ่งการศึกษาในบทที่ 3 เกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ตามกฎหมายต่างประเทศออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ การศึกษากฎหมายโรมันในฐานะประวัติศาสตร์ของกฎหมายต่างประเทศเป็นลำดับแรก จากนั้น ผู้เขียนจะศึกษากฎหมายของกลุ่มประเทศที่มีระบบอนุญาตให้ผู้เยาว์การบรรลุนิติภาวะโดยคำสั่งศาลหรือโดยการร้องขอ ทั้งที่เป็นระบบกฎหมายซีวิลลอว์ คือ ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส และประเทศราชอาณาจักรสเปน รวมถึงประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา รัฐแคลิฟอร์เนีย และประเทศแคนาดา รัฐควิเบก และลำดับสุดท้ายจะศึกษากฎหมายของกลุ่มประเทศที่ไม่มีหรือเคยมีระบบอนุญาตให้ผู้เยาว์การบรรลุนิติภาวะโดยคำสั่งศาลหรือโดยการร้องขอ แต่ปัจจุบันได้ยกเลิกไปแล้ว ซึ่งจะทำการศึกษาทั้งในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ ได้แก่ ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และประเทศสมาพันธรัฐสวิส ตลอดจนประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ คือ ประเทศสหราชอาณาจักร อังกฤษ

3.2 ข้อความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะตามระบบกฎหมายโรมัน

โครงสร้างทางการเมืองการปกครองของรัฐส่วนใหญ่ในอดีต กำหนดให้ผู้ใหญ่เพศชายเป็นพลเมืองที่มีสิทธิทางการเมือง ตลอดจนสิทธิทางครอบครัวและทางสังคมสูงกว่าผู้หญิง เด็ก และทาส สะท้อนให้เห็นว่ารัฐได้จำแนกพลเมืองออกเป็นกลุ่มต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับระบบการปกครอง

นอกจากนี้ รัฐยังได้แยกประเภทของบุคคลออกเป็นผู้ใหญ่ (ผู้บรรลุนิติภาวะ) กับเด็ก (ผู้เยาว์) ทั้งยังได้กำหนดสิทธิและหน้าที่เบื้องต้นแก่พลเมืองแต่ละจำพวก ไว้อีกด้วย¹²⁹

อย่างไรก็ตาม ไม่ปรากฏหลักฐานที่ชัดเจนว่ารัฐโบราณกำหนดเกณฑ์อายุหรือวิธีการในการบรรลุนิติภาวะไว้แต่ประการใด กระทั่งเริ่มมีหลักฐานเป็นลายลักษณ์อักษรที่แสดงให้เห็นว่ารัฐโรมันใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการจำแนกพลเมืองตามเกณฑ์อายุ และกำหนดวิธีการบรรลุนิติภาวะ ตลอดจนเกณฑ์อายุในการบรรลุนิติภาวะของพลเมืองไว้ด้วย อย่างไรก็ตาม ความสามารถในการมีสิทธิและความสามารถในการใช้สิทธิตามกฎหมายโรมันยังมีได้แยกกันอย่างชัดเจน ทั้งยังไม่เป็นระบบ และได้มีลักษณะที่เป็นหลักเกณฑ์ทั่วไปดังที่ปรากฏในกฎหมายปัจจุบัน¹³⁰

3.2.1 วิวัฒนาการและความหมายของการบรรลุนิติภาวะ

สำหรับวิวัฒนาการและความหมายของการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ตามกฎหมายโรมันสามารถแบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ วิวัฒนาการและความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ และความหมายของผู้เยาว์ในระบบกฎหมายโรมัน

3.2.1.1 วิวัฒนาการและความเป็นมาทางประวัติศาสตร์

อาณาจักรโรมันถือกำเนิดขึ้นเมื่อประมาณ 753 ปี ก่อนคริสต์ศักราช และได้กลายเป็นศูนย์กลางแห่งความเจริญทางอารยธรรมในทุก ๆ ด้าน รวมถึงกฎหมายที่ได้รับการพัฒนาและมีวิวัฒนาการอย่างกว้างขวาง สอดคล้องกับรูปการปกครองของอาณาจักรโรมันในสมัยนั้น โดยกฎหมายโรมันที่มักนำมากล่าวกันอยู่เสมอ ได้แก่ กฎหมายสิบสองโต๊ะ (The Twelve Tables) และประมวลกฎหมายจัสติเนียน (The Justinian Code หรือ Corpus Juris Civilis) ซึ่งถือว่ามี ความสำคัญและรู้จักกันอย่างแพร่หลาย ทั้งยังเป็นแบบอย่างและมีอิทธิพลต่อกฎหมายของประเทศต่าง ๆ ในยุโรปในปัจจุบันอีกด้วย¹³¹

กฎหมายสิบสองโต๊ะถูกจัดทำขึ้นตั้งแต่ 450 ปีก่อนคริสต์ศักราช โดยการรวบรวมกฎหมายจารีตประเพณี ที่ใช้อยู่รวมเข้าเป็นหมวดหมู่ โดยการจารึกเป็นลายลักษณ์อักษรลงในแผ่นทองแดงสิบสองแผ่น แล้วนำไปตั้งไว้ใจกลางเมือง เพื่อให้ทุกคนรับรู้กฎหมายได้อย่างเท่าเทียมกัน กฎหมายสิบสองโต๊ะจึงเป็นกฎหมายที่เป็นระบบระเบียบมากที่สุดฉบับแรกของโรมันในลักษณะกฎหมายบันทึก

¹²⁹ วชิรวิทย์ คงคาลัย, "ในสายตาของรัฐ ใครเป็นผู้ใหญ่บ้าง" [ออนไลน์] เข้าถึงเมื่อ 17 ตุลาคม 2563. แหล่งที่มา: <https://www.the101.world/age-of-majority>

¹³⁰ ศนันท์กรณ โสคติพันธุ์, คำอธิบายความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายเอกชนโรมัน (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2559), หน้า 63.

¹³¹ อุกฤษ มงคลนาวิน, ประวัติศาสตร์กฎหมายต่างประเทศ (สากล) (กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2514), หน้า 5.

มิใช่กฎหมายบัญญัติ¹³² และกล่าวได้ว่ากฎหมายสิบสองโต๊ะเป็นจุดเริ่มต้นของกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil law) ของชาวโรมัน และเป็นบ่อเกิดที่สำคัญที่สุดและกลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมของกฎหมายโรมัน¹³³

ส่วนสาเหตุที่มีการจัดทำกฎหมายสิบสองโต๊ะขึ้น เนื่องมาจากสมัยนั้นการบัญญัติกฎหมายและการใช้กฎหมายตกอยู่ในมือของพวกคนชั้นสูง ที่เรียกว่า Patricians ทำให้บทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ใช้อยู่เป็นที่รับรู้กันในหมู่ชนจำนวนหนึ่งเท่านั้น แต่ชนชั้นกลางหรือพวก Plebeians ไม่ได้ล่วงรู้ถึงบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่มีผลใช้บังคับเลย ดังนั้นพวก Plebeians จึงเรียกร้องให้มีการจัดทำกฎหมายขึ้นใหม่ที่มีลักษณะแน่นอน มีหลักฐานเพื่อสามารถเผยแพร่ให้ประชาชนทั่วไปรับรู้และปฏิบัติตาม ดังนั้น ในปี 452 ก่อนคริสต์ศักราช จึงมีการส่งผู้แทน 3 คน ไปยังประเทศกรีซ เพื่อศึกษากฎหมายของ Solon ที่เรียกว่า “Solon’s Code of Laws” ซึ่งมีชื่อเสียงมากในขณะนั้น เพื่อเป็นแบบอย่างในการจัดทำกฎหมายโรมัน ภายหลังจากที่คณะผู้แทนคณะนี้ได้เดินทางกลับถึงกรุงโรม ได้มีการแต่งตั้งบุคคลคณะหนึ่งจำนวนสิบคนเป็นผู้จัดทำกฎหมายขึ้น โดยการจารึกไว้บนบรอนซ์จำนวน 10 โต๊ะ ในปี 451 ก่อนคริสต์ศักราช และได้รับการรับรองโดยสภา Senate และสภา Comitia Centuriata ในระยะต่อมา¹³⁴ กระทั่งในปี 450 ก่อนคริสต์ศักราช ได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการอีกคณะหนึ่ง จำนวน 3 คน ซึ่งเลือกจากพวก Plebeians ให้ทำหน้าที่จัดทำกฎหมายเพิ่มเติมอีก 2 โต๊ะ เมื่อรวมกับที่ได้จัดทำไว้แล้ว 10 โต๊ะ จึงมีจำนวนทั้งสิ้น 12 โต๊ะ และรู้จักกันอย่างแพร่หลายในนามของกฎหมายสิบสองโต๊ะ (The Twelve Tables หรือ Lex XII Tabularum)¹³⁵

สาระสำคัญของกฎหมายสิบสองโต๊ะ ปรากฏตามหลักฐานโดยสังเขปดังต่อไปนี้

โต๊ะที่ 1 ว่าด้วยวิธีการก่อนเริ่มพิจารณาคดี เช่น การขอหมายเรียก การขัดหมายศาล กำหนดวันและเวลานัด การขาดนัด การแถลงปิดคดี การประนีประนอมยอมความ เป็นต้น¹³⁶

โต๊ะที่ 2 ว่าด้วยการพิจารณาคดี เช่น เงินประกัน การเลื่อนพิจารณาคดี พยาน การยอมความในคดีลักทรัพย์ เป็นต้น¹³⁷

โต๊ะที่ 3 ว่าด้วยการบังคับคดี เช่น การชำระหนี้ตามคำพิพากษา เป็นต้น¹³⁸

¹³² ศนันท์กรณ โสถถิพันธุ์, คำอธิบายหลักพื้นฐานของกฎหมายเอกชน (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2562), หน้า 127.

¹³³ มุนินทร์ พงศาปาน, ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ : จากกฎหมายสิบสองโต๊ะสู่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (กรุงเทพฯ: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2562), หน้า 67-70.

¹³⁴ อุกฤษ มงคลนาวิน, ประวัติศาสตร์กฎหมายต่างประเทศ (สากล), หน้า 5.

¹³⁵ หลวงสุทิวาหนฤพุฒิ, คำบรรยายประวัติศาสตร์กฎหมาย ชั้นปริญญาโท พุทธศักราช 2512-2513 (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2516), หน้า 29.

¹³⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 39-44.

¹³⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 44-47.

¹³⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 47-52.

โຕะที่ 4 ว่าด้วยบิดากับบุตร เช่น การใช้อำนาจปกครองเหนือบุตร การขายบุตร การให้บุตร เป็นอิสระจากอำนาจปกครอง เป็นต้น¹³⁹

โຕะที่ 5 ว่าด้วยมรดกและการปกครอง เช่น การแบ่งมรดก การใช้อำนาจปกครอง ของชายหัวหน้าครอบครัว การทำพินัยกรรมของชายหัวหน้าครอบครัวเพื่อแต่งตั้งหัวหน้าครอบครัว คนต่อไป เป็นต้น¹⁴⁰

โຕะที่ 6 ว่าด้วยกรรมสิทธิ์และการครอบครองทรัพย์สิน เช่น สัญญา การขาย การโอนทรัพย์สิน ที่พิพาท อายุความเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน วิธีการโอนทรัพย์สิน การส่งมอบทรัพย์สิน เป็นต้น¹⁴¹

โຕะที่ 7 ว่าด้วยอสังหาริมทรัพย์ เช่น ข้อกำหนดในการก่อสร้างบ้านบนที่ดิน การครอบครอง ปรปักษ์ ทางจำเริญ เป็นต้น¹⁴²

โຕะที่ 8 ว่าด้วยการละเมิด เช่น การละเมิดทางแพ่ง การลักทรัพย์ การวางเพลิง ความประมาท เหตุสุดวิสัย ดอกเบี้ยเงินกู้ การลงโทษพยานเท็จ สมาคม การก่อความไม่สงบ การพิจารณาความอาญา เป็นต้น¹⁴³

โຕะที่ 9 ว่าด้วยกฎหมายมหาชน เช่น การบัญญัติกฎหมาย การอุทธรณ์คำพิพากษา เป็นต้น¹⁴⁴

โຕะที่ 10 ว่าด้วยกฎหมายเกี่ยวกับการศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งเป็นข้อกำหนดและวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับ ศพ¹⁴⁵

โຕะที่ 11 และโຕะที่ 12 ว่าด้วยกฎหมายเพิ่มเติม เช่น ข้อห้ามมิให้บุคคลต่างวรรณะสมรสกัน การฟ้องขับไล่ การฟ้องเรียกค่าเช่า เป็นต้น¹⁴⁶

จากสาระสำคัญของกฎหมายสิบสองโຕะที่แสดงไว้โดยสังเขปข้างต้น ประเด็นที่เกี่ยวข้อง กับการศึกษาในบทนี้ ได้แก่ โຕะที่ 4 ว่าด้วยบิดากับบุตร ซึ่งเกี่ยวกับการใช้อำนาจของหัวหน้า ครอบครัวเพศชายที่มีอำนาจและสิทธิ์ขาดเหนือบุตร (patria potesta) ประกอบไปด้วยบทบัญญัติ จำนวน 4 มาตรา ดังต่อไปนี้¹⁴⁷

¹³⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 52-55.

¹⁴⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 55-62.

¹⁴¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 62-69.

¹⁴² เรื่องเดียวกัน, หน้า 69-76.

¹⁴³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 77-96.

¹⁴⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 96-101.

¹⁴⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 101-105.

¹⁴⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 105-107.

¹⁴⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 52-55.

มาตรา 1 ว่าด้วยอำนาจในการฆ่าบุตรที่คลอดออกมารูปร่างผิดปกติหรือพิการ

มาตรา 2 ว่าด้วยอำนาจในการกักขังบุตรหรือฆ่าเขียนตี ให้ทำงานในท้องนา รวมถึงอำนาจในการฆ่าบุตรเมื่อมีเหตุไม่ชอบใจ

มาตรา 3 ว่าด้วยอำนาจในการนำบุตรไปขายเพื่อให้บุตรคนนั้นเป็นอิสระและหลุดพ้นจากอำนาจของบิดา

มาตรา 4 ว่าด้วยข้อกำหนดที่ว่าเมื่อทารกคลอดออกมาภายในระยะเวลาสิบเดือนนับจากวันที่สามีของหญิงตาย ก็ยังถือว่าเป็นบุตรที่ชอบด้วยกฎหมายของชายผู้เป็นสามี

อย่างไรก็ตาม นักประวัติศาสตร์กฎหมายบางท่านและสำนักกฎหมายต่างประเทศบางแห่งมีความเห็นว่าบทบัญญัติโต๊ะที่ 4 มิได้วางหลักกฎหมายเกี่ยวกับอำนาจสิทธิขาดของบิดาที่มีต่อบุตรเพียงเท่านั้น แต่ยังรวมถึงอำนาจสิทธิขาดของหัวหน้าครอบครัวเหนือภรรยา¹⁴⁸ รวมถึงบริวาร ทาส และทรัพย์สินของบุคคลเหล่านั้นด้วย¹⁴⁹

ทั้งนี้ นักประวัติศาสตร์กฎหมายสันนิษฐานว่าระบบที่อนุญาตให้บุตรที่อยู่ภายใต้อำนาจและสิทธิขาดของผู้เป็นหัวหน้าครอบครัว มีขอบเขตจำกัดเช่นเดียวกัน เพื่อให้ผู้เยาว์พ้นจากภาวะผู้เยาว์ (venia aetatis) และกลายเป็นผู้บรรลุนิติภาวะ (sui juris) กล่าวคือ เป็นอิสระ ไม่ต้องอยู่ภายใต้อำนาจปกครองอันเป็นสิทธิขาดของหัวหน้าครอบครัว (patria potesta) และกลายเป็นบุคคลที่มีฐานะทางกฎหมายเป็นของตนเองและไม่อยู่ภายใต้อำนาจผู้อื่นอีกต่อไป¹⁵⁰ กระทั่งได้รับการพัฒนาจนเป็นการพ้นจากภาวะผู้เยาว์ และรูปแบบการบรรลุนิติภาวะที่เรียกว่า emancipation ซึ่งยังคงปรากฏอยู่ในระบบกฎหมายในหลายประเทศจวบจนปัจจุบัน¹⁵¹

3.2.1.2 ความหมายของผู้เยาว์ในระบบกฎหมายโรมัน

ตามกฎหมายโรมัน มีการแบ่งเกณฑ์อายุของผู้เยาว์ออกเป็น 3 ประเภท เพื่อกำหนดรูปแบบการอนุบาลให้เหมาะสมกับอายุและเพศของบุคคล¹⁵² ดังต่อไปนี้

¹⁴⁸ ข้อมูลสารสนเทศของ Yale Law School ระบุไว้ว่า “To repudiate his wife her husband shall order her... to have her own property for herself, shall take the keys, shall expel her.” Lillian Goldman Law Library, "The Twelve Tables," [Online] Accessed: 19 มกราคม 2564. Available from: https://avalon.law.yale.edu/ancient/twelve_tables.asp

¹⁴⁹ Jean De Lavalette, *De L'émancipation En Droit Romain, En Droit Ancien Et En Droit Français* (Aix, France: Université de France, Faculté de Droit d'Aix, 1884), pp. 6-7.

¹⁵⁰ ศนันท์กรณ โสทธิพันธ์, *คำอธิบายความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายเอกชนโรมัน*, หน้า 63.

¹⁵¹ Yvaine Buffelan-Lanore, *Droit Civil Première Année*, 13 ed. (Paris: Arman Colin), p. 292.

¹⁵² ศนันท์กรณ โสทธิพันธ์, *คำอธิบายความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายเอกชนโรมัน*, หน้า 64-66.

(1) เด็กเล็ก (infans) คือ ผู้ที่ไม่สามารถแสดงความคิดเห็นของตนเองได้อย่างมีเหตุผล ส่วนอีกความเห็นหนึ่งให้ความหมายว่าเด็กที่ยังพูดไม่ได้ เนื่องจากการพูดเป็นสาระสำคัญในการทำนิติกรรมตามกฎหมายโรมัน ซึ่งจะต้องทำตามแบบโดยการเปล่งวาจา กระทั่งสมัยของจักรพรรดิ จัสติเนียน กำหนดไว้ว่าบุคคลที่มีอายุตั้งแต่เกิดจนถึงเจ็ดปี เป็น infans ทั้งหมด ดังนั้น บุคคลประเภทนี้ จึงไม่สามารถทำนิติกรรม ไต่ ๆ ได้เลย¹⁵³ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ทารก (infantes) กล่าวคือ ผู้มีอายุไม่ถึงเจ็ดปีและไม่สามารถทำนิติกรรมใด ๆ ได้¹⁵⁴

(2) ผู้เยาว์ (impubes) ได้แก่ ผู้ที่อยู่ในวัยเจริญพันธุ์ ซึ่งพัฒนาการทางร่างกายระดับหนึ่ง แต่มีความเห็นแยกออกเป็น 2 ฝ่าย ได้แก่ สำนัก Sanini ที่พิจารณาข้อเท็จจริงเป็นรายกรณี ว่ามีพัฒนาการทางร่างกายอยู่ในวัยเจริญพันธุ์หรือไม่ ส่วนสำนัก Proculiani พิจารณาโดยกำหนดอายุ กล่าวคือ ชายเป็นผู้เยาว์เมื่ออายุครบสิบสี่ปี และหญิงเป็นผู้เยาว์เมื่ออายุครบสิบสองปี เมื่อผู้เยาว์มีอายุสิบแปดปี สามารถทำการสมรสได้¹⁵⁵ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เด็ก (imppuberes infantia maiores) กล่าวคือ บุคคลอายุตั้งแต่เจ็ดถึงสิบสองปีสำหรับเด็กหญิง และเจ็ดถึงสิบสี่ปีสำหรับเด็กชาย สามารถทำนิติกรรมได้โดยความยินยอมของผู้ใช้อำนาจปกครองซึ่งเรียกว่า tutor เว้นแต่เป็นนิติกรรมที่ผู้เยาว์มีแต่ได้กับได้ก็สามารถกระทำได้เลย¹⁵⁶

(3) วัยรุ่น (pubes) ได้แก่ บุคคลอายุตั้งแต่สิบสองถึงยี่สิบห้าปีสำหรับเพศหญิง หรือสิบสี่ถึงยี่สิบห้าปีสำหรับเพศชาย โดยจะต้องได้รับการอนุบาลซึ่งมีรูปแบบแตกต่างกันตามแต่ละยุคสมัย¹⁵⁷ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ผู้เยาว์ (puberes) ซึ่งมีความสามารถในการทำนิติกรรมได้อย่างช่วงเด็ก (imppuberes infantia maiores) และมีผู้ดูแล เรียกว่า curator

อย่างไรก็ตาม การแบ่งเกณฑ์อายุของผู้เยาว์ตามกฎหมายโรมันข้างต้น รวมถึงการใช้คำที่แตกต่างกันของนักวิชาการ แสดงให้เห็นถึงการจำกัดความสามารถในการใช้สิทธิของผู้เยาว์ตามช่วงเกณฑ์อายุ แต่ยังไม่มียุคสมัยเป็นหลักเกณฑ์ทั่วไปและยังไม่มีความเป็นระบบเท่าใดนัก¹⁵⁸ ทั้งยังไม่อาจสื่อถึงข้อความคิดตามกฎหมายในปัจจุบันได้ เนื่องจากกฎหมายในปัจจุบันมีวิวัฒนาการและได้รับการปรับแก้ให้เป็นระบบและมีหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนมากขึ้น

ดังนั้น ตามกฎหมายโรมัน ผู้เยาว์จึงหมายถึงบุคคลที่มีอายุตั้งแต่เกิดจนถึงอายุยี่สิบห้าปี และบุคคลจะบรรลุนิติภาวะเมื่อมีอายุได้ยี่สิบห้าปีบริบูรณ์¹⁵⁹ สำหรับประเด็นเรื่องความสามารถ

¹⁵³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 65.

¹⁵⁴ กิตติศักดิ์ ปรกติ, คำอธิบายกฎหมายลักษณะบุคคล : บุคคลธรรมดาและนิติบุคคล, หน้า 69.

¹⁵⁵ ศนันทกรรณ์ โสทธิพันธ์, คำอธิบายความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายเอกชนโรมัน, หน้า 65.

¹⁵⁶ กิตติศักดิ์ ปรกติ, คำอธิบายกฎหมายลักษณะบุคคล : บุคคลธรรมดาและนิติบุคคล, หน้า 69.

¹⁵⁷ ศนันทกรรณ์ โสทธิพันธ์, คำอธิบายความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายเอกชนโรมัน, หน้า 66-67.

¹⁵⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 61.

¹⁵⁹ กิตติศักดิ์ ปรกติ, คำอธิบายกฎหมายลักษณะบุคคล : บุคคลธรรมดาและนิติบุคคล, หน้า 69.

ในการใช้สิทธิโดยสมบูรณ์นั้น บุคคลที่มีความสามารถในการใช้สิทธิ คือ ชายที่มีอายุยี่สิบห้าปี ซึ่งไม่ตกอยู่ในอำนาจของบุคคลอื่น¹⁶⁰ ส่วนกรณีของเพศหญิง แม้เป็นผู้มีฐานะทางกฎหมายเป็นของตนเองและไม่อยู่ภายใต้อำนาจใคร แต่จะต้องอยู่ภายใต้การอนุบาลตลอดชีวิต โดยสามารถบริหารจัดการทรัพย์สินของตนเองได้บ้าง แต่เฉพาะการกระทำที่สำคัญเท่านั้นที่ต้องได้รับอนุญาตจากผู้อนุบาล เช่น แบบในการโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิต (res mancipi) การก่อหนี้ การฟ้องร้อง เป็นต้น¹⁶¹

3.2.2 ข้อความคิดและหลักการที่เกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะ

สำหรับการศึกษาข้อความคิดและหลักการที่เกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ในระบบกฎหมายโรมันนั้น มีอาจทำความเข้าใจตามพื้นฐานความรู้ในปัจจุบันได้เพียงอย่างเดียว แต่จำเป็นต้องพิจารณาบริบททางสังคม ในสมัยนั้นควบคู่กันไปด้วย โดยในเบื้องต้น ต้องทำความเข้าใจความหมายของครอบครัว (familias) ตามกฎหมายโรมันแต่เดิม ซึ่งประกอบไปด้วยบุคคลหลายคนที่มีความสัมพันธ์จากการสมรสหรือทางสายโลหิต รวมถึงทรัพย์สินอื่น ๆ ที่จำเป็นสำหรับครอบครัว (res mancipi) และทาสด้วย ซึ่งต่อมา ความหมายของครอบครัว (familias) จำกัดเฉพาะบุคคลในครอบครัวเท่านั้น มิได้รวมทรัพย์สินเข้าไปด้วย โดยในครอบครัวแต่ละครอบครัวจะมีชายที่มีอายุมากที่สุดเป็นหัวหน้าครอบครัว (pater familias) ซึ่งจะมีอำนาจเหนือภริยา (manus maritalis) และมีอำนาจปกครอง (patria potesta) เหนือบุตร สะใภ้ หลาน หลาน หลาน ตลอดจนอำนาจในการจัดการทรัพย์สินปัจจัยที่จำเป็นสำหรับการดำเนินชีวิตในครอบครัว (res mancipi) และทาสด้วย ถึงแม้ทรัพย์สินและทาสจะมีใช้บุคคลตามกฎหมายโรมันก็ตาม¹⁶² โดยการศึกษานี้มีขอบเขตเฉพาะประเด็นเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ตามกฎหมายโรมันเท่านั้น มิได้ครอบคลุมถึงหลักกฎหมายอื่น

ทั้งนี้ ข้อความคิดหลักที่สำคัญได้แก่การแยกประเด็นเกี่ยวกับการพ้นจากภาวะผู้เยาว์และการบรรลุนิติภาวะตามกฎหมายโรมัน ซึ่งเป็นข้อความคิดที่แตกต่างจากกฎหมายในปัจจุบัน กล่าวคือ การพ้นจากภาวะผู้เยาว์ทำให้ผู้เยาว์เป็นบุคคลประเภทหนึ่ง เรียกว่า puberta ที่ยังคงอยู่ภายใต้อำนาจปกครองของหัวหน้าครอบครัว (pater familias) ในขณะที่การบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ตามกฎหมายโรมันทำให้กลายเป็นบุคคลอีกประเภทหนึ่งเรียกว่า sui juris ซึ่งหมายถึงการไม่อยู่ภายใต้อำนาจของใคร ซึ่งผู้เยาว์อาจเป็น sui juris ในขณะที่ยังไม่พ้นจากภาวะผู้เยาว์ จึงยังคงต้องมีผู้อนุบาลหรือบุคคลอื่นช่วยดูแลในการทำนิติกรรม ในขณะที่นิยามของคำว่า sui juris ในปัจจุบันหมายถึงผู้บรรลุนิติภาวะ¹⁶³ และไม่จำเป็นต้องมีผู้อนุบาลหรือบุคคลอื่นคอยช่วยเหลือหรือ

¹⁶⁰ ศันท์กรณ โสทธิพันธ์, คำอธิบายความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายเอกชนโรมัน, หน้า 65.

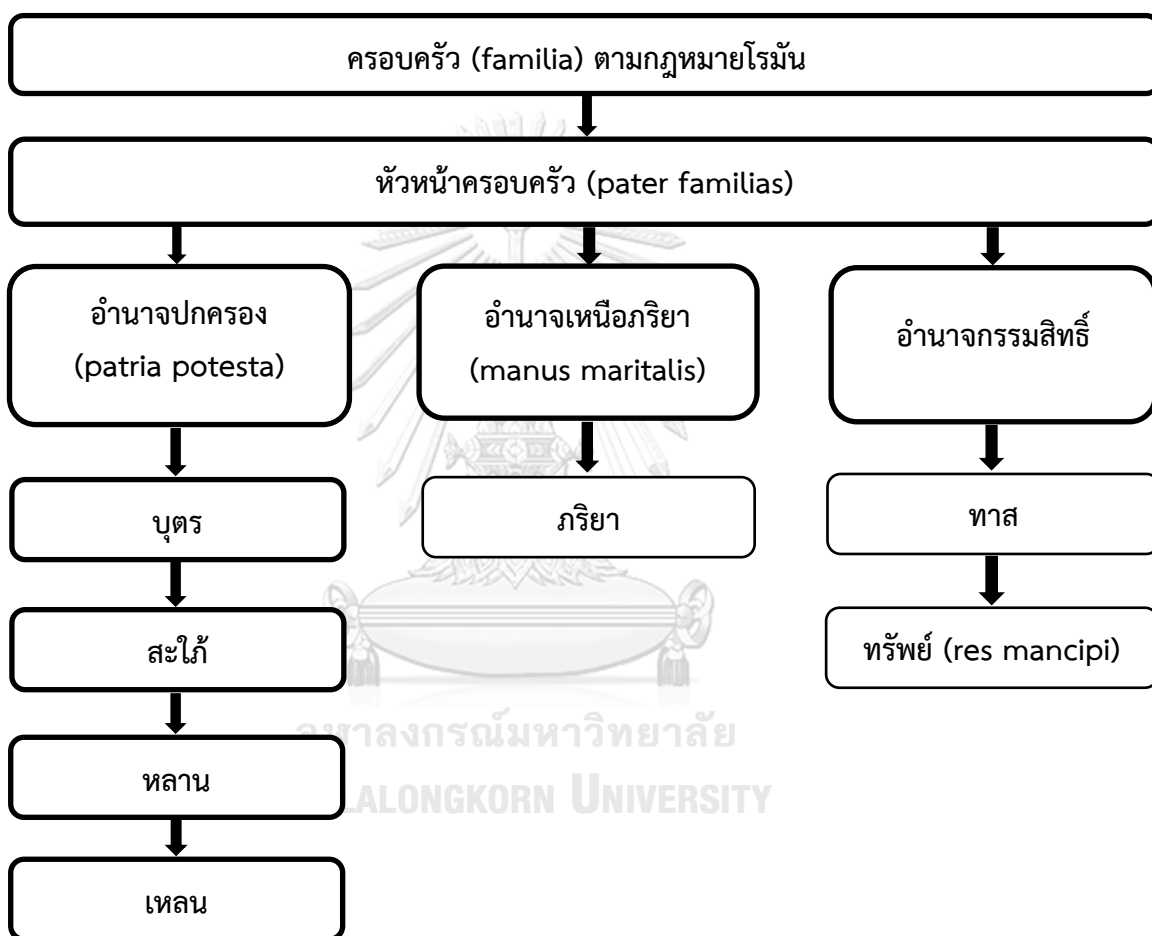
¹⁶¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 67.

¹⁶² เรื่องเดียวกัน, หน้า 76.

¹⁶³ คำแปลภาษาอังกฤษ บทบัญญัติมาตรา 19 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ “Section 19 A person, on the completion of twenty years of age ceases to be a minor and become sui juris.” กมล สนธิเกษ

ให้ความยินยอมในการทำนิติกรรมอีก โดยการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ตามกฎหมายโรมันแบ่งออกเป็น 2 กรณี ได้แก่ กรณีที่หัวหน้าครอบครัว (pater familias) ถึงแก่ความตาย และกรณีการทำตามกระบวนการที่เรียกว่า emancipatio ซึ่งเป็นประเด็นที่จะทำการศึกษาในครั้งนี้และจะได้กล่าวถึงในลำดับต่อไป

รูปภาพที่ 2 โครงสร้างครอบครัวและการใช้อำนาจของหัวหน้าครอบครัวตามกฎหมายโรมัน

สำหรับการศึกษาในขั้นนี้ ผู้เขียนจะแบ่งการศึกษาออกเป็น 4 ประเด็น ได้แก่ รูปแบบการบรรลุนิติภาวะ หลักเกณฑ์ในการบรรลุนิติภาวะ ผลทางกฎหมายของการบรรลุนิติภาวะ และการเพิกถอนการบรรลุนิติภาวะ ตามลำดับ

การบรรลุนิติภาวะโดยกระบวนการ emancipatio ตามกฎหมายโรมัน เป็นรูปแบบการสิ้นสุดความสัมพันธ์ระหว่างบิดาที่เป็นหัวหน้าครอบครัว (pater familias) กับบุตร กล่าวคือ สิ้นสุดอำนาจปกครองแบบเบ็ดเสร็จเด็ดขาดของหัวหน้าครอบครัว (patria potesta) ที่มีอยู่เหนือตัวและทรัพย์สินของบุตร ไม่ว่าจะเป็นชายบุตร การลงโทษบุตร การเขียนตีบุตร การกักขังบุตร แม้กระทั่งฆ่าบุตร (ius vitae necisque) ก็ได้ บุตรจึงไม่มีสิทธิใด ๆ ทั้งในร่างกายตนเองและทรัพย์สิน¹⁶⁴ ส่วนสิ่งที่ช่วยคานอำนาจเบ็ดเสร็จเด็ดขาดดังกล่าวไว้ ได้แก่ ระบบการปกครองของโรมัน โดยให้ขุนนางเรียกว่า Censor ที่มีหน้าที่สำรวจสำมะโนประชากรดำเนินการตรวจสอบความประพฤติของหัวหน้าครอบครัว และบันทึกไว้ เรียกว่า nota censoria ด้วย¹⁶⁵ หากหัวหน้าครอบครัวปฏิบัติตัวไม่ดีหรือใช้อำนาจปกครองในทางที่ผิด อาจส่งผลกระทบต่อสถานภาพทางกฎหมายมหาชนด้วย เนื่องจากถือว่าขาดคุณสมบัติในการได้รับเลือกให้ดำรงตำแหน่งต่าง ๆ ทางราชการ¹⁶⁶ นอกจากนี้ ยังมีความเห็นทางวิชาการว่าการใช้อำนาจปกครองของหัวหน้าครอบครัวย่อมถูกคานด้วยความรักของบิดาที่มีต่อบุตรและสมาชิกในครอบครัวตามสัญชาตญาณและโดยธรรมชาติ¹⁶⁷ อย่างไรก็ตาม ระบบดังกล่าวได้รับการพัฒนาและมีวิวัฒนาการไปตามลำดับ ทำให้บุตรอาจได้รับสิทธิบางประการขึ้นอยู่กับอายุและความปรารถนาที่จะเป็นอิสระ อย่างไรก็ตาม สิทธิหรือความเป็นอิสระที่ว่าก็ยังเป็นสิทธิขาดของหัวหน้าครอบครัวที่จะให้หรือไม่ให้ก็ได้¹⁶⁸

รูปแบบการบรรลุนิติภาวะของข้างต้นได้รับการพัฒนาเป็น emancipation ที่ปรากฏใน Institutiones ของ Gaius ซึ่งเป็นกระบวนการสละอำนาจปกครองเพื่อให้บุตรเป็นอิสระจากอำนาจปกครองของหัวหน้าครอบครัว ถ่วงดุลและแก้ไขอำนาจปกครองแบบเบ็ดเสร็จเด็ดขาด หรือ patria potesta ทำให้ผู้เยาว์กลายเป็นผู้บรรลุนิติภาวะหรือมีฐานะในทางกฎหมายเป็นของตนเองไม่อยู่ภายใต้อำนาจของผู้อื่น และเป็นหัวหน้าครอบครัว รวมถึงเป็นบุคคลภายนอกของครอบครัวเดิม

ทั้งนี้ การบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์นั้น หัวหน้าครอบครัวอาจจะยินยอมให้เฉพาะบุตรเท่านั้น แต่บุตรของบุตร (หลาน) ยังอยู่ภายใต้อำนาจของหัวหน้าครอบครัวเช่นเดิม หรือในทางตรงกันข้าม หัวหน้าครอบครัวอาจให้บุตรของบุตร (หลาน) บรรลุนิติภาวะ แต่ไม่อนุญาตให้บุตรบรรลุนิติภาวะก็ได้

¹⁶⁴ ประชุม โฉมฉาย, หลักกฎหมายโรมันเบื้องต้น, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2555), หน้า 95-98.

¹⁶⁵ ศนันทกรณ โสถถิพันธ์, คำอธิบายความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายเอกชนโรมัน, หน้า 90.

¹⁶⁶ ประชุม โฉมฉาย, กฎหมายเอกชนเปรียบเทียบเบื้องต้น : จารัตโรมันและแอ่งโกลแซกซอน, พิมพ์ครั้งที่ 6 (กรุงเทพฯ วิญญูชน, 2555), หน้า 56.

¹⁶⁷ Jean De Lavalette, De L'émancipation En Droit Romain, En Droit Ancien Et En Droit Français, pp. 92-93.

¹⁶⁸ ประชุม โฉมฉาย, กฎหมายเอกชนเปรียบเทียบเบื้องต้น : จารัตโรมันและแอ่งโกลแซกซอน, หน้า 57-59.

3.2.2.1 รูปแบบของการบรรลุนิติภาวะ

ในสมัยโรมัน ปรากฏรูปแบบการบรรลุนิติภาวะ (emancipatio) 3 รูปแบบ¹⁶⁹ ดังต่อไปนี้

(1) emancipatio vetus

emancipatio vetus เป็นกระบวนการที่หัวหน้าครอบครัวนำบุตรไปให้คำมั่นหรือทำสัญญาว่าจะขายให้บุคคลที่สาม โดยที่ผู้ซื้อซึ่งเป็นบุคคลที่สามนั้นตกลงว่าจะปล่อยให้บุตรเป็นคนอิสระเพียงเท่านี้ บุตรก็กลายเป็นผู้บรรลุนิติภาวะแล้ว และไม่สามารถเพิกถอนได้ แต่ถ้าเป็นบุตรชายคนโตต้องทำกระบวนการเดียวกันนี้ซ้ำกันถึง 3 ครั้ง บุตรชายคนโตจึงจะเป็นผู้บรรลุนิติภาวะโดยสมบูรณ์

สำหรับการโอนขาย 3 ครั้งตามแบบพิธีข้างต้น หัวหน้าครอบครัวจะนำบุตรของตนไปหาหัวหน้าครอบครัวอื่นที่ไว้วางใจ โดยมีพยานเป็นพลเมืองโรมัน 5 คน ตาซึ่ง 1 อัน และเจ้าหน้าที่ประจำตาซึ่ง 1 คน จากนั้น หัวหน้าครอบครัวฝ่ายผู้ซื้อก็จะโยนทองแดงใส่ตาซึ่งเพื่อทำการซื้อเจ้าหน้าที่ประจำตาซึ่งก็จะเก็บทองแดงและส่งมอบให้กับหัวหน้าครอบครัวที่ประสงค์จะสละอำนาจปกครอง และส่งมอบบุตรให้หัวหน้าครอบครัวฝ่ายผู้ซื้อ หลังจากนั้น หัวหน้าครอบครัวฝ่ายผู้ซื้อก็จะโอนขายบุตรคืนให้หัวหน้าครอบครัวเดิม จึงจะถือว่าสิ้นสุดการโอนขายครั้งที่ 1 หากหัวหน้าครอบครัวเดิมเปลี่ยนใจไม่ประสงค์ที่จะสละอำนาจปกครอง ขั้นตอนก็ยุติเพียงเท่านั้น แต่หากตัดสินใจที่จะสละอำนาจปกครอง เพื่อให้บุตรเป็นอิสระและมีฐานะทางกฎหมายเป็นของตนเอง ต้องทำการโอนขายตามแบบพิธีข้างต้นซ้ำให้ครบถึง 3 ครั้ง ทั้งนี้ เหตุผลที่ต้องทำการขายถึงสามครั้งนั้น เพื่อให้หัวหน้าครอบครัวได้ตัดสินใจอย่างรอบคอบว่าประสงค์จะตัดสายสัมพันธ์กับบุตรคนดังกล่าวอย่างแท้จริง เนื่องจากสังคมโรมันยึดถือการสืบสายโลหิตของฝ่ายชายเป็นสำคัญ¹⁷⁰

เมื่อทำการโอนขายตามแบบพิธีครบทั้ง 3 ครั้งแล้ว บุตรชายคนโตนั้นก็จะเป็นผู้บรรลุนิติภาวะเป็นบุคคลที่มีฐานะทางกฎหมายเป็นของตนเอง เป็นประธานแห่งสิทธิและไม่อยู่ในอำนาจของหัวหน้าครอบครัวเดิมอีกต่อไป ทั้งยังไม่อยู่ในอำนาจของหัวหน้าครอบครัวที่ไว้วางใจทำการรับโอนอีกด้วย สำหรับประเด็นว่าด้วยการโอนขายตามแบบพิธีข้างต้นนั้น สามารถพิจารณาได้ว่าบุตรมิใช่ทาสตามกฎหมายโรมัน ดังนั้น การขายบุตรตามแบบพิธีเช่นเดียวกันกับการขายทรัพย์สินหรือทาสย่อมไม่อาจทำได้ แต่เจตนาของหัวหน้าครอบครัวทั้งสองฝ่ายมิได้มุ่งทำการซื้อขายบุตรแต่อย่างใด เพียงดำเนินการตามแบบพิธีเพื่อปลดปล่อยบุตรให้พ้นจากอำนาจปกครองของหัวหน้าครอบครัวเดิมเท่านั้น¹⁷¹

¹⁶⁹ Fromont-Pernet, *Examen Sur Le Droit Romain Selon Les Institutes De Justinien*, 2 ed. (Paris: Libraire, 1837), p. 55.

¹⁷⁰ ศนันท์กรณ โสทธิพันธ์, คำอธิบายความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายเอกชนโรมัน, หน้า 90-92.

¹⁷¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 91.

(2) emancipatio anastasiana

emancipatio anastasiana เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 503 ในสมัยจักรพรรดิอนาสตาเซีย ที่ทรงปฏิรูปกระบวนการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ โดยให้ทำเป็นหนังสือของรัฐที่เรียกว่า acta publica กล่าวคือ หัวหน้าครอบครัวที่ประสงค์จะให้บุตรเป็นผู้บรรลุนิติภาวะที่พ้นจากอำนาจปกครองและเป็นอิสระ ต้องทำคำร้องและยื่นไปที่จักรพรรดิโดยตรง ในขณะที่เดียวกันบุตรคนดังกล่าวต้องให้ความยินยอมด้วย จักรพรรดิก็จะออกหนังสือเพื่อประกาศว่าบุตรเป็นผู้บรรลุนิติภาวะแล้ว¹⁷²

(3) emancipatio justiniana

emancipatio justiniana เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นในสมัยจักรพรรดิจัสติเนียน (พระองค์เดียวกับประมวลกฎหมายจัสติเนียน) โดยทรงปฏิรูปให้กระบวนการง่ายขึ้น เนื่องจากจักรวรรดิโรมันมีอาณาเขตขยายกว้างไกลออกไป พลเมืองโรมันไม่สามารถเดินทางมาเข้าเฝ้าจักรพรรดิได้อย่างทั่วถึงกัน ในขณะที่จักรพรรดิเองมีภารกิจอื่น ๆ มากมาย จึงมีอาจให้พลเมืองเข้าเฝ้าได้เสมอไป จึงทรงมอบอำนาจให้ขุนนางเป็นผู้มีอำนาจกระทำการดังกล่าวแทน โดยให้หัวหน้าครอบครัวทำคำร้องไปที่ขุนนางว่าประสงค์จะให้บุตรของตนบรรลุนิติภาวะ ในขณะที่บุตรก็แสดงเจตนาไปว่าประสงค์จะเป็นผู้บรรลุนิติภาวะเช่นกัน ขุนนางคนดังกล่าวก็จะออกหนังสือที่ระบุเจตนาของทั้งบิดาและบุตรให้ถูกต้องตรงกัน (rescriptum principis) เพียงเท่านั้นบุตรก็จะกลายเป็นผู้บรรลุนิติภาวะ¹⁷³

ทั้งนี้ ผู้เขียนได้สรุปรูปแบบการบรรลุนิติภาวะ¹⁷⁴ โดยกระบวนการ emancipatio ตามกฎหมายโรมัน ตามที่ปรากฏในตารางที่ 1 ดังต่อไปนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

¹⁷² Fromont-Pernet, *Examen Sur Le Droit Romain Selon Les Institutes De Justinien*, p. 55.

¹⁷³ ศนันท์กรณ โสทธิพันธ์, *คำอธิบายความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายเอกชนโรมัน*, หน้า 92.

¹⁷⁴ บรรลุนิติภาวะในกฎหมายโรมัน คือ sui juris

ตารางที่ 1 รูปแบบการบรรลุนิติภาวะโดยกระบวนการ emancipatio ตามกฎหมายโรมัน

ลำดับ	ชื่อเรียก	วิธีการ	บุคคลที่เกี่ยวข้อง
1	emancipatio vetus	โอนขายตามแบบพิธี 3 สามครั้ง สำหรับบุตรชายคนโต หรือโอนขายตามแบบพิธีครั้งเดียวสำหรับบุตรหลาน เหลนคนอื่น ๆ	หัวหน้าครอบครัว ผู้เยาว์ หัวหน้าครอบครัว ฝ่ายผู้ซื้อ
2	emancipatio anastasiana	ยื่นคำร้องไปที่จักรพรรดิโดยตรง เพื่อออกหนังสือของรัฐที่เรียกว่า acta publica	หัวหน้าครอบครัว ผู้เยาว์ จักรพรรดิ
3	emancipatio justiniana	ยื่นคำร้องไปที่ขุนนาง เพื่อออกหนังสือรับรอง (rescriptum principis)	หัวหน้าครอบครัว ผู้เยาว์ ขุนนาง

อย่างไรก็ตาม ผู้เยาว์เป็นบุคคลที่ไม่สามารถดูแลตนเองและผลประโยชน์ของตนเองได้ ต้องอยู่ภายใต้การอนุบาลตามกฎหมายโรมัน ไม่ว่าจะเป็นการอนุบาลโดยธรรม (tutela legitima) โดยบุคคลที่มีสายสัมพันธ์ใกล้ชิดกันในครอบครัวหรือการอนุบาลโดยพินัยกรรม (tutela testamentaria) ซึ่งหัวหน้าครอบครัวได้ทำพินัยกรรมแต่งตั้งไว้ในกรณีที่ตนถึงแก่ความตาย¹⁷⁵ จึงมีประเด็นที่ควรค้นคว้าเพิ่มเติมว่าหากในกรณีที่บุตรจะต้องถูกตัดออกจากอำนาจปกครองของหัวหน้าครอบครัวโดยกระบวนการ emancipatio กลายเป็นผู้ที่มีฐานะทางกฎหมายเป็นของตนเอง บุคคลคนนั้นจะสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างไรนั้น สามารถพิจารณาได้ว่าตามธรรมเนียมของโรมัน ก่อนที่หัวหน้าครอบครัวจะตัดสินใจปัญหาต่าง ๆ มักจะทำการปรึกษาผู้ใหญ่ที่ใกล้ชิด รวมถึงกรณี emancipatio ด้วย โดยอาจให้บุตรมาชี้แจงต่อหน้าที่ปรึกษาของครอบครัว (consilium propinquorum) ตามหลักการฟังอีกฝ่ายหนึ่ง (adul alteram partem) ซึ่งเป็นกระบวนการในลักษณะศาลครอบครัว และเพื่อความยุติธรรมตามธรรมชาติ แต่อย่างไรก็ตาม หัวหน้าครอบครัวก็ยังคงมีอำนาจเด็ดขาดในการตัดสินใจโดยไม่จำเป็นต้องปฏิบัติตามมติของที่ประชุมเสมอไป¹⁷⁶ แสดงให้เห็นว่ากระบวนการ emancipatio นั้น ผ่านการกลั่นกรองและพิจารณาถึงความเหมาะสมของบุตรด้วย ว่าสามารถพ้นจากอำนาจปกครองไปเป็นผู้ที่มีฐานะทางกฎหมายเป็นของตนเองเพื่อดูแลและจัดการประโยชน์ต่าง ๆ ของตนเองได้มากน้อยเพียงไร ก่อนที่หัวหน้าครอบครัวจะปล่อยให้พ้นจากอำนาจปกครองไป ในขณะเดียวกัน emancipatio อาจเป็นกระบวนการที่มีเจตนารมณ์

¹⁷⁵ ศนันท์กรณ โสทธิพันธ์, คำอธิบายความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายเอกชนโรมัน, หน้า 66.

¹⁷⁶ ประชุม โฉมฉาย, กฎหมายเอกชนเปรียบเทียบเบื้องต้น : จารัตโรมันและแองโกลแซกซอน, หน้า 58.

เพื่อให้บุตรที่โตเป็นผู้ใหญ่และมีวุฒิภาวะเพียงพอแล้ว พ้นจากอำนาจปกครองของหัวหน้าครอบครัว เพื่อไปทำมาหากินด้วยตนเองได้ จากหลักกฎหมายโรมันข้างต้น สามารถสรุปได้ว่าการพ้นจากภาวะผู้เยาว์และการบรรลุนิติภาวะหรือกลายเป็น sui juris เป็นหลักที่แตกต่างกันและอาจจะไม่ได้เกิดขึ้นพร้อมกันตามกฎหมายโรมัน

สำหรับกระบวนการบรรลุนิติภาวะในรูปแบบ emancipatio ตามกฎหมายโรมันนั้น จะเห็นว่ามีบุคคลเพียงแค่ 3 คน เท่านั้น ที่เกี่ยวข้องกับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ คือ หัวหน้าครอบครัว ผู้เยาว์ และบุคคลที่สาม กล่าวคือ หัวหน้าครอบครัวฝ่ายผู้รับโอน หรือจักรพรรดิ หรือขุนนาง แล้วแต่ยุคสมัย

3.2.2.2 หลักเกณฑ์ในการบรรลุนิติภาวะ

กระบวนการในการบรรลุนิติภาวะ (emancipatio) ตามกฎหมายโรมัน เป็นกระบวนการที่มีเพียงเงื่อนไขเกี่ยวกับเจตนาเท่านั้น กล่าวคือ หัวหน้าครอบครัวเจตนาจะให้บุตรผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะ และบุตรก็ยินยอมที่จะบรรลุนิติภาวะ แต่ห้ามกำหนดเงื่อนไขให้ต้องปฏิบัติอีก ทั้งยังห้ามมิให้มูลค่าจ่ายอีกด้วย เนื่องจากได้กลายเป็นผู้ที่พ้นจากอำนาจปกครองของหัวหน้าครอบครัว และมีฐานะทางกฎหมายเป็นของตนเองแล้ว

ต่อมา จักรพรรดิทราจัน (Trajan) ได้กำหนดหลักเกณฑ์เพิ่มเติมหลายประการเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะ ทั้งที่เป็นการแก้ปัญหาคอรัปชัน การลงโทษ รวมถึงการตัดปัญหาที่เกิดจากพฤติกรรมของบุตรในลักษณะที่สอดคล้องกับสำนวนไทยที่ว่า “ตัดหางปลอยวัด”¹⁷⁷ ดังต่อไปนี้

- (1) บุตรมีพฤติกรรมเป็นผู้ใหญ่ มีความคิดและการกระทำเกินวัย และต้องการอิสระโดยถูกต้องตามกฎหมาย¹⁷⁸
- (2) บิดาที่ปฏิบัติไม่ดีต่อบุตร ต้องถูกบังคับให้ปลดปล่อยบุตรให้เป็นผู้บรรลุนิติภาวะ และเป็นอิสระ
- (3) บุตรที่มีพฤติกรรมรุนแรง ดิ้นรน จนกระทบกระเทือนต่อสภาพจิตใจของบิดา บิดาอาจขอให้บุตรเป็นผู้บรรลุนิติภาวะ เพื่อให้บุตรคนดังกล่าวพ้นจากอำนาจปกครองของตนได้¹⁷⁹
- (4) บุตรที่ประพฤติตัวสุรุ่ยสุร่าย จนทำให้เกิดความเสียหายทางการเงินและกระทบต่อฐานะทางเศรษฐกิจของบิดาอย่างร้ายแรง บิดาสามารถนำหลักฐานไปแสดง เพื่อขอให้บุตรเป็นผู้บรรลุนิติภาวะได้
- (5) บิดานำบุตรเพศหญิงไปขายตัวเป็นโสเภณี ถือเป็นการทำลายศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และการใช้อำนาจปกครองโดยไม่ชอบ บิดาอาจถูกลงโทษอย่างหนัก ในขณะที่บุตรเพศหญิงขอให้ตนพ้นจากภาวะผู้เยาว์ได้ กล่าวคือ บุตรหญิงไม่อยู่ภายใต้อำนาจปกครองของ

¹⁷⁷ ศนันทกรรณ์ โสถถิพันธ์, คำอธิบายความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายเอกชนโรมัน, หน้า 90.

¹⁷⁸ Paul du Plessis, Roman Law, 4 ed. (Oxford: Oxford University Press, 2010), p. 115.

¹⁷⁹ Andrew Borkowski, Roman Law, 2 ed. (Oxford: Oxford University Press, 2003), pp. 116-117.

บิดาอีก แต่ยังคงต้องอยู่ภายใต้การอนุบาลของผู้อนุบาลตลอดชีวิต โดยสามารถบริหารจัดการทรัพย์สินของตนเองได้บ้าง ส่วนการทำนิติกรรมที่สำคัญ บุตรเพศหญิงต้องได้รับอนุญาตจากผู้อนุบาล

นอกจากนี้ จักรพรรดิเลโอ (Leon) ได้บัญญัติเงื่อนไขเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะโดยปริยายไว้ 2 ประการ อีกด้วย ได้แก่

- (1) กรณีที่บุตรและบิดาแยกกันอยู่เป็นระยะเวลาหนึ่ง โดยที่บิดามีได้โต้แย้ง
- (2) กรณีที่บุตรยินยอมที่จะไม่อยู่ภายใต้อำนาจปกครองของบิดา และยินยอมที่จะเป็นผู้บรรลุนิติภาวะ¹⁸⁰

3.2.2.3 ผลทางกฎหมายของการบรรลุนิติภาวะ

เมื่อบุคคลกลายเป็นผู้บรรลุนิติภาวะแล้ว ผลทางกฎหมายทำให้บุคคลดังกล่าวพ้นจากอำนาจเบ็ดเสร็จเด็ดขาดของหัวหน้าครอบครัว (pater familias) และสามารถเป็นหัวหน้าครอบครัว (pater familias) หรือเป็นผู้มีอำนาจเบ็ดเสร็จเด็ดขาด (patria potesta) เหนือบุตรของตนได้

3.2.2.4 การเพิกถอนการบรรลุนิติภาวะ

กฎหมายโรมันในสมัยจักรพรรดิคอนสแตนติน (Constantine) บัญญัติไว้ว่าความอกตัญญูเป็นเหตุให้เพิกถอนการบรรลุนิติภาวะได้ แต่มิใช่เพียงความไม่รู้สำนึกในบุญคุณภายในจิตใจเท่านั้น แต่ต้องแสดงออกผ่านการกระทำโดยเจตนาหรือด้วยความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงที่ส่งผลเสียหายต่อหัวหน้าครอบครัวอย่างร้ายแรง รวมถึงความประพฤติที่เหยียดหยามและทารุณโหดร้ายต่อหัวหน้าครอบครัวด้วย¹⁸¹ ในกรณีดังกล่าว หัวหน้าครอบครัวสามารถร้องขอให้เพิกถอนการบรรลุนิติภาวะของบุตร เพื่อให้บุตรกลับมาอยู่ภายใต้อำนาจเบ็ดเสร็จเด็ดขาดของตนได้นอกจากนี้ ทรัพย์สินของบุตรก็ย่อมตกเป็นของหัวหน้าครอบครัวด้วย ส่วนผู้ที่มีอำนาจสั่งให้เพิกถอนการบรรลุนิติภาวะได้แก่ ขุนนาง¹⁸²

จากการศึกษาหลักกฎหมายโรมันข้างต้น สามารถสรุปได้ว่าการไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของใคร หรือ sui juris แบ่งออกเป็น 2 กรณี ได้แก่ กรณีที่หัวหน้าครอบครัวถึงแก่ความตายประการหนึ่ง และกรณีที่ทำเนิการตามกระบวนการ emancipatio อีกประการหนึ่ง ทั้งนี้ หลักเกณฑ์ดังกล่าว

¹⁸⁰ Jean De Lavalette, De L'émancipation En Droit Romain, En Droit Ancien Et En Droit Français, pp. 15-18.

¹⁸¹ Paul du Plessis, Roman Law, p. 115.

¹⁸² Jean De Lavalette, De L'émancipation En Droit Romain, En Droit Ancien Et En Droit Français, pp. 19-20.

ได้รับการปรับแก้ในระบบกฎหมายของประเทศต่าง ๆ ที่ได้รับอิทธิพลและสืบสายมาจากกฎหมายโรมัน เพื่อให้สอดคล้องกับรูปแบบครอบครัว สภาพสังคมและเศรษฐกิจของประเทศนั้น ๆ ทั้งยังมีวิวัฒนาการตามแบบเฉพาะแตกต่างออกไปตามสภาวะการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปของประเทศนั้น ๆ

นอกจากนี้ กฎหมายต่างประเทศที่ทำการศึกษายังได้กำหนดเกณฑ์อายุบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ไว้อย่างชัดเจน และกำหนดเงื่อนไขและข้อยกเว้นบางประการที่จะทำให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะก่อนเกณฑ์อายุได้ แต่ในทางตรงกันข้าม กฎหมายต่างประเทศที่ทำการศึกษาก็จำนวนหนึ่งก็ไม่อนุญาตให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะก่อนเกณฑ์อายุได้โดยสิ้นเชิง

3.3 กลุ่มประเทศที่มีระบบอนุญาตให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะโดยคำสั่งศาลหรือโดยข้อเท็จจริง

จากการศึกษากฎหมายเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ของต่างประเทศนั้น นอกเหนือจากการบรรลุนิติภาวะด้วยเกณฑ์อายุหรือโดยการสมรสแล้ว ปรากฏว่าหลายประเทศมีระบบหรือกระบวนการที่อนุญาตให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะนอกเหนือจากเงื่อนไขสองประการข้างต้น ไม่ว่าจะโดยคำสั่งศาลหรือโดยข้อเท็จจริง

สำหรับหัวข้อนี้ ผู้เขียนจะศึกษากฎหมายของกลุ่มประเทศที่มีระบบอนุญาตให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะโดยคำสั่งศาลหรือโดยข้อเท็จจริง ทั้งที่เป็นระบบกฎหมายซีวิลลอว์ คือ ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส และประเทศราชอาณาจักรสเปน รวมถึงประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา รัฐแคลิฟอร์เนีย และประเทศแคนาดา รัฐควิเบก ตามลำดับ

3.3.1 ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส

สาธารณรัฐฝรั่งเศสเป็นประเทศผู้นำของสกุลกฎหมายย่อยโรมัน ประกอบไปด้วยอิตาลี สเปน โปรตุเกส เบลเยียม¹⁸³ ที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) กล่าวคือ เป็นระบบกฎหมายที่สืบสายมาจากกฎหมายโรมัน¹⁸⁴

3.3.1.1 ข้อความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ตามกฎหมายฝรั่งเศส

การศึกษาข้อความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ตามกฎหมายฝรั่งเศสสามารถแบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ส่วน โดยส่วนแรก จะศึกษาวิวัฒนาการและความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ ตั้งแต่กฎหมายยุคเก่าของฝรั่งเศส กล่าวคือ หลักกฎหมายก่อนการปฏิวัติฝรั่งเศส นับตั้งแต่วันที่ 14 กรกฎาคม ค.ศ. 1789 ลงไป จนกระทั่งกฎหมายในสมัยการจัดทำประมวลกฎหมาย

¹⁸³ René David, *Les Grands Systèmes De Droit Contemporains*, 12 ed. (Paris: Dalloz, 2006), p. 69.

¹⁸⁴ ศนันท์กรณ โสทธิพันธ์, *คำอธิบายหลักพื้นฐานของกฎหมายเอกชน*, หน้า 152.

แฟงฝรั่งเศส และส่วนที่ 2 จะศึกษาบทบัญญัติเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะ รวมถึงความหมายของผู้เยาว์ตามประมวลกฎหมายแฟงฝรั่งเศสในปัจจุบัน

ก. วิวัฒนาการและความเป็นมาทางประวัติศาสตร์

ตามที่กฎหมายฝรั่งเศสเป็นกฎหมายที่สืบสายมาจากกฎหมายโรมัน ระบบและกระบวนการที่เกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์จึงได้รับอิทธิพลมาจากกฎหมายโรมันเช่นเดียวกัน โดยมี 2 รูปแบบ ดังต่อไปนี้

(1) émancipatio

émancipatio เป็นกระบวนการลดอายุของบุคคลเพื่อให้หลุดพ้นจากอำนาจลิตีซาดาของบิดา (patria potesta) แต่ยังคงให้อยู่ใต้อำนาจของผู้แทนโดยชอบธรรม ซึ่งบังคับใช้เฉพาะเขตพื้นที่ที่ใช้กฎหมายแบบเป็นลายลักษณ์อักษร ได้แก่ พื้นที่ช่วงตอนกลางถึงตอนใต้ของฝรั่งเศส

(2) venia aetatis

venia aetatis เป็นกระบวนการที่ทำให้อำนาจของผู้แทนโดยชอบธรรมสิ้นสุดลง สามารถบังคับใช้ได้ทั่วอาณาเขตของประเทศฝรั่งเศส

ตามกฎหมายยุคเก่าของฝรั่งเศส หมายถึงระยะเวลาก่อนการปฏิวัติฝรั่งเศส นับตั้งแต่วันที่ 14 กรกฎาคม ค.ศ. 1789 ลงไป อายุในการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ก็ยังคงบัญญัติตามกฎหมายโรมัน กล่าวคือ ยี่สิบห้าปีบริบูรณ์¹⁸⁵ ต่อมา หลังจากการปฏิวัติฝรั่งเศส จักรพรรดินโปเลียน (Napoléon) ได้นำหลักการสำคัญของการปฏิวัติมาใส่ไว้ในประมวลแพ่งฉบับแรก ค.ศ. 1804 โดยกำหนดให้บุคคลพ้นจากภาวะผู้เยาว์และบรรลุนิติภาวะเมื่อมีอายุยี่สิบเอ็ดปีบริบูรณ์¹⁸⁶ ในขณะที่มรดกบางประการที่ตกทอดมาจากกฎหมายโรมันก็ยังคงอยู่ โดยเฉพาะกระบวนการในการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ (l'émancipation) กล่าวคือ บุคคลย่อมเป็นผู้บรรลุนิติภาวะอย่างสมบูรณ์โดยการสมรส หรือโดยการประกาศของผู้ปกครองเมื่อมีอายุ 15 ปี หรือโดยการประกาศของที่ปรึกษาของครอบครัวเมื่อมีอายุ 18 ปี โดยไม่จำเป็นต้องผ่านกระบวนการอื่นใด ทั้งยังไม่จำเป็นต้องได้รับความเห็นชอบจากหน่วยงานของรัฐอีกด้วย แม้ในกรณีที่มีการคัดค้าน ศาลก็มีหน้าที่เพียงรับรองให้การบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์สมบูรณ์ เพื่อให้นิติกรรมที่ผู้เยาว์ที่บรรลุนิติภาวะแล้วได้ทำลงไปก่อนหน้านี้

¹⁸⁵ กิตติศักดิ์ ปรกติ, คำอธิบายกฎหมายลักษณะบุคคล : บุคคลธรรมดาและนิติบุคคล, หน้า 69.

¹⁸⁶ Code Napoleon 1804, Chapter I. Of Majority. Article 488. "Majority is fixed at twenty-one years completed ; at this age a person is capable of all acts regarding civil life, saving the restriction contained under the title "of Marriage".

มีผลสมบูรณ์¹⁸⁷ ทั้งนี้ ยังคงมีกลไกในการช่วยเหลือผู้เยาว์ที่ยังไม่มีความสามารถในการดำเนินชีวิต หรือช่วยเหลือตนเองได้อย่างเต็มที่ คือ ระบบการอนุบาลผู้เยาว์ (Curatelle) โดยผู้อนุบาล (Curateur)¹⁸⁸

อย่างไรก็ตาม แม้หลักกฎหมายฝรั่งเศสว่าด้วยการบรรลุนิติภาวะ (l'émancipation) ได้รับอิทธิพลจากกฎหมายโรมัน แต่กฎหมายฝรั่งเศสในปัจจุบันกำหนดรูปแบบ วิธีการ และเกณฑ์อายุ ในการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ไว้อย่างชัดเจน ซึ่งแตกต่างจากกฎหมายโรมันที่พิจารณาเรื่องการพ้นจากอำนาจปกครองของหัวหน้าครอบครัวเป็นสำคัญ

ปัจจุบัน บทบัญญัติว่าด้วยการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ตามกฎหมายฝรั่งเศสได้รับการปรับแก้และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยเริ่มจากการปฏิรูปกฎหมายเมื่อปี ค.ศ. 1964 ซึ่งกำหนดให้ผู้เยาว์ที่พ้นจากภาวะผู้เยาว์แล้ว เป็นผู้ที่มีสิทธิและสามารถใช้สิทธิได้อย่างสมบูรณ์เสมือนผู้บรรลุนิติภาวะ ต่อมา รัฐบัญญัติฉบับวันที่ 3 มิถุนายน ค.ศ. 1974 ได้บัญญัติให้ผู้ที่เป็นทหารกองเกิน (ทหารเกณฑ์) เป็นผู้บรรลุนิติภาวะเช่นเดียวกับผู้เยาว์ที่ทำการสมรสแล้ว แต่กฎหมายฉบับนี้ถูกยกเลิกไปโดยรัฐบัญญัติฉบับวันที่ 5 กรกฎาคม ค.ศ. 1974 พร้อมกับการลดเกณฑ์อายุบรรลุนิติภาวะจากที่กำหนดไว้เดิมที่อายุยี่สิบเอ็ดปีบริบูรณ์ เป็นอายุสิบแปดปีบริบูรณ์¹⁸⁹ ทั้งยังยกเลิกรูปแบบและวิธีการ ในการบรรลุนิติภาวะแบบเดิม ที่เคยกำหนดให้ผู้ปกครองแสดงเจตนาประกาศให้บุตรผู้เยาว์ของตน บรรลุนิติภาวะเพียงอย่างเดียว โดยเปลี่ยนเป็นอำนาจในการพิจารณาและพิพากษาของศาลครอบครัว ที่มีอำนาจพิจารณาและพิพากษาคดีเกี่ยวกับเยาวชน (le juge aux affaires familial exerçant les fonctions du juge des tutelles) ตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด ดังนั้น ผู้ปกครองจึงเป็นเพียงผู้แสดงเจตนาว่ายินยอมหรือไม่ยินยอมให้บุตรผู้เยาว์ของตนบรรลุนิติภาวะก่อนเกณฑ์อายุเท่านั้น แต่ผู้ปกครองไม่สามารถประกาศให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะได้โดยอัตโนมัติดังเดิมอีกต่อไป

ทั้งนี้ ประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสยังคงได้รับการปรับปรุงแก้ไขเรื่อยมา จนกระทั่งการแก้ไขล่าสุด เมื่อปี ค.ศ. 2016 โดยได้ทำการแก้ไขทั้งฉบับ เปลี่ยนเลขมาตราใหม่ทั้งหมด แต่สาระสำคัญ เกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ยังคงเดิม มิได้เปลี่ยนแปลงแต่อย่างใด ทั้งนี้ โครงสร้างของประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสฉบับปัจจุบัน แบ่งออกเป็น 5 บรรพ ดังต่อไปนี้

บรรพ 1 ว่าด้วยบุคคล (มาตรา 7 ถึงมาตรา 515-13)

บรรพ 2 ว่าด้วยทรัพย์สินและการเปลี่ยนแปลงกรรมสิทธิ์ (มาตรา 515-14 ถึงมาตรา 710-1)

บรรพ 3 ว่าด้วยวิธีการได้รับกรรมสิทธิ์ (มาตรา 711 ถึงมาตรา 2278)

บรรพ 4 ว่าด้วยการหลักประกัน (มาตรา 2284 ถึงมาตรา 2488-12)

¹⁸⁷ Deen Gibirila, "La Capacité Commerciale Du Mineur émancipé," *JOURNAL DES SOCIÉTÉS* 180, 15 (Décembre 2019): 26-32.

¹⁸⁸ Yvaine Buffelan-Lanore, *Droit Civil Première Année*, p. 292.

¹⁸⁹ *Ibid.*, pp. 292-293.

บรรพ 5 ว่าด้วยบทบัญญัติที่บังคับใช้ในแคว้นมายอต (มาตรา 2489 ถึงมาตรา 2534)

ในขณะที่มาตรา 1 ถึงมาตรา 7 เป็นบทบัญญัติทั่วไปเกี่ยวกับการประกาศและการบังคับใช้ประมวลกฎหมายแพ่ง ส่วนเรื่องการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ (l'émancipation) อยู่ในบรรพแรก ของประมวลกฎหมายดังกล่าว

(3) ความหมายของผู้เยาว์ตามประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส

แต่เดิม กฎหมายฝรั่งเศสกำหนดให้บุคคลบรรลุนิติภาวะเมื่อมีอายุยี่สิบห้าปีบริบูรณ์ตาม อธิธิพลของกฎหมายโรมัน ต่อมา ประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสลดเกณฑ์อายุลง โดยกำหนดให้บุคคล พ้นจากภาวะผู้เยาว์และบรรลุนิติภาวะเมื่อมีอายุยี่สิบเอ็ดปีบริบูรณ์ กระทั่งรัฐบัญญัติฉบับวันที่ 5 กรกฎาคม ค.ศ. 1974 ลดเกณฑ์อายุลงอีกครั้งหนึ่งเป็นอายุสิบแปดปีบริบูรณ์ ตามที่บัญญัติไว้ใน ประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 414 ว่าบุคคลบรรลุนิติภาวะ (la majorité) เมื่ออายุสิบแปดปี บริบูรณ์ และสามารถใช้สิทธิที่พึงมี¹⁹⁰

ดังนั้น ผู้เยาว์ตามกฎหมายฝรั่งเศสจึงหมายถึงบุคคลไม่ว่าเพศใดก็ตามที่มีอายุต่ำกว่าสิบแปด ปี¹⁹¹ ซึ่งบุคคลนั้นจะบรรลุนิติภาวะเมื่อมีอายุสิบแปดปีบริบูรณ์

3.3.1.2 การบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ตามกฎหมายฝรั่งเศส

นอกจากการบรรลุนิติภาวะโดยเกณฑ์อายุ กล่าวคือ เมื่อบุคคลมีอายุสิบแปดปีบริบูรณ์ บุคคล ดังกล่าวก็จะเป็นผู้บรรลุนิติภาวะ กฎหมายฝรั่งเศสยังมีรูปแบบการบรรลุนิติภาวะด้วยวิธีอื่น ขึ้นอยู่กับ หลักเกณฑ์และกระบวนการที่กฎหมายกำหนด โดยจะส่งผลทางกฎหมายแตกต่างกันไป

ก. รูปแบบและกระบวนการในการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์

นอกเหนือจากเกณฑ์อายุ กฎหมายฝรั่งเศสกำหนดวิธีการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ไว้ 2 แบบ ได้แก่ การบรรลุนิติภาวะโดยการสมรสและการบรรลุนิติภาวะโดยคำสั่งศาล

¹⁹⁰ French Civil Code, Article 414 “Majority is fixed at the full age of eighteen years; at this age, everyone is capable of exercising the rights he enjoys.”

¹⁹¹ French Civil Code, Article 388 “A minor is an individual of either sex who has not yet reached the full age of eighteen years.”

(1) การบรรลุนิติภาวะโดยการสมรส (l'émancipation par le mariage)

ประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสได้วางหลักเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์โดยการสมรส (l'émancipation par le mariage) ไว้ในมาตรา 413-1 กล่าวคือ ผู้เยาว์ย่อมบรรลุนิติภาวะโดยสมบูรณ์โดยการสมรส (mariage)¹⁹² ทั้งนี้ มาตรา 144 กำหนดเงื่อนไขเกี่ยวกับอายุของผู้จะทำการสมรสไว้ว่าการสมรสไม่อาจทำได้ก่อนอายุสิบแปดปีบริบูรณ์¹⁹³ เว้นแต่พนักงานอัยการแห่งรัฐในท้องถิ่นที่ฉลองการสมรสจะได้อนุญาตให้ทำการสมรสได้ด้วยเหตุผลสำคัญ¹⁹⁴

นักกฎหมายฝรั่งเศสนิยมเรียกการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์โดยการสมรสอีกชื่อหนึ่งว่าการบรรลุนิติภาวะตามกฎหมาย (l'émancipation légale) เนื่องจากการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ด้วยวิธีนี้เป็นผลโดยตรงที่เนื่องมาจากการสมรสตามที่กฎหมายกำหนดไว้ หากผู้เยาว์ทำการสมรสอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ย่อมกลายเป็นผู้บรรลุนิติภาวะโดยอัตโนมัติ โดยไม่ต้องดำเนินการอื่นใดเพิ่มเติมอีก¹⁹⁵ ทั้งนี้ การสมรสของผู้เยาว์จำเป็นต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขและรูปแบบที่กฎหมายกำหนดไว้อย่างชัดเจน ดังต่อไปนี้

(1.1) เจตนาในการสมรส

ผู้เยาว์ที่จะทำการสมรสต้องมีเจตนาในการสมรส เช่นเดียวกับการสมรสของบุคคลที่บรรลุนิติภาวะแล้ว ทุกประการ มิเช่นนั้นการสมรสจะตกเป็นโมฆะเนื่องจากไม่มีเจตนาในการสมรส¹⁹⁶

สำหรับการแสดงเจตนาในการสมรส ผู้ที่จะสมรสสามารถกระทำได้ด้วยวาจาหรือทำเป็นลายลักษณ์อักษร หรือแม้ในกรณีที่พิการไม่สามารถแสดงเจตนาด้วยวาจาหรือเป็นลายลักษณ์อักษรได้ ผู้ที่จะสมรสสามารถแสดงเจตนาโดยลักษณะท่าทางหรือการแสดงออกอื่นใดก็ได้ ซึ่งศาลสูงฝรั่งเศสเคยวินิจฉัยรับรองการแสดงเจตนา ผ่านความรู้สึกรักของผู้ที่ทำการสมรสที่รู้สึกยินดีและตั้งต้นใจจนกระทั่งน้ำตาคลอออกมา ว่าเป็นการแสดงเจตนาที่จะสมรสอย่างสมบูรณ์ เนื่องจากผู้ทำการสมรสคนดังกล่าว เป็นผู้พิการที่ไม่สามารถแสดงเจตนาด้วยวาจาหรือเป็นลายลักษณ์อักษรได้¹⁹⁷

¹⁹² French Civil Code, Article 413-1 “The minor is emancipated as a matter of law by marriage.”

¹⁹³ French Civil Code, Article 144 “Marriage may not be contracted before completion of the eighteenth year.”

¹⁹⁴ French Civil Code, Article 145 “Nevertheless, the State prosecutor of the place where a marriage is to be celebrated may grant dispensations as to age for serious reasons.”

¹⁹⁵ Yvaine Buffelan-Lanore, *Droit Civil Première Année*, p. 293.

¹⁹⁶ French Civil Code, Article 146 “There is no marriage when there is no consent.”

¹⁹⁷ คำพิพากษาศาลสูงฝรั่งเศส แผนกคดีแพ่ง คณะ 1 วันที่ 22 มกราคม ค.ศ. 1968 (Cass. Civ. 1ère, 22 janvier 1968).

(1.2) ความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรม

ตามกฎหมายฝรั่งเศส ผู้เยาว์เป็นบุคคลที่หย่อนความสามารถประเภทหนึ่ง เนื่องจากผู้เยาว์เป็นผู้อ่อนด้วยอายุและประสบการณ์ ไม่มีจิตวินิจฉัยเพียงพอที่จะตัดสินใจกระทำหรือไม่กระทำการสิ่งใดด้วยเหตุและผลได้

ด้วยเหตุนี้ ผู้เยาว์จึงจำเป็นต้องได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรมหรือบุคคลที่กฎหมายกำหนด จึงจะทำการสมรสได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย ได้แก่ บิดาและมารดาในกรณีที่ผู้เยาว์มีทั้งบิดาและมารดา ส่วนในกรณีที่ผู้เยาว์มีเพียงบิดาหรือมารดาคนใดคนหนึ่ง ผู้เยาว์ต้องได้รับความยินยอมจากบิดาหรือมารดาคนใด คนหนึ่งนั้น แต่ในกรณีที่บิดาหรือมารดาคนใดคนหนึ่งยินยอม แต่อีกคนหนึ่งไม่ยินยอม กฎหมายถือว่าผู้เยาว์ได้รับความยินยอมให้สมรสแล้ว เนื่องจากประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสได้บัญญัติเงื่อนไขแห่งการสมรสของผู้เยาว์ ในประเด็นดังกล่าวไว้ว่าการที่บิดาหรือมารดาคนหนึ่งคนใดยินยอมให้สมรสได้ ถือว่าผู้เยาว์ได้รับความยินยอมให้สมรสแล้ว¹⁹⁸

ส่วนในกรณีที่ผู้เยาว์ไม่มีทั้งบิดาและมารดา หรือทั้งบิดาและมารดาไม่สามารถให้ความยินยอมได้ กฎหมายกำหนดให้เป็นหน้าที่ของปู่ ย่า ตา ยาย ที่จะให้ความยินยอม หากจำนวนผู้ที่ให้ความยินยอมเท่ากับจำนวนผู้ที่ไม่ให้ความยินยอม ถือว่าผู้เยาว์ได้รับความยินยอมให้ทำการสมรสได้¹⁹⁹ แต่ถ้าผู้เยาว์ไม่มีทั้งบิดา มารดา ปู่ ย่า ตา ยาย ให้เป็นหน้าที่ของที่ปรึกษาของครอบครัว (Conseil de famille) ที่จะให้ความยินยอมให้ผู้เยาว์ทำการสมรส²⁰⁰

¹⁹⁸ French Civil Code, Article 148 “Minors may not contract marriage without the consent of their father and mother; in case of disagreement between the father and mother, this division entails consent.”

¹⁹⁹ French Civil Code, Article 150 “If the father and mother are dead or are unable to manifest their will, the grandfathers and grandmothers take their place; if there is disagreement between a grandfather and a grandmother in the same lineage, or if there is disagreement between the two lineages, this division entails consent.

If the present residence of the father and mother is unknown and if they have not been heard from for one year, the marriage may be celebrated if the grandfathers and grandmothers, together with the child himself, make such declaration under oath. It shall be likewise if, one or several grandfathers or grandmothers having given their consent to the marriage, the present residence of the other grandfathers or grandmothers is unknown and if they have not been heard from for one year.”

²⁰⁰ French Civil Code, Article 159 “If there are no father, or mother, or grandfathers, or grandmothers, or where all are unable to manifest their will, minors of eighteen years may not contract marriage without the consent of the family council.”

ตารางที่ 2 เงื่อนไขการขอความยินยอมในการสมรสของผู้เยาว์ตามกฎหมายฝรั่งเศส²⁰¹

ลำดับ	ข้อเท็จจริง	ผู้ให้ความยินยอม
1	ผู้เยาว์มีทั้งบิดาและมารดา	ผู้เยาว์ต้องได้รับความยินยอมจากทั้งบิดาและมารดา ในกรณีที่บิดาหรือมารดาคนใดคนหนึ่งให้ ความยินยอมเพียงคนเดียว ถือว่าผู้เยาว์ได้รับ ความยินยอมจากทั้งบิดาและมารดาให้ทำการสมรสได้
2	กรณีที่ผู้เยาว์มีบิดาหรือมารดาเพียงคนเดียว เนื่องจากบิดาหรือมารดาคนใดคนหนึ่งถึงแก่ ความตาย	ผู้เยาว์ต้องได้รับความยินยอมจากบิดาหรือมารดาที่ ยังมีชีวิตอยู่
3	กรณีที่ผู้เยาว์มีบิดาหรือมารดาเพียงคนเดียว เนื่องจากบิดาหรือมารดาคนใดคนหนึ่ง ไม่สามารถแสดงเจตนาได้	ผู้เยาว์ต้องได้รับความยินยอมจากบิดาหรือมารดา ที่แสดงเจตนาได้
4	กรณีไม่ทราบถิ่นที่อยู่ของบิดาหรือมารดา คนใดคนหนึ่ง หรือกรณีที่ไม่ได้รับข่าวจากบิดา หรือมารดาคนใดคนหนึ่งเป็นเวลาหนึ่งปี	ผู้เยาว์ต้องได้รับความยินยอมจากบิดาหรือมารดา คนใดคนหนึ่ง โดยแสดงหลักฐานการแจ้งความบุคคล สูญหายก็เพียงพอที่จะให้บิดาหรือมารดาคนใด คนหนึ่งให้ความยินยอมได้
5	กรณีที่ผู้เยาว์ไม่มีทั้งบิดาและมารดา	ผู้เยาว์ต้องได้รับความยินยอมจากปู่ ย่า ตา ยาย หากจำนวนผู้ที่ให้ความยินยอมเท่ากับจำนวนผู้ ที่ไม่ให้ความยินยอม ถือว่าผู้เยาว์ได้รับความยินยอม ให้ทำการสมรสได้
6	กรณีที่ผู้เยาว์ไม่มีทั้งบิดา มารดา ปู่ ย่า ตา ยาย ไม่ว่าจะเนื่องจากการตายหรือไม่สามารถ ให้ความยินยอมได้	ผู้เยาว์ต้องได้รับความยินยอมจากที่ปรึกษา ของครอบครัว (Conseil de famille)

²⁰¹ Brigitte Hess-Fallon and Anne-Marie Simon, *Droit De La Famille*, 6 ed. (Paris, France: Dalloz, 2006), pp. 36-37.

(1.3) การอนุญาตของพนักงานอัยการแห่งรัฐในท้องถิ่นที่ฉลองการสมรส

ตามที่กฎหมายฝรั่งเศสกำหนดให้บุคคลที่จะทำการสมรสต้องมีอายุครบสิบแปดปีบริบูรณ์ แต่มีข้อยกเว้นว่าผู้เยาว์ซึ่งเป็นบุคคลที่อายุต่ำกว่าสิบแปดปีอาจทำการสมรสได้ เมื่อได้รับอนุญาตจากพนักงานอัยการแห่งรัฐในท้องถิ่นที่ฉลองการสมรส (le procureur de la République du lieu de célébration du mariage) ซึ่งจะพิจารณาจากเหตุผลและข้อเท็จจริงว่าเหมาะสมและเพียงพอที่จะอนุญาตให้ผู้เยาว์ทำการสมรสได้หรือไม่ ทั้งนี้ การอนุญาตของพนักงานอัยการแห่งรัฐจะคำนึงถึงความยินยอมของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับผู้เยาว์ตามที่กฎหมายกำหนดด้วย

อย่างไรก็ตาม นักกฎหมายฝรั่งเศสมีข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับการสมรสของผู้เยาว์ กล่าวคือ กฎหมายมิได้กำหนดเงื่อนไขด้านอายุไว้ เนื่องจากการสมรสของผู้เยาว์ขึ้นอยู่กับดุลพินิจและการพิจารณาของพนักงานอัยการแห่งรัฐในท้องถิ่นที่ฉลองการสมรส รวมถึงความยินยอมของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับผู้เยาว์เท่านั้น ซึ่งถือว่าเพียงพอต่อการวินิจฉัยความสมเหตุสมผลที่จะให้ผู้เยาว์ทำการสมรสหรือไม่ให้ทำการสมรสแล้ว

นอกจากนี้ การที่ผู้เยาว์ตั้งครรรค์อาจมิใช่เหตุผลที่พนักงานอัยการแห่งรัฐจะอนุญาตให้ผู้เยาว์ทำการสมรสเสมอไป กล่าวคือ แม้ผู้เยาว์ตั้งครรรค์ แต่บุคคลที่เกี่ยวข้องกับผู้เยาว์ตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ไม่ยินยอมให้ผู้เยาว์ทำการสมรส ไม่ว่าจะบิดามารดา หรือปู่ ย่า ตา ยาย หรือที่ปรึกษาของครอบครัว (Conseil de famille) แล้วแต่กรณี พนักงานอัยการแห่งรัฐก็ไม่สามารถอนุญาตให้ผู้เยาว์ทำการสมรสได้²⁰²

(1.4) เงื่อนไขเกี่ยวกับรูปแบบและวิธีการ

การสมรสของผู้เยาว์ต้องจัดขึ้นในภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่ของบุคคลที่จะทำการสมรส หรือของคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง นอกจากนี้ ผู้เยาว์จะต้องทำการจดทะเบียนสมรสต่อหน้าเจ้าหน้าที่ทะเบียนท้องถิ่น โดยผู้เยาว์ที่จะทำการสมรสต้องปรากฏตัวต่อหน้าเจ้าหน้าที่ทะเบียนเพื่อจดทะเบียนสมรสด้วยตนเอง ไม่สามารถมอบอำนาจหรือมอบหมายให้บุคคลอื่นไปปรากฏตัวแทนได้ การสมรสต้องได้รับการประกาศต่อสาธารณะและจะต้องจดทะเบียนสมุดบัญชีครอบครัว (Livret de famille) ด้วย²⁰³

(2) การบรรลุนิติภาวะโดยคำสั่งศาล (l'émancipation judiciaire)

สำหรับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์โดยคำสั่งศาล (l'émancipation judiciaire) นั้น มิได้เป็นผลจากการบัญญัติของกฎหมายโดยตรง ถึงแม้กฎหมายบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส เช่นเดียวกับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์โดยการสมรส (l'émancipation par le mariage) ก็ตาม แต่เป็นผลที่เนื่องมาจากคำสั่งของศาลอีกต่อหนึ่ง ซึ่งอยู่ในอำนาจการพิจารณาและพิพากษาของ

²⁰² Ibid., p. 43.

²⁰³ Ibid.

ผู้พิพากษาศาลครอบครัวที่มีอำนาจพิจารณาและพิพากษาคดีเกี่ยวกับอำนาจปกครอง (le juge aux affaires familial exerçant les fonctions du juge des tutelles) โดยแบ่งวิธีการออกเป็น 2 รูปแบบย่อย ดังต่อไปนี้

(2.1) การร้องขอต่อศาลโดยบิดาและมารดา หรือ โดยบิดาหรือมารดา

แม้ผู้เยาว์มิได้ทำการสมรส แต่เมื่อผู้เยาว์มีอายุสิบหกปีบริบูรณ์ บิดาและมารดาของผู้เยาว์สามารถยื่นคำร้องต่อศาลครอบครัวเพื่อขอให้ศาลมีคำสั่งให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะก่อนเกณฑ์อายุได้ หากในกรณีที่บิดาหรือมารดา คนหนึ่งคนใดเป็นผู้ยื่นคำร้องแต่เพียงผู้เดียว ศาลจะไต่สวนผู้ปกครองอีกคนหนึ่งที่มีได้ยื่นคำร้องด้วย เว้นแต่ว่าผู้ปกครองอีกคนหนึ่งนั้นมิได้อยู่ในวิสัยที่จะแสดงเจตนาได้²⁰⁴ ทั้งนี้ การรับฟังความเห็นของบิดาและมารดาเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์จะช่วยให้การพิจารณาและการออกคำสั่งของศาลมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ทั้งยังเป็นเครื่องบ่งชี้ให้เห็นว่าการออกคำสั่งของศาลได้กระทำอย่างรอบคอบ สมเหตุสมผลตามข้อเท็จจริง และครอบคลุมหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดไว้ครบถ้วนแล้ว

(2.2) การร้องขอต่อศาลโดยที่ปรึกษาของครอบครัว (Conseil de famille)

ในกรณีที่ผู้เยาว์ไม่มีทั้งบิดาและมารดา ที่ปรึกษาของครอบครัว (Conseil de famille) ซึ่งเป็นบุคคลหรือคณะบุคคลที่รัฐแต่งตั้งให้เป็นผู้แทนโดยชอบธรรมของผู้เยาว์และใช้อำนาจปกครองเหนือผู้เยาว์ สามารถยื่นคำขอต่อศาลเพื่อให้ศาลมีคำสั่งให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะก่อนเกณฑ์อายุได้²⁰⁵ กล่าวคือ เมื่อที่ปรึกษาของครอบครัวได้พิจารณาแล้วว่าผู้เยาว์มีวุฒิภาวะและความสามารถในการดำเนินชีวิตด้วยตนเองเพียงพอที่จะบรรลุนิติภาวะก่อนเกณฑ์อายุได้ ที่ปรึกษาของครอบครัวคนดังกล่าวสามารถยื่นคำร้องต่อผู้พิพากษาศาลครอบครัวที่มีอำนาจพิจารณาและพิพากษาคดีเกี่ยวกับอำนาจปกครอง (le juge aux affaires familial exerçant les fonctions du juge des

²⁰⁴ French Civil Code, Article 413-2 “The minor, even unmarried, may be emancipated when he reaches the full age of sixteen years.

After a hearing of the minor, this emancipation is declared, if there are just reasons, by the judge of tutorships, upon the demand of the father and mother or of one of them.

When the demand is submitted by one parent only, the judge decides, after having heard the other parent, unless it is impossible for the latter to manifest his will.”

²⁰⁵ French Civil Code, Article 413-3 “The minor without father and mother may likewise be emancipated upon demand by the family council.”

tutelles) เพื่อเรียกประชุมคณะที่ปรึกษาครอบครัวให้พิจารณาเรื่องดังกล่าว ทั้งนี้ ผู้เยาว์อาจร้องขอให้มีการเรียกประชุมนั้นเองก็ได้²⁰⁶

ข. หลักเกณฑ์ในการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์

(1) **หลักเกณฑ์ด้านอายุ** กล่าวคือ เมื่อผู้เยาว์มีอายุสิบแปดปีบริบูรณ์ย่อมเป็นผู้บรรลุนิติภาวะโดยเกณฑ์อายุตามที่ประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสบัญญัติไว้ในมาตรา 414 ทั้งนี้ ผู้เยาว์ที่มีอายุสิบหกปีบริบูรณ์ เริ่มมีสิทธิที่จะดำเนินการตามกระบวนการที่บัญญัติไว้ในมาตรา 413-2 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส เพื่อให้ศาลมีคำสั่งให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะก่อนเกณฑ์อายุได้ ซึ่งสอดคล้องกับเกณฑ์อายุขั้นต่ำที่กฎหมายกำหนดให้บุคคลเข้ารับการศึกษาขั้นพื้นฐาน (fin de scolarité obligatoire)

(2) **หลักเกณฑ์ว่าด้วยรูปแบบ** กล่าวคือ นอกจากการบรรลุนิติภาวะโดยเกณฑ์อายุแล้ว ผู้เยาว์อาจบรรลุนิติภาวะก่อนเกณฑ์อายุโดยการสมรสอย่างถูกต้องตามกฎหมาย หรือโดยคำสั่งศาล แล้วแต่กรณี

(3) **หลักเกณฑ์ว่าด้วยกระบวนการ** กล่าวคือ การบรรลุนิติภาวะก่อนเกณฑ์อายุจะต้องเป็นผลจากกระบวนการที่ถูกต้องตามกฎหมาย ได้แก่ การสมรสของผู้เยาว์จะต้องกระทำตามเงื่อนไขกฎหมายกำหนดไว้ทุกประการ

ส่วนในกรณีการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์โดยคำสั่งศาล ผู้พิพากษาศาลครอบครัวที่มีอำนาจพิจารณาและพิพากษาคดีเกี่ยวกับอำนาจปกครอง (le juge aux affaires familial exerçant les fonctions du juge des tutelles) จะต้องดำเนินการ ตามกระบวนการในการพิจารณาตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ โดยศาลจะต้องจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของบุคคลที่เกี่ยวข้องที่มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรงต่อการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ก่อนเกณฑ์อายุ ดังต่อไปนี้

(3.1) **การรับฟังความคิดเห็นของผู้เยาว์ (l'audition du mineur)** กล่าวคือ ผู้พิพากษาศาลครอบครัวที่มีอำนาจพิจารณาและพิพากษาคดีเกี่ยวกับอำนาจปกครอง จะต้องรับฟังความคิดเห็นของผู้เยาว์โดยการสอบถามถึงเจตนา เพื่อประเมินการออกคำสั่งในเบื้องต้น รวมถึงสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อเท็จจริงทั้งหมดด้วยตนเอง หากผู้เยาว์ไม่มีเจตนาที่จะบรรลุนิติภาวะก่อนเกณฑ์อายุ แต่คำร้องดังกล่าวเป็นความประสงค์ของบิดามารดาเพียงฝ่ายเดียว ศาลย่อมพิจารณาว่า

²⁰⁶ French Civil Code, Article 413-4 “When, under the preceding article, no initiative having been taken by the tutor, a member of the family council should determine that the minor is capable of being emancipated, the member may demand that the judge of tutorships call the family council together to deliberate on the question. The minor himself may call for this meeting.”

ไม่มีเหตุผลอันสมควรที่จะให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะก่อนเกณฑ์อายุ เนื่องจากขัดต่อความต้องการที่แท้จริงของผู้เยาว์ ส่วนในกรณีที่เจตนาของผู้เยาว์และผู้ยื่นคำร้องตรงกันศาลจะพิจารณาเหตุผลอื่น ๆ ต่อไปตามลำดับ

(3.2) การรับฟังความคิดเห็นของผู้ปกครอง (l'audition des parents) กล่าวคือ ในกรณีที่บิดาหรือมารดาคนใดคนหนึ่งเป็นผู้ยื่นคำร้องขอให้บุตรผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะก่อนเกณฑ์อายุ ศาลจะต้องจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของบิดาหรือมารดาคนที่มีได้ยื่นคำร้องด้วย

(3.3) การพิจารณาข้อเท็จจริงอื่นตามดุลพินิจ กล่าวคือ ผู้พิพากษาอาจดำเนินการพิจารณาข้อเท็จจริงอื่น ๆ ตามดุลพินิจของผู้พิพากษา

(4) หลักเกณฑ์ว่าด้วยเหตุผลที่เหมาะสม ซึ่งมีได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสแต่อย่างใด แต่ผู้พิพากษาจะต้องใช้ดุลพินิจ (le pouvoir discrétionnaire) ในการพิจารณาข้อเท็จจริงเป็นรายกรณี เพื่อที่จะสามารถประเมินถึงวุฒิภาวะของผู้เยาว์ ความสามารถในการดำเนินชีวิตของผู้เยาว์ ตลอดจนประโยชน์และความเหมาะสมที่จะมีคำสั่งให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะก่อนเกณฑ์อายุ ไม่ว่าจะเป็นการจัดให้มีนักจิตวิทยาร่วมรับฟังความคิดเห็น หรือแม้กระทั่งการจัดให้มีนักสังคมสงเคราะห์ หรือการกำหนดให้หน่วยงานของรัฐเข้าให้ความช่วยเหลือและดูแลหลังจากที่ศาลมีคำสั่งให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะก่อนเกณฑ์อายุ

ตัวอย่างเหตุผลที่เหมาะสมที่ศาลมีคำสั่งให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะก่อนเกณฑ์อายุ มีดังต่อไปนี้

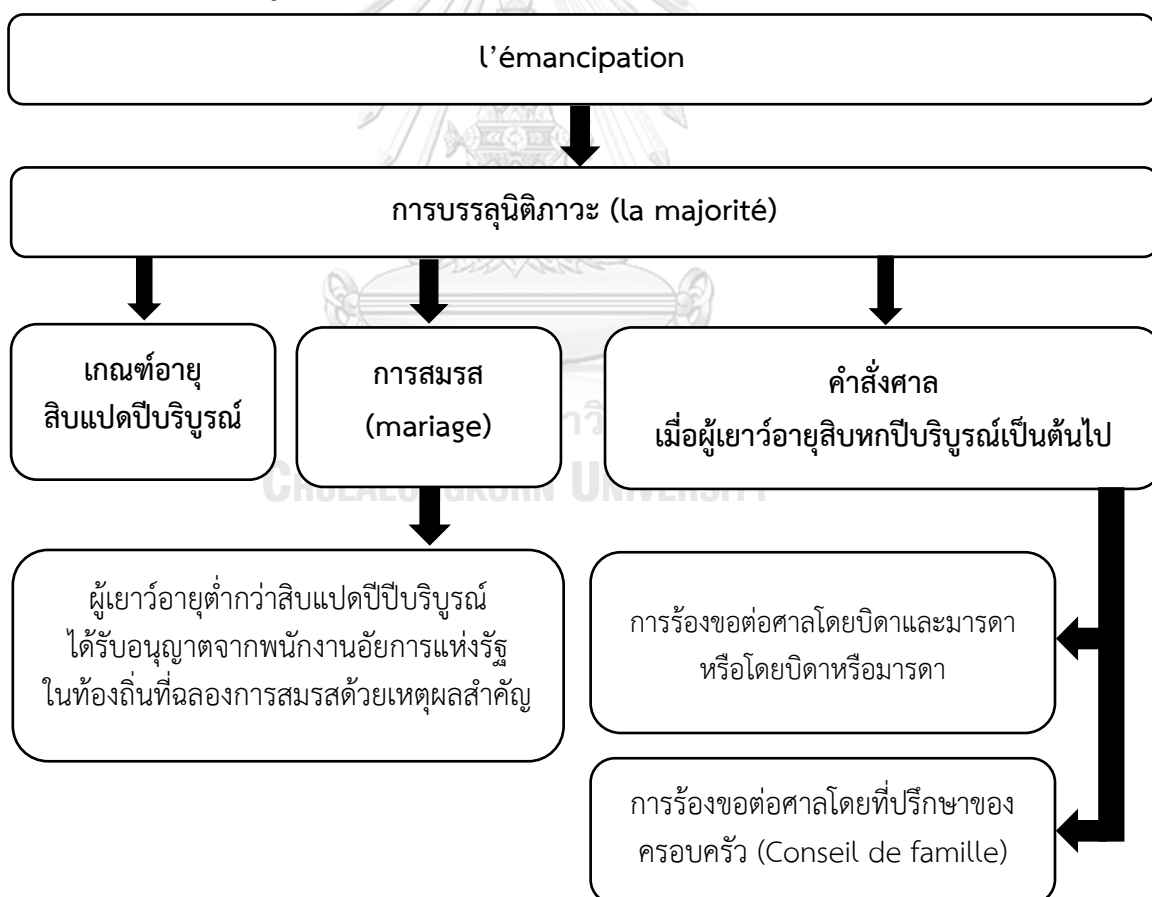
- (4.1) ผู้เยาว์เป็นกำพร้า ไม่มีทั้งบิดาและมารดา และผู้ปกครอง
- (4.2) ผู้เยาว์ขัดแย้งกับบิดามารดา หรือผู้ปกครองอย่างรุนแรงและไม่สามารถกลับมาคืนดีกันได้
- (4.3) ผู้เยาว์เป็นผู้ประพฤตินิดหรือประพฤติชั่วเป็นอาจิม ไม่สามารถแก้ไขปรับปรุงพฤติกรรมได้
- (4.4) ผู้เยาว์มิได้พักอาศัยอยู่กับบิดามารดา แต่พักอาศัยเพียงลำพัง และประสงค์ที่จะดำเนินชีวิตด้วยตนเอง สามารถทำมาหาเลี้ยงชีพด้วยตนเองได้
- (4.5) ผู้เยาว์จะต้องเดินทางไปศึกษาต่อในต่างประเทศเพียงลำพัง ในขณะที่ประเทศดังกล่าวกำหนดให้การลงทะเบียนเรียนของผู้เยาว์ต้องได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรม ศาลพิจารณาว่าการศึกษาคือเป็นสิ่งสำคัญและมีประโยชน์ต่อตัวผู้เยาว์เอง ข้อเท็จจริงดังกล่าวจึงเป็นเหตุผล

ที่เหมาะสมที่ศาลจะสั่งให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะก่อนเกณฑ์อายุได้ เพื่อให้ผู้เยาว์เดินทางไปศึกษาต่อยังต่างประเทศได้โดยสะดวก²⁰⁷

- (4.6) ผู้เยาว์ที่เข้าทำสัญญาจ้างแรงงานหรือฝึกงาน ซึ่งสถานที่ทำงานอยู่ห่างไกลจากครอบครัว ทำให้ผู้เยาว์ต้องพำนักอยู่เพียงลำพัง ใช้ชีวิตด้วยการพึ่งตนเองอย่างแท้จริง ทั้งยังนำรายได้จากการรับจ้างแรงงานดังกล่าวส่งมาจุนเจือครอบครัวหลังจากที่บิดาถึงแก่ความตาย ศาลพิจารณาว่าข้อเท็จจริงข้างต้นสมเหตุสมผลที่จะสั่งให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะก่อนเกณฑ์อายุได้

ทั้งนี้ กรณีที่ผู้ปกครองต้องการปลดเปลื้องภาระความรับผิดชอบจากการกระทำของบุตรผู้เยาว์ ที่เป็นผู้ละเมิดบุคคลอื่น ศาลพิจารณาว่ามีใช้เหตุผลอันสมควรที่จะสั่งให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะก่อนเกณฑ์อายุได้

รูปภาพที่ 3 การบรรลุนิติภาวะตามกฎหมายฝรั่งเศส

²⁰⁷ คำพิพากษาศาลชั้นต้นเมืองฟอร์ เดอ ฟรองซ์ เลขอ้างอิง 10/539 วันที่ 26 พฤศจิกายน ค.ศ. 2019 (Fort-de-France, 26 novembre 2019, RG No. 10/539)

ค. ผลทางกฎหมายของการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์

ผลทางกฎหมายในการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์อาจแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ผลต่อส่วนตัว ผลต่อทรัพย์สิน และผลต่ออำนาจปกครอง

(1) ผลต่อส่วนตัว

ตามกฎหมายฝรั่งเศส ผู้เยาว์ถูกจัดให้เป็นบุคคลที่หย่อนความสามารถประเภทหนึ่ง ผู้เยาว์จึงเป็นบุคคลที่ถูกจำกัดความสามารถ นอกจากนี้ กฎหมายยังกำหนดให้การกระทำบางประการของผู้เยาว์ต้องได้รับความยินยอมจากบิดามารดา บิดาหรือมารดา หรือจากผู้ใช้อำนาจปกครอง หรือจากผู้แทนโดยชอบธรรม แล้วแต่กรณี²⁰⁸ ทั้งนี้ ผู้เยาว์ที่บรรลุนิติภาวะแล้วย่อมมีความสามารถทางแพ่ง เฉกเช่นเดียวกับบุคคลผู้บรรลุนิติภาวะทุกประการ เช่น สิทธิในการกำหนดภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่ของตนเอง สิทธิในการทำสัญญา รวมถึงสิทธิในการสืบหาบิดาโดยชอบด้วยกฎหมายของตนเอง เนื่องจากกฎหมายมรดกของฝรั่งเศสจะมีการปันส่วนแห่งทรัพย์สินมรดก (les parts réservataires) ไว้ให้ทายาทโดยธรรม เมื่อผู้เยาว์ที่บรรลุนิติภาวะแล้วสืบหาบิดาของตนเองจนกระทั่งศาลมีคำสั่งให้บุคคลดังกล่าวเป็นบิดาโดยชอบด้วยกฎหมายของผู้เยาว์ที่บรรลุนิติภาวะแล้ว ผู้เยาว์ที่บรรลุนิติภาวะแล้วคนดังกล่าวก็จะได้รับสิทธิในส่วนแห่งทรัพย์สินมรดกที่ถูกปันไว้ในฐานะทายาทนั่นเอง²⁰⁹

(2) ผลต่อทรัพย์สิน

เมื่อผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะก่อนเกณฑ์อายุแล้ว ผู้เยาว์คนดังกล่าวย่อมมีสิทธิในการจัดการทรัพย์สินทั้งหมดของตนเอง รวมถึงอำนาจในการขายทรัพย์สินซึ่งตนเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ร่วมกับผู้อื่นด้วย เช่น ผู้เยาว์ที่บรรลุนิติภาวะแล้วย่อมมีอำนาจแต่เพียงผู้เดียวในการขายส่วนแห่งกรรมสิทธิ์ในอสังหาริมทรัพย์ (ห้องชุด) ของตนเอง²¹⁰

นอกจากนี้ กฎหมายฝรั่งเศสยังกำหนดให้ผู้ใช้อำนาจปกครองส่งมอบบัญชีการจัดการทรัพย์สินให้แก่ผู้เยาว์ที่บรรลุนิติภาวะแล้ว ซึ่งบัญชีการจัดการทรัพย์สินดังกล่าวจะแสดงรายรับ

²⁰⁸ Brigitte Hess-Fallon and Anne-Marie Simon, *Droit Civil*, 9 ed. (Paris, France: Dalloz, 2007), pp. 122-123.

²⁰⁹ คำพิพากษาศาลสูงฝรั่งเศส แผนกคดีแพ่ง คณะ 1 วันที่ 14 มีนาคม ค.ศ. 1978 (Cass. Civ. 1ère, 14 mars 1978).

²¹⁰ คำพิพากษาศาลสูงฝรั่งเศส ที่ประชุมใหญ่ วันที่ 28 พฤษภาคม ค.ศ. 1982 (Cass. Ass. Plén., 28 mai 1982).

รายงานประจำปีในการดูแลและบริหารจัดการทรัพย์สินของผู้เยาว์ขณะที่ผู้เยาว์ยังไม่บรรลุนิติภาวะ และอาจจะต้องแนบหลักฐานประกอบ เช่น ใบเสร็จรับเงิน เป็นต้น²¹¹

(3) ผลต่ออำนาจปกครอง

ผู้เยาว์ที่พ้นจากภาวะผู้เยาว์ย่อมพ้นจากการอยู่ภายใต้อำนาจปกครอง (l'autorité parentale) ของบิดาและมารดา กล่าวคือ บิดาและมารดาต้องรับผิดชอบความเสียหายใด ๆ ที่ผู้เยาว์ อาจก่อขึ้นต่อบุคคลอื่นหลังจากพ้นจากผู้เยาว์พ้นจากภาวะผู้เยาว์ไปแล้ว²¹² ซึ่งศาลสูงฝรั่งเศสได้มี คำพิพากษาที่ยืนยันหลักกฎหมายข้างต้นอย่างต่อเนื่อง²¹³

นอกจากนี้ บิดามารดาย่อมไม่มีสิทธิที่จะดำเนินการใด ๆ แทนผู้เยาว์ที่บรรลุนิติภาวะแล้ว อีกต่อไป เช่น กรณีที่ผู้ใช้อำนาจปกครองขอใช้สิทธิในกระบวนการยุติธรรมแทนผู้เยาว์ที่บรรลุนิติภาวะ แล้ว เป็นต้น กล่าวคือ ผู้ใช้อำนาจปกครองเดิมของผู้เยาว์ขอมีส่วนร่วมในการดำเนินกระบวนการ ยุติธรรมร่วมกับผู้เยาว์ที่บรรลุนิติภาวะแล้ว แต่ศาลไม่อนุญาต เนื่องจากการใช้อำนาจปกครองสิ้นสุด ลงพร้อมกับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์แล้ว²¹⁴

อย่างไรก็ตาม บิดามารดา ยังคงมีสิทธิให้ความช่วยเหลือและให้การศึกษากับบุตรผู้เยาว์ ที่บรรลุนิติภาวะแล้วของตนตามความเหมาะสมและตามเจตนา และศาลอาจมีคำสั่งให้หน่วยงานของ รัฐที่ดูแลกิจการเยาวชน เข้าให้ความช่วยเหลือในกรณีที่จำเป็นแก่ผู้เยาว์ที่บรรลุนิติภาวะแล้ว²¹⁵

(4) ข้อยกเว้น

การบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ก่อนเกณฑ์อายุส่งผลต่อความสามารถทางแพ่งของผู้เยาว์ ที่บรรลุนิติภาวะแล้วและบุคคลที่เกี่ยวข้องเท่านั้น แต่มิได้สัมพันธ์กับสิทธิ หน้าที่ ความรับผิดชอบ และความสามารถตามกฎหมายอื่น เช่น สิทธิในการเลือกตั้ง สิทธิในการลงสมัครรับเลือกตั้งท้องถิ่น หรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เนื่องจากกฎหมายกำหนดให้บุคคลมีสิทธิเลือกตั้งเมื่ออายุสิบแปดปี

²¹¹ French Civil Code, Article 413-5 “The accounting of the administration or of the tutorship, as the case may be, is provided to the emancipated minor as stated in Article 514.”

²¹² French Civil Code, Article 413-7 “The emancipated minor ceases to be under the authority of his father and mother. They are not responsible, as a matter of law, as father or mother, for harm that he may cause to another after his emancipation.”

²¹³ คำพิพากษาศาลสูงฝรั่งเศส แผนกคดีอาญา วันที่ 9 มีนาคม ค.ศ. 1972 (Cass. Crim. 9 mars 1972)

²¹⁴ คำพิพากษาศาลสูงฝรั่งเศส แผนกคดีแพ่ง คณะ 2 วันที่ 23 ตุลาคม ค.ศ. 1985 (Cass. Civ. 2ème, 23 octobre 1985).

²¹⁵ คำพิพากษาศาลสูงฝรั่งเศส แผนกคดีแพ่ง คณะ 2 วันที่ 9 กรกฎาคม ค.ศ. 1973 (Cass. Civ. 2ème, 9 juillet 1973).

ดังนั้น แม้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะก่อนเกณฑ์อายุ ก็ไม่มีสิทธิดังกล่าวตามกฎหมายเลือกตั้ง²¹⁶ รวมถึงสิทธิในการรับเลือกเป็นลูกขุนในคณะลูกขุนสำหรับการพิจารณาคดีอาญา (juré dans le procès d'assises) หรือสิทธิ หน้าที่และความรับผิดชอบทางอาญา ซึ่งแบ่งเกณฑ์อายุของบุคคลไว้แตกต่างจากความสามารถทางแพ่งอย่างชัดเจน

นอกจากนี้ สิทธิในการสมรสหรือสิทธิในการเป็นบุตรบุญธรรมของผู้เยาว์ที่บรรลุนิติภาวะแล้ว จะต้องใช้บทบัญญัติที่เกี่ยวข้องเสมือนว่าผู้เยาว์ยังมิได้บรรลุนิติภาวะ กล่าวคือ หากศาลสั่งให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะก่อนเกณฑ์อายุ ตราบใดที่ผู้เยาว์ที่บรรลุนิติภาวะแล้วยังมีอายุไม่ถึงสิบแปดปีบริบูรณ์ แต่ประสงค์จะทำการสมรส ผู้เยาว์ที่บรรลุนิติภาวะแล้วคนดังกล่าวจะต้องได้รับความยินยอมจากบุคคลที่กฎหมายกำหนด และต้องได้รับอนุญาตจากพนักงานอัยการแห่งรัฐ รวมทั้งปฏิบัติตามเงื่อนไขแห่งการสมรสตามที่กฎหมายกำหนดไว้ทุกประการ ผู้เยาว์จึงจะทำการสมรสได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย²¹⁷

นอกจากนี้ ผู้เยาว์ที่บรรลุนิติภาวะแล้วจะไม่มีสิทธิในการเป็นพ่อค้า (le commerçant) เว้นแต่จะได้รับการอนุญาตจากศาล ซึ่งต้องขออนุญาตพร้อมกันกับการขอบรรลุนิติภาวะก่อนเกณฑ์อายุ แต่ในกรณี ที่ศาลมีคำสั่งให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะก่อนเกณฑ์อายุแล้ว โดยมีได้อนุญาตให้ผู้เยาว์เป็นพ่อค้าในคำสั่งดังกล่าว ผู้เยาว์ที่บรรลุนิติภาวะแล้วก็ต้องขออนุญาตจากประธานศาลจังหวัด (Tribunal de grande instance) เพื่อมีคำสั่งให้ผู้เยาว์เป็นพ่อค้าได้ ทั้งนี้เพื่อเป็นการคุ้มครองประโยชน์ทางเศรษฐกิจและการบริหารจัดการทรัพย์สินของผู้เยาว์²¹⁸

ง. การเพิกถอนการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์

ไม่ปรากฏบทบัญญัติใดในประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสที่อนุญาตหรือไม่อนุญาตให้มีการเพิกถอนการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ก่อนเกณฑ์อายุ ทั้งนี้ ศาลฎีกาได้วางหลักไว้ว่าการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ไม่สามารถเพิกถอนได้ ตามหลักความมั่นคงทางสถานะของบุคคล²¹⁹

²¹⁶ French Electoral Code, Article L2 “French voters are over the age of eighteen, enjoying their civil and political rights and not being in any case of incapacity provided for by law.”

²¹⁷ French Civil Code, Article 413-6 “The emancipated minor is capable, as an adult, to carry out all acts of civil life. Nevertheless, in order to marry or in order to give himself in adoption, he must observe the same rules that would apply if he had not been emancipated.”

²¹⁸ French Civil Code, Article 413-8 “The emancipated minor may become a merchant upon authorization from the judge of tutorships as of the moment of the decision of emancipation and from the president of the tribunal of grande instance if the minor expresses this demand after his emancipation.”

²¹⁹ Yvaine Buffelan-Lanore, *Droit Civil Première Année*, p. 293.

อย่างไรก็ตาม กรณีที่ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะโดยการสมรส แต่การสมรสนั้นเป็นโมฆะมาตั้งแต่ต้น ย่อมทำให้การบรรลุนิติภาวะโดยการสมรสของผู้เยาว์ตกเป็นโมฆะไปด้วย เสมือนหนึ่งว่าผู้เยาว์มิเคยสมรสและมีเคยบรรลุนิติภาวะมาก่อน ทั้งนี้ในกรณีที่การสมรสสมบูรณ์ แต่การสมรสสิ้นสุดลงโดยการหย่าหรือคู่สมรสถึงแก่ความตายของคู่สมรสก่อนที่ผู้เยาว์จะมีอายุครบสิบแปดปีบริบูรณ์ ก็ถือว่าการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ยังคงสมบูรณ์อยู่ โดยไม่ต้องเปลี่ยนสถานะกลับไปเป็นผู้เยาว์อีกแต่อย่างใด²²⁰

ส่วนในกรณีที่ผู้เยาว์หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องแสดงเจตนา และ/หรือ แสดงข้อเท็จจริงอันเป็นเท็จ จนทำให้ศาลมีคำสั่งให้ผู้เยาว์พ้นจากภาวะผู้เยาว์ก่อนเกณฑ์อายุ เมื่อศาลทราบถึงความเท็จดังกล่าวศาลอาจสั่งเพิกถอนคำสั่งดังกล่าวได้ เสมือนว่าผู้เยาว์มิเคยบรรลุนิติภาวะมาก่อน ตั้งแต่วันที่ศาลมีคำสั่งจนถึงวันที่ศาลเพิกถอนคำสั่ง หรือจนถึงวันที่ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะโดยเกณฑ์อายุแล้วแต่กรณี²²¹

3.3.2 ประเทศราชอาณาจักรสเปน (ระบบ Civil Law)

ประเทศราชอาณาจักรสเปนเป็นประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) กล่าวคือเป็นระบบกฎหมายที่สืบสายมาจากกฎหมายโรมัน²²²

3.3.2.1 ข้อความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ตามกฎหมายสเปน

การศึกษาความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ตามกฎหมายสเปน สามารถแบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ วิวัฒนาการและความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ และความหมายของผู้เยาว์ตามประมวลกฎหมายแพ่งสเปน

ก. วิวัฒนาการและความเป็นมาทางประวัติศาสตร์

กฎหมายสเปนเป็นกฎหมายที่ได้รับอิทธิพลจากกฎหมายโรมัน ผนวกกับกฎหมายของชาวอนารยะชน (barbarian) และประมวลกฎหมายจัสติเนียน โดยได้รับการพัฒนา แก้ไขปรับปรุงให้สอดคล้องกับยุคสมัยจวบจนปัจจุบัน²²³

²²⁰ Ibid., pp. 293-294.

²²¹ คำพิพากษาศาลจังหวัดนองต์ เลขอ้างอิง 08/00898 วันที่ 6 เมษายน ค.ศ. 2010 (TGI Nantes, 6 mai 2010, n° 08/00898)

²²² อุกฤษ มงคลนาวิน, ประวัติศาสตร์กฎหมายต่างประเทศ (สากล), หน้า 9.

²²³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 9.

จากข้อเท็จจริงที่ว่ากฎหมายสเปนเป็นกฎหมายที่สืบสายมาจากกฎหมายโรมัน ระบบและกระบวนการในการพ้นจากภาวะผู้เยาว์จึงได้รับอิทธิพลมาจากกฎหมายโรมันเช่นเดียวกัน โดยบทบัญญัติเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ไว้ในหมวดที่หก มาตรา 314 ถึงมาตรา 324 ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่ การบรรลุนิติภาวะโดยคำสั่งศาล และการบรรลุนิติภาวะโดยข้อเท็จจริง

ข. ความหมายของผู้เยาว์ตามประมวลกฎหมายแพ่งสเปน

ประมวลกฎหมายแพ่งสเปนกำหนดเกณฑ์อายุบรรลุนิติภาวะเมื่อบุคคลอายุสิบแปดปี โดยให้นับวันที่เกิดรวมเข้าไปในการกำหนดวันที่บรรลุนิติภาวะด้วย²²⁴ ดังนั้น ผู้เยาว์ตามกฎหมายสเปนจึงหมายถึงบุคคลที่มีอายุต่ำกว่าสิบแปดปี

3.3.2.2 การบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ตามกฎหมายสเปน

กฎหมายสเปนบัญญัติการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ไว้อย่างชัดเจน 3 ประการ คือ

- (1) เมื่อบรรลุนิติภาวะ
- (2) เมื่อได้รับอนุญาตจากบุคคลที่ใช้อำนาจปกครอง
- (3) เมื่อได้รับอนุญาตจากศาลยุติธรรม²²⁵

ก. รูปแบบและกระบวนการในการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์

ประมวลกฎหมายแพ่งสเปนได้ยกเลิกบทบัญญัติมาตรา 316 ที่เคยกำหนดให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะโดยการสมรส โดยมาตรา 46 บัญญัติห้ามมิให้ผู้เยาว์ที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะทำการสมรส²²⁶ ปัจจุบันจึงมีวิธีการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ 3 รูปแบบข้างต้น โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

²²⁴ Spanish Civil Code, Article 315 “Legal age begins upon turning eighteen years old. The day of birth shall be included in full for the calculation of legal age.”

²²⁵ Spanish Civil Code, Article 314 “Emancipation takes place:

1. On coming of age;
2. By concession granted by persons exercising parental authority;
3. By concession granted by a Court of Law.”

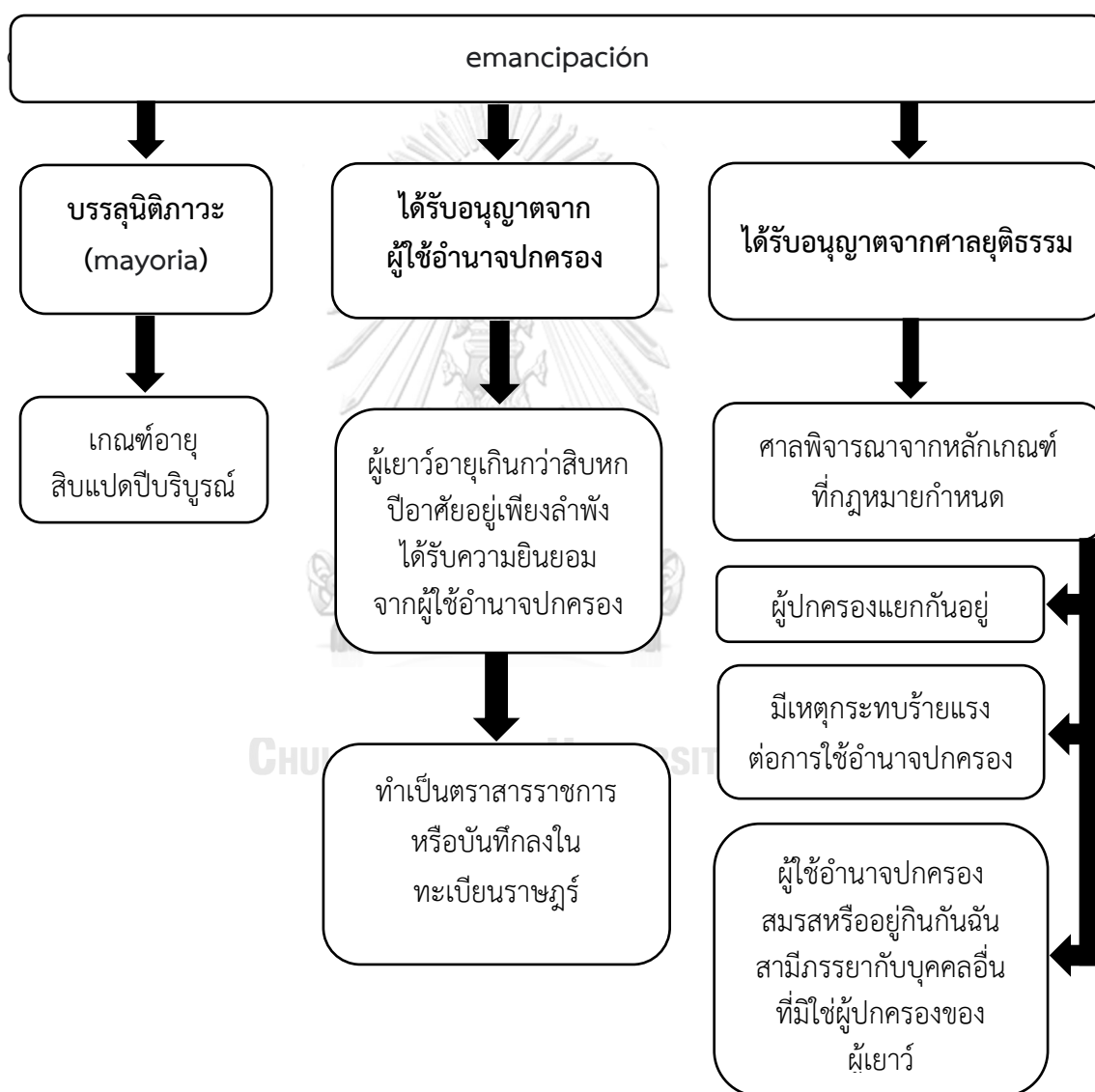
²²⁶ Spanish Civil Code, Article 46 “The following persons may not marry:

1. Non-emancipated minors;
2. Persons who are already joined by wedlock.”

(1) เกณฑ์อายุในการบรรลุนิติภาวะ

ประมวลกฎหมายแพ่งสเปนกำหนดเกณฑ์อายุบรรลุนิติภาวะเมื่อบุคคลอายุสิบแปดปี โดยให้นับวันที่เกิดรวมเข้าไปในการกำหนดวันที่บรรลุนิติภาวะด้วย²²⁷ ทั้งนี้ ตามนัยแห่งมาตรา 314 วรรคสองแห่งประมวลกฎหมายแพ่งสเปนที่แสดงไว้ข้างต้น

รูปภาพที่ 4 การบรรลุนิติภาวะตามกฎหมายสเปน

²²⁷ Spanish Civil Code, Article 315 "Legal age begins upon turning eighteen years old. The day of birth shall be included in full for the calculation of legal age."

(2) การบรรลุนิติภาวะเมื่อได้รับอนุญาตจากผู้ใช้อำนาจปกครอง

ผู้เยาว์ที่มีอายุเกินกว่าสิบหกปีแต่อาศัยอยู่เพียงลำพัง มิได้พำนักอยู่กับผู้ปกครองและผู้ปกครองยินยอมให้ผู้เยาว์ที่อยู่ในอำนาจปกครองของตนเป็นผู้บรรลุนิติภาวะ จะถือว่าผู้เยาว์คนดังกล่าวมีสิทธิเป็นผู้บรรลุนิติภาวะได้ทุกกรณี แต่ผู้ปกครองอาจเพิกถอนความยินยอมนั้นได้²²⁸ โดยประมวลกฎหมายแพ่งสเปนกำหนดให้ผู้ปกครองยื่นคำร้องต่อศาล ทั้งนี้ ผู้เยาว์คนดังกล่าวต้องยินยอมที่จะบรรลุนิติภาวะด้วย นอกจากนี้ การบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์คนนั้นจะต้องทำเป็นตราสารราชการ หรือโดยการปรากฏตัวต่อหน้าผู้พิพากษาที่รับผิดชอบเกี่ยวกับทะเบียน²²⁹ เพื่อให้การบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ก่อนเกณฑ์อายุถูกบันทึกลงในทะเบียนราษฎรเสียก่อน จึงจะมีผลต่อบุคคลภายนอก²³⁰

(3) การบรรลุนิติภาวะเมื่อได้รับอนุญาตจากศาลยุติธรรม

ตามกฎหมายสเปน ศาลอาจอนุญาตให้ผู้เยาว์อายุเกินกว่าสิบหกปีเป็นผู้บรรลุนิติภาวะได้หลังจากที่ได้ทำการไต่สวนผู้ปกครองแล้ว ในกรณีต่อไปนี้

- (3.1) ถ้าผู้ใช้อำนาจปกครองสมรสหรืออยู่กินกันฉันสามีภรรยากับบุคคลอื่นที่มีใช้ผู้ปกครองของผู้เยาว์
- (3.2) ถ้าผู้ปกครองแยกกันอยู่
- (3.3) ในกรณีที่มีเหตุที่ส่งผลกระทบต่อการใช้อำนาจปกครอง²³¹

²²⁸ Spanish Civil Code, Article 319 “A child older than sixteen years who lives independently of his parents and with their consent shall be deemed emancipated for all purposes. The parents may revoke this consent.”

²²⁹ Spanish Civil Code, Article 317 “Emancipation by concession granted by the persons exercising parental authority shall require that the minor is sixteen years old and consents to the emancipation. Such emancipation shall be executed pursuant to public deed, or by appearing before the Judge in charge of the Registry.”

²³⁰ Spanish Civil Code, Article 318 “The granting of emancipation shall be registered at the Civil Registry, and until then shall not be effective vis-à-vis third parties. Emancipation may not be revoked once granted.”

²³¹ Spanish Civil Code, Article 320 “The Judge may grant the emancipation of children older than sixteen years if they were to request it, after hearing the parents:

1. If the person exercising parental authority were to marry or live together in marital fashion with a person other than the other parent;
2. If the parents were to live separated;

นอกจากนี้ หลังจากที่ศาลได้รับฟังความเห็นจากพนักงานอัยการแล้ว ศาลอาจกำหนดสิทธิประโยชน์ แก่บุคคลที่มีอายุมากกว่าสิบหกปีเแกเช่นเดียวกับผู้ที่บรรลุนิติภาวะแล้ว โดยอยู่ภายใต้การอนุบาลของผู้ดูแล หากบุคคลนั้นร้องขอ²³²

สำหรับกระบวนการพิจารณานั้น เมื่อศาลได้รับคำร้องแล้ว ผู้เยาว์ บิดามารดาหรือผู้ปกครองของผู้เยาว์จะต้องปรากฏตัวต่อศาล เพื่อรับฟังความคิดเห็นและไต่สวนคำร้องประกอบการพิจารณาของศาล ซึ่งศาลจะพิจารณาในเบื้องต้นว่าจะรับคำร้องไว้พิจารณาต่อไปหรือจะปฏิเสธคำร้องในทันที ในกรณีที่ศาลปฏิเสธที่จะรับคำร้องในทันที คำร้องดังกล่าวย่อมตกไป ส่วนในกรณีที่ศาลรับคำร้องไว้พิจารณา ศาลจะตรวจสอบหลักเกณฑ์ตามกฎหมาย และใช้ดุลยพินิจพิจารณาข้อเท็จจริงจากการรับฟังความคิดเห็นของบุคคลที่เกี่ยวข้อง หากศาลเห็นว่าคำสั่งให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะก่อนเกณฑ์อายุมิได้เป็นประโยชน์ต่อตัวผู้เยาว์หรือไม่ครบองค์ประกอบตามเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด ศาลก็จะมีคำสั่งปฏิเสธที่จะให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะก่อนเกณฑ์อายุ

ส่วนในกรณีที่ศาลมีคำสั่งให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะก่อนเกณฑ์อายุ ศาลจะส่งสำเนาคำสั่งดังกล่าว ไปยังสำนักทะเบียนราษฎรที่เกี่ยวข้อง เพื่อรับรองการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ก่อนเกณฑ์อายุ²³³

ข. หลักเกณฑ์ในการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์

- (1) หลักเกณฑ์ด้านอายุ คือ อายุสิบหกปีตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งสเปน
- (2) หลักเกณฑ์ว่าด้วยกระบวนการ ได้แก่ การแก้ไขทะเบียนราษฎรโดยความยินยอมและกระบวนการทางศาล
- (3) หลักเกณฑ์ว่าด้วยเหตุผลที่ชัดเจน ได้แก่
 - (3.1) ผู้เยาว์มิได้อาศัยอยู่กับบิดามารดา
 - (3.2) ผู้ใช้อำนาจปกครองสมรสหรืออยู่กินกันฉันสามีภรรยากับบุคคลอื่นที่มีใจผู้ปกครองของผู้เยาว์
 - (3.3) ผู้ปกครองแยกกันอยู่
 - (3.4) มีเหตุที่ส่งผลกระทบต่อการใช้อำนาจปกครอง

3. In the event of any cause which seriously hinders the exercise of parental authority.”

²³² Spanish Civil Code, Article 321 “The Judge, after hearing the Public Prosecutor, may also grant the benefit of legal age to the person subject to guardianship who is older than sixteen and who so requests.”

²³³ Molina Solicitors, "Emancipation of Minor," [Online] Accessed: 16 April 2021. Available from: <https://www.molinasolicitors.com/civil-law/family-law/emancipation-of-minors-young-adults-living-by-themselves/>

ค. ผลทางกฎหมายจากการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์

ผลทางกฎหมายจากการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ตามกฎหมายสเปนแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ผลต่อส่วนตัว ผลต่อทรัพย์สิน และผลต่ออำนาจปกครอง

(1) ผลต่อส่วนตัว

บุคคลที่บรรลุนิติภาวะมีความสามารถในการกระทำทางแพ่งทุกประการ ยกเว้นประมวลกฎหมายฉบับนี้จะได้กำหนดไว้เป็นอื่น²³⁴

(2) ผลต่อทรัพย์สิน

การบรรลุนิติภาวะทำให้ผู้เยาว์บริหารจัดการตนเองและทรัพย์สินของตนเสมอด้วยผู้เยาว์ที่บรรลุนิติภาวะแล้ว แต่ไม่สามารถกู้ยืมเงิน มีภาระผูกพันหรือจำหน่ายอสังหาริมทรัพย์ ประกอบกิจการค้าและอุตสาหกรรม หรือถือครองสิ่งของที่มีมูลค่าสูงโดยมิได้รับความยินยอมจากผู้ใช้อำนาจปกครองหรือผู้ปกครอง²³⁵

ผู้เยาว์ที่บรรลุนิติภาวะแล้วอาจไปขึ้นศาลด้วยตนเองได้

ผู้เยาว์ที่บรรลุนิติภาวะและสมรสแล้ว สามารถสร้างภาระผูกพันและจำหน่ายอสังหาริมทรัพย์ ประกอบกิจการค้าและอุตสาหกรรม หรือถือครองสิ่งของที่มีมูลค่าสูงได้ และถือเป็นสินสมรสของคู่สมรส²³⁶

²³⁴ Spanish Civil Code, Article 322 “A person who is of legal age has capacity for all acts of civil life, save for the exceptions set forth in this Code for special cases.”

²³⁵ Spanish Civil Code, Article 323 “Emancipation qualifies the minor to govern his person and goods as if he were of legal age, but until he comes of age the emancipated minor may not borrow money, encumber or dispose of immovable properties and commercial or industrial undertakings or objects of extraordinary value without his parents’ consent and, in the absence of both, without his conservator’s consent.

The emancipated minor may appear in Court by himself.

The provisions of this Article shall also apply to the minor who has judicially obtained the benefit of legal age.”

²³⁶ Spanish Civil Code, Article 324 “For the married minor to dispose of or encumber immovable properties, commercial or industrial undertakings or objects of extraordinary value which are common to both spouses, the consent of both spouses shall suffice if the other spouse is of

(3) ผลต่ออำนาจปกครอง

ผู้เยาว์ที่พ้นจากภาวะผู้เยาว์แล้ว ย่อมทำให้ความเป็นผู้แทนโดยชอบธรรมของผู้ใช้อำนาจปกครองหรือผู้ปกครองสิ้นสุดลง การใช้อำนาจและสิทธิต่าง ๆ ในฐานะผู้แทนโดยชอบธรรมที่เคยกระทำต่อตัวผู้เยาว์ ตลอดจนสิทธิและทรัพย์สินของผู้เยาว์ไม่อาจทำได้อีกต่อไป²³⁷

ง. การเพิกถอนการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์

ผู้ปกครองอาจเพิกถอนความยินยอมได้ในกรณีที่ผู้เยาว์พ้นจากภาวะผู้เยาว์โดยข้อเท็จจริงตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 319 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งสเปน²³⁸ กล่าวคือ กรณีที่ผู้ใช้อำนาจปกครองยินยอมให้ผู้เยาว์ที่อยู่ในอำนาจปกครองของตนบรรลุนิติภาวะก่อนเกณฑ์อายุได้ และดำเนินการแก้ไขทะเบียนราษฎรแล้ว ผู้ใช้อำนาจปกครองดังกล่าวอาจเพิกถอนความยินยอมได้ ทำให้ผู้เยาว์ที่บรรลุนิติภาวะแล้วกลับมาเป็นผู้เยาว์ดังเดิม เว้นแต่ว่าผู้เยาว์ที่บรรลุนิติภาวะแล้วคนดังกล่าวจะได้บรรลุนิติภาวะด้วยเกณฑ์อายุไปแล้ว

3.3.3 ประเทศสหรัฐอเมริกา รัฐแคลิฟอร์เนีย

ประเทศสหรัฐอเมริกา รัฐแคลิฟอร์เนีย เป็นรัฐที่ใช้กฎหมายระบบคอมมอนลอว์ (Common Law) ทั้งยังมีการบัญญัติกฎหมายในเรื่องสำคัญไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อรวบรวมแนวคำพิพากษาของศาลสูงที่ได้เคยตัดสินเป็นบรรทัดฐานไว้ให้เป็นหมวดหมู่ชัดเจน และง่ายต่อการอ้างอิง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

legal age; if the other spouse is also underage, the consent of the parents or conservators of both shall also be required.”

²³⁷ Spanish Civil Code, Article 169 “Parental authority shall end:

1. By the death or declaration of death of the parents or the child;
2. By emancipation;
3. By the adoption of the child.”

²³⁸ Spanish Civil Code, Article 319 “A child older than sixteen years who lives independently of his parents and with their consent shall be deemed emancipated for all purposes. The parents may revoke this consent.”

3.3.3.1 ข้อความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ตามกฎหมายสหรัฐอเมริกา รัฐแคลิฟอร์เนีย

การบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ก่อนเกณฑ์อายุเป็นกระบวนการที่ทำให้ผู้เยาว์พ้นจากอำนาจปกครองของบิดามารดาหรือผู้ปกครองอย่างถูกต้องตามกฎหมาย บางครั้งอาจเรียกกระบวนการนี้ว่าเป็น "การหย่า" ระหว่างผู้เยาว์กับบิดามารดาหรือผู้ปกครอง กล่าวคือ กระบวนการดังกล่าวอาจทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างผู้เยาว์กับบิดามารดาหรือผู้ปกครองพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้น หรืออาจจะทำให้ความสัมพันธ์กลับแย่ลงไม่ต่างจากการหย่าร้างของคู่สมรส²³⁹ ทั้งนี้ เมื่อผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะก่อนเกณฑ์อายุแล้ว ผู้เยาว์ก็ย่อมพ้นจากอำนาจปกครองของบิดามารดาหรือผู้ปกครอง ไม่ได้รับสิทธิในการได้รับการอุปการะไม่ว่าจะเป็นการดำเนินชีวิตหรือทางการเงิน

ก. วิวัฒนาการและความเป็นมาทางประวัติศาสตร์

กฎหมายว่าด้วยการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ตามกฎหมายสหรัฐอเมริกา รัฐแคลิฟอร์เนียบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายครอบครัว (California Family Code) หมวด 11 (Division 11) ซึ่งเป็นประมวลกฎหมายที่แยกออกมาจากประมวลกฎหมายแพ่ง (Civil Code) ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (Civil Procedure Code) ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1872 เพื่อรวบรวมบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับครอบครัวให้แยกออกมาต่างหากจากกฎหมายแพ่งลักษณะอื่น ๆ โดยได้รับการปรับปรุงแก้ไขเรื่อยมา²⁴⁰

กระทั่งปี ค.ศ. 1977 มีการแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวกับสิทธิของผู้เยาว์ โดยเพิ่มคำคุณศัพท์ "emancipated" เพื่อขยายความถึงผู้เยาว์ (minor) ที่อาศัยอยู่เพียงลำพังและดูแลจัดการทรัพย์สินของตนเองได้ ทั้งยังกำหนดให้ผู้เยาว์ที่มีอายุสิบหกปีขึ้นไปเป็นผู้เยาว์อีกประเภทหนึ่งเรียกว่า ผู้เยาว์ที่มีวุฒิภาวะ (mature minor)

ต่อมา แนวคิดดังกล่าวได้พัฒนามาเป็นหลักกฎหมายว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างผู้เยาว์และผู้ปกครอง และได้รับรูปแบบ หลักเกณฑ์และเงื่อนไขในการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ก่อนเกณฑ์อายุ ไว้ในประมวลกฎหมายครอบครัวรัฐแคลิฟอร์เนีย (California Family Code) ตามที่ปรากฏในปัจจุบัน²⁴¹

²³⁹ Public Counsel, "So You Want to Become Emancipated?,"(California 2013), p. 3.

²⁴⁰ Legislative Intent Service Incorporation, "California Family Codes Statutory History," [Online] Accessed: 27 May 2021. Available from: <http://www.legintent.com/california-family-code-statutory-history/>

²⁴¹ Institute of Judicial Administration, Standards Relating to Rights of Minors (Massachusetts: Harper & Row, 1979), pp. 20-33.

ข. ความหมายของผู้เยาว์ตามกฎหมายสหรัฐอเมริกา รัฐแคลิฟอร์เนีย

ตามกฎหมายสหรัฐอเมริกา รัฐแคลิฟอร์เนีย ผู้เยาว์หมายถึงบุคคลที่อายุต่ำกว่าสิบแปดปี²⁴² และเป็นผู้บรรลุนิติภาวะเมื่ออายุสิบแปดปีบริบูรณ์²⁴³ โดยนับอายุตั้งแต่วันที่แรกที่เกิดถึงวันที่เดียวกัน ในวันที่อายุครบเกณฑ์บรรลุนิติภาวะ

3.3.3.2 การบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ตามกฎหมายสหรัฐอเมริกา รัฐแคลิฟอร์เนีย

ก. รูปแบบของการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์

กฎหมายสหรัฐอเมริกา (รัฐแคลิฟอร์เนีย) กำหนดให้มีการพ้นจากภาวะผู้เยาว์ไว้ 3 รูปแบบดังต่อไปนี้

(1) การบรรลุนิติภาวะโดยการสมรสหรือการสร้างหุ้นส่วนครอบครัว

เมื่อผู้เยาว์อายุต่ำกว่าสิบแปดปีทำการสมรสอย่างถูกต้องตามกฎหมาย (valid marriage) หรือก่อตั้งหุ้นส่วนครอบครัว (domestic partnership) บุคคลดังกล่าวก็จะบรรลุนิติภาวะ แม้การสมรสหรือการก่อตั้งหุ้นส่วนครอบครัวนั้นสิ้นสุดลงในภายหลังก็ตาม²⁴⁴ ทั้งนี้ การสมรสและการก่อตั้งหุ้นส่วนครอบครัวของผู้เยาว์ที่ถูกต้องตามกฎหมาย หมายถึง การสมรสหรือการก่อตั้งหุ้นส่วนครอบครัวที่ได้รับอนุญาตจากบิดามารดาหรือผู้ปกครอง หรือคำสั่งศาล

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

²⁴² California Family Code, 6500., “A minor is an individual who is under 18 years of age. The period of minority is calculated from the first minute of the day on which the individual is born to the same minute of the corresponding day completing the period of minority.”

²⁴³ California Family Code, 6501., “An adult is an individual who is 18 years of age or older.”

²⁴⁴ California Family Code, 7002. (a). “A person under the age of 18 years is an emancipated minor if any of the following conditions is satisfied:

(a) The person has entered into a valid marriage, or has established a valid domestic partnership, regardless of whether the marriage or the domestic partnership has been dissolved.”

(2) การบรรลุนิติภาวะโดยการขึ้นทะเบียนเป็นทหารกองประจำการ

เมื่อผู้เยาว์ขึ้นทะเบียนเป็นทหารกองประจำการในกองทัพสหรัฐอเมริกา ก่อนอายุสิบแปดปี ผู้เยาว์ย่อมพ้นจากภาวะผู้เยาว์และบรรลุนิติภาวะ²⁴⁵ ทั้งนี้ กฎหมายกำหนดให้ผู้เยาว์มีอายุขั้นต่ำสิบเจ็ดปีบริบูรณ์จึงจะขึ้นทะเบียนเป็นทหารได้ ทั้งยังต้องได้รับอนุญาตจากบิดามารดาหรือผู้ปกครอง และจากกองทัพแห่งสหรัฐอเมริกาด้วย

(3) การบรรลุนิติภาวะโดยคำสั่งศาล

ผู้เยาว์จะบรรลุนิติภาวะก่อนเกณฑ์อายุเมื่อได้รับการประกาศจากศาล²⁴⁶ ทั้งนี้ ผู้เยาว์ที่ประสงค์จะให้ศาลประกาศให้เป็นผู้บรรลุนิติภาวะก่อนเกณฑ์อายุ ต้องยื่นคำร้อง (Petition for Declaration of Emancipation of Minor) ต่อศาล โดยมีเงื่อนไข 6 ประการ ดังต่อไปนี้

- (3.1) ผู้เยาว์ต้องมีอายุสิบสี่ปีบริบูรณ์ ณ วันที่ยื่นคำร้อง
- (3.2) ผู้เยาว์ต้องพำนักเพียงลำพัง มิได้พำนักอยู่กับบิดามารดาหรือผู้ปกครอง ถึงแม้อยู่กับเพื่อนก็ไม่ได้
- (3.3) บิดามารดาหรือผู้ปกครองต้องยินยอมหรือไม่คัดค้าน
 - (3.3.1) บิดามารดาหรือผู้ปกครองลงลายมือชื่อในหนังสือยินยอม (Consent Letter)
 - (3.3.2) บิดามารดาหรือผู้ปกครองไม่ลงลายมือชื่อ ผู้เยาว์ต้องพิสูจน์ให้ศาลพอใจ บิดามารดาหรือผู้ปกครองนิ่งเฉย มิได้คัดค้าน
- (3.4) ผู้เยาว์มีความสามารถในการบริหารจัดการทางการเงิน โดยการแสดงหลักฐานการประกอบอาชีพ รายได้ รายจ่าย ทั้งนี้ สวัสดิการของรัฐไม่ถือว่าเป็นรายรับในกรณีนี้
- (3.5) ผู้เยาว์มีแหล่งที่มาของเงินได้ต้องถูกกฎหมาย
- (3.6) การบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ต้องไม่ขัดต่อประโยชน์สูงสุดของผู้เยาว์²⁴⁷

²⁴⁵ California Family Code, 7002. (b). “A person under the age of 18 years is an emancipated minor if any of the following conditions is satisfied:

(b) The person is on active duty with the Armed Forces of the United States.”

²⁴⁶ California Family Code, 7002. (c). “A person under the age of 18 years is an emancipated minor if any of the following conditions is satisfied:

(c) The person has received a declaration of emancipation pursuant to Section 7122.”

ข. หลักเกณฑ์ในการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์

ประมวลกฎหมายครอบครัวรัฐแคลิฟอร์เนียกำหนดหลักเกณฑ์ในการยื่นคำร้องต่อศาล เพื่อให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะก่อนเกณฑ์อายุไว้ในมาตรา 7120 ดังต่อไปนี้

(1) หลักเกณฑ์ด้านอายุ คือ อายุสิบสี่ปีเป็นอย่างน้อย

(2) หลักเกณฑ์ว่าด้วยกระบวนการ ได้แก่ การสมรส (marriage) หรือการก่อตั้งหุ้นส่วนครอบครัว (establish a domestic partnership) การขึ้นทะเบียนเป็นทหารกองประจำการในกองทัพสหรัฐอเมริกา และคำสั่งศาล (Judicial Declaration)

(3) หลักเกณฑ์ว่าด้วยเหตุผล 6 ประการ²⁴⁸ ดังต่อไปนี้

(3.1) ผู้เยาว์ต้องมีอายุสิบสี่ปีบริบูรณ์ ณ วันที่ยื่นคำร้อง

(3.2) ผู้เยาว์ต้องพำนักเพียงลำพัง มิได้พำนักอยู่กับบิดามารดาหรือผู้ปกครอง แม้อยู่กับเพื่อนก็ได้ ทั้งนี้ กฎหมายกำหนดไว้ว่าผู้เยาว์ต้อง "เต็มใจอยู่แยกออกต่างหากจากบิดามารดาหรือผู้ปกครอง" ผู้เยาว์จึงต้องเสนอหลักฐานต่อศาลว่าผู้เยาว์ได้ย้ายออกจากบ้านของบิดามารดาหรือผู้ปกครองไปอยู่อื่นด้วยเจตนา และมีความสามารถ

²⁴⁷ California Family Code, 7122.“(a) The court shall sustain the petition if it finds that the minor is a person described by Section 7120 and that emancipation would not be contrary to the minor’s best interest.

(b) If the petition is sustained, the court shall forthwith issue a declaration of emancipation, which shall be filed by the clerk of the court.

(c) A declaration is conclusive evidence that the minor is emancipated.”

²⁴⁸ California Family Code, 7120.“(a) A minor may petition the superior court of the county in which the minor resides or is temporarily domiciled for a declaration of emancipation.

(b) The petition shall set forth with specificity all of the following facts:

(1) The minor is at least 14 years of age.

(2) The minor willingly lives separate and apart from the minor’s parents or guardian with the consent or acquiescence of the minor’s parents or guardian.

(3) The minor is managing their own financial affairs. As evidence of this, the minor shall complete and attach a declaration of income and expenses as provided in Judicial Council form FL-150.

(4) The source of the minor’s income is not derived from any activity declared to be a crime by the laws of this state or the laws of the United States.”

เพียงพอที่จะอยู่เพียงลำพังเช่นนั้นได้ต่อไป ทั้งยังจะต้องพิสูจน์ด้วยว่าบิดามารดา หรือผู้ปกครองมิได้พยายามให้ผู้เยาว์กลับไปอยู่ที่บ้านเดิม²⁴⁹

- (3.3) บิดามารดาหรือผู้ปกครองต้องยินยอมหรือไม่คัดค้าน
- (3.4) ผู้เยาว์มีความสามารถในการบริหารจัดการทางการเงิน โดยการแสดงหลักฐานการประกอบอาชีพ รายได้ รายจ่าย ตลอดจนแผนการบริหารจัดการรายรับและรายจ่ายเหล่านั้น เพื่อให้ศาลเห็นว่าผู้เยาว์มีหน้าที่การงานและแหล่งเงินได้ที่มั่นคง เพียงพอและครอบคลุมค่าครองชีพทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นค่าที่อยู่อาศัย ค่าอาหาร ค่าการรักษาพยาบาลหรือการดูแลสุขภาพ รวมถึงค่าเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มและของใช้ที่จำเป็นในการดำเนินชีวิตประจำวัน ทั้งนี้ กฎหมายมิได้กำหนดรายได้ขั้นต่ำสำหรับการยื่นคำร้องดังกล่าวไว้ เพียงแค่จำนวนของรายได้มากกว่าจำนวนรายจ่ายก็เพียงพอที่ศาลจะรับพิจารณาแล้ว แต่สวัสดิการของรัฐไม่ถือว่าเป็นรายรับที่ศาลจะนำมาพิจารณาประกอบ ในกรณีที่ผู้เยาว์จะขอบรรลุนิติภาวะก่อนเกณฑ์อายุ²⁵⁰
- (3.5) ผู้เยาว์มีแหล่งที่มาของเงินได้ต้องถูกกฎหมาย กล่าวคือ ผู้เยาว์ต้องมีแหล่งที่มาของเงินได้ที่ถูกต้องตามกฎหมายเท่านั้น หากผู้เยาว์มีเงินได้มาจากการกระทำที่ไม่สุจริต ไม่เหมาะสม หรือผิดกฎหมาย หรือไม่สามารถแจ้งที่มาของแหล่งเงินได้ให้ศาลพอใจ ศาลย่อมไม่อนุญาตให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะก่อนเกณฑ์อายุ²⁵¹
- (3.6) การพ้นจากภาวะผู้เยาว์ต้องไม่ขัดต่อประโยชน์สูงสุดของผู้เยาว์ กล่าวคือ ผู้เยาว์จะต้องพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่าผู้เยาว์มีคุณสมบัติครบถ้วนที่จะบรรลุนิติภาวะก่อนเกณฑ์อายุได้ นอกจากนี้ การบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ก่อนเกณฑ์อายุจะต้องไม่ขัดต่อประโยชน์สูงสุดของผู้เยาว์²⁵²

ค. กระบวนการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์

สำหรับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์โดยการสมรส (marriage) หรือการก่อตั้งหุ้นส่วนครอบครัว (establish a domestic partnership) และโดยการขึ้นทะเบียนเป็นทหารกองประจำการในกองทัพสหรัฐอเมริกา ทำให้ผู้เยาว์เป็นผู้บรรลุนิติภาวะโดยอัตโนมัติ จึงไม่มีกระบวนการอื่นใดต้องปฏิบัติอีก หลังจากนั้น แต่มีข้อสังเกตว่า การสมรสหรือการก่อตั้งหุ้นส่วนครอบครัว และการขึ้นทะเบียนเป็นทหาร ต้องได้รับอนุญาตจากบิดามารดา หรือผู้ปกครองเสมอ ส่วนการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์โดยคำสั่งศาลนั้น ผู้เยาว์จะต้องดำเนินการตามกระบวนการที่กฎหมายกำหนด กล่าวคือ ยื่นคำร้องต่อศาลสูงสุดแห่งนครลอสแอนเจลิส แผนกคดีผู้เยาว์ (Juvenile Division)

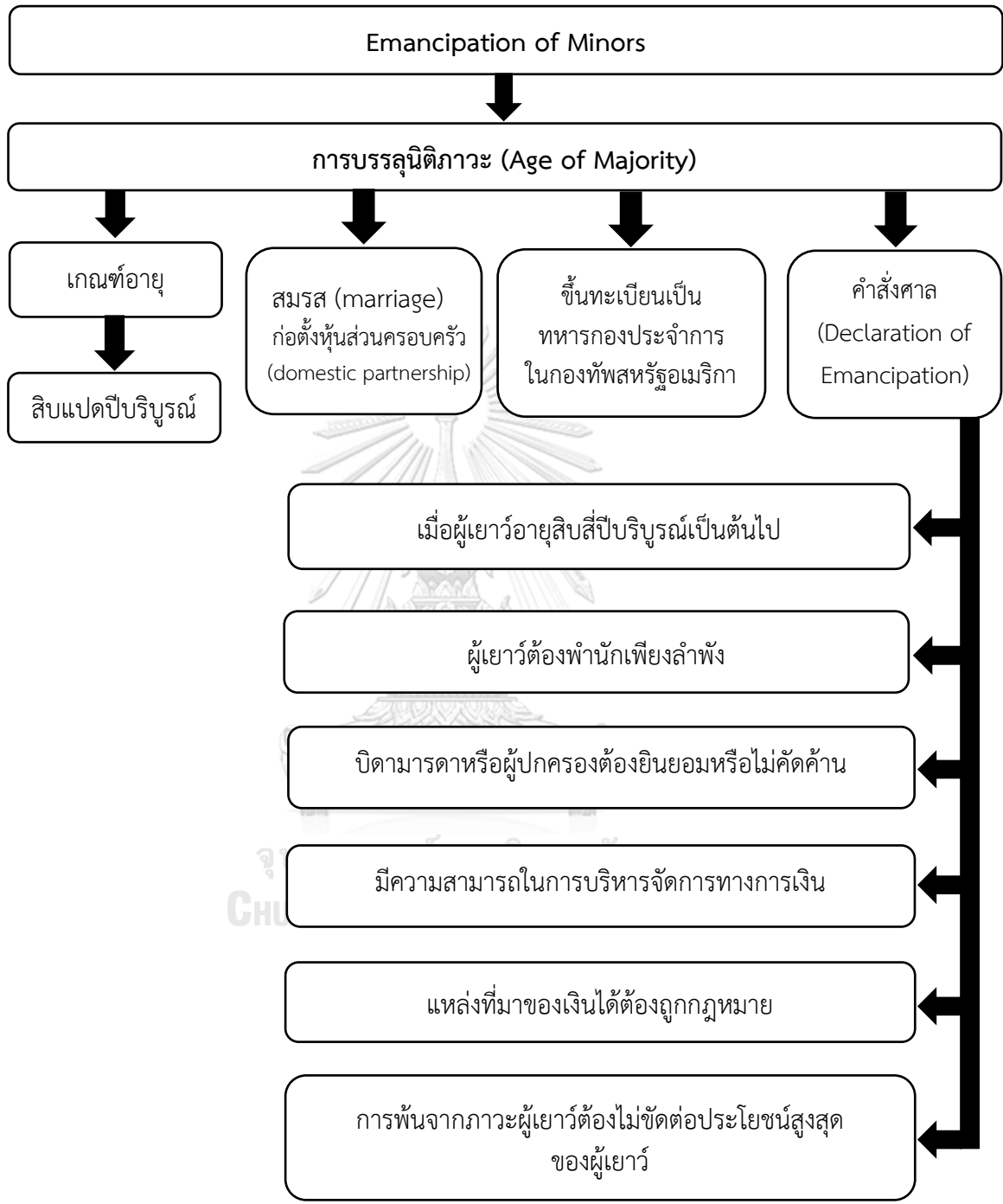
²⁴⁹ Legal Services for Children, Emancipation Manual (California, USA: Legal Services for Children Inc, April 2014), p. 9.

²⁵⁰ Ibid., p. 9.

²⁵¹ Ibid., p. 10.

²⁵² Ibid., p. 11.

รูปภาพที่ 5 การบรรลุนิติภาวะตามกฎหมายสหรัฐอเมริกา รัฐแคลิฟอร์เนีย

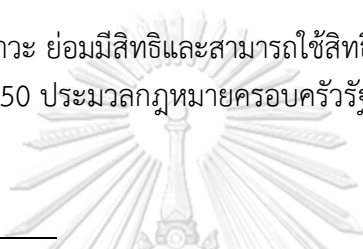

ง. ผลของการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์

ตามกฎหมายสหรัฐอเมริกา รัฐแคลิฟอร์เนีย ผู้เยาว์คือบุคคลที่บกพร่องในความสามารถประเภทหนึ่ง จึงต้องมีผู้แทนโดยชอบธรรมคอยช่วยเหลือและให้ความยินยอมในการกระทำต่าง ๆ ของผู้เยาว์ ทั้งนี้ เมื่อผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะก่อนเกณฑ์อายุแล้ว ไม่ว่าจะโดยการสมรส การก่อตั้งหุ้นส่วน ครอบครัว คำสั่งศาล หรือการขึ้นทะเบียนเป็นทหารกองประจำการแห่งกองทัพสหรัฐอเมริกา ผู้เยาว์ที่บรรลุนิติภาวะแล้วย่อมมีสิทธิ หน้าที่และความรับผิดชอบเช่นเดียวกับคนที่บรรลุนิติภาวะแล้วทุกประการ

(1) ผลต่อส่วนตัว

เมื่อผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะ ย่อมมีสิทธิและสามารถใช้สิทธิได้เช่นเดียวกับบุคคลที่บรรลุนิติภาวะแล้ว โดยบทบัญญัติมาตรา 7050 ประมวลกฎหมายครอบครัวรัฐแคลิฟอร์เนียได้แจกแจงไว้ เช่น²⁵³

²⁵³ California Family Code, 7050. “An emancipated minor shall be considered as being an adult for the following purposes:

- (a) The minor’s right to support by the minor’s parents.
- (b) The right of the minor’s parents to the minor’s earnings and to control the minor.
- (c) The application of Sections 300 and 601 of the Welfare and Institutions Code.
- (d) Ending all vicarious or imputed liability of the minor’s parents or guardian for the minor’s torts. Nothing in this section affects any liability of a parent, guardian, spouse, or employer imposed by the Vehicle Code, or any vicarious liability that arises from an agency relationship.
- (e) The minor’s capacity to do any of the following:
 - (1) Consent to medical, dental, or psychiatric care, without parental consent, knowledge, or liability.
 - (2) Enter into a binding contract or give a delegation of power.
 - (3) Buy, sell, lease, encumber, exchange, or transfer an interest in real or personal property, including, but not limited to, shares of stock in a domestic or foreign corporation or a membership in a nonprofit corporation.
 - (4) Sue or be sued in the minor’s own name.
 - (5) Compromise, settle, arbitrate, or otherwise adjust a claim, action, or proceeding by or against the minor.
 - (6) Make or revoke a will.
 - (7) Make a gift, outright or in trust.

- (6.1.1) ผู้เยาว์ที่บรรลุนิติภาวะแล้วยอมพ้นจากอำนาจปกครองของบิดามารดา หรือผู้ปกครอง
- (6.1.2) ผู้เยาว์ที่บรรลุนิติภาวะแล้วสามารถเข้ารับการรักษาทางการแพทย์ และทันตกรรมหรือจิตเวชได้ โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากผู้ปกครอง
- (6.1.3) ผู้เยาว์ที่บรรลุนิติภาวะแล้วสามารถซื้อ ขาย ให้เช่า แลกเปลี่ยนหรือโอน ผลประโยชน์ในทรัพย์สินได้
- (6.1.4) ผู้เยาว์ที่บรรลุนิติภาวะแล้วสามารถฟ้องหรือถูกฟ้องในนามของผู้เยาว์ได้
- (6.1.5) ผู้เยาว์ที่บรรลุนิติภาวะแล้วสามารถประนีประนอมยอมความ ระงับอนุญาโตตุลาการหรือปรับข้อเรียกร้องการดำเนินการได้
- (6.1.6) ผู้เยาว์ที่บรรลุนิติภาวะแล้วสามารถทำหรือเพิกถอนพินัยกรรมได้
- (6.1.7) ผู้เยาว์ที่บรรลุนิติภาวะแล้วต้องรับผิดชอบในละเมิดที่อาจกระทำต่อผู้อื่น
- (6.1.8) ผู้เยาว์ที่บรรลุนิติภาวะแล้วสามารถเลือกถิ่นที่อยู่ของตนได้
- (6.1.9) ผู้เยาว์ที่บรรลุนิติภาวะแล้วสามารถทำนิติกรรมได้อย่างสมบูรณ์
- (6.1.10) ผู้เยาว์ที่บรรลุนิติภาวะแล้วมีสิทธิขอใบอนุญาตทำงานได้โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากบิดามารดาหรือผู้ปกครอง แต่ยังคงทำงานภายใต้ข้อกำหนดและเงื่อนไขเดียวกันกับผู้เยาว์
- (6.1.11) ผู้เยาว์ที่บรรลุนิติภาวะแล้วสามารถฟ้องร้องต่อศาลได้

(8) Convey or release contingent or expectant interests in property, including marital property rights and any right of survivorship incident to joint tenancy, and consent to a transfer, encumbrance, or gift of marital property.

(9) Exercise or release the minor's powers as donee of a power of appointment unless the creating instrument otherwise provides.

(10) Create for the minor's own benefit or for the benefit of others a revocable or irrevocable trust.

(11) Revoke a revocable trust.

(12) Elect to take under or against a will.

(13) Renounce or disclaim any interest acquired by testate or intestate succession or by inter vivos transfer, including exercise of the right to surrender the right to revoke a revocable trust.

(14) Make an election referred to in Section 13502 of, or an election and agreement referred to in Section 13503 of, the Probate Code.

(15) Establish the minor's own residence.

(16) Apply for a work permit pursuant to Section 49110 of the Education Code without the request of the minor's parents.

(17) Enroll in a school or college."

- (6.1.12) ผู้เยาว์ที่บรรลุนิติภาวะแล้วสามารถยุติการศึกษาได้ หลังจากสำเร็จการศึกษาขั้นพื้นฐานตามที่กฎหมายกำหนด กล่าวคือ เทียบเท่ากับมัธยมศึกษาตอนปลาย
- (6.1.13) ผู้เยาว์ที่บรรลุนิติภาวะแล้วต้องรับผิดชอบทางอาญาเกี่ยวกับความผิดทางเพศเสมือนผู้บรรลุนิติภาวะแล้ว ส่วนความผิดฐานอื่น ๆ ยังคงรับผิดชอบเสมือนยังเป็นผู้เยาว์
- (6.1.14) ผู้เยาว์ที่บรรลุนิติภาวะแล้วไม่สามารถบริโภคเครื่องดื่มสุราได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย จนกว่าจะมีอายุตามที่กฎหมายกำหนด เป็นต้น

(2) ผลต่อทรัพย์สิน

ผู้เยาว์ที่บรรลุนิติภาวะแล้วสามารถถือกรรมสิทธิ์ ครอบครอง เก็บรักษา จำหน่าย จ่าย โอน ทรัพย์สินของตนได้ รวมถึงหุ้นที่ผู้เยาว์ที่บรรลุนิติภาวะแล้วถืออยู่ในบริษัททั้งในประเทศหรือต่างประเทศ ตลอดจนบริษัทที่ไม่แสวงผลกำไร หรือทรัพย์สินอื่น ๆ ที่ถือโดยผู้เยาว์ที่บรรลุนิติภาวะแล้ว ไม่ว่าจะเป็นการออกเสียงด้วยตนเองหรือมอบฉันทะเพื่อใช้สิทธิออกเสียงใด ๆ เกี่ยวกับหุ้นหรือการเป็นหุ้นส่วนการเข้าร่วมประชุมหรือให้ความยินยอมในการจัดประชุมใด ๆ ของบริษัท และการมอบอำนาจการให้สัตยาบัน อนุมัติหรือรับรองการดำเนินการใด ๆ ที่อาจจะกระทำโดยผู้ถือหุ้นสมาชิกหรือเจ้าของกรรมสิทธิ์²⁵⁴

ผู้เยาว์ที่บรรลุนิติภาวะแล้วมีสิทธิทำสัญญาประกันภัยได้ ซึ่งจะมีผลผูกพันเช่นเดียวกับการทำสัญญาประกันภัยของบุคคลที่บรรลุนิติภาวะทุกประการ²⁵⁵

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

²⁵⁴ California Family Code, 7052 “With respect to shares of stock in a domestic or foreign corporation held by an emancipated minor, a membership in a nonprofit corporation held by an emancipated minor, or other property held by an emancipated minor, the minor may do all of the following:

(a) Vote in person, and give proxies to exercise any voting rights, with respect to the shares, membership, or property.

(b) Waive notice of any meeting or give consent to the holding of any meeting.

(c) Authorize, ratify, approve, or confirm any action that could be taken by shareholders, members, or property owners.”

²⁵⁵ California Family Code, 7051, “An insurance contract entered into by an emancipated minor has the same effect as if it were entered into by an adult and, with respect to that contract, the minor has the same rights, duties, and liabilities as an adult.”

จ. การเพิกถอนการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์

ตามกฎหมายรัฐแคลิฟอร์เนีย ศาลมีอำนาจเพิกถอนคำสั่งให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะก่อนเกณฑ์อายุได้ หากข้อเท็จจริงปรากฏในภายหลังว่าคำสั่งดังกล่าวมาจากการฉ้อฉล หรือการแสดงข้อมูลและหลักฐานอันเป็นสาระสำคัญที่เป็นเท็จ หรือเมื่อผู้เยาว์ทำคำร้องขอให้เพิกถอนในกรณีที่ผู้เยาว์ไม่สามารถดำเนินชีวิตด้วยตนเองได้²⁵⁶

3.3.4 ประเทศแคนาดา รัฐควิเบก

3.3.4.1 ข้อความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ตามกฎหมายแคนาดา รัฐควิเบก

ประเทศแคนาดา รัฐควิเบก ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common law) แต่รัฐควิเบกได้รับอิทธิพลจากสาธารณรัฐฝรั่งเศสอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นภาษา วัฒนธรรมและสังคม สำหรับอิทธิพลทางด้านกฎหมายนั้น รัฐควิเบกได้จัดทำประมวลกฎหมายแพ่งขึ้นตามแบบอย่างของประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสที่สืบสายมาจากกฎหมายโรมัน เพื่อรวบรวมแนวคำพิพากษาศาลสูงที่ได้เคยตัดสินเป็นบรรทัดฐานไว้ให้เป็นหมวดหมู่ชัดเจนง่ายต่อการอ้างอิง ในขณะเดียวกัน บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งควิเบกแสดงให้เห็นถึงภูมิหลัง รากเหง้า และจารีตประเพณีของควิเบกเองด้วย ทั้งยังสะท้อนถึงศีลธรรม ความยุติธรรมและข้อเท็จจริงทางเศรษฐกิจของควิเบกที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา²⁵⁷

ก. ความหมายของผู้เยาว์ตามกฎหมายแคนาดา รัฐควิเบก

ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1971 เป็นต้นมา ผู้เยาว์ตามกฎหมายรัฐควิเบก หมายถึงบุคคลที่อายุต่ำกว่าสิบแปดปี และบุคคลย่อมบรรลุนิติภาวะเมื่อมีอายุสิบแปดปีบริบูรณ์²⁵⁸

²⁵⁶ California Family Code, 7130.. “(a) A declaration of emancipation obtained by fraud or by the withholding of material information is voidable.

(b) A declaration of emancipation of a minor who is indigent and has no means of support is subject to rescission.”

²⁵⁷ Claire L'Heureux-Dubé, "The Quebec Experience: Codification of Family Law and a Proposal for the Creation of a Family Court System," *Louisiana Law Review* 44, 6 (July 1984): 1575-1640.

²⁵⁸ Civil Code of Quebec, 153., “Full age or the age of majority is 18 years.

On attaining full age, a person ceases to be a minor and has the full exercise of all his civil rights.”

3.3.4.2 การบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ตามกฎหมายแคนาดา รัฐควิเบก

ก. รูปแบบของการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์

ตามกฎหมายแคนาดา รัฐควิเบก หากไม่นับรวมเกณฑ์อายุที่กำหนดให้บุคคลที่มีอายุสิบแปดปีบริบูรณ์ เป็นผู้บรรลุนิติภาวะ การบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ก่อนเกณฑ์อายุ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ การบรรลุนิติภาวะแบบสามัญ (Simple emancipation) และการบรรลุนิติภาวะแบบสมบูรณ์ (Full emancipation)

(1) การบรรลุนิติภาวะแบบสามัญ (Simple emancipation)

การบรรลุนิติภาวะแบบสามัญ (Simple emancipation) สามารถทำได้ 2 วิธี ดังต่อไปนี้

(1.1) การประกาศ (Declaration)

การบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์แบบสามัญ (Simple emancipation) เป็นรูปแบบที่กำหนดให้ผู้ปกครอง (Tuteur) ของผู้เยาว์ที่มีอายุสิบหกปีบริบูรณ์ยื่นประกาศ (declaration) ต่อผู้อนุบาลของรัฐ (Cutateur Public) ซึ่งจะมีผลทำให้ผู้เยาว์เป็นผู้บรรลุนิติภาวะแบบสามัญ ณ เวลาที่ยื่นประกาศนั้นและมีผลให้ผู้เยาว์ที่บรรลุนิติภาวะแบบสามัญมีความสามารถทางแพ่งเฉพาะเรื่อง²⁵⁹

เหตุผลที่กฎหมายกำหนดให้ยื่นคำร้องต่อผู้อนุบาลของรัฐ (Cutateur Public) นั้น เพื่อให้จะให้ผู้อนุบาลคนดังกล่าวกลับกรอกก่อนในเบื้องต้นว่าคำร้องมิได้เป็นไปเพื่อหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบต่อบุตรผู้เยาว์ ซึ่งผู้อนุบาลของรัฐ (Cutateur Public) จะต้องทำการปิดประกาศต่อสาธารณะถึงการเปลี่ยนแปลงสถานะของผู้เยาว์ที่กำลังจะเกิดขึ้น²⁶⁰

²⁵⁹Civil Code of Quebec, 167., “The tutor may, after obtaining the agreement of the tutorship council, emancipate a minor if he is 16 years of age or over and requests it, by filing a declaration to that effect with the Public Curator.

Emancipation is effective from the filing of the declaration.”

²⁶⁰ Association des centres jeunesse du Québec, De La Minorité Et De L’émancipation (Quebec, Canada: Association des centres jeunesse du Québec, 2004), p. 3.

(1.2) การยื่นคำร้องต่อศาล

ผู้เยาว์อาจยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อให้ศาลสั่งให้บรรลุนิติภาวะแบบสามัญ (Simple emancipation) ก็ได้²⁶¹ ทั้งนี้ ศาลจะรับฟังความเห็นของผู้ปกครองและที่ปรึกษาการใช้อำนาจปกครอง (Conseil de tutelle) ดังนั้นผู้เยาว์สามารถเลือกใช้วิธีนี้ได้ในกรณีที่บิดามารดาปฏิเสธที่จะดำเนินการในรูปแบบแรก คือ การประกาศ (Declaration) ต่อผู้อนุบาลของรัฐ (Cutateur Public) โดยผู้เยาว์ต้องยื่นคำร้องต่อศาลที่มีอำนาจในภูมิลำเนาของผู้เยาว์และแจ้งการยื่นคำร้องดังกล่าวไปยังผู้อนุบาลของรัฐ (Curateur Public) ด้วย

ทั้งนี้ การบรรลุนิติภาวะแบบสามัญ (Simple emancipation) มิได้ทำให้ผู้เยาว์ได้รับสิทธิ เฉกเช่นเดียวกับผู้ที่บรรลุนิติภาวะแต่อย่างใด เพียงทำให้ผู้เยาว์มีสิทธิและสามารถใช้สิทธิเพิ่มเติมผสมกันระหว่างสิทธิของผู้เยาว์และสิทธิของผู้ที่บรรลุนิติภาวะแล้ว กล่าวคือ สิทธิและหน้าที่บางประการของผู้เยาว์ยังคงอยู่ ขณะเดียวกันก็จะได้รับสิทธิและหน้าที่บางประการของผู้บรรลุนิติภาวะด้วย²⁶²

(2) การบรรลุนิติภาวะแบบสมบูรณ์ (Full emancipation)

การบรรลุนิติภาวะแบบสมบูรณ์ (Full emancipation) อาจได้มาโดยการสมรส หรือโดยคำสั่งศาล

(2.1) การบรรลุนิติภาวะโดยการสมรส

กฎหมายรัฐควิเบกกำหนดให้ผู้เยาว์ที่มีอายุตั้งแต่สิบหกปีขึ้นไปทำการสมรสได้ เมื่อได้รับอนุญาตจากศาล อย่างไรก็ตาม การสมรสของผู้เยาว์จะต้องได้รับความยินยอมจากบิดามารดา หรือผู้แทนโดยชอบธรรม และเมื่อผู้เยาว์ทำการสมรสอย่างถูกต้องตามกฎหมายแล้ว ผู้เยาว์จะกลายเป็นผู้บรรลุนิติภาวะโดยสมบูรณ์ (Full emancipation)²⁶³

²⁶¹ Civil Code of Quebec, 168., “The court may likewise, after obtaining the advice of the tutor and, where applicable, of the tutorship council, emancipate a minor.

A minor may apply alone for his emancipation.”

²⁶² Civil Code of Quebec, 170., “Emancipation does not put an end to minority nor does it confer all the rights resulting from majority, but it releases the minor from the obligation to be represented for the exercise of his civil rights.”

²⁶³ Civil Code of Quebec, 175., “Full emancipation is obtained by marriage.

It may also, on the application of the minor, be granted by the court for a serious reason; in that case, the person having parental authority, the tutor and any person having custody of the minor and, where applicable, the tutorship council shall be summoned to give their advice.”

(2.2) การบรรลุนิติภาวะโดยคำสั่งศาล

การบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์โดยคำสั่งศาล เป็นวิธีการที่ทำให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะแบบสมบูรณ์ (Full emancipation) กล่าวคือ มีสิทธิ หน้าที่ ความรับผิดชอบและความสามารถทางแพ่งเช่นเดียวกับผู้ที่บรรลุนิติภาวะแล้วทุกประการ²⁶⁴

สำหรับกระบวนการในการบรรลุนิติภาวะแบบสมบูรณ์ (Full emancipation) โดยคำสั่งศาลนั้น ไม่แตกต่างจากกระบวนการสำหรับการบรรลุนิติภาวะแบบสามัญ (Simple emancipation) มากนัก โดยศาลจะรับฟังความเห็นของผู้ปกครองและที่ปรึกษาการใช้อำนาจปกครอง (Conseil de tutelle) เพื่อพิจารณาหลักเกณฑ์ตามกฎหมาย และเหตุผลที่เหมาะสมตามข้อเท็จจริงเพื่อให้การบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ก่อนเกณฑ์อายุ เป็นประโยชน์สูงสุดต่อตัวผู้เยาว์ และป้องกันมิให้บิดามารดาหรือผู้ใช้อำนาจปกครองหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบจากการกระทำของผู้เยาว์ รวมถึงความรับผิดชอบจากการกระทำหน้าที่ในฐานะผู้ใช้อำนาจปกครองด้วย

ข. หลักเกณฑ์ในการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์

การบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์เป็นกระบวนการทางกฎหมายที่มีวัตถุประสงค์เพื่อปกป้องผลประโยชน์ของผู้เยาว์ในกรณีเฉพาะและจำเป็น ขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงและดุลยพินิจของศาล โดยมีตัวอย่างคำพิพากษาดังต่อไปนี้

- (1) ผู้เยาว์มีปัญหาทะเลาะเบาะแว้งอย่างรุนแรงกับบิดามารดาหรือผู้ปกครอง
- (2) ผู้เยาว์อายุ 15 ปี บิดามารดาถึงแก่ความตาย ในขณะที่ผู้เยาว์ไม่มีผู้ปกครองและไม่สามารถตั้งผู้ปกครองได้ ศาลพิจารณาว่าเป็นเหตุผลที่ร้ายแรง (serious reason) และเหมาะสมที่จะสั่งให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะก่อนเกณฑ์อายุ นอกจากนี้ ศาลยังมีคำสั่งให้ผู้เยาว์ได้รับสวัสดิการจากรัฐอีกด้วย ทั้งนี้ ตามคำพิพากษาศาลสูง (Cour Superieure) แห่งรัฐควิเบก (Quebec) เลขที่อ้างอิง 250-14-000824-039 วันที่ 30 มิถุนายน ค.ศ. 2003²⁶⁵

²⁶⁴ Civil Code of Quebec, 176., "Full emancipation enables a minor to exercise his civil rights as if he were of full age."

²⁶⁵ Société québécoise d'information juridique (SOQUIJ), "Decision De La Cour Superieure Du Quebec " [Online] Accessed: 17 January 2021. Available from: http://citoyens.soquij.qc.ca/php/decision.php?ID=2EB695B859DFD025423C02635C4725CB&captchaToken=03AGdBq250JBQqnaFadL_PTehBq-r9aUKeugZhF7UAKD_3w86gtDv_a9w95YplKqdg1pWswPvx2sx-Efn8_BLYs4zJ53eGawAyuW7eVfd1jcNOT2s6nS64Y_ougQp7mOSR7G7IE2AylqW8gB6NEXrkiVxXwiVqFbnKZyb9xQgYY_Mb0ocqyRMHRY7g57TWONeVb8dhN8BUW2+yWfmINK9bW4SaEERe3up-RAFDmOASPRKP2HPTqz1DW-qXiLS201b3RwI0NmuLlu_oCwhZhOYUc1voL6e6hOMOr5H7U7kWiXuL0XDsup6yf7GV7iycEiSjO-S4dPHj3XWfpxp_Qkpe88bnXqecSRJ-AWe18h8WAznuyJ3bAlimRMVyg2MdzMGypABCJnv1kbfUycf7RpRQf2O_qr9G-3Ls_YGN8OBt1s7twWUlni2F74HIMCaWdpZgUN1t8NV-SBnNQK2bSO_qA

(3) ผู้เยาว์อายุ 17 ปี สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาในระบบการศึกษาตามอัธยาศัย และทำงานเป็นลูกจ้าง พำนักอยู่เพียงลำพังโดยมิได้รับการอุปการะเลี้ยงดูจากบิดามารดา หรือผู้ปกครอง ทั้งทางด้านการเงินและจิตใจ นอกจากนี้ ผู้เยาว์ได้ออกไปพักอาศัยในห้องชุดกับเพื่อน ซึ่งเคยมีประวัติเป็นอาชญากร ในคำร้องต่อศาล ผู้เยาว์อ้างว่าไม่รู้สึกว่าตนมีบิดามารดาที่มอบความรัก ความอบอุ่น และก่อนหน้านี้ บิดามารดาไม่อนุญาตให้ผู้เยาว์ไปพบแพทย์ที่เมืองมอนทรีออล ในขณะที่เดียวกัน นักจิตวิทยาและผู้แทนหน่วยงาน ฝ่ายคุ้มครองเยาวชนมีความเห็นพ้องกันว่าผู้เยาว์ มีงานและมีรายได้เป็นของตนเอง และไม่สามารถอยู่อาศัยร่วมกับบิดามารดาของตนได้ ซึ่งหมายความว่า ผู้เยาว์ไม่ประสงค์ที่จะอยู่ใต้อำนาจปกครองของบิดามารดาอีกต่อไป หากศาลไม่อนุญาตให้ผู้เยาว์ บรรลุนิติภาวะก่อนเกณฑ์อายุ อาจกระทบต่อสภาพจิตใจและคุณภาพชีวิตของผู้เยาว์และที่สำคัญ หากผู้เยาว์ยังอยู่ภายใต้อำนาจปกครองของบิดามารดาที่ไม่อนุญาตให้ผู้เยาว์เดินทางไปพบแพทย์ ย่อมกระทบต่อสุขภาพของผู้เยาว์อย่างร้ายแรง ศาลจึงพิจารณาว่าข้อเท็จจริงดังกล่าวเป็นเหตุผล ที่ร้ายแรง (serious reason) เพียงพอที่จะประกาศให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะก่อนเกณฑ์อายุ ทั้งนี้ ตามคำพิพากษาศาลสูง (Cour Superieure) แห่งรัฐควิเบก (Quebec) เลขที่ 650-14-000521-081 วันที่ 20 มกราคม ค.ศ. 2009²⁶⁶

(4) ผู้เยาว์เพศหญิงอายุ 17 ปี บิดามารดาหย่าร้างกัน และผู้เยาว์ย้ายออกจากบ้านมา อาศัยอยู่กับพี่ชายและเพื่อนร่วมห้องในห้องชุดแห่งหนึ่ง โดยผู้เยาว์มีงานทำและมีรายได้สามารถ เลี้ยงดูตนเองได้ นอกจากนี้ ผู้เยาว์แสดงให้เห็นว่าผู้เยาว์ได้รับความช่วยเหลือทางการเงินจากบิดา เพียงเล็กน้อย แต่มิได้รับความช่วยเหลือทั้งทางการเงินและสภาพจิตใจจากมารดาเลย ในขณะที่เดียวกัน ผู้เยาว์ไม่ประสงค์ที่จะกลับไปพักอาศัยอยู่กับมารดาอีกต่อไป เนื่องจากมารดาเลี้ยง แมวหลายตัว และผู้เยาว์แพ้ขนแมว ศาลพิจารณาว่าเหตุผลทั้งทางสุขภาพกายและสุขภาพจิตข้างต้น เป็นเหตุผลที่ร้ายแรง (serious reason) เพียงพอที่จะสั่งให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะก่อนเกณฑ์อายุ นอกจากนี้ ผู้เยาว์จะมีอายุครบสิบแปดปีบริบูรณ์ในระยะเวลาอันใกล้นี้ จึงไม่มีเหตุผลที่จะไม่อนุญาต ให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะก่อนเกณฑ์อายุได้ ทั้งนี้ ตามคำพิพากษาศาลสูง (Cour Superieure) แห่งรัฐควิเบก (Quebec) เลขที่ 605-14-000829-157 วันที่ 16 มิถุนายน ค.ศ. 2015²⁶⁷

²⁶⁶ Société québécoise d'information juridique (SOQUIJ), "Decision De La Cour Superieure Du Quebec," [Online] Accessed: 17 January 2021. Available from: http://citoyens.soquij.qc.ca/php/decision.php?ID=FB956B196165AED8B5262934AECC8F07&captchaToken=03AGdBq27JsBNqN7SYT1HLZ8M9nqDEbzLhmtaKjwraXTTKu6Sy6YFxx2g-3o-AP7Ux4JYN6p43KNuMF5iPL4uzPFtV8viNbNVWQRupXvl6y_HHMxKn-cU38jZoZoEHjeo7_DzksOS6OZQutWMrAr3OFGtm5HCsgOjlfPZbg0px_ILNi5Vv9--eSyxx_8NbmELR-KbtsnrQHV25SWqN7VbOlKvMZfQYdQqmijFhu1yYT2MISc7XqOys7fA8lRMxkmXURrSXviP-zMcDyCNDGlFwj1meijcGggBc---KcVycGYHywyTU_p_ iyVDv0pnjyhM9icPOBFnMMMjJiBxyXWr8O2vptMgPXcXssuftIQjmHF-OxUWiGoNz4htM5drgQ6IUsqZlU3GdPe-1iWHVGFghzdoQsEwOX5lx9QJ1pS5DBKZ3eWUFeqWp-K7cmZ70rRKWucmE2ODCpBKU31DjxMpGqPvqRkU8g

²⁶⁷ Société québécoise d'information juridique (SOQUIJ), "Decision De La Cour Superieure Du Quebec," [Online] Accessed: 16 April 2021. Available from:

(5) ผู้เยาว์ที่บิดาทอดทิ้งตั้งแต่เกิด ส่วนมารดาถึงแก่ความตายในขณะที่ผู้เยาว์มีอายุ 15 ปี ผู้เยาว์จึงอาศัยอยู่ตามลำพัง ภายใต้การดูแลของลุงที่ได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้ปกครอง แต่ผู้เยาว์และผู้ปกครองมีความคิดเห็นและการกระทำที่ขัดแย้งกันมาโดยตลอด นอกจากนี้ ผู้เยาว์เป็นทายาทเพียงคนเดียวของมารดา แต่ผู้เยาว์จำเป็นต้องสละมรดก เนื่องจากมารดามีหนี้ก่อนเสียชีวิตเป็นจำนวนมาก แต่ผู้เยาว์เป็นผู้รับผลประโยชน์จากเงินประกันชีวิตของมารดาจำนวน 100,000 ดอลลาร์ ผู้อุปการะของรัฐ (Curateur public) ให้ความเห็นต่อศาลว่าผู้เยาว์ควรเป็นผู้บรรลุนิติภาวะก่อนเกณฑ์อายุ เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาการใช้อำนาจปกครองของลุงเหนือตัวผู้เยาว์ และให้ศาลแต่งตั้งที่ปรึกษาทางการเงินเพื่อให้ผู้เยาว์นำเงินจากประกันชีวิตของมารดาไปลงทุนและใช้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด ซึ่งศาลพิจารณาว่าข้อเท็จจริงข้างต้นมีเหตุผลเพียงพอที่จะสั่งให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะก่อนเกณฑ์อายุได้ ทั้งนี้ ตามคำพิพากษาศาลสูง (Cour Superieure) แห่งรัฐควิเบก (Quebec) เลขที่ 505-17-002014-043 du 30 mars 2005 วันที่ 30 มีนาคม ค.ศ. 2005²⁶⁸

อย่างไรก็ตาม มีข้อเท็จจริงอีกเป็นจำนวนมากที่ศาลพิจารณาว่ามีใช่เหตุผลที่ร้ายแรง (serious reason) เพียงพอที่จะสั่งให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะก่อนเกณฑ์อายุ²⁶⁹ ดังเช่นกรณีต่อไปนี้

http://citoyens.soquij.qc.ca/php/decision.php?ID=2E62C2FB0624EB3D2F692183228F11D7&captchaToken=03AGdBq24xCqNsyRX7dcRTadv4nm7we1yna5DKzj-ExQfs8pDkeuKlLpN6kuhIUla51yM_86GNW1da9a2gUPLzeciHyi6pZFxKY-L4v4cnoOX8EMRBIA-6y2AjFowDefD0KELV1KCv3DX03eyher3mA5b3WRQVf8Ze7WiL3aWeHYmpb9Ip3tc9rB4JqNVkxyL0LeIwxKBLaHfA4Aa7FRJqSprlhPzxx0lrTdwbybn4zF-SQ0K3pSbUMc2XVKA7Q_L1Wi5643ct9UewSan_QNw17zanjB3SbuerE4LmqrgF5W1Nq99ouo-GIJQWJO-kp1CsYCbv8nxGPs2YsUi12IzAaihBVx8dhzDDsg9hBjw2alf18W2YixhjHd6CsDanm8ENq1_cO6yalezLhGeCFuBuj_DtCxU48J8sp1krdDnglUy-BRTn5npBZkcuFRDpdBjqnONYlv6-CF5qH4-I5AW_9lOoXCI_CxRQm0HEONohE9GLToge82Gt893OgXYLuf8PYC0u2B-driRxdX67wJ4gga7Z_bltQ

²⁶⁸ Société québécoise d'information juridique (SOQUIJ), "Decision De La Cour Superieure Du Quebec," [Online] Accessed: 16 April 2021. Available from: http://citoyens.soquij.qc.ca/php/decision.php?ID=EB287B866213BC922F02A1873A2ECBF9&captchaToken=03AGdBq279De0JFtiNkaOQicNa3IWKWn1BvcnxyVs6N0jwTr09Rd1MnSz75FZe5YnjU7tUVVvcUdE57t4bYYK5X2cyLsQ5Reh0MRCLdG7Ejd_j417Sdfs5GtuwR30bCZtZ8IMCKxvmX5dj-_z1hLkg4eg9dFhel9S0uNsG69kqf1M8EHk4vsRW2chEjCL_tYI7JVfolmS7leH9hiZQ-jRmylg9Hq5n46TY1TeheU1NzbszZats3f2QPbA7x3H49dmlLfOKqOy3EC5M8GK8RG6d1ySpQipJ1rkwjNX3i727aR0UfVU-Fq-zOVIrdgyiFbGwUcqTUt0mbHn6mSdiNCpHx9MwciYK8xiQRPJFYeA60tw55rlwiiodo5ezES0m0uK8FVfvTCwuVpOt6-1Spd2e9S5yAfjAdUXS760r3n3LQweaJOQU-TDMrIkDBBEYV_UNJ38OnYHpYR8-KdOPfZecYvplTfsSr4V1BDzDIsnxfFePFPxSmdTHW2j6q8X1ythb223iKfdYGhxcBPMVgBTCasvHUOQltdBnw

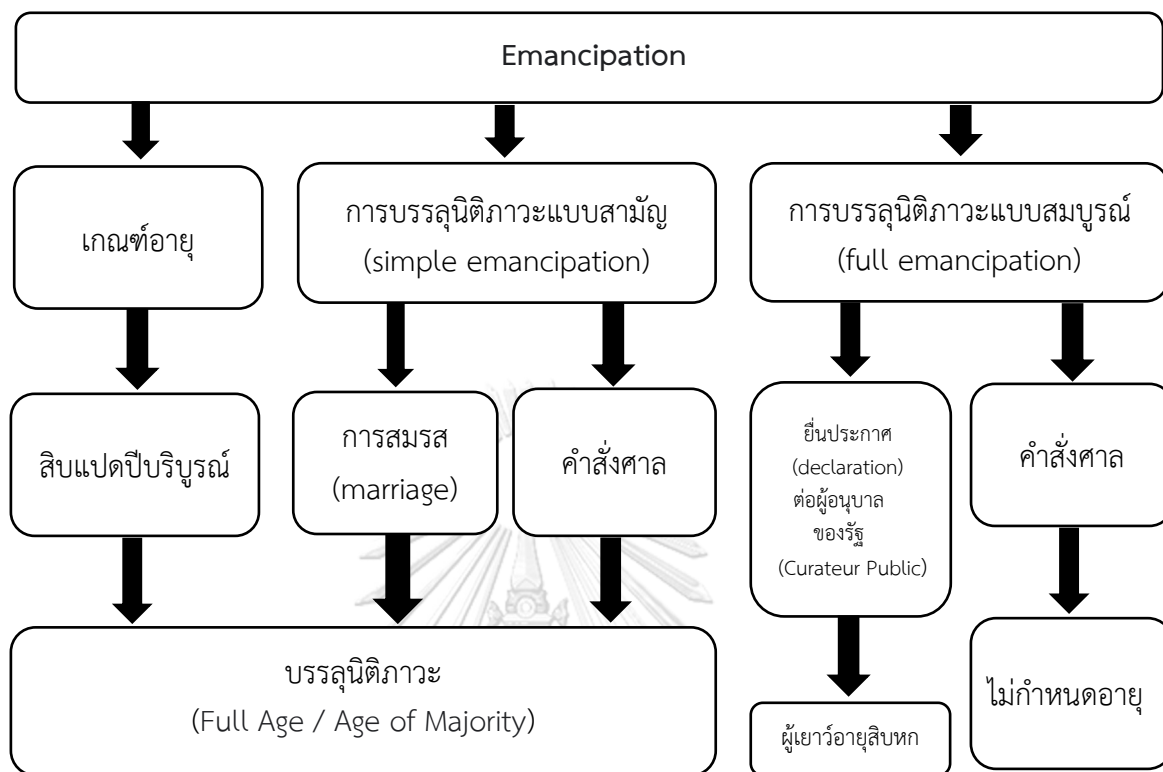
²⁶⁹ Association des centres jeunesse du Québec, *De La Minorité Et De L'émancipation*, p. 7.

- (1) ผู้เยาว์ต้องการบรรลุนิติภาวะก่อนเกณฑ์อายุเพียงเพื่อไม่ประสงค์ที่จะอยู่ใต้อำนาจปกครองของบิดามารดา
- (2) ผู้เยาว์ต้องการบรรลุนิติภาวะก่อนเกณฑ์อายุ เนื่องจากต้องการเปลี่ยนถิ่นที่อยู่หรือภูมิลำเนาให้ห่างจากบิดามารดา ในขณะที่ผู้เยาว์ไม่สามารถดูแลตนเองได้ ทั้งยังเป็นผู้มีความประพฤติเลวทราม
- (3) บิดามารดาไม่ประสงค์ที่จะรับผิดชอบและให้ความช่วยเหลือบุตรผู้เยาว์ที่ตั้งครรภ์ได้ 4 เดือน
- (4) ในกรณีบิดามารดาทะเลาะกัน แต่ผู้เยาว์ประสงค์ที่จะอยู่ภายใต้อำนาจปกครองของบิดาหรือของมารดาคนใดคนหนึ่งเพียงฝ่ายเดียว ซึ่งศาลพิจารณาว่าเป็นประเด็นเกี่ยวกับการถอนอำนาจปกครองของบิดาหรือมารดาคนใดคนหนึ่ง มิใช่ประเด็นเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะก่อนเกณฑ์อายุ

ค. กระบวนการในการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์

สำหรับกระบวนการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ กฎหมายอนุญาตให้ผู้เยาว์ยื่นคำร้องเองได้ โดยไม่จำเป็นต้องได้รับความยินยอมจากบิดา และ/หรือ มารดา และ/หรือ ผู้ปกครอง โดยยื่นที่ศาลโดยตรง หรือยื่น ณ สำนักงานกิจการเยาวชนที่จะนำส่งศาลต่อไป ในขณะเดียวกัน กฎหมายก็อนุญาตให้ผู้ปกครองยื่นประกาศ (declaration) ต่อผู้อนุบาลของรัฐ (Curateur Public) และต่อศาลได้เช่นกัน

รูปภาพที่ 6 การบรรลุนิติภาวะตามกฎหมายแคนาดา รัฐควิเบก

ง. ผลของการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์

ตามหลักกฎหมายแคนาดา รัฐควิเบก ผู้เยาว์ที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะต้องอยู่ภายใต้อำนาจปกครองของผู้แทนโดยชอบธรรม การทำนิติกรรมและการใช้สิทธิทางแพ่งต่าง ๆ ต้องได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรม เว้นแต่การกระทำบางประการที่กฎหมายกำหนดให้ผู้เยาว์สามารถกระทำได้ โดยไม่จำเป็นต้องได้รับความยินยอม ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(1) กรณีที่ผู้เยาว์อายุสิบสี่ปี สามารถทำนิติกรรมเกี่ยวกับการจ้างงาน หรือศิลปะ หรือวิชาชีพของตนได้²⁷⁰ เช่น ผู้เยาว์ทำนิติกรรมเช่าสถานที่เพื่อจัดแสดงและจำหน่ายผลงานศิลปะของตน เป็นต้น

(2) ผู้เยาว์สามารถจัดการผลิตผลหรือค่าตอบแทนที่เกิดจากการทำงานของตนได้เพื่อใช้จ่ายในการยังชีพพื้นฐานหรือตามความจำเป็น แต่ในกรณีที่ค่าตอบแทนหรือเงินได้ของผู้เยาว์สูงมาก

²⁷⁰ Civil Code of Quebec, 156. "A minor 14 years of age or over is deemed to be of full age for all acts pertaining to his employment or to the practice of his craft or profession."

ศาลอาจจะพิจารณาตามคำร้องของผู้ใช้อำนาจปกครอง ให้กำหนดจำนวนเงินที่ผู้เยาว์สามารถบริหารจัดการได้ด้วยตนเอง และให้ผู้ใช้อำนาจปกครองเป็นผู้ดูแลเงินจำนวนที่เหลือนั้นแทนผู้เยาว์²⁷¹

(3) ผู้เยาว์ที่มีอายุพอสมควรและมีวุฒิภาวะเพียงพอ สามารถทำสัญญาเพื่อความต้องการพื้นฐานและที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ²⁷² เช่น การซื้อแปรงสีฟัน การทำสัญญาเช่า ถึงแม้กฎหมายห้ามให้ผู้เยาว์ที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะทำสัญญาเช่า แต่ศาลพิจารณาว่ากฎหมายมิได้บอกรับให้ผู้เยาว์ทำลงไปตกเป็นโมฆะ เมื่อผู้เยาว์ที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะได้ทำสัญญาเช่าไปแล้ว หากขณะที่ทำสัญญาเช่าดังกล่าว ผู้เยาว์มีวุฒิภาวะเพียงพอ จึงไม่ถือว่าสัญญาเช่านั้นตกเป็นโมฆะ แต่อย่างไรก็ตาม ทั้งนี้ ตามคำพิพากษาศาลสูงแห่งรัฐควิเบก รายการอ้างอิง Immeubles Le Particulier inc. c. Goudreau, [1996] J.L. 141 (R.L.). และคำพิพากษาศาลสูงแห่งรัฐควิเบก รายการอ้างอิง Solnica c. Alleyn, [1994] J.L. 200 (R.L.).

อย่างไรก็ตาม การที่ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะก่อนเกณฑ์อายุ ย่อมส่งผลทางกฎหมายต่อตัวผู้เยาว์ต่ออำนาจปกครอง และต่อการจัดการทรัพย์สิน

(1) ผลต่อตัวผู้เยาว์

การบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์แบบสามัญ (Simple emancipation) ทำให้ผู้เยาว์ได้รับสิทธิบางประการเช่นเดียวกับผู้บรรลุนิติภาวะแล้ว เช่น สิทธิในการเลือกถิ่นที่อยู่ของตนเอง²⁷³ สิทธิในการทำสัญญาเช่าอสังหาริมทรัพย์ไม่เกิน 3 ปี สิทธิในการให้ทรัพย์สินของตนแก่ผู้อื่น โดยที่มิทำให้ทุนทรัพย์ของตนลดลง²⁷⁴ สิทธิในการฟ้องร้องต่อศาล สิทธิในการดำเนินการขึ้นพื้นฐาน (simple

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

²⁷¹ Civil Code of Quebec, 220. “The minor manages the proceeds of his work and any allowances paid to him to meet his ordinary and usual needs.

Where the revenues of the minor are considerable or where justified by the circumstances, the court, after obtaining the advice of the tutor and, where applicable, the tutorship council, may fix the amounts that remain under the management of the minor. It takes into account the age and power of discernment of the minor, the general conditions of his maintenance and education and his obligations of support and those of his parents.”

²⁷² Civil Code of Quebec, 157. “A minor may, within the limits imposed by his age and power of discernment, enter into contracts alone to meet his ordinary and usual needs.”

²⁷³ Civil Code of Quebec, 171. “An emancipated minor may establish his own domicile, and he ceases to be under the authority of his father and mother.”

²⁷⁴ Civil Code of Quebec, 172. “In addition to the acts that a minor may perform alone, an emancipated minor may perform all acts of simple administration; thus, he may, as a lessee,

administration) เช่น การจ้างบุคคลอื่นมาซ่อมแซมบำรุงรักษาที่อยู่อาศัย ทั้งนี้ การค้าประกันไม่ถือเป็นการดำเนินการขึ้นพื้นฐาน คำพิพากษาศาลสูงแห่งรัฐควิเบก รายการอ้างอิง Banque de Montréal c. Jaipuria, [1981] C.S. 321 อย่างไรก็ตาม การบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์แบบสามัญนั้น ผู้เยาว์จะต้องได้รับการความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรมในการทำนิติกรรมบางประการ เช่น การรับให้ที่มีภาระผูกพัน การสละมรดก เป็นต้น²⁷⁵

ส่วนการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์แบบสมบูรณ์ (Full emancipation) เป็นรูปแบบที่ทำให้ผู้เยาว์พ้นจากภาวะผู้เยาว์และบรรลุนิติภาวะโดยสมบูรณ์ จึงมีสิทธิ หน้าที่ ความรับผิดชอบและความสามารถเช่นเดียวกับผู้บรรลุนิติภาวะทุกประการ

(2) ผลต่ออำนาจปกครอง

การบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์แบบสามัญ (Simple emancipation) ทำให้อำนาจปกครองถูกปรับให้ลดน้อยลง จากผู้ใช้อำนาจปกครองให้เป็นผู้ช่วยเหลือ มีหน้าที่ประคับประคองและสอดส่องดูแลการกระทำของผู้เยาว์ โดยผู้ใช้อำนาจปกครองจะต้องส่งบัญชีการบริหารจัดการของตนให้แก่ผู้เยาว์ที่บรรลุนิติภาวะผู้เยาว์แล้ว แต่ก็ยังคงต้องให้ความช่วยเหลือผู้เยาว์ต่อไปโดยไม่คิดมูลค่า²⁷⁶

การบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์แบบสมบูรณ์ (Full emancipation) ทำให้อำนาจปกครองสิ้นสุดลงโดยสิ้นเชิง ไม่ว่าจะเป็นการให้ความยินยอม การเป็นตัวแทน หรือการใช้สิทธิทางแพ่งใด ๆ แทนผู้เยาว์ นอกจากนี้ ผู้ใช้อำนาจปกครองเดิมไม่ต้องรับผิดชอบผู้เยาว์ที่บรรลุนิติภาวะแล้วอีกต่อไป

(3) ผลต่อกฎหมายอื่น

การบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ก่อนเกณฑ์อายุ ไม่ว่าจะเป็นการบรรลุนิติภาวะแบบสามัญ (Simple emancipation) หรือการบรรลุนิติภาวะแบบสมบูรณ์ (Full emancipation) ส่งผลต่อสิทธิทางแพ่ง

enter into leases for terms not exceeding three years and make gifts of his property according to his means, provided he does not appreciably reduce his capital.”

²⁷⁵ Civil Code of Quebec, 173. “An emancipated minor shall be assisted by his tutor for every act beyond simple administration, and in particular in accepting a gift encumbered with a charge or in renouncing a succession.

An act performed without assistance may not be annulled nor the obligations arising from it reduced unless the minor suffers injury therefrom.”

²⁷⁶ Civil Code of Quebec, 169. “The tutor shall render an account of his administration to the emancipated minor; he continues, however, to assist him gratuitously.”

ของผู้เยาว์ที่บรรลุนิติภาวะแล้วและบุคคลที่เกี่ยวข้องเท่านั้น แต่มิได้สัมพันธ์กับสิทธิ หน้าที่ ความรับผิดชอบ และความสามารถตามกฎหมายอื่น เช่น สิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบตามกฎหมาย ว่าด้วยการคุ้มครองเยาวชน กล่าวคือ แม้ผู้เยาว์ที่บรรลุนิติภาวะแล้วก่อนอายุครบสิบแปดปีบริบูรณ์ ก็ยังคงได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายคุ้มครองเยาวชนอยู่ เนื่องจากกฎหมายฉบับดังกล่าวมิได้แบ่ง ประเภทของผู้เยาว์ไว้ ดังนั้น บุคคลอายุต่ำกว่าสิบแปดปีบริบูรณ์ ย่อมได้รับการคุ้มครองตามที่บัญญัติ ไว้ในกฎหมายฉบับดังกล่าวอย่างเท่าเทียมกัน โดยมีจำเป็นต้องพิจารณาถึงสถานะทางแพ่ง ว่าเป็นผู้เยาว์ หรือผู้เยาว์ที่บรรลุนิติภาวะแล้วแต่อย่างใด รวมถึงสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบ ในกระบวนการยุติธรรม ทางอาญาเช่นเดียวกัน เพราะกฎหมายอาญาแบ่งอายุความรับผิดชอบของบุคคล ไว้อย่างชัดเจนและแตกต่างกัน โดยมีได้คำนึงถึงสถานะทางแพ่งของบุคคล

นอกจากนี้ ผู้เยาว์ที่บรรลุนิติภาวะก่อนเกณฑ์อายุก็ยังไม่มียุติเลือกตั้ง เนื่องจากมาตราแรก แห่งกฎหมายเลือกตั้งกำหนดให้เกณฑ์อายุไว้เป็นการเฉพาะ โดยบุคคลอายุสิบแปดปีจึงจะเป็นผู้มีสิทธิ เลือกตั้ง ในขณะที่ผู้เยาว์ที่บรรลุนิติภาวะก่อนเกณฑ์อายุ ยังไม่ได้รับสิทธิในการซื้อหรือ สิทธิในการซื้อสลากกินแบ่งรัฐบาล สิทธิในการเข้าสถานบริการอีกด้วย

ทั้งนี้ ผู้เยาว์อาจจะได้รับสิทธิและหน้าที่อื่น ๆ ตามที่กฎหมายพิเศษได้กำหนดไว้ โดยไม่จำเป็นต้อง บรรลุนิติภาวะก่อนเกณฑ์อายุ เช่น สิทธิในการขอมิใบอนุญาตขับขี่เมื่ออายุสิบสี่ปีบริบูรณ์ หรือสิทธิ ในการขึ้นทะเบียนเป็นผู้ประกันตนเมื่ออายุสิบสี่ปีบริบูรณ์ เป็นต้น

(4) การเพิกถอนการพ้นจากภาวะผู้เยาว์

ตามกฎหมายแคนาดา รัฐควิเบก เมื่อผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะแบบสามัญ (Simple emancipation) แล้ว การบรรลุนิติภาวะผู้เยาว์จะสิ้นสุดลงในกรณีที่ผู้เยาว์ถึงแก่ความตาย หรือเมื่อ ผู้เยาว์มีอายุครบเกณฑ์บรรลุนิติภาวะ หรือเมื่อศาลเพิกถอนคำสั่ง

ส่วนการบรรลุนิติภาวะแบบสมบูรณ์ (Full emancipation) ไม่สามารถเพิกถอนได้ แต่จะ สิ้นสุดลงเมื่อผู้เยาว์ถึงแก่ความตาย หรือเมื่อผู้เยาว์กลายเป็นคนบรรลุนิติภาวะโดยเกณฑ์อายุ หรือเมื่อ มีการตั้งผู้ปกครองหรือผู้อนุบาลในกรณีที่ผู้เยาว์ที่บรรลุนิติภาวะแล้วกลายเป็นคนไร้ความสามารถ

ทั้งนี้ เมื่อผู้เยาว์สมรสแล้ว แต่การสมรสสิ้นสุดลง ไม่ว่าจะโดยการหย่าหรือโดยการตาย ของคู่สมรส ก่อนที่ผู้เยาว์จะมีอายุครบสิบแปดปีบริบูรณ์ ผู้เยาว์ก็ยังคงเป็นผู้บรรลุนิติภาวะต่อไป การสิ้นสุดลงแห่งการสมรส มิทำให้การบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์สิ้นสุดลงตามไปด้วยแต่อย่างใด เว้นแต่กรณีที่การสมรสตกเป็นโมฆะมาตั้งแต่นั้น ศาสดาอาจเพิกถอนการบรรลุนิติภาวะโดยการสมรส ของผู้เยาว์ได้

3.4 กลุ่มประเทศที่ไม่มีระบบอนุญาตให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะโดยคำสั่งศาลหรือโดยข้อเท็จจริง

สำหรับหัวข้อที่เกี่ยวกับกลุ่มประเทศที่ไม่มีหรือเคยมีระบบอนุญาตให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะ ผู้เยาว์ โดยคำสั่งศาลหรือโดยข้อเท็จจริง แต่ปัจจุบันได้ยกเลิกไปแล้วนั้น หมายถึงกฎหมายต่างประเทศที่กำหนดเกณฑ์อายุในการบรรลุนิติภาวะเพียงอย่างเดียว โดยไม่มีระบบที่ทำให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะก่อนเกณฑ์อายุได้ ไม่ว่าจะโดยคำสั่งศาลหรือโดยข้อเท็จจริง เนื่องจากกฎหมายมีเจตนารมณ์ที่จะให้ความคุ้มครองและปกป้องสิทธิประโยชน์ของผู้เยาว์อย่างเต็มที่ในฐานะที่เป็นผู้หย่อนความสามารถ ได้แก่ ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ประเทศสหราชอาณาจักร อังกฤษ และประเทศสมาพันธ์รัฐสวิส

3.4.1 ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน (Bürgerliches Gesetzbuch) ฉบับปัจจุบัน มีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ 1 มกราคม ค.ศ. 1900 (พ.ศ. 2443) และเป็นประมวลกฎหมายที่มีอิทธิพลต่อการจัดทำประมวลกฎหมายของหลายประเทศ รวมถึงประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยด้วย โดยเฉพาะเรื่องของบรรพ 1 หลักทั่วไปทั้งบรรพ และบรรพ 2 เรื่องนี้²⁷⁷

3.4.1.1 ข้อความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ตามกฎหมายเยอรมัน

การศึกษาข้อความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ตามกฎหมายเยอรมัน สามารถแบ่งการศึกษาออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่ การศึกษาความหมายของผู้เยาว์และการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ การสมรสของผู้เยาว์ สิทธิและหน้าที่ของผู้เยาว์ และการคุ้มครองสวัสดิภาพของผู้เยาว์ และกระบวนการยุติธรรมเกี่ยวกับผู้เยาว์

ก. ความหมายของผู้เยาว์และการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ตามกฎหมายเยอรมัน

บทบัญญัติเกี่ยวกับผู้เยาว์และการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ปรากฏอยู่ในบรรพ 1 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน โดยกำหนดให้บุคคลเริ่มมีความสามารถตามกฎหมายนับตั้งแต่เกิดเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์²⁷⁸ และบุคคลจะบรรลุนิติภาวะเมื่ออายุสิบแปดปี²⁷⁹

²⁷⁷ ศนันท์กรณ์ โสติพิพันธุ์, คำอธิบายความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายเอกชนโรมัน, หน้า 323-326.

²⁷⁸ German Civil Code, Section 1 Beginning of legal capacity “The legal capacity of a human being begins on the completion of birth.”

²⁷⁹ German Civil Code, Section 2 Beginning of majority, “Majority begins at the age of eighteen.”

ดังนั้น ผู้เยาว์ตามกฎหมายเยอรมันจึงหมายถึงบุคคลตั้งแต่เกิดเป็นมนุษย์จนถึงก่อนอายุสิบแปดปีบริบูรณ์ ส่วนผู้บรรลุนิติภาวะแล้วหมายถึงบุคคลที่มีอายุตั้งแต่สิบแปดปีบริบูรณ์เป็นต้นไป

ข. การสมรสของผู้เยาว์ตามกฎหมายเยอรมัน

กฎหมายเยอรมันบัญญัติไว้อย่างชัดเจนว่าบุคคลจะทำการสมรสได้ก็ต่อเมื่อบรรลุนิติภาวะแล้วเท่านั้น กล่าวคือ บุคคลที่จะทำการสมรสต้องมีอายุครบสิบแปดปี ดังนั้น กฎหมายเยอรมันจึงไม่อนุญาตให้ผู้เยาว์ทำการสมรสได้ เว้นแต่ผู้เยาว์จะมีอายุครบสิบหกปีบริบูรณ์และคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งเป็นผู้บรรลุนิติภาวะแล้ว กล่าวคือ คู่สมรสจะเป็นผู้เยาว์ด้วยกันทั้งสองฝ่ายมิได้ และต้องได้รับอนุญาตจากศาลครอบครัวจึงจะทำการสมรสได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย²⁸⁰ ซึ่งเป็นกฎหมายที่แก้ไขและมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 1 มกราคม ค.ศ. 1975²⁸¹

อย่างไรก็ตาม การสมรสของผู้เยาว์ที่สร้างขึ้นในต่างประเทศอย่างถูกต้องตามกฎหมายของต่างประเทศดังกล่าว จะถือว่าสมบูรณ์ตามกฎหมายเยอรมันก็ต่อเมื่อผู้เยาว์มีอายุสิบหกปีขณะทำการสมรสตามกฎหมายของต่างประเทศเช่นว่านั้น ทั้งนี้ ตามมาตรา 13 (3) แห่งกฎหมายว่าด้วยการนำประมวลกฎหมายแพ่งมาบังคับใช้ (Introductory Act to the Civil Code)²⁸² ในกรณีที่ผู้เยาว์ที่อายุต่ำกว่าสิบหกปีทำการสมรส กฎหมายเยอรมันย่อมถือว่าการสมรสดังกล่าวเป็นโมฆะ

²⁸⁰ German Civil Code, Section 1303 Marriageable age, "(1) A marriage should not be entered into before the parties reach the age of majority.

(2) The family court, on application, may grant exemption from this provision if the applicant has reached the age of sixteen and his future spouse is of full age.

(3) Where the legal representative of the applicant or another person with care for the person of the child objects to the application, the family court may grant exemption only if the objection is not based on weighty reasons.

(4) If the family court grants exemption under subsection (2), the applicant no longer requires the prior consent of the legal representative or of another person with care for the person of the child in order to enter into marriage."

²⁸¹ Commission de l'état civil, Guide pratique international de l'état civil, ALLEMAGNE. (Paris: 2013. P 40.

²⁸² Introductory Act to the Civil Code, Article 13 Marriage "(1) The conditions for the conclusion of marriage are, as regards each person engaged to be married, governed by the law of the State of which he or she is a national.

(2) If under this law, a requirement is not fulfilled, German law shall apply to that extent, if:

1. the habitual residence of one of the persons engaged to be married is within the country or one of them is a German national;

ทั้งนี้ ปัญหาการสมรสของผู้ที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะในประเทศเยอรมันเพิ่มขึ้นอย่างมาก เนื่องจากประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีรับผู้ลี้ภัยต่างชาติเข้ามาพำนักภายในประเทศเป็นจำนวนมาก ซึ่งในบรรดาผู้ลี้ภัยดังกล่าว มีผู้เยาว์ที่สมรสแล้วตามกฎหมายต่างประเทศหลายพันคน ส่วนใหญ่เป็นผู้ลี้ภัยจากประเทศซีเรีย ประเทศอัฟกานิสถานและประเทศอิรัก เป็นต้น

ปัญหาในประเด็นดังกล่าวเริ่มเป็นที่ถกเถียงในแวดวงวิชาการนิติศาสตร์เยอรมัน เมื่อศาลอุทธรณ์แห่งเมืองแบมเบิร์ก แคว้นบาวาเรียได้มีคำพิพากษา หมายเลขอ้างอิง OLG, Bamberg, 2 UF 58/16 ลงวันที่ 12 พฤษภาคม ค.ศ. 2016 รับรองให้การสมรสที่ถูกต้องตามกฎหมายซีเรียของผู้เยาว์เพศหญิงอายุสิบห้า (15) ปี กับลูกพี่ลูกน้องเพศชายวัยยี่สิบเอ็ด (21) ปี เป็นการสมรสที่ไม่ขัดต่อกฎหมายเยอรมัน ทั้งที่กฎหมายเยอรมันได้บัญญัติไว้อย่างชัดเจนว่าการสมรสของผู้เยาว์ที่ทำขึ้นในต่างประเทศอย่างถูกต้องตามกฎหมายของต่างประเทศดังกล่าว จะถือว่าสมบูรณ์ตามกฎหมายเยอรมันก็ต่อเมื่อผู้เยาว์มีอายุสิบหก (16) ปี ขณะทำการสมรสตามกฎหมายของต่างประเทศเช่นว่านั้น สำหรับเหตุผลประกอบคำตัดสินของคดีดังกล่าว ศาลได้พิจารณาแล้วว่า การสมรสข้างต้นมิได้ขัดต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชน เนื่องจากการแต่งงานได้กระทำอย่างถูกต้องตามกฎหมายและจารีตประเพณีของประเทศซีเรีย

2. the persons engaged to be married have taken reasonable steps to fulfill the requirement; and

3. it is incompatible with the freedom of marriage to refuse the conclusion of the marriage; in particular, the previous marriage of a person engaged to be married shall not be held against him or her if it is nullified by a decision issued or recognized here or the spouse of the person engaged to be married has been declared dead.

(3) If the nubility of a person engaged to be married is governed, according to paragraph 1, by foreign law, the marriage is, according to German law,

1. invalid, if the person engaged to be married has not completed his or her 16th year at the time when the marriage was celebrated, and

2. voidable, if the person engaged to be married has completed his or her 16th, but not completed his or her 18th year at the time when the marriage was celebrated.

(4) A marriage within the country may only be celebrated subject to the form provided for here. A marriage between two persons engaged to be married, neither of whom is a German national, may however be celebrated before a person properly authorized by the government of the State of which one of the persons engaged to be married is a national, according to the formalities prescribed by the law of that State; a certified copy of the registration of the marriage in the Register of Births, Deaths and Marriages, kept by the person properly authorized therefore, furnishes conclusive evidence of the marriage celebrated in that manner.”

นอกจากนี้ การสมรสเป็นข้อเท็จจริงส่วนบุคคล และประเมินได้ว่าผู้เยาว์มีวุฒิภาวะเพียงพอที่จะแสดงเจตนายินยอมเข้าทำการสมรสด้วยตนเองแล้ว หากศาลเยอรมันไม่รับรองการสมรสดังกล่าว ย่อมกระทบต่อความเป็นอยู่ที่ดีของคู่สมรสดังกล่าวในประเทศเยอรมัน รวมถึงบุคคลภายนอกที่เข้ามา มีนิติสัมพันธ์และเกี่ยวข้องด้วย ศาลจึงจำเป็นต้องรับรองให้การสมรสดังกล่าวถูกต้องตามกฎหมายเยอรมันด้วย เพื่อเป็นการคุ้มครองประโยชน์สูงสุดของผู้เยาว์ อย่างไรก็ตาม ศาลมิได้กล่าวถึงประเด็นเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ที่ทำการสมรสแล้ว จึงเป็นที่เข้าใจโดยปริยายว่าแม้ศาลรับรองการสมรสของผู้เยาว์ แต่ก็มีได้ทำให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะแต่อย่างใด²⁸³

จากการศึกษาหลักกฎหมายว่าด้วยการสมรสของผู้เยาว์ตามกฎหมายเยอรมัน สามารถสรุปได้ว่าผู้เยาว์ไม่สามารถทำการสมรสได้ เว้นแต่ผู้เยาว์จะมีอายุครบสิบหกปีบริบูรณ์และคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งเป็นผู้บรรลุนิติภาวะแล้ว กล่าวคือ คู่สมรสจะเป็นผู้เยาว์ด้วยกันทั้งสองฝ่ายมิได้ และต้องได้รับอนุญาตจากศาลครอบครัวเท่านั้น ทั้งนี้ แม้ในกรณีที่ผู้เยาว์ทำการสมรสแล้ว ไม่ว่าจะตามกฎหมายเยอรมันหรือตามกฎหมายต่างประเทศ ก็ไม่ทำให้ผู้เยาว์เป็นผู้บรรลุนิติภาวะเพราะเหตุแห่งการสมรสแต่อย่างใด เนื่องจากกฎหมายเยอรมันกำหนดเกณฑ์อายุในการบรรลุนิติภาวะเพียงเงื่อนไขเดียวเท่านั้น

ค. สิทธิ หน้าที่และความสามารถของผู้เยาว์ตามกฎหมายเยอรมัน

กฎหมายเยอรมันกำหนดให้บุคคลเริ่มมีความสามารถตามกฎหมายนับตั้งแต่เกิดเป็นมนุษย์ โดยสมบูรณ์ หมายความว่าบุคคลย่อมเป็นผู้มีสิทธิตั้งแต่เกิดมา โดยสิทธิประการแรกคือสิทธิขั้นพื้นฐานตามที่ระบุไว้ในรัฐธรรมนูญมาตรา 1 ถึงมาตรา 19 เช่น สิทธิในการมีชีวิตและมีชีวิตอยู่รอด สิทธิในการได้รับการอบรมและเลี้ยงดูจากบิดามารดาโดยรัฐพึงให้ความสนใจแก่การปฏิบัติภาระหน้าที่ดังกล่าว สิทธิในการพัฒนาทั้งร่างกาย จิตใจ และฐานะทางสังคม เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ผู้เยาว์เป็นบุคคลที่พร่องในความสามารถประเภทหนึ่งตามกฎหมายเยอรมัน ผู้เยาว์จึงมีหน้าที่และความสามารถอยู่อย่างจำกัด ทั้งนี้ เพื่อคุ้มครองประโยชน์ต่อตัวผู้เยาว์ ประโยชน์ต่อทรัพย์สินของผู้เยาว์ รวมถึงประโยชน์ต่อบุคคลภายนอกที่อาจมีนิติสัมพันธ์กับผู้เยาว์

²⁸³ Le Point, "Le Mariage Des Mineurs Interdit En Allemagne," [Online] Accessed: 4 May 2021. Available from: https://www.lepoint.fr/europe/le-mariage-des-mineurs-interdit-en-allemande-05-04-2017-2117418_2626.php#

(1) ความสามารถของผู้เยาว์

ตามประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน ผู้เยาว์เป็นบุคคลที่ยังไม่สามารถทำนิติกรรมได้ (Geschäftsunfähigkeit) หรือมีความสามารถทำนิติกรรมได้อย่างจำกัด โดยประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันได้กำหนดสิทธิของผู้เยาว์ไว้ตามอายุ ดังต่อไปนี้

(1.1) **ผู้เยาว์ที่อายุต่ำกว่าเจ็ดปี** ถือว่าเป็นผู้ที่ไม่สามารถทำสัญญาได้ (Geschäftsunfähigkeit) ตามประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 104²⁸⁴ ในกรณีที่ผู้เยาว์อายุต่ำกว่าเจ็ดปีเข้าทำสัญญา ดังเช่นตัวอย่างในกรณีที่ผู้เยาว์อายุต่ำกว่าเจ็ดปีทำการซื้อของ หากบิดามารดาหรือผู้แทนโดยชอบธรรมของผู้เยาว์ไม่ยินยอมและบอกล้าง การซื้อของหรือขายของย่อมตกเป็นโมฆะเสมือนหนึ่งว่าผู้เยาว์ไม่เคยซื้อของดังกล่าวเลย ผู้เยาว์ก็ต้องนำสิ่งของนั้นไปคืนแก่ผู้ขาย และเรียกเงินคืนจากผู้ขายได้ ทั้งนี้ ตามบทบัญญัติมาตรา 131 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน²⁸⁵ นอกจากนี้ กฎหมายยังถือว่าการแสดงเจตนาใด ๆ ของผู้เยาว์ที่อายุต่ำกว่าเจ็ดปีตกเป็นโมฆะ เนื่องจากผู้เยาว์ในช่วงอายุดังกล่าว ไม่มีความสามารถในการทำนิติกรรมแต่อย่างใด ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 105 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน²⁸⁶

(1.2) **ผู้เยาว์อายุตั้งแต่เจ็ดปีแต่ยังไม่ถึงสิบแปดปี** ถือว่าเป็นผู้ที่มีความสามารถในการทำนิติกรรมได้อย่างจำกัด (beschränkte Geschäftsfähigkeit)²⁸⁷ ซึ่งประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน

²⁸⁴ German Civil Code, Section 104 Incapacity to contract “A person is incapable of contracting if

1. he is not yet seven years old,

2. he is in a state of pathological mental disturbance, which prevents the free exercise of will, unless the state by its nature is a temporary one.”

²⁸⁵ German Civil Code, Section 131 Effectiveness in relation to persons without full capacity to contract “(1) If a declaration of intent is made to a person incapable of contracting, it does not become effective until it has reached his legal representative.

(2) The same applies if the declaration of intent is made to a person with limited capacity to contract. If, however, the declaration merely provides a legal advantage to the person with limited capacity to contract, or if the legal representative has given his consent, the declaration becomes effective at the time when it reaches the person with limited capacity.”

²⁸⁶ German Civil Code, Section 105 Voidness of declaration of intent “(1) The declaration of intent of a person incapable of contracting is void.

(2) Also void is a declaration of intent that is made in a state of unconsciousness or temporary mental disturbance.”

²⁸⁷ German Civil Code, Section 106 Limited capacity for minors to contract “A minor who has reached the age of seven has limited capacity to contract under sections 107 to 113.”

มาตรา 106 บัญญัติไว้อย่างชัดเจนว่าผู้เยาว์สามารถซื้อของได้ด้วยเงินของตนเองโดย ไม่จำเป็นต้องขอความยินยอมจากบิดามารดา トラบที่การใช้จ่ายนั้นยังอยู่ในวงเงินที่บิดามารดาอนุญาตให้ใช้จ่ายได้อย่างเสรี ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 110²⁸⁸ ทั้งนี้ ผู้เยาว์ในช่วงอายุดังกล่าวสามารถใช้เงินติดกระเปาะ (Taschengeld) หรือเงินค่าขนม (Taschengeldparagraph) ซื้อของได้ตามที่ต้องการ แต่ต้องเป็นการซื้อโดยตรง ที่ไม่ต้องทำสัญญาเป็นลายลักษณ์อักษร และราคาสิ่งของที่ซื้อจะต้องไม่เกินกว่าเงินติดกระเปาะหรือเงินค่าขนมที่ได้รับ

(1.3) การประกอบกิจการค้าของผู้เยาว์ ตามหลักกฎหมายมาตรา 112 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน ผู้เยาว์จะประกอบกิจการค้าหรือธุรกิจได้ก็ต่อเมื่อได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรมและได้รับอนุญาตจากศาลครอบครัว ในกรณีดังกล่าว ผู้เยาว์สามารถทำนิติกรรมและสัญญาที่เกี่ยวข้องกับการประกอบกิจการค้าหรือธุรกิจได้อย่างเสรี อย่างไรก็ตาม ผู้แทนโดยชอบธรรมจะเพิกถอนความยินยอมดังกล่าวได้ก็ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากศาลครอบครัวเท่านั้น²⁸⁹

(1.4) การให้บริการและการทำงานของผู้เยาว์ ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 113 กำหนดให้ผู้เยาว์ทำงานให้บริการหรือรับจ้างแรงงานได้เมื่อได้รับอนุญาตจากผู้แทนโดยชอบธรรม ในกรณีนี้ ผู้เยาว์ย่อมมีความสามารถในการทำนิติกรรมและสัญญาเพื่อให้การให้บริการและการรับจ้างแรงงานนั้นบรรลุผล ทั้งนี้ ผู้แทนโดยชอบธรรมอาจเพิกถอนการอนุญาตดังกล่าวได้²⁹⁰

²⁸⁸ German Civil Code, Section 110 Payment by minor with own means “A contract entered into by the minor without the approval of the legal representative is deemed effective from the beginning if the minor effects performance under the contract with means that were given to him for this purpose or for free disposal by the legal representative or by a third party with the ratification of the representative.”

²⁸⁹ German Civil Code, Section 112 Independent operation of a trade or business “(1) If the legal representative, with the ratification of the family court, authorizes the minor to operate a trade or business independently, the minor has unlimited capacity to contract for such transactions as the business operations entail. Legal transactions are excluded for which the representative needs the ratification of the family court.

(2) The authorization may be revoked by the legal representative only with the ratification of the family court.”

²⁹⁰ German Civil Code, Section 113 Service or employment relationship “(1) If the legal representative authorizes the minor to enter service or employment, the minor has unlimited capacity to enter into transactions that relate to entering or leaving service or employment of the permitted nature or performing the duties arising from such a relationship. Contracts are excluded for which the legal representative needs the ratification of the family court.

(2) The authorization may be revoked or restricted by the legal representative.

(2) การจำกัดความสามารถของผู้เยาว์

ตามประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 107 ผู้เยาว์อาจทำการใด ๆ ได้ทั้งสิ้น หากเป็นเพียงเพื่อจะไปซึ่งสิทธิอันใดอันหนึ่ง หรือเป็นการเพื่อให้หลุดพ้นจากหน้าที่อันใดอันหนึ่ง กล่าวคือกฎหมายแพ่งเล็งเฉพาะกรณีที่ผู้เยาว์ทำนิติกรรมที่เป็นประโยชน์ทางนิตินัยต่อผู้เยาว์ฝ่ายเดียว ซึ่งได้แก่นิติกรรมที่ทำให้ผู้เยาว์หลุดพ้นหน้าที่ และไม่มีภาระผูกพันหรือความรับผิดชอบตามมาอีก เช่น การทำสัญญาปลดหนี้ต่อผู้เยาว์ ในกรณีที่ผู้เยาว์ได้ก่อนที่ผู้แทนโดยชอบธรรมได้ให้ความยินยอมแล้ว การยกอายุความขึ้นต่อผู้เยาว์ ในกรณีที่ผู้เยาว์ได้ก่อนที่ผู้แทนโดยชอบธรรมได้ให้ความยินยอมแล้ว การยกอายุความขึ้นต่อผู้เยาว์ การคืนทรัพย์สินที่รับฝากไว้โดยไม่มีบำเหน็จ เป็นต้น ส่วนกรณีที่เป็นนิติกรรมนอกเหนือจากนี้ ผู้เยาว์จะต้องได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรมก่อน จึงจะเข้าทำนิติกรรมดังกล่าวได้²⁹¹ ในกรณีที่ผู้เยาว์ทำนิติกรรมโดยไม่ได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรมนั้น ความมีผลของนิติกรรมขึ้นอยู่กับการให้สัตยาบันของผู้แทนโดยชอบธรรม ทั้งนี้ ตามบทบัญญัติมาตรา 108 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน²⁹²

อย่างไรก็ตาม มีข้อสังเกตว่าการชำระหนี้และการหักกลบลบหนี้ ไม่อาจเรียกได้ว่าเป็นการทำให้ผู้เยาว์หลุดพ้นหน้าที่ตามนัยแห่งมาตรานี้ เนื่องจากผู้เยาว์ต้องเสียทรัพย์สินไปในการชำระหนี้หรือหักกลบลบหนี้ด้วย

(3) *If the legal representative is a guardian, the authorization, if he refuses it, may, on the application of the minor, be replaced by the family court. The family court must give substitute authorization if it is in the interest of the ward.*

(4) *The authorization given for an individual case is in the case of doubt deemed to be general authorization to enter into relationships of the same kind."*

²⁹¹ German Civil Code, Section 107 Consent of legal representative "For a declaration of intent as a result of which he does not receive only a legal benefit, a minor requires the consent of his legal representative."

²⁹² German Civil Code, Section 108 Entry into a contract without consent "(1) *If the minor enters into a contract without the necessary consent of the legal representative, the effectiveness of the contract is subject to the ratification of the legal representative.*

(2) *If the other party requests the representative to declare his ratification, the declaration can only be made to the other party; a declaration or refusal of ratification made to the minor before the request of the other party is ineffective. The ratification may only be declared before the expiry of two weeks after receipt of the demand; if ratification is not declared, it is considered to have been refused.*

(3) *If the minor has become fully capable of contracting, the ratification of the minor takes the place of the ratification of the representative."*

ในทางกลับกัน คู่สัญญาฝ่ายที่เข้าทำสัญญากับผู้เยาว์ก็มีสิทธิที่จะเพิกถอนเจตนาเข้าทำสัญญากับผู้เยาว์ได้ トラบเท่าที่สัญญาดังกล่าวยังไม่ได้รับการให้สัตยาบัน²⁹³

ส่วนกรณีของบุคคลที่มีอายุครบสิบแปดปีบริบูรณ์ กฎหมายเยอรมันถือว่าเป็นผู้บรรลุนิติภาวะแล้ว จึงมีความสามารถในการทำนิติกรรมได้โดยไม่มีข้อจำกัด (unbeschränkte Geschäftsfähigkeit) ทั้งยังเป็นผู้มีสิทธิ หน้าที่และความรับผิดชอบตามกฎหมายอย่างสมบูรณ์

ง. ความรับผิดชอบทางแพ่งของผู้เยาว์

ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 828 บัญญัติความรับผิดชอบทางแพ่งของผู้เยาว์ไว้อย่างชัดเจน โดยแบ่งออกเป็นช่วงเกณฑ์อายุ²⁹⁴ ดังต่อไปนี้

- (1.1) ผู้เยาว์อายุต่ำกว่าเจ็ดปี ซึ่งเป็นบุคคลที่ไม่สามารถใช้สิทธิทางแพ่งได้เลย กฎหมายจึงกำหนดให้ผู้เยาว์ในช่วงอายุดังกล่าวไม่ต้องรับผิดชอบในการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อบุคคลอื่น
- (1.2) ผู้เยาว์ที่มีอายุเจ็ดปีแต่ไม่ถึงสิบปี ไม่ต้องรับผิดชอบต่อความเสียหายที่ได้กระทำต่อบุคคลอื่น ในอุบัติเหตุที่เกี่ยวข้องกับยานยนต์ ทางรถไฟ หรือ

²⁹³ German Civil Code, Section 109 Right of revocation of the other party “(1) Until the contract is ratified, the other party is entitled to revoke it. Declaration of revocation may also be made to the minor.

(2) If the other party realized that he was dealing with a minor, he may revoke the contract only if the minor untruthfully stated that the legal representative had given consent; he may not revoke in this case either if, when the contract was entered into, he had notice of the lack of consent.”

²⁹⁴ German Civil Code, Section 828 Minors “(1) A person who has not reached the age of seven is not responsible for damage caused to another person.

(2) A person who has reached the age of seven but not the age of ten is not responsible for damage that he inflicts on another party in an accident involving a motor vehicle, a railway or a suspension railway. This does not apply if he intentionally caused the injury.

(3) A person who has not yet reached the age of eighteen is, to the extent that his responsibility is not excluded under subsection (1) or (2), not responsible for damage he inflicts on another person if, when committing the damaging act, he does not have the insight required to recognize his responsibility.”

ทางรถไฟที่เลิกใช้แล้ว เว้นแต่ว่าผู้เยาว์จงใจกระทำโดยเจตนาให้เกิดความเสียหายต่อบุคคลอื่น

- (1.3) ผู้เยาว์ที่มีอายุยังไม่ถึงสิบแปดปี ไม่ต้องรับผิดชอบในการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อบุคคลอื่น หากในขณะที่กระทำนั้น ผู้เยาว์ไม่เข้าใจและมีได้ตระหนักถึงความรับผิดชอบของตน

จ. การคุ้มครองสวัสดิภาพของผู้เยาว์และกระบวนการยุติธรรมเกี่ยวกับผู้เยาว์

รัฐบัญญัติว่าด้วยกิจการครอบครัวและการพิจารณาคดีตามกฎหมาย (Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit FamFG) ฉบับลงวันที่ 11 ตุลาคม ค.ศ. 2016 ได้กำหนดมาตรการแก้ไขเยียวยาเพื่อหลีกเลี่ยงการนำผู้เยาว์เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ในกรณีพิพาทที่เกี่ยวกับผู้เยาว์ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ สถานที่อยู่อาศัย รวมไปถึงการคุ้มครองสวัสดิภาพของเด็ก

ส่วนกรณีที่ผู้เยาว์กระทำความผิดนั้น รัฐบัญญัติศาลคดีเด็กและเยาวชน ค.ศ. 1953 ได้กำหนดให้บุคคลที่ยังมีอายุไม่ถึงสิบสี่ปีบริบูรณ์ขณะกระทำความผิด โดยไม่ต้องรับผิดชอบทางอาญา ด้วยเหตุนี้ ศาลคดีเด็กและเยาวชนของเยอรมันจึงมีอำนาจในการพิจารณาและพิพากษาบรรดาอรรถคดีที่ผู้เยาว์ถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้กระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา โดยแบ่งเป็นช่วงอายุ ดังนี้

1. ตั้งแต่สิบสี่ปีแต่ยังไม่ถึงสิบแปดปี
2. บุคคลที่มีอายุตั้งแต่สิบแปดปีแต่ยังไม่ถึงยี่สิบเอ็ดปี แม้บุคคลในช่วงอายุดังกล่าวเป็นผู้บรรลุนิติภาวะแล้ว แต่กฎหมายเยอรมันถือว่าบุคคลช่วงวัยนี้เป็นเยาวชนที่ต้องได้รับการคุ้มครองตามรัฐบัญญัติดังกล่าว โดยไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงสถานะทางแพ่งแต่อย่างใด

ทั้งนี้ การลงโทษผู้เยาว์ที่กระทำความผิดทางอาญาจะใช้มาตรการทางวินัย ควบคู่ไปกับการให้การศึกษแก่ผู้เยาว์เป็นสำคัญ²⁹⁵

จากการศึกษาหลักกฎหมายเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ตามกฎหมายเยอรมันสามารถสรุปได้ว่ากฎหมายเยอรมันกำหนดให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะโดยเกณฑ์อายุเพียงอย่างเดียว กล่าวคือ เมื่อผู้เยาว์อายุครบสิบแปดปีบริบูรณ์ ผู้เยาว์ย่อมกลายเป็นผู้บรรลุนิติภาวะ โดยมิได้กำหนดให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะด้วยเหตุผลอื่น ไม่ว่าจะเป็นการสมรสหรือคำสั่งศาลก็ตาม ทั้งนี้

²⁹⁵ ประเทือง ธนียพล, กฎหมายเกี่ยวกับการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว, หน้า 44-45.

เมื่อพิจารณาจากบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน จะเห็นว่ากฎหมายเยอรมันได้กำหนดสิทธิหน้าที่ ความรับผิดชอบและความสามารถของผู้เยาว์ออกเป็นช่วงอายุต่าง ๆ ตามวุฒิภาวะของบุคคลในช่วงอายุนั้น ๆ ตามธรรมชาติ ทั้งยังกำหนดมาตรการในการคุ้มครองสิทธิประโยชน์ของผู้เยาว์ไว้อย่างเป็นระบบ จึงกล่าวได้ว่ากฎหมายเยอรมันมีเจตนารมณ์ที่จะคุ้มครองสิทธิประโยชน์ของผู้เยาว์อย่างแท้จริง

3.4.2 ประเทศสหราชอาณาจักร อังกฤษ

ประเทศอังกฤษเป็นประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) ซึ่งเป็นระบบกฎหมายจารีตประเพณีที่พัฒนาขึ้นมาจากการตัดสินใจของศาลและศาลชั้นอุทธรณ์พิเศษอื่น ๆ²⁹⁶ อย่างไรก็ตาม ประเทศอังกฤษได้บัญญัติกฎหมายในเรื่องที่สำคัญไว้เป็นลายลักษณ์อักษรด้วย

3.4.2.1 ข้อความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ตามกฎหมายอังกฤษ

การศึกษาข้อความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ตามกฎหมายอังกฤษสามารถแบ่งการศึกษาออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ การศึกษาความหมายของผู้เยาว์และการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ การสมรสของผู้เยาว์ สิทธิหน้าที่ และความสามารถของผู้เยาว์

3.4.2.2 ความหมายของผู้เยาว์และการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ตามกฎหมายอังกฤษ

ตามหลักกฎหมายคอมมอนลอว์ของอังกฤษในอดีต บุคคลทุกคนที่มีอายุน้อยกว่า 21 ปี บริบูรณ์จะถือว่าเป็นผู้เยาว์ (Infant) ที่ถูกจำกัดความสามารถในการทำนิติกรรมสัญญาจากการแก้ไขกฎหมายครอบครัวในปี ค.ศ.1969 (The Family Law Reform Act 1969) ประเทศสหราชอาณาจักร อังกฤษ ได้กำหนดให้บุคคลที่มีอายุครบสิบแปดปีบริบูรณ์เป็นผู้บรรลุนิติภาวะ (Age of Majority หรือ Full Age) จากที่เคยกำหนดเกณฑ์อายุบรรลุนิติภาวะไว้ที่อายุยี่สิบเอ็ดปีก่อนหน้านี้²⁹⁷ และเปลี่ยนจากคำว่า “Infant” เป็น “minor” ดังนั้น บุคคลที่ยังมีอายุไม่ถึง

²⁹⁶ Bryan A. Garner, *A Dictionary of Modern Legal Usage*, 2 ed. (New York: Oxford University Press, 2001), p. 177.

²⁹⁷ The Family Law Reform Act 1969, PART I, REDUCTION OF AGE OF MAJORITY AND RELATED PROVISIONS, 1 Reduction of age of majority from 21 to 18., “(1) As from the date on which this section comes into force a person shall attain full age on attaining the age of eighteen instead of on attaining the age of twenty-one; and a person shall attain full age on that date if he has then already attained the age of eighteen but not the age of twenty-one.”

สิบแปดปีบริบูรณ์จึงเป็นผู้เยาว์ (minor) ส่วนผู้บรรลุนิติภาวะแล้วหมายถึงบุคคลที่มีอายุตั้งแต่สิบแปดปีเป็นต้นไป ตามกฎหมายอังกฤษ²⁹⁸

3.4.2.3 การสมรสของผู้เยาว์ตามกฎหมายอังกฤษ

ตามกฎหมายอังกฤษ บุคคลที่จะทำการสมรสได้ต้องเป็นผู้ที่บรรลุนิติภาวะแล้วเท่านั้น กล่าวคือ มีอายุสิบแปดปีบริบูรณ์ อย่างไรก็ตาม กฎหมายได้กำหนดข้อยกเว้นเรื่องเกณฑ์อายุในการสมรสไว้ โดยกำหนดเกณฑ์อายุขั้นต่ำสำหรับการสมรสหรือการเป็นคู่ชีวิตทางแพ่ง (*register as civil partners*) ไว้ที่สิบแปดปี ทั้งนี้ บุคคลที่มีอายุระหว่างสิบหกปีแต่ยังไม่ถึงสิบแปดปีบริบูรณ์ จะสามารถทำการสมรสหรือจดทะเบียนคู่ชีวิตทางแพ่งได้ก็ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากผู้ปกครองหรือบุคคลที่มีอำนาจให้ความยินยอม²⁹⁹

ในกรณีที่มีการสมรสหรือการจดทะเบียนคู่ชีวิตทางแพ่ง (*register as civil partners*) ฝ่ายหนึ่งเงื่อนไขว่าด้วยเกณฑ์อายุและการขอความยินยอมตามที่กฎหมายได้บัญญัติไว้ การสมรสหรือการจดทะเบียนคู่ชีวิตทางแพ่งดังกล่าวจะตกเป็นโมฆะ นอกจากนี้ การสมรสของผู้เยาว์ไม่ทำให้ผู้เยาว์พ้นจากภาวะผู้เยาว์และบรรลุนิติภาวะแต่อย่างใด แต่กฎหมายกำหนดความรับผิดชอบในการดูแลผู้เยาว์ไว้กับบิดามารดาในกรณีที่บิดาและมารดาสมรสกันอย่างถูกต้องตามกฎหมาย หรือให้แก่มารดาในกรณีที่มิได้สมรสกัน โดยกฎหมายได้วางหลักในการคุ้มครองสิทธิของผู้เยาว์ไว้อย่างเข้มงวด กล่าวคือ บิดามารดาไม่มีสิทธิในการใช้สอยทรัพย์สินของบุตรผู้เยาว์เลย³⁰⁰

²⁹⁸ Commission de l'état civil, "Guide Pratique International De L'état Civil, Royaume-Uni," (Paris: Commission de l'état civil, 2002), p. 23.

²⁹⁹ Civil Partnership Act 2004, section 4, Parental etc. consent where proposed civil partner under 18 "(1) The consent of the appropriate persons is required before a child and another person may register as civil partners of each other.

(2) Part 1 of Schedule 2 contains provisions for determining who are the appropriate persons for the purposes of this section.

(3) The requirement of consent under subsection (1) does not apply if the child is a surviving civil partner or a widower or a widow .

(4) Nothing in this section affects any need to obtain the consent of the High Court before a ward of court and another person may register as civil partners of each other.

(5) In this Part "child", except where used to express a relationship, means a person who is under 18."

³⁰⁰ ประชุม โฉมฉาย, กฎหมายเอกชนเปรียบเทียบเบื้องต้น : จารีตโรมันและองโกลแซกซอน, หน้า 64.

ตารางที่ 3 เกณฑ์อายุบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์และเกณฑ์อายุในการสมรสตามกฎหมายอังกฤษ

เรื่อง	อายุ
เกณฑ์อายุบรรลุนิติภาวะ	18 ปีบริบูรณ์
เกณฑ์อายุในการสมรส	18 ปีบริบูรณ์
	16 ปีบริบูรณ์ เมื่อได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรม ทั้งนี้ การสมรสของผู้เยาว์ไม่ทำให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะ

3.4.2.4 สิทธิ หน้าที่และความสามารถของผู้เยาว์ตามกฎหมายอังกฤษ

ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ของอังกฤษได้วางหลักการสำคัญเกี่ยวกับความสามารถของผู้เยาว์ไว้ 2 ประการ ประการแรกได้แก่การกำหนดให้ผู้เยาว์เป็นบุคคลที่หย่อนความสามารถในการทำนิติกรรม (lack of capacity) จึงต้องปกป้องผู้เยาว์จากผลที่เกิดจากข้อจำกัดทางด้านวุฒิภาวะและความด้อยประสบการณ์ของผู้เยาว์ ประการที่สองคือป้องกันมิให้บุคคลอื่นที่เข้าทำสัญญากับผู้เยาว์ได้รับโทษหรือความเสียหายมากเกินไป ทั้งที่ได้เข้าทำสัญญากับผู้เยาว์ไปเพื่อประโยชน์และความจำเป็นของผู้เยาว์³⁰¹

ก. ความสามารถในการทำนิติกรรมของผู้เยาว์

ปัจจุบัน พระราชบัญญัติการทำสัญญาของผู้เยาว์ ค.ศ. 1987 (Minors' Contracts Act 1987) ได้บัญญัติข้อกำหนดและหลักการเกี่ยวกับการทำสัญญาของผู้เยาว์ไว้ โดยนิติกรรมที่ผู้เยาว์สามารถทำได้และมีผลผูกพัน โดยไม่จำเป็นต้องได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรม แบ่งเป็นนิติกรรมที่มีความจำเป็น (necessaries) และสัญญาบริการที่เป็นไปเพื่อการฝึกฝนหรือประโยชน์ของผู้เยาว์ (Beneficial contracts of service) โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

(1) นิติกรรมที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีพ (necessaries)

กฎหมายต้องการคุ้มครองผู้เยาว์ให้สามารถทำนิติกรรมที่จำเป็นต่อการดำรงชีพหรือการดำเนินชีวิตตามปรกติ โดยไม่จำเป็นต้องได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรม

³⁰¹ Laura Abreu, Constituency Casework: A Guide to Age Related Legislation (London, UK: House of Commons. Social Policy Section, 12 February 2015), p. 3.

ทั้งนี้ สิ่งจำเป็นในการดำรงชีพขั้นพื้นฐานคือปัจจัยให้มีชีวิตอยู่ 4 ประการ ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัยและยารักษาโรค

พระราชบัญญัติการซื้อสินค้า ค.ศ. 1979 (Sale of Goods Act 1979) ได้นิยามของคำว่า ความจำเป็นต่อการดำรงชีพ (necessaries) ไว้ว่าเป็นสินค้าที่เหมาะสมกับสภาพชีวิตและความต้องการที่แท้จริงของผู้เยาว์ในเวลาที่ทำการขายสินค้าและส่งมอบ³⁰² นอกจากนี้ ในกรณีที่มีการขายและส่งมอบสิ่งของจำเป็นให้กับผู้เยาว์ ราคาของสิ่งของนั้นจะต้องเป็นราคาที่สมเหตุสมผล

สำหรับนิติกรรมที่มีความจำเป็นนั้น คำพิพากษาคดี Nash v. Inman [1908] ได้วางหลักกฎหมายในเรื่องดังกล่าวไว้ โดยมีข้อเท็จจริงว่าช่างตัดเสื้อทำสัญญาตัดเสื้อกั๊กจำนวน 11 ตัว ให้ผู้เยาว์ที่เป็นนักศึกษาในมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ โดยช่างตัดเสื้อเป็นโจทก์ฟ้องให้ผู้เยาว์จ่ายค่าตอบแทน โดยศาลได้ตัดสินว่าเสื้อกั๊กเป็นสินค้าที่เหมาะสมกับสภาพชีวิตและปัจจัยแวดล้อมของผู้เยาว์ นอกจากนี้ ผู้เยาว์เป็นบุตรของสถาปนิกที่มีฐานะทางเศรษฐกิจมั่นคง

สำหรับการพิจารณาคดีนี้ ช่างตัดเสื้อมิได้พิสูจน์ให้ศาลเห็นว่าเสื้อกั๊กเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างแท้จริงสำหรับผู้เยาว์ ในขณะที่บิดาของผู้เยาว์ได้แสดงหลักฐานให้ศาลเห็นว่าได้จัดหาเสื้อผ้าอย่างเพียงพอสำหรับการดำเนินชีวิตของผู้เยาว์แล้ว ดังนั้น ศาลจึงวินิจฉัยว่าเสื้อกั๊กจำนวน 11 ตัวดังกล่าวมิใช่สิ่งที่จำเป็นต่อผู้เยาว์อย่างแท้จริง ณ เวลาที่ขายและส่งมอบ ถึงแม้เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มเป็นปัจจัยที่สำคัญในดำรงชีพแต่ผู้เยาว์มีจำนวนเสื้อผ้าเพียงพออยู่แล้ว สัญญาซื้อขายเสื้อกั๊กดังกล่าวจึงไม่ผูกพันผู้เยาว์ และผู้เยาว์ไม่มีหน้าที่ต้องชำระราคาเสื้อกั๊กตามที่ช่างตัดเสื้อฟ้อง

(2) สัญญาบริการที่เป็นไปเพื่อการฝึกฝนหรือประโยชน์ของผู้เยาว์ (Beneficial contracts of service)

ตามหลักกฎหมายอังกฤษ ผู้เยาว์สามารถเข้าทำสัญญาบริการที่เป็นไปเพื่อการฝึกฝนหรือประโยชน์ของผู้เยาว์ ได้ เช่น สัญญาที่เกี่ยวกับการฝึกงาน ฝึกฝนวิชาชีพและประสบการณ์ เป็นต้น ซึ่งเมื่อผู้เยาว์เข้าทำสัญญาดังกล่าวแล้ว ผู้เยาว์จะต้องรับภาระผูกพัน โดยมีเงื่อนไขว่าสัญญา

³⁰²Sale of Goods Act 1979, Section 3, Capacity to buy and sell. "(1)Capacity to buy and sell is regulated by the general law concerning capacity to contract and to transfer and acquire property.

(2)Where necessaries are sold and delivered to a minor or] to a person who by reason of mental incapacity or] drunkenness is incompetent to contract, he must pay a reasonable price for them.

(3)In subsection (2) above "necessaries" means goods suitable to the condition in life of the minor or other] person concerned and to his actual requirements at the time of the sale and delivery."

นั้นจะต้องมีลักษณะที่เป็นประโยชน์ต่อผู้เยาว์ นอกจากนี้ ในกรณีที่มีค่าใช้จ่ายสำหรับสัญญาประเภทนี้ ผู้เยาว์จะต้องชดใช้ค่าใช้จ่ายดังกล่าวที่สมเหตุสมผลด้วย

ทั้งนี้ มีตัวอย่างคดี De Francesco v Barnum (1890) เกี่ยวกับประเด็นว่าด้วยประโยชน์ของผู้เยาว์ กล่าวคือ ผู้เยาว์เพศหญิงอายุ 14 ปี เข้าทำสัญญาฝึกงานเป็นระยะเวลาทั้งสิ้น 7 ปี กับ De Francesco เพื่อเป็นนักเต้นรำ โดยมีเงื่อนไขและข้อกำหนดที่ไม่เป็นประโยชน์แก่ผู้เยาว์หลายประการ เช่น ผู้เยาว์ไม่สามารถทำการสมรสได้ตลอดช่วงอายุของสัญญาฝึกงาน ผู้เยาว์ไม่สามารถทำสัญญาเกี่ยวกับอาชีพอื่นได้โดยไม่ได้รับความยินยอมเป็นลายลักษณ์อักษรจาก De Francesco ในขณะที่ De Francesco มีสิทธิส่งผู้เยาว์ไปต่างประเทศได้ และ De Francesco สามารถยกเลิกสัญญาดังกล่าวได้ตลอดเวลา ในทางตรงกันข้าม สัญญาดังกล่าวไม่ได้กำหนดว่า De Francesco จะจ้างผู้เยาว์ แต่กลับกำหนดไว้ว่าหากมีการจ้างเกิดขึ้น ผู้เยาว์จะได้รับค่าแรงในอัตราที่ต่ำมาก

สำหรับคดีนี้ ศาลพิจารณาว่าสัญญาดังกล่าวนี้มีข้อตกลงที่จะอำนวยความสะดวกต่อ De Francesco มากกว่าประโยชน์ที่ผู้เยาว์จะได้รับ ดังนั้นศาลจึงตัดสินว่าสัญญาดังกล่าวไม่เป็นประโยชน์สำหรับผู้เยาว์ De Francesco จึงไม่สามารถนำสัญญาฉบับนี้มาฟ้องร้องผู้เยาว์ได้³⁰³

ข. ความรับผิดชอบแห่งของผู้เยาว์

ตามหลักกฎหมายอังกฤษ นิติกรรมใด ๆ ที่ผู้เยาว์ได้ทำลงไปโดยไม่ได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรมย่อมตกเป็นโมฆียะ ทั้งนี้ โมฆียะกรรมของนิติกรรมดังกล่าวสามารถแบ่งออกเป็น 2 กรณี กล่าวคือ นิติกรรมยังคงมีผลผูกพันจนกว่าผู้เยาว์จะบอกล้างในระยะเวลาอันสมควร หลังจากบรรลุนิติภาวะแล้วประการหนึ่ง และนิติกรรมจะไม่มีผลผูกพันจนกว่าผู้เยาว์จะให้สัตยาบันเมื่อบรรลุนิติภาวะแล้ว อีกประการหนึ่ง³⁰⁴

อย่างไรก็ตาม มีข้อยกเว้นสำหรับนิติกรรมบางประเภทที่ผู้เยาว์สามารถทำได้ด้วยตนเอง โดยไม่จำเป็นต้องได้รับความยินยอม และมีผลผูกพันต่อผู้เยาว์ ได้แก่ นิติกรรมที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีพ (necessaries) และสัญญาบริการที่เป็นไปเพื่อการฝึกฝนหรือประโยชน์ของผู้เยาว์ (Beneficial contracts of service) เมื่อเกิดกรณีพิพาทและพิสูจน์ได้ว่านิติกรรมที่ผู้เยาว์ทำลงไปมีความจำเป็นต่อการดำรงชีพหรือเป็นสัญญาบริการที่เป็นไปเพื่อการฝึกฝนหรือประโยชน์ของผู้เยาว์ ผู้เยาว์ย่อมผูกพันตนและรับผิดชอบต่อนิติกรรมและสัญญาเหล่านั้น

³⁰³ Law Teacher, "The Concept of Agreement," [Online] Accessed: 16 April 2021. Available from: <https://www.lawteacher.net/free-law-essays/contract-law/the-concept-of-agreement-contract-law-essay.php>

³⁰⁴ Quarterly Account, "Contracts for People under 18 Years Old," [Online] Accessed: 16 April 2021. Available from: <https://www.i-m-a.org.uk/wp-content/uploads/ima-ljdoc-191%208.pdf>

3.4.3 ประเทศสมาพันธรัฐสวิส

ประมวลกฎหมายแพ่งสวิสฉบับปัจจุบัน มีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ 1 มกราคม ค.ศ. 1912 (พ.ศ. 2455) โดยได้รับการปรับปรุงแก้ไขเรื่อยมา ทั้งยังเป็นประมวลกฎหมายที่มีอิทธิพลต่อการจัดทำประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยอีกฉบับหนึ่งด้วย³⁰⁵

3.4.3.1 ข้อความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ตามกฎหมายสวิส

การศึกษาข้อความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ตามกฎหมายสวิส สามารถแบ่งการศึกษาออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่ การศึกษาความหมายของผู้เยาว์และการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ การสมรสของผู้เยาว์ สิทธิและหน้าที่ของผู้เยาว์ และความสามารถในการทำนิติกรรมของผู้เยาว์

3.4.3.2 ความหมายของผู้เยาว์และการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ตามกฎหมายสวิส

แต่เดิม กฎหมายสวิสกำหนดเกณฑ์อายุในการพ้นจากภาวะผู้เยาว์ไว้ที่สี่ปีบริบูรณ์ กระทั่งวันที่ 7 ตุลาคม ค.ศ. 1994 รัฐสภาแห่งสมาพันธรัฐ (Chambre fédérale) มีมติให้ลดเกณฑ์อายุบรรลุนิติภาวะและออกเป็นรัฐบัญญัติระดับสมาพันธรัฐ เลขที่ 1955 1126 เพื่อแก้ไขบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งสวิส โดยกำหนดให้บุคคลที่มีอายุสี่ปีบริบูรณ์เป็นผู้บรรลุนิติภาวะ³⁰⁶ และให้นับตั้งแต่วันที่ถึงคืนของวันคล้ายวันเกิดปีที่สี่แปด³⁰⁷ กฎหมายฉบับดังกล่าวมีผลตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม ค.ศ. 1996³⁰⁸

3.4.3.3 การสมรสของผู้เยาว์ตามกฎหมายสวิส

รัฐบัญญัติระดับสมาพันธรัฐ เลขที่ 1955 1126 ยกเลิกบทบัญญัติมาตรา 96 วรรคสอง (เดิม) ที่เคยอนุญาตให้ผู้เยาว์ทำการสมรสและบรรลุนิติภาวะโดยการสมรส แต่ปัจจุบัน กฎหมายสวิสไม่มี

³⁰⁵ ภาควิชานิติศึกษาทางสังคม ปรัชญาและประวัติศาสตร์, บันทึกคำสัมภาษณ์พระยามานรราชเสวี่, หน้า 143-144.

³⁰⁶ Swiss Civil Code, Article 14, "A person is of age if he or she has reached the age of 18."

³⁰⁷ Guide Social Roman, "Mineur-E-S: Quelques Aspects Du Droit Des Mineurs,"(Bern), p. 1.

³⁰⁸ Conseil Fédéral Suisse, Message Concernant La Révision Du Code Civil Suisse (état Civil, Conclusion Du Mariage, Divorce, Droit De La Filiation, Dette Alimentaire, Asiles De Famille, Tutelle Et Courtage Matrimonial) (Berne: Fueille federale, 1995), pp. 64-65.

บทบัญญัติที่อนุญาตให้ผู้เยาว์ทำการสมรสได้ จนกว่าผู้เยาว์จะกลายเป็นผู้บรรลุนิติภาวะ³⁰⁹ จึงไม่มีประเด็นทางกฎหมายที่จะต้องทำการศึกษาเกี่ยวกับการสมรสของผู้เยาว์ ตลอดจนการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์เนื่องจากการสมรส

3.4.3.4 สิทธิ หน้าที่และความสามารถของผู้เยาว์ตามกฎหมายสวิส

ก. สิทธิและหน้าที่ของผู้เยาว์

ประมวลกฎหมายแพ่งสวิสได้กำหนดให้ผู้เยาว์อยู่ภายใต้อำนาจปกครองของบิดามารดา โดยที่บิดามารดามีหน้าที่ใช้อำนาจปกครองดังกล่าวร่วมกันเพื่อประโยชน์สูงสุดของบุตรผู้เยาว์ เช่น การตั้งชื่อบุตร การกำหนดที่อยู่ของบุตร ตลอดจน การดูแลเรื่องชีวิตความเป็นอยู่และการใช้ชีวิตประจำวันของบุตร ตลอดจนการเคารพในสิทธิและความคิดเห็น ปกป้องและส่งเสริมวุฒิภาวะของบุตร เพื่อให้บุตรได้รับอิสระในการดำเนินชีวิต ในขณะเดียวกัน บุตรก็มีหน้าที่ในการเชื่อฟังบิดามารดาด้วย³¹⁰

ในขณะเดียวกัน บิดามารดาก็มีหน้าที่ในการทำนิติกรรมต่าง ๆ แทนบุตรผู้เยาว์ภายใต้ขอบเขตของการใช้อำนาจปกครอง แต่ไม่สามารถกระทำการการรับรองทางการเงิน ตั้งมูลนิธิ หรือรับของขวัญ ของกำนัลแทนบุตรได้ ยกเว้นเป็นของขวัญทั่วไปในบางโอกาส³¹¹ นอกจากนี้

³⁰⁹ Swiss Civil Code, Article 94, “To be able to marry, the prospective spouses must have reached 18 years of age and have the capacity of judgement.”

³¹⁰ Swiss Civil Code, Article 301, “The parents raise and care for a child with his or her best interests in mind and take all necessary decisions unless the child has capacity to act.

The parent who is taking care of the child may decide alone if:

1. the matter is routine or urgent;
2. the other parent cannot be consulted without incurring unreasonable trouble or expense.

The child owes his or her parents obedience; according to how mature the child is, the parents shall allow the child the freedom to shape his or her own life and, wherever feasible, take due account of the child’s opinion in important matters.

The child is not permitted to leave the family home without the parents’ consent, nor may he or she be unlawfully removed from them.

The parents give the child his or her first name.”

³¹¹ Swiss Civil Code, Article 304, “By operation of law, the parents are vested with the power to represent the child in all dealings with third parties to the extent they have parental responsibility for the child.

ประมวลกฎหมายแพ่งสวิส ยังอนุญาตให้บิดามารดามีอำนาจในการจัดการทรัพย์สินของบุตรผู้เยาว์ด้วย ไม่ว่าจะเป็นการนำทรัพย์สินของบุตรผู้เยาว์มาใช้ขายเพื่อเป็นค่าเลี้ยงชีพ ค่าอุปการะเลี้ยงดู และการศึกษาของบุตรได้ตามสมควร³¹²

ข. ความสามารถในการทำนิติกรรมของผู้เยาว์

ตามหลักกฎหมายสวิส ผู้เยาว์เป็นผู้ที่หย่อนความสามารถประเภทหนึ่ง ผู้เยาว์จึงไม่สามารถทำนิติกรรมใด ๆ ได้โดยลำพัง³¹³ การทำนิติกรรมของผู้เยาว์จึงจำเป็นต้องได้รับความยินยอมจากบิดามารดาซึ่งเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองเสียก่อน ทั้งนี้ ประมวลกฎหมายแพ่งสวิสได้บัญญัติข้อจำกัดในการใช้อำนาจปกครองของบิดามารดาไว้ กล่าวคือ บิดามารดาไม่สามารถกระทำการการรับรองทางการเงิน ตั้งมูลนิธิ หรือรับของขวัญของกำนัลแทนบุตรได้ ยกเว้นเป็นของขวัญทั่วไปในบางโอกาสเท่านั้น อย่างไรก็ตาม กฎหมายได้กำหนดข้อยกเว้นไว้ 3 ประการ ได้แก่

- (1) กรณีที่ผู้แทนโดยชอบธรรมจะเป็นผู้รับรองและยอมรับผิดในการทำนิติกรรมนั้นประการหนึ่ง
- (2) กรณีที่นิติกรรมดังกล่าวเป็นประโยชน์ทางนิตินัยต่อผู้เยาว์ฝ่ายเดียว ไม่ว่าจะทำให้ผู้เยาว์ได้รับสิทธิหรือทำให้ผู้เยาว์พ้นจากหน้าที่ โดยที่ผู้เยาว์ไม่มีหน้าที่หรือความรับผิดชอบตามมาภายหลังอีกประการหนึ่ง
- (3) กรณีที่นิติกรรมที่จำเป็นสำหรับการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้เยาว์ ซึ่งผู้เยาว์สามารถรับผิดชอบด้วยตนเองในจำนวนไม่เกินมูลค่าของทรัพย์สินส่วนตัวของผู้เยาว์เท่านั้น³¹⁴

If both parents have parental responsibility, all third parties acting in good faith may assume that each parent acts with the other's consent.

Parents acting as their child's representative may not provide any financial guarantees, establish any foundations or make gifts on behalf of the client, with the exception of customary occasional gifts.”

³¹² Swiss Civil Code, Article 319, “The parents are permitted to use the income from the child’s property for the child’s maintenance, upbringing and education and, where equitable, also for the requirements of the household.

Any surplus accrues to the child’s property.”

³¹³ Swiss Civil Code, Article 17, “A person does not have the capacity to act if he or she is incapable of judgement or is underage or is subject to a general deputyship.”

³¹⁴ Swiss Civil Code, Article 19, “Persons who are capable of judgement but lack the capacity to act may only enter into obligations or give up rights with the consent of their legal representative.

ตารางที่ 4 ข้อมูลเปรียบเทียบการบรรลุนิติภาวะ

ประเทศ/รัฐ	เกณฑ์อายุในการบรรลุนิติภาวะ	การบรรลุนิติภาวะโดยการสมรส	การบรรลุนิติภาวะโดยเหตุหรือวิธีอื่น
ประเทศราชอาณาจักรไทย	20 ปี (ม. 19 ปพพ.)	ชายและหญิงอายุ 17 ปี บริบูรณ์ โดยความยินยอมของบิดามารดา หรือกรณีที่มีเหตุอันสมควรเมื่อได้รับอนุญาตจากศาล (ม. 20 และ ม. 1448 ปพพ.)	ไม่มี
ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส	18 ปี (ประมวลกฎหมายแพ่ง ม. 414)	ประมวลกฎหมายแพ่ง ม. 144 – 145	1. บิดาและมารดา หรือ บิดาหรือมารดาทำการยื่นคำร้องต่อศาล 2. ที่ปรึกษาของครอบครัว (Conseil de famille) ยื่นคำร้องต่อศาล ทั้งนี้ ผู้เยาว์ต้องมีอายุไม่ต่ำกว่า 16 ปี ณ วันที่ยื่นคำร้อง (ม. 413-1 ถึง ม. 413-8)
ประเทศราชอาณาจักรสเปน	18 ปี (ประมวลกฎหมายแพ่ง ม. 315)	ไม่มี ผู้เยาว์ที่จะสมรสได้ต้องเป็นผู้เยาว์ที่พ้นจากภาวะผู้เยาว์แล้ว (ประมวลกฎหมายแพ่ง ม. 46)	1. การบรรลุนิติภาวะโดยการร้องขอต่อศาล โดยผู้ปกครอง+ความยินยอมของผู้เยาว์ (อายุต่ำสุด 16 ปี) 2. การบรรลุนิติภาวะโดยข้อเท็จจริง คือ ผู้เยาว์อายุ 16 ปี ไม่ได้อาศัยอยู่กับผู้ปกครอง ทั้งนี้ ผู้ปกครองขอให้เพิกถอนได้ (ประมวลกฎหมายแพ่ง ม. 314 ถึง ม. 324)

Without such consent, they may only accept advantages that are free of charge or carry out minor everyday transactions.

They are liable in damages for unpermitted acts.”

ประเทศ แคนาดา รัฐควิเบก	18 ปี ประมวลกฎหมายแพ่ง ม. 153	ประมวลกฎหมายแพ่ง ม. 175	1. การบรรลุนิติภาวะแบบง่าย (Simple emancipation) โดยยื่นคำร้องต่อผู้อนุบาลของรัฐหรือต่อศาล 2. การบรรลุนิติภาวะแบบสมบูรณ์ (Full emancipation) โดยการสมรส หรือโดยคำสั่งศาล (ผู้เยาว์ที่มีอายุไม่ต่ำกว่า 16 ปี สามารถยื่นคำร้องเองได้ โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากบิดาและ/หรือมารดา ตามประมวลกฎหมายแพ่ง ม. 157 - ม. 176.1)
ประเทศ สหรัฐอเมริกา รัฐแคลิฟอร์เนีย	18 ปี (ประมวลกฎหมายครอบครัว ม. 6500 ถึง ม. 6501)	ประมวลกฎหมายครอบครัว ม. 7002 (a)	1. เป็นทหารประจำการในกองทัพสหรัฐอเมริกา 2. คำสั่งศาล (ประมวลกฎหมายครอบครัว ม. 7000 - ม. 7143)
ประเทศสหพันธ์ สาธารณรัฐ เยอรมนี	18 ปี (ประมวลกฎหมายแพ่ง ม. 2)	ไม่มี (แม้ผู้เยาว์ได้รับอนุญาตจากศาลให้ทำการสมรส ก็ไม่ทำให้ผู้เยาว์ที่สมรสแล้วกลายเป็นบรรลุนิติภาวะ ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม ค.ศ. 1975)	
ประเทศสหราชอาณาจักร อังกฤษ	18 ปี (พระราชบัญญัติแก้ไขกฎหมายครอบครัว ค.ศ. 1969 มาตรา 1)	ไม่มี (แม้ผู้เยาว์ได้รับอนุญาตจากศาลให้ทำการสมรส ก็ไม่ทำให้ผู้เยาว์ที่สมรสแล้วกลายเป็นผู้บรรลุนิติภาวะ)	
ประเทศ สมาพันธรัฐสวิส	18 ปี (ประมวลกฎหมายแพ่ง สวิส ม. 2)	ไม่มี (กฎหมายไม่อนุญาตให้ผู้เยาว์ทำการสมรสได้)	ไม่มี (ยกเลิกการปลดจากภาวะผู้เยาว์เมื่อปี ค.ศ. 1996 หลังจากลดอายุบรรลุนิติภาวะจาก 20 เป็น 18 ปี)

3.5 สรุป

กฎหมายของต่างประเทศที่ทำการศึกษาคือ ได้แก่ ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส ประเทศราชอาณาจักรสเปน ประเทศสหรัฐอเมริกา รัฐแคลิฟอร์เนีย และประเทศแคนาดา รัฐควิเบก กำหนดให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะก่อนเกณฑ์อายุได้นั้น มิได้พิจารณาจากเกณฑ์อายุขั้นต่ำเพียงอย่างเดียว แต่ยังพิจารณาจากเหตุผลและเงื่อนไขอื่นประกอบด้วย นอกจากนี้ ผลทางกฎหมายสำหรับผู้เยาว์ที่บรรลุนิติภาวะแล้ว (emancipated minor) อาจไม่ได้รับสิทธิ และไม่สามารถใช้สิทธิได้เช่นเดียวกับผู้บรรลุนิติภาวะเสมอไป ขึ้นอยู่กับรูปแบบที่กฎหมายของประเทศนั้น ๆ ได้กำหนดไว้ตามแต่บริบทและสภาพการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคมของแต่ละประเทศ ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบและกระบวนการในการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ หลักเกณฑ์ เงื่อนไข ข้อกำหนด และผลทางกฎหมายที่เกี่ยวกับความสามารถของบุคคล ตลอดจนปัญหาเกี่ยวกับการเพิกถอนการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์

ในขณะเดียวกัน กฎหมายต่างประเทศที่ศึกษาอีกกลุ่มหนึ่ง คือ ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ประเทศราชอาณาจักร อังกฤษ และประเทศสมาพันธรัฐสวิส เคยมีระบบอนุญาตให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะโดยคำสั่งศาลหรือโดยข้อเท็จจริง เช่น การบรรลุนิติภาวะโดยการสมรส เป็นต้น แต่ปัจจุบันกฎหมายดังกล่าวถูกยกเลิกไปแล้ว กล่าวคือ กำหนดเพียงเกณฑ์อายุในการบรรลุนิติภาวะเพียงอย่างเดียว ไม่มีระบบอนุญาตให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะก่อนเกณฑ์อายุโดยการสมรส โดยคำสั่งศาลหรือโดยข้อเท็จจริงอีก เนื่องจากกฎหมายมีเจตนารมณ์ที่จะปกป้องสิทธิประโยชน์ของผู้เยาว์ในฐานะบุคคลที่หย่อนความสามารถอย่างเต็มที่ และการจัดการทรัพย์สินของผู้เยาว์ รวมถึงการคุ้มครองบุคคลภายนอกที่เกี่ยวข้องและมีนิติสัมพันธ์กับผู้เยาว์ด้วย

ทั้งนี้ ผู้เขียนจะศึกษาเชิงวิเคราะห์เปรียบเทียบหลักกฎหมายเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ของไทยและของต่างประเทศที่ทำการศึกษาในบทต่อไป เพื่อให้เห็นถึงความแตกต่าง ตลอดจนข้อดีและข้อเสียระหว่างบทบัญญัติในเรื่องดังกล่าว เพื่อพิจารณาว่าบทบัญญัติเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ในระบบกฎหมายไทย เพียงพอที่จะคุ้มครองประโยชน์ของผู้เยาว์ และประโยชน์ของบุคคลภายนอก ตลอดจนประโยชน์ของสังคมแล้วหรือไม่ และควรมีแนวทางการปรับปรุงแก้ไขให้บรรลุวัตถุประสงค์เหล่านั้นอย่างไร

บทวิเคราะห์เปรียบเทียบปัญหากฎหมายว่าด้วยการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์

4.1 ความนำ

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย บทบัญญัติเกี่ยวกับการพ้นจากภาวะผู้เยาว์ และการบรรลุนิติภาวะเป็นประเด็นที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้อย่างชัดเจน เนื่องจากโครงสร้างของประเด็นดังกล่าวทำให้เข้าใจว่าเป็นเรื่องเดียวกันและไม่สามารถแยกออกจากกันได้ กล่าวคือ เมื่อบุคคลพ้นจากภาวะผู้เยาว์แล้วบุคคลดังกล่าวย่อมบรรลุนิติภาวะโดยอัตโนมัติ หรือในทางตรงกันข้าม หากบุคคลบรรลุนิติภาวะแล้ว บุคคลนั้นก็ย่อมพ้นจากภาวะผู้เยาว์ไปโดยอัตโนมัติเช่นเดียวกัน

ทั้งนี้ กฎหมายไทยและกฎหมายต่างประเทศที่ทำการศึกษาค้นคว้าได้บัญญัติเกณฑ์อายุที่ชัดเจน และแน่นอน เพื่อจำแนกว่าบุคคลในวัยใดเป็นผู้เยาว์หรือไม่บรรลุนิติภาวะ (minor) และเมื่อบุคคลมีอายุครบเท่าใดจึงจะเป็น ผู้บรรลุนิติภาวะ (sui juris) เนื่องจากการเป็นผู้บรรลุนิติภาวะ จะทำให้บุคคลดังกล่าวมีสิทธิ หน้าที่และความสามารถทางแพ่งโดยสมบูรณ์ ทั้งยังสามารถใช้สิทธิ หน้าที่และความสามารถดังกล่าวได้อย่างสมบูรณ์ ยกเว้นบุคคลบางประเภทที่ถึงแม้อยู่ในเกณฑ์อายุบรรลุนิติภาวะแล้ว แต่กฎหมายกำหนดให้เป็นผู้ที่ย่อนในความสามารถและกำหนดมาตรการต่าง ๆ เพื่อคุ้มครองและควบคุมการทำนิติกรรมของบุคคลเหล่านั้น เช่น คนวิกลจริต คนเสมือนไร้ความสามารถ คนไร้ความสามารถ บุคคลล้มละลาย เป็นต้น อย่างไรก็ตาม กฎหมายต่างประเทศที่ทำการศึกษาค้นคว้าบางประเทศได้กำหนดให้เกณฑ์อายุขั้นต่ำเป็นเพียงเงื่อนไขพื้นฐานในการพิจารณาการบรรลุนิติภาวะเท่านั้น กล่าวคือ เมื่อพิจารณาเหตุผลและปัจจัยอื่นประกอบกับเกณฑ์อายุขั้นต่ำของบุคคลคนหนึ่งแล้ว กฎหมายต่างประเทศเหล่านั้นอนุญาตให้ผู้เยาว์กลายเป็นผู้เยาว์ที่บรรลุนิติภาวะแล้ว (emancipated minor) แม้ผู้เยาว์คนนั้นยังมีอายุไม่ถึงเกณฑ์บรรลุนิติภาวะตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ก็ตาม

นอกจากนี้ ผลทางกฎหมายสำหรับผู้เยาว์ที่บรรลุนิติภาวะแล้ว อาจไม่ได้รับสิทธิ และไม่สามารถ ใช้สิทธิได้เช่นเดียวกับผู้บรรลุนิติภาวะเสมอไป จึงกล่าวได้ว่ารูปแบบการบรรลุนิติภาวะที่แตกต่างกัน ไม่ว่าจะบรรลุนิติภาวะโดยเกณฑ์อายุ (sui juris) หรือกลายเป็นผู้เยาว์ที่บรรลุนิติภาวะแล้ว (emancipated minor) มีผลต่อสิทธิ หน้าที่ ความสามารถ และความรับผิดชอบของบุคคลแตกต่างกัน ทั้งยังมีวิธีการคุ้มครองผู้เยาว์ที่บรรลุนิติภาวะแล้ว ในรูปแบบที่แตกต่างกันตามแต่บริบทและสภาวะการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคมของแต่ละประเทศ ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบ หลักเกณฑ์ เงื่อนไข ข้อกำหนดและกระบวนการในการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ ตลอดจนผลทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความสามารถของบุคคล รวมถึงปัญหาเกี่ยวกับการเพิกถอนการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ด้วย

สำหรับการศึกษาในขั้นนี้ ผู้เขียนจะแบ่งหัวข้อวิเคราะห์และเปรียบเทียบปัญหากฎหมายแต่ละประเด็นไปตามลำดับ ดังต่อไปนี้

4.2 ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับอายุในการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์

สำหรับปัญหากฎหมายเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ในการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ ผู้เขียนจะเริ่มวิเคราะห์เปรียบเทียบหลักเกณฑ์ที่เนื่องด้วยอายุก่อนเป็นสำคัญ โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับเกณฑ์อายุในการบรรลุนิติภาวะ และปัญหากฎหมายเกี่ยวกับเกณฑ์อายุในการสมรสของผู้เยาว์ ทั้งนี้ เพื่อความสะดวกในการทำความเข้าใจ

4.2.1 ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับเกณฑ์อายุในการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์

ตามที่ได้ศึกษาข้อความคิดพื้นฐานและหลักกฎหมายเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ในระบบกฎหมายไทยในบทที่ 2 แล้วนั้น ทั้งยังได้ชี้แจงในเบื้องต้นว่าการบรรลุนิติภาวะและการพ้นจากภาวะผู้เยาว์มิได้มาจากแนวคิดเดียวกันเสียทีเดียว ซึ่งอาจเป็นเหตุผลที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยบัญญัติถ้อยคำทั้งสองนี้ไว้ในมาตรา 19 โดยที่มิได้ตัดคำใดคำหนึ่งออก ทั้งที่ผลทางกฎหมายของการพ้นจากภาวะผู้เยาว์และการบรรลุนิติภาวะในระบบกฎหมายไทยเหมือนกันทุกประการก็ตาม ในขณะที่มาตรา 20 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บัญญัติเฉพาะคำว่า “บรรลุนิติภาวะ” เพียงคำเดียวเท่านั้น และไม่ปรากฏคำว่า “พ้นจากภาวะผู้เยาว์” ในมาตราอื่นใดในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์อีกเลย ยิ่งทำให้เข้าใจว่าการพ้นจากภาวะผู้เยาว์และการบรรลุนิติภาวะเป็นเรื่องเดียวกันหรือมีแนวคิดพื้นฐานเดียวกัน และท้ายที่สุดทำให้การศึกษาและการทำความเข้าใจกฎหมายในประเด็นดังกล่าวของต่างประเทศเป็นไปได้ยากขึ้น

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 19 บุคคลย่อมพ้นจากภาวะผู้เยาว์และบรรลุนิติภาวะเมื่อมีอายุยี่สิบปีบริบูรณ์ ซึ่งเกณฑ์อายุยี่สิบปีบริบูรณ์เป็นเกณฑ์ที่บัญญัติไว้ตั้งแต่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ฉบับแรกตั้งแต่ปี พ.ศ. 2466 แม้ประเด็นดังกล่าวได้รับการพิจารณาจากฝ่ายนิติบัญญัติเมื่อครั้งชำระประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 ก่อนที่จะประกาศใช้เมื่อปี พ.ศ. 2535 แต่ก็ไม่ได้รับการปรับแก้แต่อย่างใด ทั้งนี้ นอกจากอิทธิพลจากกฎหมายต่างประเทศที่ไทยรับมาเป็นแบบอย่างในการร่างบทบัญญัติเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ ได้แก่ ประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น ประมวลกฎหมายแพ่งสวิส และประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน ซึ่งกำหนดเกณฑ์อายุในการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ไว้ที่ยี่สิบปีบริบูรณ์ในขณะนั้น อาจพิจารณาได้ว่าอิทธิพลจากพระพุทธศาสนาก็มีส่วนสำคัญในการทำความเข้าใจเกณฑ์อายุข้างต้น กล่าวคือ พุทธศาสนิกชนชาวไทยเพศชายจะเข้ารับการบรรพชาอุปสมบทเมื่ออายุยี่สิบปี ก่อนที่จะไปดำเนินชีวิตมีครอบครัวและประกอบอาชีพ อีกประการหนึ่งเกณฑ์อายุข้างต้นอาจอิงกับการเมืองการปกครองใน

อดีต เมื่อพระมหากษัตริย์ทรงราชย์ก่อนเจริญพระชนมายุครบยี่สิบพรรษา ถือว่าพระมหากษัตริย์พระองค์นั้นยังทรงพระเยาว์เกินกว่าที่จะรับภาระการปกครองบ้านเมืองได้ จึงจำเป็นต้องมีผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์เพื่อช่วยพระมหากษัตริย์ประกอบกรณียกิจที่เกี่ยวกับการปกครองบ้านเมือง จนกว่าจะเจริญพระชนมายุยี่สิบพรรษาบริบูรณ์ ดังนั้น เมื่อพระพุทศศาสนาและชนชั้นปกครองให้ความสำคัญกับเกณฑ์อายุยี่สิบปีเช่นนั้น อิทธิพลดังกล่าวย่อมแผ่ขยายไปยังเรื่องต่าง ๆ รวมถึงกฎหมายว่าด้วยความสามารถของบุคคลไปโดยปริยาย

ในทางตรงกันข้าม กฎหมายต่างประเทศที่ทำการศึกษากันทั้งหมด 7 ประเทศ เคยกำหนดเกณฑ์อายุบรรลุนิติภาวะไว้แตกต่างกันตามแต่ยุคสมัย เริ่มตั้งแต่อายุยี่สิบห้าปีบริบูรณ์ และได้รับการพิจารณาให้ปรับแก้ให้ลดลงเหลือยี่สิบเอ็ดปีบริบูรณ์หรือยี่สิบปีบริบูรณ์ กระทั่งปัจจุบัน กฎหมายของประเทศเหล่านั้นกำหนดเกณฑ์อายุบรรลุนิติภาวะไว้ที่สิบแปดปีบริบูรณ์เช่นเดียวกันทั้งหมด ดังที่ได้ศึกษาอย่างละเอียดในบทที่ 3 ว่าด้วยการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ตามกฎหมายต่างประเทศ ดังต่อไปนี้

- (1) ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 414
- (2) ราชอาณาจักรสเปน บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งสเปน มาตรา 315
- (3) ประเทศสหรัฐอเมริกา รัฐแคลิฟอร์เนีย บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายครอบครัวรัฐแคลิฟอร์เนีย มาตรา 6501
- (4) ประเทศแคนาดา รัฐควิเบก บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งรัฐควิเบก มาตรา 153
- (5) ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 2
- (6) ประเทศสหราชอาณาจักร อังกฤษ บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติแก้ไขกฎหมายครอบครัว ค.ศ. 1969 มาตรา 1
- (7) ประเทศสมาพันธรัฐสวิส บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งสวิส มาตรา 2

ทั้งนี้ มีข้อสังเกตเกี่ยวกับวิธีการนับอายุบางประการ กล่าวคือ กฎหมายไทยและกฎหมายต่างประเทศที่ทำการศึกษา กำหนดวิธีการนับอายุให้บุคคลบรรลุนิติภาวะในวันที่ครบกำหนดอายุเหมือนกันทั้งหมด คือตั้งแต่เวลา 0.00 น. ของวันคล้ายวันเกิดปีที่ยี่สิบตามกฎหมายไทย และวันคล้ายวันเกิดปีที่สิบแปดตามกฎหมายต่างประเทศที่ทำการศึกษากัน ไม่ว่าจะเป็นเวลาใดของวันก็ตาม ยกเว้นกฎหมายสหรัฐอเมริกา รัฐแคลิฟอร์เนีย เพียงประเทศเดียวที่มีได้กำหนดนับวันคล้ายวันเกิดแต่บัญญัติให้บุคคลบรรลุนิติภาวะ ณ นาทีเดียวกันกับนาทีที่เกิดในวันที่มีอายุครบสิบแปดปีบริบูรณ์

จากข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ที่แสดงให้เห็นถึงวิวัฒนาการของกฎหมายว่าด้วยเกณฑ์อายุและความสัมพันธ์ระหว่างเกณฑ์อายุในการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์กับสิทธิและความสามารถตามกฎหมายอื่น สามารถพิจารณาได้ว่ากฎหมายเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวมีวัตถุประสงค์ที่คล้ายคลึงกัน กล่าวคือ ผู้เยาว์เป็นบุคคลที่มีความไร้เดียงสาและยังไม่สามารถแยกแยะเหตุผลและความถูกต้องได้ชัดเจน จึงไม่สามารถปกป้องดูแลผลประโยชน์ของตนเองได้อย่างเต็มที่ ผู้เยาว์จึงเป็นบุคคลที่กฎหมายมองว่าเป็นผู้ที่หย่อนความสามารถประเภทหนึ่งและต้องถูกจำกัดความสามารถ อย่างไรก็ตาม แนวคิดในการจำกัดความสามารถเปลี่ยนไปในลักษณะที่เป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้เยาว์มากขึ้น ตามแนวคิดเรื่องการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของมนุษย์ ทั้งนี้ ไม่ว่าจะพบบัญญัติในเรื่องดังกล่าวจะเป็นการจำกัดความสามารถของผู้เยาว์หรือการคุ้มครองสิทธิของผู้เยาว์ก็ตาม แต่กฎหมายย่อมมีเจตนารมณ์เดียวกันเพื่อคุ้มครองประโยชน์สูงสุดของผู้เยาว์ รวมถึงการจัดการทรัพย์สินของผู้เยาว์ และประโยชน์ของบุคคลภายนอกที่เกี่ยวกับผู้เยาว์ด้วย ในขณะเดียวกัน หากวิเคราะห์เปรียบเทียบเฉพาะประเด็นเกี่ยวกับเกณฑ์อายุในเบื้องต้น จะเห็นว่าฝ่ายนิติบัญญัติของไทยพิจารณาว่าพลเมืองไทยมีวุฒิภาวะ (mature) เพียงพอที่จะใช้สิทธิทางแพ่งของตนเองได้เมื่อมีอายุยี่สิบปีบริบูรณ์โดยตลอดจวบจนปัจจุบัน ในขณะที่กฎหมายต่างประเทศที่ทำการศึกษทั้งหมด 7 ประเทศต่างเห็นพ้องไปในลักษณะเดียวกันว่า แต่ละยุคสมัยนั้น สภาพการณ์ทางสังคมย่อมแตกต่างกัน พลเมืองของประเทศนั้น ๆ ย่อมมีวุฒิภาวะแตกต่างกันตามแต่ละยุคสมัยด้วย จึงปรับเกณฑ์อายุบรรลุนิติภาวะมาอย่างต่อเนื่อง กระทั่งปัจจุบัน กฎหมายต่างประเทศที่ทำการศึกษทั้งหมดต่างพิจารณาว่าพลเมืองของประเทศนั้น ๆ มีวุฒิภาวะเพียงพอที่จะใช้สิทธิทางแพ่งได้อย่างเต็มที่เมื่อมีอายุสิบแปดปีบริบูรณ์

จากหลักกฎหมายว่าด้วยเกณฑ์อายุในการบรรลุนิติภาวะของไทยและของต่างประเทศที่ทำการศึกษข้างต้น สามารถวิเคราะห์เปรียบเทียบโดยแยกเป็นประเด็นได้ดังต่อไปนี้

ก. เกณฑ์อายุการบรรลุนิติภาวะกับความสามารถทางการเมือง

หลักกฎหมายของไทยกำหนดเกณฑ์อายุในการบรรลุนิติภาวะสำหรับความสามารถทางแพ่งเท่านั้น กล่าวคือ เกณฑ์อายุบรรลุนิติภาวะมิได้สัมพันธ์หรือส่งผลต่อสิทธิและความสามารถอื่น เช่น สิทธิในการเลือกตั้งตามบทบัญญัติมาตรา 95 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 กำหนดให้บุคคลที่มีอายุไม่ต่ำกว่าสิบแปดปีในวันเลือกตั้งสามารถใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งได้ ถึงแม้บุคคลดังกล่าวมิได้สมรสและมีผู้บรรลุนิติภาวะตามกฎหมายไทยก็ตาม ในทางตรงกันข้ามกรณีผู้เยาว์ที่สมรสแล้วย่อมเป็นผู้บรรลุนิติภาวะ แต่หากยังมีอายุยังไม่ครบสิบแปดปีในวันเลือกตั้งผู้เยาว์คนดังกล่าวก็ไม่มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง เป็นต้น เนื่องจากสิทธิและความสามารถทางแพ่งไม่สัมพันธ์กับสิทธิตามกฎหมายที่เกี่ยวกับการเลือกตั้ง และอาจไม่สัมพันธ์กับสิทธิและความสามารถตามกฎหมายอื่น

ทั้งนี้ หลักการทางกฎหมายที่ว่าเกณฑ์อายุบรรลุนิติภาวะมิได้สัมพันธ์หรือส่งผลต่อสิทธิและความสามารถอื่นข้างต้น ปรากฏในกฎหมายต่างประเทศที่ทำการศึกษาทั้ง 7 ประเทศ เช่นเดียวกันตามที่ได้อธิบายไว้ในบทที่ 3 แล้ว แต่กฎหมายต่างประเทศเหล่านั้นกำหนดเกณฑ์อายุในการบรรลุนิติภาวะให้สอดคล้องกับสิทธิในการเลือกตั้ง กล่าวคือ พลเมืองของประเทศเหล่านั้นจะบรรลุนิติภาวะและมีสิทธิเลือกตั้งเมื่อมีอายุสิบแปดปี ซึ่งแสดงให้เห็นว่ากฎหมายของต่างประเทศที่ทำการศึกษาเหล่านั้นพิจารณาว่าบุคคลที่มีอายุสิบแปดปีมีความพร้อมและความรับผิดชอบทางด้านอารมณ์ จิตใจ สติปัญญาและสังคมเป็นพื้นฐานเพียงพอที่จะใช้สิทธิและหน้าที่ทางการเมืองของตนได้อย่างสร้างสรรค์และสุจริต ตลอดจนคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวมเป็นสำคัญ

ในทางตรงกันข้าม แม้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้รับรองความสามารถในการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองและเสริมสร้างวัฒนธรรมประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ตลอดจนการพัฒนาเยาวชนให้เป็นพลเมืองที่ดีและมีคุณภาพ โดยกำหนดให้บุคคลที่มีอายุไม่ต่ำกว่าสิบแปดปีในวันเลือกตั้งสามารถใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งได้นั้น แต่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยกลับมิได้กำหนดเกณฑ์อายุในการบรรลุนิติภาวะให้สอดคล้องกัน กล่าวคือ เกณฑ์อายุในการบรรลุนิติภาวะกำหนดไว้ที่ยี่สิบปีบริบูรณ์ ในขณะที่กำหนดสิทธิในการเลือกตั้งไว้ที่อายุสิบแปดปี ทั้งที่สิทธิในการเลือกตั้งเป็นสิทธิที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจและภาวะทางสติปัญญาไม่ต่างจากการบรรลุนิติภาวะ ด้วยเหตุนี้ การที่กฎหมายไทยกำหนดเกณฑ์อายุในการบรรลุนิติภาวะและสิทธิในการเลือกตั้งที่มีช่วงเวลาห่างกันถึงสองปีเช่นนี้ ย่อมแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่ากฎหมายไทยว่าด้วยเรื่องดังกล่าวไม่มีเอกภาพและไม่สอดคล้องกัน ถึงแม้สิทธิทางแพ่งและสิทธิทางการเมืองเป็นสิทธิที่แตกต่างกันก็ตาม แต่สิทธิทั้งสองประการดังกล่าวเกี่ยวเนื่องกับบุคลิกภาวะของบุคคลเช่นเดียวกัน

ข. เกณฑ์อายุบรรลุนิติภาวะกับวิวัฒนาการของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

ตามที่คุณเขียนได้กล่าวถึงวิวัฒนาการทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในบทที่ 1 และบทที่ 2 แล้วนั้น จะเห็นว่าในปัจจุบัน วิวัฒนาการทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเข้ามาเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตประจำวันทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ไม่ว่าจะเป็นการอุปโภคบริโภค การสื่อสาร การคมนาคมขนส่ง ตลอดจนรูปแบบการทำนิติกรรมสัญญาด้วยซึ่งส่งผลต่อความก้าวหน้าของสังคมและความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศโดยตรง

จากบทบัญญัติมาตรา 19 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยที่กำหนดให้บุคคลที่มีอายุยี่สิบปีบริบูรณ์พ้นจากภาวะผู้เยาว์และบรรลุนิติภาวะนั้น สามารถพิจารณาได้ว่าประเทศไทยกำหนดเกณฑ์อายุบรรลุนิติภาวะไว้แตกต่างจากกฎหมายต่างประเทศที่ทำการศึกษาทั้งหมด 7 ประเทศ ซึ่งอาจเกี่ยวเนื่องกับความแตกต่างของสภาพสังคมและวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัว รูปแบบของครอบครัว ตลอดจนการอบรมเลี้ยงดูและการศึกษา รวมถึง

การดำเนินชีวิตของคนไทยที่ย่อมแตกต่างจากพลเมืองในประเทศที่ทำการศึกษาก่อนหน้านี้ โดยเฉพาะผู้เยาว์ที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูและมีวิถีชีวิตที่อิสระมากกว่าผู้เยาว์ในประเทศไทย

อย่างไรก็ตาม ความเจริญก้าวหน้าด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ตลอดจนสภาพการณ์ของประเทศไทยในปัจจุบัน ทำให้ปฏิเสธไม่ได้ว่าผู้เยาว์ในสังคมไทยเป็นผู้มีความรู้ในเรื่องดังกล่าวมากกว่าบุคคลในวัยอื่น จึงมีความสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและเรื่องราวต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดีและรวดเร็ว ทำให้การดำเนินชีวิตของผู้เยาว์ไทยไม่ต่างจากผู้เยาว์ในต่างประเทศที่ทำการศึกษามากนัก โดยเฉพาะการรับรู้ การแลกเปลี่ยน รวมถึงการซึมซับวัฒนธรรมและรูปแบบการดำเนินชีวิตจากสื่อต่าง ๆ ที่สามารถติดต่อสื่อสารและเผยแพร่เหตุการณ์และข่าวสารจากทั่วโลกได้ ในช่วงเวลาเดียวที่กำลังเกิดเหตุการณ์นั้น ๆ

ดังนั้น เมื่อเทียบเคียงข้อเท็จจริงและสภาพการณ์ทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับผู้เยาว์ ซึ่งมีลักษณะใกล้เคียงกันทั้งของไทยและของต่างประเทศที่ทำการศึกษาทั้ง 7 ประเทศ การที่ผู้เยาว์ของไทยจะบรรลุ นิติภาวะเมื่ออายุยี่สิบปีบริบูรณ์ และผู้เยาว์ของต่างประเทศที่ทำการศึกษาจะบรรลุนิติภาวะเมื่อมีอายุสิบแปดปีบริบูรณ์ ซึ่งเป็นช่วงอายุที่ห่างกันถึงสองปี ในขณะที่ผู้เยาว์เหล่านั้นต่างมีรูปแบบการดำเนินชีวิต ความรู้สึกนึกคิดและความสามารถที่ใกล้เคียงกัน เนื่องจากพัฒนาการของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารดังที่ได้อธิบายข้างต้น แสดงให้เห็นว่าผู้เยาว์ที่เกิดหรือเติบโตในประเทศไทย ถูกจำกัดสิทธิและความสามารถทางแพ่งมากกว่าผู้เยาว์ที่เกิดหรือเติบโตในต่างประเทศที่ทำการศึกษมาถึงสองปี ย่อมทำให้ผู้เยาว์ที่เกิดหรือเติบโตในประเทศไทยเสียประโยชน์ทางแพ่งที่ควรจะได้รับในช่วงเวลายาวนานถึงสองปี ในขณะที่เดียวกัน ผู้เยาว์ที่เกิดหรือเติบโตในประเทศไทยก็จะได้รับการคุ้มครองสิทธิและความสามารถทางแพ่งมากกว่าผู้เยาว์ที่เกิดและเติบโตในต่างประเทศที่ทำการศึกษมาถึงสองปี

ตารางที่ 5 ข้อมูลเปรียบเทียบการบรรลุนิติภาวะโดยเกณฑ์อายุ

ลำดับ	ประเทศ/รัฐ	เกณฑ์อายุ ในการบรรลุนิติภาวะ	หมายเหตุ
1	ประเทศราชอาณาจักรไทย	ยี่สิบ (20) ปีบริบูรณ์	-
2	ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส	สิบแปด (18) ปีบริบูรณ์	-
3	ราชอาณาจักรสเปน	สิบแปด (18) ปีบริบูรณ์	-
4	ประเทศสหรัฐอเมริกา รัฐแคลิฟอร์เนีย	สิบแปด (18) ปีบริบูรณ์	บุคคลบรรลุนิติภาวะ ณ วันที่ เดียวกันกับวันที่เกิด ในวันที่มี อายุครบสิบแปดปีบริบูรณ์
5	ประเทศแคนาดา รัฐควิเบก	สิบแปด (18) ปีบริบูรณ์	-
6	ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐ เยอรมนี	สิบแปด (18) ปีบริบูรณ์	-
7	ประเทศสหราชอาณาจักรอังกฤษ	สิบแปด (18) ปีบริบูรณ์	-
8	ประเทศสหพันธรัฐสวิส	สิบแปด (18) ปีบริบูรณ์	-

4.2.2 ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับเกณฑ์อายุในการสมรสของผู้เยาว์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย กำหนดให้ผู้เยาว์ที่สมรสแล้วเป็นผู้บรรลุนิติภาวะ โดยบัญญัติหลักการเกี่ยวกับอายุไว้ที่สิบเจ็ดปีตามมาตรา 1448 และต้องได้รับความยินยอมจากบุคคลที่กำหนดไว้ในมาตรา 1436 ในขณะที่กำหนดข้อยกเว้นไว้ว่าผู้เยาว์ที่อายุต่ำกว่าสิบเจ็ดปี จะทำการสมรสได้ก็ต่อเมื่อศาลอนุญาต ตามที่ปรากฏรายละเอียดในบทที่ 2 แล้ว

สำหรับกฎหมายต่างประเทศที่ทำการศึกษานั้น แต่ละประเทศกำหนดเงื่อนไขเกี่ยวกับอายุในการสมรสของผู้เยาว์ไว้แตกต่างกัน ทั้งที่เป็นหลักการและข้อยกเว้น ดังต่อไปนี้

(1) ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสกำหนดอายุขั้นต่ำในการสมรสไว้ที่สิบแปดปีซึ่งเป็นบุคคลที่บรรลุนิติภาวะแล้ว แต่หากผู้เยาว์จะทำการสมรส ต้องได้รับอนุญาตจากพนักงานอัยการแห่งรัฐในท้องถิ่นที่ฉลองการสมรสนั้น ตามประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 144 – 145

(2) ประเทศสหรัฐอเมริกา รัฐแคลิฟอร์เนีย มิได้กำหนดเกณฑ์อายุขั้นต่ำไว้ เพียงแต่การสมรสของผู้เยาว์ต้องได้รับความยินยอมจากบิดามารดาหรือผู้ปกครอง หรือคำสั่งศาลอย่างใดอย่างหนึ่ง ตามประมวลกฎหมายครอบครัวรัฐแคลิฟอร์เนีย มาตรา 7002 (a)

(3) ประเทศแคนาดา รัฐควิเบก กำหนดอายุขั้นต่ำของผู้เยาว์ที่จะสมรสไว้ที่สิบหกปี และกำหนดช้อยกเว้นในลักษณะเดียวกับกฎหมายไทย กล่าวคือ ผู้เยาว์ที่อายุต่ำกว่าสิบหกปี จะทำการสมรสได้ก็ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากศาล ตามประมวลกฎหมายแพ่งรัฐควิเบก มาตรา 175

ในขณะที่กฎหมายต่างประเทศอีก 4 ประเทศที่ทำการศึกษาค้นคว้าได้วางหลักกฎหมายในประเด็นดังกล่าวแตกต่างกันออกไปตามที่คุณเขียนได้อธิบายไว้ในบทที่ 3 ซึ่งมีหลักกฎหมายโดยสังเขปดังต่อไปนี้

(1) ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ไม่อนุญาตให้ผู้เยาว์สมรส เว้นแต่ศาลครอบครัวอนุญาตให้ผู้เยาว์ทำการสมรสได้ ในกรณีที่คู่สมรสฝ่ายหนึ่งมีอายุ 16 ปีบริบูรณ์และคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งเป็นผู้บรรลุนิติภาวะแล้ว ทั้งนี้ตามประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 151 อย่างไรก็ตาม ผู้เยาว์ที่สมรสแล้วมิได้เป็นผู้บรรลุนิติภาวะตามกฎหมายเยอรมันแต่อย่างใด

(2) ประเทศสหราชอาณาจักร อังกฤษ กำหนดไว้ว่าบุคคลที่จะทำการสมรสได้ต้องเป็นผู้ที่บรรลุนิติภาวะแล้วเท่านั้น กล่าวคือ มีอายุสิบแปดปีบริบูรณ์ อย่างไรก็ตาม กฎหมายได้กำหนดช้อยกเว้นเรื่องเกณฑ์อายุในการสมรสไว้ โดยกำหนดเกณฑ์อายุขั้นต่ำสำหรับการสมรสหรือการเป็นคู่ชีวิตทางแพ่ง (register as civil partners) ไว้ที่สิบหกปี ทั้งนี้ บุคคลที่มีอายุระหว่างสิบหกปีแต่ยังไม่ถึงสิบแปดปีบริบูรณ์ จะสามารถทำการสมรสหรือจดทะเบียนคู่ชีวิตทางแพ่งได้ก็ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากผู้ปกครองหรือบุคคลที่มีอำนาจให้ความยินยอม

(3) ประเทศสมาพันธรัฐสวิส ไม่มีบทบัญญัติใดที่อนุญาตให้ผู้เยาว์ทำการสมรสได้

(4) ราชอาณาจักรสเปนไม่อนุญาตให้ผู้เยาว์ทำการสมรสได้ หากพิจารณาเฉพาะประเด็นเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ กฎหมายสเปนกำหนดให้ผู้เยาว์กลายเป็นผู้เยาว์ที่บรรลุนิติภาวะแล้ว (emancipated minor) เสียก่อน จึงจะทำการสมรสได้ ส่วนการสมรสของผู้เยาว์โดยคำสั่งศาลของสเปนเป็นอีกประเด็นหนึ่งต่างหาก ทั้งนี้ ตามบทบัญญัติมาตรา 46 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งสเปน

จากการศึกษาเปรียบเทียบปัญหากฎหมายเกี่ยวกับเกณฑ์อายุในการสมรสของผู้เยาว์ตามกฎหมายไทยและกฎหมายต่างประเทศที่ทำการศึกษาค้นคว้าทั้งหมดข้างต้น ผู้เขียนพิจารณาว่าการที่กฎหมายไทยในปัจจุบันกำหนดหลักการและช้อยกเว้นเกี่ยวกับการสมรสของผู้เยาว์ไว้ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นั้น เพียงพอและเป็นบรรทัดฐานที่เหมาะสม

แล้ว แต่หากกล่าวถึงเกณฑ์อายุในการสมรสนั้น อาจจะต้องปรับเกณฑ์อายุให้สอดคล้องกับการเกณฑ์อายุบรรลุนิติภาวะ เพื่อให้กฎหมายมีความสอดคล้องกัน และเพื่อเป็นการหลีกเลี่ยงปัญหาจากการบังคับใช้กฎหมาย เนื่องจากเกณฑ์อายุมิได้กระทบต่อสังคมโดยรวมเท่าใดนัก แต่มีผลกระทบโดยตรงต่อผู้ที่ จะทำการสมรส หากไม่ปรับเกณฑ์อายุในการสมรสของผู้เยาว์กับเกณฑ์อายุในการบรรลุนิติภาวะให้สอดคล้องกันย่อมขัดต่อธรรมชาติและก่อให้เกิดปัญหาสังคมตามมามากกว่าจะเสริมสร้างความยุติธรรมให้บุคคลที่เกี่ยวข้อง ซึ่งผู้เขียนจะได้เสนอแนะประเด็นดังกล่าวในบทต่อไป

ทั้งนี้ ผู้เขียนได้จัดทำตารางแสดงข้อมูลเปรียบเทียบอายุขั้นต่ำที่กฎหมายอนุญาตให้ผู้เยาว์ทำการสมรสได้ ดังที่แสดงไว้ต่อไปนี้

ตารางที่ 6 ข้อมูลเปรียบเทียบอายุขั้นต่ำที่กฎหมายอนุญาตให้ผู้เยาว์ทำการสมรสได้

ลำดับ	ประเทศ/รัฐ	หลักการเกี่ยวกับอายุ	ข้อยกเว้นเกี่ยวกับอายุ	หมายเหตุ
1	ประเทศราชอาณาจักรไทย	17 ปี ตามมาตรา 1448 และเมื่อได้รับความยินยอมจากบุคคลที่กำหนดไว้ในมาตรา 1436 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์	ผู้เยาว์อายุต่ำกว่า 17 ปี เมื่อศาลอนุญาตให้สมรส	-
2	ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส	18 ปี	ผู้เยาว์อายุต่ำกว่าปี 18 ปี ต้องได้รับอนุญาตจากพนักงานอัยการแห่งรัฐในท้องถิ่นที่ฉลองการสมรส	-
3	ราชอาณาจักรสเปน	กฎหมายแพ่งสเปน ไม่อนุญาตให้ผู้เยาว์ทำการสมรส เว้นแต่ผู้เยาว์ได้กลายเป็นผู้เยาว์ที่บรรลุนิติภาวะแล้ว (emancipated minor) จึงจะทำการสมรสได้		

4	ประเทศสหรัฐอเมริกา รัฐแคลิฟอร์เนีย	ไม่กำหนดอายุขั้นต่ำ	ไม่มีข้อยกเว้น เกี่ยวกับอายุ	การสมรสของผู้เยาว์ ต้องได้รับความ ยินยอมจากบิดา มารดา หรือ ผู้ปกครอง หรือได้รับ อนุญาตจากศาล
5	ประเทศแคนาดา รัฐควิเบก	16 ปี	ผู้เยาว์อายุต่ำกว่า 16 ปี เมื่อศาล อนุญาตให้สมรส	-
6	ประเทศสหพันธ์ สาธารณรัฐ เยอรมนี	16 ปี	คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่ง ต้องเป็นผู้บรรลุนิติ ภาวะแล้ว	ต้องได้รับอนุญาต จากศาลครอบครัว และคู่สมรสจะเป็น ผู้เยาว์ด้วยกันทั้งสอง ฝ่ายมิได้ กล่าวคือ เมื่อคู่สมรสฝ่ายหนึ่ง เป็นผู้เยาว์ คู่สมรส อีกฝ่ายหนึ่งต้องเป็น ผู้บรรลุนิติภาวะแล้ว (18 ปี)
7	ประเทศสหราชอาณาจักร อังกฤษ	16 ปี	ไม่มีข้อยกเว้น เกี่ยวกับอายุ	ต้องได้รับความ ยินยอมจาก ผู้ปกครองหรือบุคคล ที่มีอำนาจให้ความ ยินยอม
8	ประเทศสมาพันธรัฐสวิส	กฎหมายสวิสไม่อนุญาตให้ผู้เยาว์ทำการสมรส		

4.3 ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ในการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์

สำหรับบทวิเคราะห์เปรียบเทียบปัญหากฎหมายเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ในการบรรลุนิติภาวะ ผู้เขียนจะแบ่งออกเป็น 2 ประเด็น ได้แก่ ปัญหาเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะโดยการสมรสของผู้เยาว์ ซึ่งกฎหมายไทยได้บัญญัติหลักเกณฑ์ไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และอีกประเด็นหนึ่ง ได้แก่ ปัญหาเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์โดยเหตุอื่นที่ไม่ปรากฏในระบบกฎหมายไทย แต่ปรากฏในกฎหมายต่างประเทศที่ทำการศึกษา

4.3.1 ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะโดยการสมรสของผู้เยาว์

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยได้กำหนดเงื่อนไขในการพ้นจากภาวะผู้เยาว์ และบรรลุนิติภาวะไว้เพียง 2 กรณีเท่านั้น กรณีแรกได้แก่ บุคคลที่มีอายุยี่สิบปีบริบูรณ์ตามมาตรา 19 ดังที่ได้วิเคราะห์เปรียบเทียบแล้วในหัวข้อ 4.2.1 ข้างต้น และกรณีที่สอง คือ เมื่อผู้เยาว์ทำการสมรส อย่างถูกต้องตามกฎหมายตามมาตรา 20 กล่าวคือ เมื่อผู้เยาว์สมรสอย่างถูกต้องตามกฎหมายแล้ว ผู้เยาว์ได้เปลี่ยนฐานะของตนไปสู่ฐานะใหม่ที่มีสิทธิและหน้าที่เพิ่มเติมในฐานะสามีหรือภริยาแล้วแต่ กรณี รวมถึงฐานะผู้ใช้อำนาจปกครองของบุตรที่จะเกิดในอนาคตอีกด้วย จึงเห็นควรให้ผู้เยาว์ที่สมรส แล้วบรรลุนิติภาวะพ้นจากความเป็นผู้เยาว์ไปเสีย จะได้มีสิทธิและใช้สิทธิในฐานใหม่นั้นได้อย่างเต็มที่ ดังนั้น สามารถสรุปในขั้นนี้ได้ว่า กฎหมายไทยเห็นว่าฐานะใหม่ของผู้เยาว์ที่สมรสแล้วคือการเป็นผู้บรรลุนิติภาวะโดยตรง และอาจเป็นเหตุผลที่กฎหมายไม่ได้บัญญัติคำว่า “พ้นจากภาวะผู้เยาว์” ย้ำลงไปอีกในมาตราเดียวกันนั้น เนื่องจากผลทางกฎหมายมิได้แตกต่างกัน ทั้งนี้ ผู้เขียนจะวิเคราะห์ เปรียบเทียบผลทางกฎหมายของผู้เยาว์ที่ทำการสมรสแยกเป็นอีกหัวข้อหนึ่งต่างหากว่ามีข้อดีและ ข้อเสียอย่างไร

สำหรับกฎหมายต่างประเทศที่ทำการศึกษา มีจำนวน 3 ประเทศ ที่กำหนดให้ผู้เยาว์ที่สมรส แล้วเป็นผู้บรรลุนิติภาวะ ได้แก่

(1) ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส

(2) ประเทศสหรัฐอเมริกา รัฐแคลิฟอร์เนีย ทั้งนี้ กฎหมายรัฐแคลิฟอร์เนียได้กำหนดเพิ่มเติม ว่าเมื่อผู้เยาว์ได้จดทะเบียนจัดตั้งหุ้นส่วนครอบครัว (establish a domestic partnership) ขึ้น ผู้เยาว์คนนั้นก็บรรลุนิติภาวะเช่นเดียวกับการสมรส (marriage)

(3) ประเทศแคนาดา รัฐควิเบก

ในขณะที่กฎหมายต่างประเทศที่ทำการศึกษาก็อีก 2 ประเทศ ได้แก่ ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และประเทศสหราชอาณาจักร อังกฤษ ไม่อนุญาตให้ผู้เยาว์ทำการสมรส แต่มีข้อยกเว้นแตกต่างกันไป ดังต่อไปนี้

(1) ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ไม่อนุญาตให้ผู้เยาว์สมรส เว้นแต่ศาลครอบครัวอนุญาตให้ผู้เยาว์ทำการสมรสได้ ในกรณีที่คู่สมรสฝ่ายหนึ่งมีอายุ 16 ปีบริบูรณ์ และคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งเป็นผู้บรรลุนิติภาวะแล้ว ทั้งนี้ ผู้เยาว์ที่สมรสแล้วมิได้เป็นผู้บรรลุนิติภาวะตามกฎหมายเยอรมัน

(2) ประเทศสหราชอาณาจักร อังกฤษ กำหนดไว้ว่านอกเหนือจากการสมรส (marriage) กฎหมายอังกฤษอนุญาตให้ผู้เยาว์ที่มีอายุ 16 ปี จดทะเบียนคู่ชีวิตทางแพ่ง (register as civil partners) ได้เมื่อได้รับความยินยอมจากผู้ปกครองหรือบุคคลที่มีอำนาจให้ความยินยอม อย่างไรก็ตาม ผู้เยาว์ที่สมรสแล้วและผู้เยาว์ที่จดทะเบียนคู่ชีวิตทางแพ่งมิทำให้ผู้เยาว์กลายเป็นผู้บรรลุนิติภาวะตามกฎหมายอังกฤษแต่อย่างใด

อย่างไรก็ตาม สถานะของผู้เยาว์ที่สมรสแล้วตามกฎหมายต่างประเทศที่ทำการศึกษา ทั้ง 2 ประเทศข้างต้น ไม่แตกต่างกัน กล่าวคือ ผู้เยาว์ที่สมรสแล้วมิได้กลายเป็นผู้บรรลุนิติภาวะแต่อย่างใด แต่ยังคงสถานะเป็นผู้เยาว์ที่มีสิทธิ หน้าที่และความรับผิดชอบเช่นเดียวกับผู้เยาว์ทุกประการ และอาจได้รับความช่วยเหลือและการดูแลเพิ่มเติมจากหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมครอบครัว เพื่อประคับประคองผู้เยาว์ที่สมรสแล้วให้สามารถดำเนินชีวิตด้วยความผาสุกในครอบครัวของตนเองต่อไป ทั้งนี้ หลักกฎหมายและข้อยกเว้นต่าง ๆ เกี่ยวกับการสมรสของผู้เยาว์ตามกฎหมายต่างประเทศ ปรากฏรายละเอียดในบทที่ 3 ว่าด้วยการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ตามกฎหมายต่างประเทศ

ในทางตรงกันข้าม ประเทศสมาพันธรัฐสวิส ไม่อนุญาตให้ผู้เยาว์ทำการสมรส จึงไม่มีประเด็นเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะโดยการสมรสของผู้เยาว์ ส่วนกรณีของราชอาณาจักรสเปนนั้น มิได้กำหนดให้ผู้เยาว์ที่ทำการสมรสเป็นผู้บรรลุนิติภาวะ แต่บัญญัติไว้ตรงข้ามว่าผู้เยาว์ไม่สามารถทำการสมรสได้ หากผู้เยาว์ที่ประสงค์จะทำการสมรส ผู้เยาว์คนนั้นต้องผ่านกระบวนการเพื่อทำให้ตนเป็นผู้เยาว์ที่บรรลุนิติภาวะแล้ว (emancipated minor) เสียก่อน จึงจะทำการสมรสได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย

จากการศึกษาเปรียบเทียบหลักกฎหมายว่าด้วยการบรรลุนิติภาวะโดยการสมรสตามกฎหมายไทยและกฎหมายต่างประเทศที่ทำการศึกษา จะเห็นว่ากฎหมายแต่ละประเทศมีหลักเกณฑ์ที่หลากหลาย สามารถแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มประเทศ ได้แก่

- (1) ประเทศที่อนุญาตให้ผู้เยาว์ทำการสมรสแล้วกลายเป็นผู้บรรลุนิติภาวะ ได้แก่ ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศแคนาดา รัฐควิเบก
- (2) ประเทศที่อนุญาตให้ผู้เยาว์ทำการสมรส แต่มิทำให้ผู้เยาว์เป็นผู้บรรลุนิติภาวะ ได้แก่ ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และประเทศสหราชอาณาจักร อังกฤษ
- (3) กลุ่มประเทศที่ไม่อนุญาตให้ผู้เยาว์ทำการสมรส ได้แก่ ประเทศสมาพันธรัฐสวิส และราชอาณาจักรสเปนที่กำหนดให้ผู้เยาว์กลายเป็นผู้เยาว์ที่บรรลุนิติภาวะแล้ว (emancipated minor) เสียก่อน จึงจะทำการสมรสได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย

ทั้งนี้ เมื่อทำการศึกษาเชิงวิเคราะห์เปรียบเทียบในประเด็นเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ โดยการสมรสตามรายละเอียดข้างต้น สามารถพิจารณาได้ว่ากฎหมายต่างประเทศที่ทำการศึกษารวม 4 ประเทศ ได้แก่ กฎหมายเยอรมัน กฎหมายอังกฤษ กฎหมายสวิส และกฎหมายสเปน มุ่งที่จะคุ้มครองความสามารถทางแพ่งของผู้เยาว์ให้มากที่สุด ถึงแม้จะขัดแย้งกับข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในสังคมก็ตาม เนื่องจากการอยู่กินกันฉันสามีภรรยาของบุคคลสองคนหรือการที่ผู้เยาว์ตั้งครรภ์นั้นเป็นข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในสังคม

ในขณะที่เจตนารมณ์ของกฎหมายไทย และกฎหมายของต่างประเทศอีก 3 ประเทศ ได้แก่ กฎหมายฝรั่งเศส กฎหมายรัฐแคลิฟอร์เนีย และกฎหมายรัฐควิเบก ซึ่งกำหนดให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะ โดยการสมรสนั้น เนื่องจากเมื่อผู้เยาว์ที่สมรสแล้วจะต้องมีความสัมพันธ์ฉันสามีภรรยา ทั้งในทางส่วนตัวและในทางทรัพย์สิน ทั้งยังต้องอุปการะเลี้ยงดูซึ่งกันและกัน จึงจำเป็นที่จะต้องทำนิติกรรมต่าง ๆ มากมาย ถ้าหากผู้เยาว์ที่สมรสแล้วยังต้องขอความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรมตลอดเวลา ย่อมเป็นอุปสรรคต่อการทำหน้าที่ในฐานะสามีภรรยา นอกจากนี้ หลักกฎหมายดังกล่าว ยังเป็นการคุ้มครองผลประโยชน์ของบุตรที่จะคลอดออกมาเพื่อให้มีบิดาโดยชอบด้วยกฎหมาย โดยเฉพาะกรณีที่ผู้เยาว์ตั้งครรภ์ ดังนั้น เมื่อผู้เยาว์ทำการสมรสแล้วกฎหมายจึงบัญญัติให้บรรลุนิติภาวะก่อนเกณฑ์อายุ

อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนพิจารณาว่าการที่กฎหมายไทยในปัจจุบันกำหนดหลักการและข้อยกเว้นเกี่ยวกับการสมรสของผู้เยาว์ไว้ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นั้นเพียงพอและเป็นบรรทัดฐานที่เหมาะสมแล้ว เนื่องจากไม่ขัดแย้งกับข้อเท็จจริง ทั้งยังสอดคล้องกับสภาวะการณ์ของสังคมไทย กล่าวคือ หากผู้เยาว์ที่จะสมรสจำเป็นที่จะได้รับอนุญาตจากบุคคลที่กฎหมายกำหนด หรือต้องได้รับอนุญาตจากศาลแล้วแต่กรณี ทั้งนี้ ความยินยอมของบุคคลที่กฎหมายกำหนด และกระบวนการพิจารณาของศาลนี้เอง ที่จะช่วยกลั่นกรองความเหมาะสมอีกชั้นหนึ่งว่าผู้เยาว์คนนั้นมีวุฒิภาวะและความสามารถเพียงพอที่จะทำการสมรสได้หรือไม่ เพื่อป้องกันมิให้ผู้เยาว์และทรัพย์สินของผู้เยาว์ได้รับผลกระทบในทางเสื่อมเสียเนื่องมาจากการสมรส เนื่องจากการสมรสของผู้เยาว์ตามกฎหมายไทย ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสถานะของบุคคลจากผู้เยาว์กลายเป็นผู้บรรลุนิติภาวะโดยอัตโนมัติ ซึ่งจะส่งผล

ทางกฎหมายต่อสิทธิ หน้าที่และความรับผิดชอบของผู้เยาว์ที่บรรลุนิติภาวะโดยการสมรสโดยสิ้นเชิง โดยผู้เขียนได้สรุปการวิเคราะห์เปรียบเทียบการบรรลุนิติภาวะโดยการสมรสของผู้เยาว์ไว้ตามตารางที่ 7 ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 7 ข้อมูลเปรียบเทียบการบรรลุนิติภาวะโดยการสมรสของผู้เยาว์

ลำดับ	ประเทศ/รัฐ	บรรลุนิติภาวะ	หมายเหตุ
1	ราชอาณาจักรไทย	/	-
2	ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส	/	-
3	ราชอาณาจักรสเปน	X	กฎหมายแพ่งสเปน ไม่อนุญาตให้ผู้เยาว์ทำการสมรส เว้นแต่ผู้เยาว์ได้กลายเป็นผู้เยาว์ที่บรรลุนิติภาวะแล้ว (emancipated minor) จึงจะทำการสมรสได้
4	ประเทศสหรัฐอเมริกา รัฐแคลิฟอร์เนีย	/	นอกเหนือจากการสมรส (marriage) ประมวลกฎหมายครอบครัวรัฐแคลิฟอร์เนียกำหนดให้ผู้เยาว์ที่ก่อตั้งหุ้นส่วนชีวิต (establish a domestic partnership) กลายเป็นผู้บรรลุนิติภาวะเช่นเดียวกัน
5	ประเทศแคนาดา รัฐควิเบก	/	-
6	ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี	X	กฎหมายแพ่งเยอรมันไม่อนุญาตให้ผู้เยาว์สมรส เว้นแต่ศาลครอบครัวอนุญาตให้ผู้เยาว์ทำการสมรสได้ ในกรณีที่คู่สมรสฝ่ายหนึ่งมีอายุ 16 ปีบริบูรณ์ และคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งเป็นผู้บรรลุนิติภาวะแล้ว อย่างไรก็ตาม ผู้เยาว์ที่สมรสแล้วมิได้เป็นผู้บรรลุนิติภาวะตามกฎหมายเยอรมัน
7	ประเทศสหราชอาณาจักร อังกฤษ	X	นอกเหนือจากการสมรส (marriage) กฎหมายอังกฤษอนุญาตให้ผู้เยาว์ที่มีอายุ 16 ปี จดทะเบียนคู่ชีวิตทางแพ่ง (register as civil partners) ได้เมื่อได้รับความยินยอมจากผู้ปกครองหรือบุคคลที่มีอำนาจให้ความยินยอม อย่างไรก็ตาม ผู้เยาว์ที่สมรสแล้วและผู้เยาว์ที่จดทะเบียนคู่ชีวิตทางแพ่ง มิทำให้ผู้เยาว์กลายเป็นผู้บรรลุนิติภาวะตามกฎหมายอังกฤษแต่อย่างใด
8	ประเทศสมาพันธรัฐสวิส	X	กฎหมายสวิสไม่อนุญาตให้ผู้เยาว์ทำการสมรส จึงไม่มีประเด็นเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะโดยการสมรสของผู้เยาว์

หมายเหตุ เครื่องหมาย / หมายความว่า ผู้เยาว์ที่สมรสแล้วกลายเป็นผู้บรรลุนิติภาวะ
เครื่องหมาย X หมายความว่า ผู้เยาว์ที่สมรสแล้วไม่เป็นผู้บรรลุนิติภาวะ

4.3.2 ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะโดยเหตุหรือวิธีการอื่น

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย นอกจากเกณฑ์อายุและการสมรสของผู้เยาว์แล้ว ไม่มีบทบัญญัติอื่นใดที่ทำให้ผู้เยาว์กลายเป็นผู้บรรลุนิติภาวะได้ ในขณะที่กฎหมายต่างประเทศที่ทำการศึกษามีจำนวน 4 ประเทศ ที่อนุญาตให้ผู้เยาว์เป็นผู้บรรลุนิติภาวะด้วยเหตุหรือวิธีการอื่น นอกเหนือจากเกณฑ์อายุและการสมรสของผู้เยาว์ ไม่ว่าจะเป็นการบรรลุนิติภาวะโดยคำสั่งศาล การบรรลุนิติภาวะโดยการแก้ไขทางทะเบียน และการบรรลุนิติภาวะโดยการเป็นทหาร ได้แก่ (1) ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส (2) ประเทศราชอาณาจักรสเปน (3) ประเทศสหรัฐอเมริกา รัฐแคลิฟอร์เนีย และ (4) ประเทศแคนาดา รัฐควิเบก ซึ่งผู้เขียนจะทำการศึกษาเชิงวิเคราะห์เปรียบเทียบโดยละเอียดในหัวข้อ ก. ข. และ ค. ในลำดับต่อไป ในขณะที่กฎหมายต่างประเทศที่ทำการศึกษาอีกจำนวน 3 ประเทศ ไม่มีบทบัญญัติที่ทำให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะโดยเหตุอื่นแต่อย่างใด ได้แก่ (1) ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี (2) ประเทศสหราชอาณาจักร อังกฤษ และ (3) ประเทศสมาพันธรัฐสวิส ดังที่ได้ศึกษาโดยละเอียดในบทที่ 3 แล้วนั้น

ทั้งนี้ หลักกฎหมายและข้อมูลเกี่ยวกับประเด็นดังกล่าวสามารถสรุปได้ตามตารางที่ 8 ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 8 รูปแบบการบรรลุนิติภาวะโดยเหตุหรือวิธีการอื่น

ประเทศ/รัฐ	คำสั่งศาล	ทะเบียนราษฎร	ทหาร	หมายเหตุ
ประเทศ ราชอาณาจักร ไทย	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี	กรณีที่ศาลสั่งให้ผู้เยาว์ทำการสมรส ซึ่งมีผลทางกฎหมายทำให้ผู้เยาว์กลายเป็นผู้บรรลุนิติภาวะ สามารถพิจารณาได้ว่าการที่ผู้เยาว์กลายเป็นผู้บรรลุนิติภาวะนั้น เป็นผลโดยตรงจากการสมรสของผู้เยาว์ มิใช่ผลจากคำสั่งศาล
ประเทศ สาธารณรัฐ ฝรั่งเศส	มี 2 วิธีการ คือ (1) การร้องขอต่อศาลโดยบิดาและ	ไม่มี	ไม่มี	-

	มารดา หรือโดยบิดาหรือมารดาแล้วแต่กรณี (2) การร้องขอต่อศาลโดยที่ปรึกษาของครอบครัว (Conseil de famille)			
ประเทศ ราชอาณาจักร สเปน	มี	มี ทำคำร้องขอ แก้ไขทะเบียน ราษฎรโดยความ ยินยอมจากผู้ใช้อำนาจปกครอง	ไม่มี	ประมวลกฎหมายแพ่งสเปน ไม่อนุญาตให้ผู้เยาว์ทำการ สมรส เว้นแต่ผู้เยาว์ จะกลายเป็นผู้เยาว์ที่บรรลุนิติภาวะแล้ว (emancipated minor) จึงจะทำการสมรสได้
ประเทศ สหรัฐอเมริกา รัฐแคลิฟอร์เนีย	มี	ไม่มี	มี เฉพาะการ เป็นทหารใน กองทัพ สหรัฐอเมริกา เท่านั้น	ประมวลกฎหมายครอบครัว รัฐแคลิฟอร์เนีย กำหนดให้ ผู้เยาว์ที่ก่อตั้งหุ้นส่วนชีวิต (establish a domestic partnership) กลายเป็น ผู้บรรลุนิติภาวะเช่นเดียวกับการสมรส (marriage)
ประเทศ แคนาดา รัฐ ควิเบก	มี	มี ยื่นประกาศ (declaration) ต่อผู้อนุบาล ของรัฐ (Curateur Public)	ไม่มี	-

ประเทศสหพันธ์ สาธารณรัฐ เยอรมนี	ไม่มี
ประเทศสหราชอาณาจักร อังกฤษ	ไม่มี
ประเทศ สมาพันธรัฐสวิส	ไม่มี

ก. ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะโดยคำสั่งศาล

จากข้อมูลสรุปในตารางที่ 8 ข้างต้น แสดงให้เห็นว่านอกจากเกณฑ์อายุและการสมรสของผู้เยาว์แล้ว กฎหมายต่างประเทศที่ทำการศึกษายังได้กำหนดกระบวนการในการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์โดยคำสั่งศาลมากถึง 4 ประเทศ ได้แก่ (1) ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส (2) ประเทศราชอาณาจักรสเปน (3) ประเทศสหรัฐอเมริกา รัฐแคลิฟอร์เนีย และ (4) ประเทศแคนาดา รัฐควิเบก

ทั้งนี้ สำหรับคำสั่งศาลข้างต้น กฎหมายต่างประเทศแต่ละประเทศได้กำหนดรายละเอียดเงื่อนไขและกระบวนการที่ศาลจะออกคำสั่งไว้แตกต่างกัน สำหรับประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสและประเทศราชอาณาจักรสเปนที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ มีบทบัญญัติกฎหมายเป็นลายลักษณ์อักษรชัดเจน ศาลจึงพิจารณาเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องและตีความบทบัญญัติดังกล่าวอย่างแคบ การบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์โดยคำสั่งศาลตามกฎหมายฝรั่งเศสและกฎหมายสเปนจึงมิได้เกิดขึ้นมากนัก ในขณะที่ประเทศสหรัฐอเมริกา รัฐแคลิฟอร์เนีย และประเทศแคนาดา รัฐควิเบก เป็นประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายแบบคอมมอนลอว์ ศาลจึงใช้ดุลพินิจในการพิจารณาได้กว้างกว่า จึงมีคำสั่งศาลอนุญาตให้ผู้เยาว์กลายเป็นผู้เยาว์ที่บรรลุนิติภาวะแล้ว (emancipated minor) มากกว่าประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ แต่ก็มีข้อเรื่องที่เกิดขึ้นบ่อยครั้งแต่อย่างไรก็ตามรายละเอียดที่ปรากฏในบทที่ 3

สำหรับประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ประเทศสหราชอาณาจักร อังกฤษ และประเทศสมาพันธ์รัฐสวิส ไม่ปรากฏบทบัญญัติให้ผู้เยาว์กลายเป็นผู้บรรลุนิติภาวะโดยคำสั่งศาลแต่อย่างใด แต่กฎหมายวางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับสิทธิ หน้าที่และความรับผิดชอบของผู้เยาว์ไว้อย่างชัดเจน โดยที่กฎหมายเยอรมันแบ่งช่วงอายุแต่ละช่วงแยกย่อยต่างหาก เพื่อกำหนดรูปแบบและวิธีการจำกัดความสามารถของผู้เยาว์ และมาตรการในการคุ้มครองผู้เยาว์ไว้อย่างรัดกุมตามช่วงอายุ ส่วนกฎหมายอังกฤษวางหลักการพิจารณาไว้กว้าง ๆ เช่น หลักว่าด้วยความจำเป็น (necessaries) และหลักว่าด้วยสัญญาบริการ ที่เป็นไปเพื่อการฝึกฝนหรือประโยชน์ของผู้เยาว์ (Beneficial contracts of service) เพื่อให้ศาลใช้ดุลพินิจในการพิจารณาประเด็นดังกล่าวได้เหมาะสมกับข้อเท็จจริงของแต่ละกรณีที่เกิดขึ้นมากที่สุดอาจเทียบเคียงได้กับหลักกฎหมายว่าด้วยนิติกรรมที่เหมาะสมแก่ฐานานุรูปแห่งตน และนิติกรรมที่เป็นการอันจำเป็นในการดำรงชีพตามสมควร ตามหลักกฎหมายของไทย ส่วนกฎหมายสวิสวางหลักเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้เยาว์ในการทำนิติกรรมไว้ 3 ประการ ได้แก่ (1) กรณีที่ผู้แทนโดยชอบธรรมเป็นผู้รับรองและยอมรับผิดในการทำนิติกรรมนั้น (2) กรณีที่นิติกรรมดังกล่าวเป็นประโยชน์ทางนิตินัยต่อผู้เยาว์ฝ่ายเดียว ไม่ว่าจะทำให้ผู้เยาว์ได้รับสิทธิหรือทำให้ผู้เยาว์พ้นจากหน้าที่ โดยที่ผู้เยาว์ไม่มีหน้าที่หรือความรับผิดชอบตามมาภายหลัง และ (3) กรณีสุดท้าย คือ นิติกรรมที่จำเป็นสำหรับการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้เยาว์

สำหรับกรณีของกฎหมายไทยที่ไม่มีรูปแบบและวิธีการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์โดยคำสั่งศาลนั้น ไม่อาจเทียบเคียงกับการที่ศาลอนุญาตให้ผู้เยาว์ทำการสมรสได้ เนื่องจากการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ในกรณีดังกล่าวเป็นผลมาจากการสมรส แต่ผู้เยาว์มิได้บรรลุนิติภาวะเพราะผลจากคำสั่งศาลโดยตรง ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากหลักกฎหมายว่าด้วยนิติกรรมที่สมแก่ฐานานุรูปแห่งตนและนิติกรรมที่เป็นการอันจำเป็นในการดำรงชีพตามสมควร ซึ่งปรากฏอยู่ในระบบกฎหมายไทยอยู่แล้ว ด้วยเหตุนี้ การที่จะกำหนดหลักเกณฑ์เพิ่มเติมในระบบกฎหมายไทย เพื่อให้ผู้เยาว์สามารถบรรลุนิติภาวะก่อนเกณฑ์อายุโดยคำสั่งศาลได้นั้น ไม่จำเป็นต้องยกเลิกบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการทำนิติกรรมของผู้เยาว์ที่สมแก่ฐานานุรูปแห่งตนและนิติกรรมที่เป็นการอันจำเป็นในการดำรงชีพตามสมควร ซึ่งบังคับใช้กับการทำนิติกรรมของผู้เยาว์อยู่แต่เดิมแล้ว แต่สามารถเทียบเคียงกับหลักกฎหมายที่ปรากฏอยู่ในกฎหมายต่างประเทศที่ทำการศึกษากำหนด 4 ประเทศ ได้แก่ (1) ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส (2) ประเทศสหราชอาณาจักรสเปน (3) ประเทศสหรัฐอเมริกา รัฐแคลิฟอร์เนีย และ (4) ประเทศแคนาดา รัฐควิเบก ตามที่ศึกษาไว้ละเอียดเยียดในบทที่ 3 โดยจะต้องบัญญัติเงื่อนไขในการพิจารณาของศาลไว้อย่างชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นเงื่อนไขเกี่ยวกับเจตนาของผู้เยาว์ เงื่อนไข

เกี่ยวกับความยินยอมของผู้แทนโดยชอบธรรม เงื่อนไขเกี่ยวกับความสามารถในการดำเนินชีวิตของผู้เยาว์ เช่น การมีแหล่งเงินได้ที่ถูกต้องตามกฎหมายและมีความสามารถในการบริหารจัดการทรัพย์สินของตน และอาจวางหลักไว้กว้าง ๆ เป็นเงื่อนไขสุดท้ายว่าการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ต้องไม่ขัดหรือแย้งกับประโยชน์สูงสุดของผู้เยาว์ เพื่อให้ศาลสามารถใช้ดุลพินิจในการพิจารณาได้อย่างเต็มที่ อีกชั้นหนึ่ง เป็นต้น เพื่อให้หลักกฎหมายเกี่ยวกับประเด็นดังกล่าวสามารถคุ้มครองประโยชน์ของผู้เยาว์ ประโยชน์ของบิดามารดา ประโยชน์บุคคลภายนอก และประโยชน์ของสังคมในเวลาเดียวกัน และสอดคล้องกับสภาพสังคมและเศรษฐกิจของประเทศไทยในปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

ข. ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะโดยการแก้ไขทางทะเบียน

สำหรับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์โดยการยื่นคำขอแก้ไขทางทะเบียนนั้น ปรากฏอยู่ในระบบกฎหมายต่างประเทศที่ทำการศึกษามากที่สุด 2 ประเทศเท่านั้น ได้แก่

(1) ราชอาณาจักรสเปน กำหนดให้ผู้เยาว์ที่มีอายุสิบหกปีบริบูรณ์สามารถยื่นคำร้องเองได้ ณ หน่วยงานราชการที่รับผิดชอบทะเบียนราษฎร โดยได้รับความยินยอมจากผู้ปกครอง

(2) ประเทศแคนาดา รัฐควิเบก กำหนดให้ผู้ปกครองเป็นผู้ยื่นคำร้อง ณ หน่วยงานที่ดูแลกิจการเกี่ยวกับผู้เยาว์ โดยต้องได้รับความยินยอมจากผู้เยาว์

จากการศึกษาประเด็นข้างต้นนี้ ผู้เขียนพิจารณาแล้วเห็นว่า มีเพียง 2 ประเทศเท่านั้นในบรรดากฎหมายต่างประเทศที่ทำการศึกษาทั้งหมด 7 ประเทศ ที่มีบทบัญญัติอนุญาตให้ผู้เยาว์กลายเป็นผู้บรรลุนิติภาวะได้โดยการแก้ไขทางทะเบียน ทั้งนี้ การแก้ไขทางทะเบียนตามที่กฎหมายต่างประเทศทั้ง 2 ประเทศกำหนด มีขั้นตอนและวิธีการที่ไม่ยุ่งยากซับซ้อน แต่มีรายละเอียดเกี่ยวกับข้อเท็จจริงต่าง ๆ ต้องพิจารณาหลายประการ เช่น ความสามารถในการดำเนินชีวิตด้วยตนเอง ความมั่นคงทางเศรษฐกิจของผู้เยาว์ที่ร้องขอ รวมถึงการศึกษาและอาชีพ ตามหลักกฎหมายและรายละเอียดที่ศึกษาไว้ในบทที่ 3

สำหรับกรณีของประเทศไทย ผู้เขียนเห็นว่า การบรรลุนิติภาวะเป็นเรื่องสำคัญในช่วงชีวิตของบุคคลคนหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินของบุคคลคนนั้น รวมถึงบุคคลภายนอกที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับเพราะบุคคลได้เปลี่ยนสถานะจากผู้เยาว์ที่กฎหมายถือว่าเป็นผู้หย่อนความสามารถประเภทหนึ่ง

แล้วกลายเป็นผู้ที่บรรลุนิติภาวะที่มีความสามารถทางแพ่งโดยสมบูรณ์ ซึ่งจะต้องมีและใช้สิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบของตนเองอย่างเต็มที่ ดังนั้น การแก้ไขทางทะเบียนราษฎรเพียงอย่างเดียวเพื่อให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะก่อนเกณฑ์อายุเป็นวิธีการที่เรียบง่ายเกินไป และอาจไม่เหมาะสมกับประเทศไทย เนื่องจากวิธีการแก้ไขทางทะเบียนขาดลำดับขั้นตอนการพิจารณาและกลั่นกรองที่เพียงพอ ดังเช่นกรณีตัวอย่างต่อไปนี้

(1) ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวของไทย ยึดถือเรื่องความกตัญญูและความเคารพ ผู้อาวุโสบุตรย่อมให้ความเคารพและเชื่อฟังบิดามารดาเป็นสำคัญ ในกรณีที่บิดามารดาประสงค์จะตัดความรับผิดชอบต่อบุตรผู้เยาว์ของตน บิดามารดาอาจบังคับขู่เชือดบุตรผู้เยาว์ของตนให้แสดงความยินยอมและแก้ไขทะเบียนราษฎรเพื่อให้บุตรผู้เยาว์เป็นผู้บรรลุนิติภาวะก่อนเกณฑ์อายุ

(2) กรณีที่บิดามารดาและผู้เยาว์ดำเนินการแก้ไขทางทะเบียนด้วยการติดสินบนต่อเจ้าพนักงาน

(3) กรณีที่บิดามารดาและบุตรแสดงหลักฐานปลอมหรือให้ถ้อยคำที่เป็นเท็จต่อเจ้าพนักงาน

ดังนั้น หากประเทศไทยจะนำรูปแบบการแก้ไขทางทะเบียนมาใช้เพื่อให้ผู้เยาว์กลายเป็นผู้บรรลุนิติภาวะ กฎหมายจำเป็นต้องกำหนดหลักการ เงื่อนไขและแนวทางการปฏิบัติที่เหมาะสมรัดกุมและชัดเจนมากกว่ากระบวนการทางทะเบียนทั่วไป เพื่อให้มีกระบวนการกลั่นกรองที่ชัดเจน มิเช่นนั้นวิธีการดังกล่าวอาจเป็นการเพิ่มภาระทางสังคมของประเทศ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาการทุจริต ตลอดจนปัญหาที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชน ไม่ว่าจะเป็นปัญหาด้านการศึกษา การสาธารณสุข รวมถึงปัญหาความประพฤติที่ส่งผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน

ค. ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะโดยการเป็นทหาร

จากการศึกษากฎหมายต่างประเทศทั้งหมด 7 ประเทศ มีเพียงประเทศสหรัฐอเมริกา รัฐแคลิฟอร์เนียเท่านั้นที่กำหนดให้ผู้เยาว์ที่ขึ้นทะเบียนเป็นทหารกองประจำการในกองทัพสหรัฐอเมริกาเป็นผู้บรรลุนิติภาวะ เนื่องจากประเทศสหรัฐอเมริกา รัฐแคลิฟอร์เนีย

ให้ความสำคัญกับความมั่นคงทางอาชีพไทยเป็นอย่างมากและพิจารณาว่าทหารผู้มีหน้าที่ปกป้องอาชีพไทย ย่อมต้องมีวุฒิภาวะเพียงพอและสามารถดูแลตนเองได้โดยปริยาย ทั้งนี้ กฎหมายกำหนดอายุขั้นต่ำของผู้เยาว์ไว้ที่สิบเจ็ดปีบริบูรณ์จึงจะสามารถเข้าเป็นทหารในกองทัพได้ โดยมีเงื่อนไขว่าผู้เยาว์คนดังกล่าวต้องได้รับอนุญาตจากบิดามารดาหรือผู้ปกครองและกองทัพสหรัฐอเมริกาให้ขึ้นทะเบียนเป็นทหารกองประจำการได้ ผู้เยาว์จึงจะเป็นทหารและกลายเป็นผู้บรรลุนิติภาวะ

สำหรับกรณีของประเทศไทย เห็นควรพิจารณาตามข้อเท็จจริงที่ว่าการนับอายุราชการทหารนั้น เริ่มนับตั้งแต่วันที่ลงทะเบียนเข้าเป็นนักเรียนทหารในสถาบันการศึกษาของทหารนั้น ๆ จนถึงวันสุดท้ายก่อนออกจากราชการ โดยอายุแรกเข้าเริ่มตั้งแต่สิบสี่ปีบริบูรณ์เป็นต้นไป หากวิเคราะห์ตามเหตุผลว่าด้วยความมั่นคงทางอาชีพไทยเช่นเดียวกันกับกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา รัฐแคลิฟอร์เนีย ผู้เขียนเห็นว่าเรื่องความมั่นคงทางอาชีพไทยของรัฐ มิควรปะปนกับเรื่องความสามารถทางแพ่งของบุคคล แม้การลงทะเบียนเป็นนักเรียนทหารที่ถือเป็นการเริ่มนับอายุราชการทหาร แต่ควรเทียบเคียงกับการลงทะเบียนเรียนของผู้เยาว์ในระบบการศึกษาอื่น ๆ ที่มีได้ทำให้มีความสามารถทางแพ่งเพิ่มขึ้นแต่อย่างใด จึงสมควรให้ควรให้นักเรียนทหารดังกล่าวกลายเป็นผู้บรรลุนิติภาวะก่อนเกณฑ์อายุ มิเช่นนั้นอาจทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา โดยเฉพาะในกรณีที่ผู้เยาว์ที่เป็นนักเรียนทหารลาออกหรือถูกไล่ออก หรือสิ้นสุดการเป็นนักเรียนทหารด้วยเหตุใดเหตุหนึ่งดังตัวอย่างจากกรณีศึกษาที่สมมติขึ้นต่อไปนี้

(1) กรณีผู้เยาว์อายุ 15 ปี ลงทะเบียนเป็นนักเรียนทหารและกลายเป็นผู้บรรลุนิติภาวะแต่นักเรียนทหารคนดังกล่าวลาออกหรือถูกไล่ออกจากสถาบันการศึกษาทหารเมื่อมีอายุได้ 16 ปี หากกฎหมายกำหนดให้บุคคลดังกล่าวกลับมา มีสถานะเป็นผู้เยาว์ดังเดิม สถานะของบุคคลย่อมไม่มั่นคง การควบคุมดูแลและพิจารณาเรื่องต่าง ๆ ย่อมยุ่งยากซับซ้อน ไม่ว่าจะเป็นการจัดการทรัพย์สินของบุคคลนั้น และโดยเฉพาะนิติกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลได้กระทำกับบุคคลภายนอกในขณะที่เป็นผู้บรรลุนิติภาวะจากการเป็นนักเรียนทหารในช่วงระยะเวลา 1 ปี

(2) ส่วนในกรณีเดียวกัน แต่กฎหมายมิได้กำหนดให้บุคคลดังกล่าวกลับมา มีสถานะเป็นผู้เยาว์ดังเดิม กล่าวคือ แม้ได้ลาออกหรือถูกไล่ออกจากการเป็นนักเรียนทหารก่อนเกณฑ์อายุบรรลุนิติภาวะ แต่บุคคลดังกล่าวก็ไม่ต้องกลับไปเป็นผู้เยาว์อีก (เช่นเดียวกับกรณีการสมรสของผู้เยาว์ที่แม้การสมรสสิ้นสุดลงก่อนเกณฑ์อายุบรรลุนิติภาวะ ผู้เยาว์ที่สมรสแล้วก็ถือเป็นผู้บรรลุนิติภาวะ

ดั้งเดิมและไม่กลับไปเป็นผู้เยาว์อีก) ย่อมไม่ส่งผลกระทบต่อการจัดการทรัพย์สิน และโดยเฉพาะนิติกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลนั้นได้ทำกับบุคคลภายนอกในช่วงระยะเวลา 1 ปีข้างต้น รวมถึงการกระทำต่อไปในอนาคต อย่างไรก็ตาม ช่วงเวลาสั้น ๆ ในการเป็นนักเรียนทหาร อาจมิได้ทำให้บุคคลดังกล่าวมีวุฒิภาวะเพิ่มขึ้นและเพียงพอแก่เช่นเดียวกับผู้บรรลุนิติภาวะแล้วเสมอไป การดำเนินชีวิตในสังคมของบุคคลดังกล่าวหลังจากนั้นย่อมแตกต่างจากการเป็นนักเรียนทหาร และอาจทำให้ประสบปัญหาเกี่ยวกับความสามารถในการจัดการทรัพย์สินของตนเอง รวมถึงการทำนิติกรรมกับบุคคลภายนอกได้

(3) กรณีต่อมา ผู้เยาว์อายุ 14 ปี ต้องการที่จะหลุดพ้นจากอำนาจปกครองของบิดามารดา จึงไปลงทะเบียนเป็นนักเรียนทหารโดยที่มิได้ต้องการเป็นทหารเพื่อรักษาความมั่นคงทางอธิปไตยของรัฐ แต่มีเจตนาเพียงเพื่อให้ตนกลายเป็นผู้บรรลุนิติภาวะ แล้วจึงลาออกจากการเป็นนักเรียนทหาร

(4) ในกรณีตรงกันข้าม บิดามารดาที่ต้องการหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบในบุตรผู้เยาว์ของตน จึงให้บุตรคนดังกล่าวไปลงทะเบียนเป็นนักเรียนทหาร เพื่อให้บุตรผู้เยาว์กลายเป็นผู้บรรลุนิติภาวะ และไม่อยู่ในอำนาจปกครองของตนอีกต่อไป เป็นต้น

จากกรณีศึกษาตามตัวอย่างที่ได้แสดงไว้ข้างต้น สามารถพิจารณาได้ว่าสถานะและความสามารถทางแพ่งของบุคคล มิได้เกี่ยวเนื่องโดยตรงต่อความมั่นคงทางอธิปไตยของรัฐแต่อย่างใด ด้วยเหตุนี้ การที่กฎหมายไทยจะกำหนดให้ผู้เยาว์ที่รับราชการทหาร หรือกรณีที่ผู้เยาว์ลงทะเบียนเป็นนักเรียนทหารในสถาบันการศึกษาทหาร แล้วกลายเป็นผู้บรรลุนิติภาวะก่อนเกณฑ์อายุ อาจไม่เหมาะสมกับสภาพสังคมและสภาวะการณ์ของประเทศไทย และไม่สามารถเทียบเคียงกับหลักกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา รัฐแคลิฟอร์เนีย ได้

4.4 ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับผลจากการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์

หากพิจารณาจากรากฐานทางกฎหมายว่าด้วยการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์นั้น ประเทศไทยอิทธิพลในประเด็นดังกล่าวมาจากประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันและประมวลกฎหมายแพ่งสวิสผ่านประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น โดยมีเพียงการบรรลุนิติภาวะด้วยเกณฑ์อายุและโดยการสมรสของผู้เยาว์เท่านั้น ไม่มีการบรรลุนิติภาวะด้วยเหตุหรือรูปแบบอื่น ในขณะที่บทบัญญัติเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะ

นิติภาวะของกฎหมายฝรั่งเศสและกฎหมายสเปน ต่างมีรากฐานมาจากกฎหมายโรมันเช่นเดียวกัน โดยประเทศแคนาดา รัฐควิเบก รับอิทธิพลจากกฎหมายฝรั่งเศสอีกต่อหนึ่ง ส่วนกฎหมายสหรัฐอเมริกา รัฐแคลิฟอร์เนีย พัฒนabatบัญญัติว่าด้วยการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์มาจากกฎหมายประเพณีและแนวทางตามคำพิพากษา ส่วนกฎหมายเยอรมัน กฎหมายสวิส และกฎหมายอังกฤษ เคยมีบทบัญญัติเกี่ยวกับประเด็นดังกล่าว แต่ได้ยกเลิกไปแล้ว ปัจจุบันจึงมีเพียงการบรรลุนิติภาวะด้วยเกณฑ์อายุเพียงอย่างเดียวเท่านั้น

จากการศึกษาเชิงวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างกฎหมายไทยกับกฎหมายต่างประเทศ ที่ทำการศึกษา สามารถพิจารณาได้ว่าการศึกษาที่ประเทศเหล่านั้นบัญญัติกระบวนการพ้นจากภาวะผู้เยาว์ไว้ นอกจากแนวคิดที่จะจำกัดความสามารถของผู้เยาว์แล้ว ก็เพื่อเป็นการคุ้มครองประโยชน์ของผู้เยาว์ในฐานะผู้หย่อนความสามารถประเภทหนึ่งด้วย รวมถึงการคุ้มครองประโยชน์ของบุคคลอื่นที่อาจมีนิติสัมพันธ์กับผู้เยาว์ และเพื่อคุ้มครองประโยชน์ของสังคมเช่นเดียวกัน

4.4.1 ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองประโยชน์ของผู้เยาว์และบุคคลอื่น

จากการศึกษาหลักกฎหมายของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส ประเทศราชอาณาจักรสเปน ประเทศสหรัฐอเมริกา รัฐแคลิฟอร์เนีย และประเทศแคนาดา รัฐควิเบก ที่เกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ สามารถวิเคราะห์ถึงเจตนารมณ์ของกฎหมายดังกล่าวได้ว่ากฎหมายประสงค์ที่จะให้การบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์เป็นการคุ้มครองประโยชน์ของตัวเอง รวมถึงบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นบิดามารดา ผู้ปกครอง ตลอดจนบุคคลภายนอกด้วย เช่น ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตตนเองอย่างอิสระ ประโยชน์ในการแสดงเจตนาด้วยตนเอง ประโยชน์ทำนิติกรรมด้วยตนเอง เป็นต้น

ในขณะเดียวกัน กฎหมายดังกล่าวก็มีวัตถุประสงค์ที่จะรักษาผลประโยชน์ของผู้เยาว์ และแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้องกับผู้เยาว์ ทั้งที่เป็นปัญหาครอบครัวและปัญหาสังคม เช่น ตัวอย่างดังต่อไปนี้

(1) การแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพย์สินของผู้เยาว์ ตามคำพิพากษาศาลสูง (Cour Superieure) แห่งรัฐควิเบก (Quebec) เลขที่อ้างอิง 250-14-000824-039 วันที่ 30 มิถุนายน ค.ศ. 2003 ซึ่งเป็นกรณีที่ผู้เยาว์อายุ 15 ปี บิดามารดาถึงแก่ความตาย ในขณะที่ผู้เยาว์ไม่มีผู้ปกครองและไม่สามารถตั้งผู้ปกครองได้ ศาลพิจารณาว่าเป็นเหตุผลที่ร้ายแรง (serious reason) และเหมาะสม

ที่จะสั่งให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะก่อนเกณฑ์อายุ นอกจากนี้ ศาลยังมีคำสั่งให้ผู้เยาว์ได้รับสวัสดิการจากรัฐอีกด้วย

(2) การรักษามลประโยชน์ของผู้เยาว์ด้านความสามารถในการประกอบอาชีพ และการจัดการทรัพย์สิน ในกรณีที่ผู้เยาว์ที่เข้าทำสัญญาจ้างแรงงานหรือฝึกงาน ซึ่งสถานที่ทำงานอยู่ห่างไกลจากครอบครัว ทำให้ผู้เยาว์ต้องพำนักอยู่เพียงลำพัง ใช้ชีวิตด้วยการพึ่งตนเองอย่างแท้จริง ทั้งยังนำรายได้จากการรับจ้างแรงงานดังกล่าวส่งมาจุนเจือครอบครัวหลังจากที่บิดาถึงแก่ความตาย ศาลสูงฝรั่งเศสพิจารณาว่าข้อเท็จจริงข้างต้นสมเหตุสมผลที่จะสั่งให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะก่อนเกณฑ์อายุได้

(3) การรักษามลประโยชน์ด้านการศึกษาของผู้เยาว์ ตามคำพิพากษาศาลชั้นต้น เมืองฟอร์ เดอ ฟรองซ์ เลขอ้างอิง 10/539 วันที่ 26 พฤศจิกายน ค.ศ. 2019 (Fort-de-France, 26 novembre 2019, RG No. 10/539) กล่าวคือ ผู้เยาว์จะต้องเดินทางไปศึกษาต่อในต่างประเทศเพียงลำพัง ในขณะที่ประเทศดังกล่าวกำหนดให้การลงทะเบียนเรียนของผู้เยาว์ต้องได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรม ศาลพิจารณาว่าการศึกษาคือสิ่งสำคัญและมีประโยชน์ต่อตัวผู้เยาว์เอง ข้อเท็จจริงดังกล่าวจึงเป็นเหตุผลที่เหมาะสมที่ศาลจะสั่งให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะก่อนเกณฑ์อายุได้ เพื่อให้ผู้เยาว์เดินทางไปศึกษาต่อยังต่างประเทศได้โดยสะดวก

(4) การแก้ไขปัญหาการใช้อำนาจปกครองโดยมิชอบและขัดต่อประโยชน์ของผู้เยาว์ ปัญหาการทะเลาะวิวาทและความรุนแรงในครอบครัว รวมถึงปัญหาสุขภาพ ตามคำพิพากษาศาลสูง (Cour Superieure) แห่งรัฐควิเบก (Quebec) เลขที่ 605-14-000829-157 วันที่ 16 มิถุนายน ค.ศ. 2015 กล่าวคือ ผู้เยาว์เพศหญิงอายุ 17 ปี บิดามารดาหย่าร้างกัน และผู้เยาว์ย้ายออกจากบ้านมาอาศัยอยู่กับพี่ชายและเพื่อนร่วมห้องในห้องชุดแห่งหนึ่ง โดยผู้เยาว์มีงานทำและมีรายได้สามารถเลี้ยงดูตนเองได้ นอกจากนี้ ผู้เยาว์แสดงให้เห็นว่าผู้เยาว์ได้รับความช่วยเหลือทางการเงินจากบิดาเพียงเล็กน้อย แต่มิได้รับความช่วยเหลือทั้งทางการเงินและสภาพจิตใจจากมารดาเลย ในขณะที่เดียวกัน ผู้เยาว์ไม่ประสงค์ที่จะกลับไปพักอาศัยอยู่กับมารดาอีกต่อไป เนื่องจากมารดาเลี้ยงแมวหลายตัว และผู้เยาว์แพ้ขนแมว ศาลพิจารณาว่าเหตุผลทั้งทางสุขภาพกายและสุขภาพจิตข้างต้นเป็นเหตุผลที่ร้ายแรง (serious reason) เพียงพอที่จะสั่งให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะก่อนเกณฑ์อายุ

นอกจากนี้ ผู้เยาว์จะมีอายุครบสิบแปดปีบริบูรณ์ในระยะเวลาอันใกล้นี้ จึงไม่มีเหตุผลที่จะไม่อนุญาตให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะก่อนเกณฑ์อายุได้

ในทางตรงกันข้าม นอกจากเกณฑ์อายุและการสมรสของผู้เยาว์แล้ว ไม่ปรากฏวิธีการอื่นในระบบกฎหมายไทยที่ทำให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะได้อีก จึงจำเป็นต้องพิจารณาว่าบทบัญญัติว่าด้วยความสามารถของผู้เยาว์ในระบบกฎหมายไทยดังที่ผู้เขียนได้อธิบายรายละเอียดไว้ในบทที่ 2 ว่าด้วยข้อความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ในระบบกฎหมายไทย ที่แสดงให้เห็นว่าความสามารถทางแพ่งและสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้เยาว์ถูกจำกัดในลักษณะเดียวกันทั้งหมด โดยมิได้คำนึงถึงวุฒิภาวะและปัจจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้เยาว์แต่ละคนอย่างแท้จริง ซึ่งอาจทำให้เกิดปัญหาว่าบทบัญญัติเหล่านั้นเพียงพอที่จะคุ้มครองสิทธิประโยชน์ของผู้เยาว์และบุคคลภายนอกที่เกี่ยวข้องกับผู้เยาว์ได้มากน้อยเพียงใด โดยเฉพาะหลักการจำกัดความสามารถในการทำนิติกรรมของผู้เยาว์ โดยให้การทำนิติกรรมใด ๆ ของผู้เยาว์ ต้องได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรมก่อนตามมาตรา 21 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ยกเว้นบางกรณีที่ทำให้ผู้เยาว์ทำนิติกรรมเองได้ โดยไม่ได้รับความยินยอม เช่น นิติกรรมที่เป็นคุณประโยชน์แก่ผู้เยาว์ฝ่ายเดียว หรือการใด ๆ อันสมแก่ฐานะานุรูปแห่งตนและเป็นการอันจำเป็นในการดำรงชีพตามสมควร หรือแม้กรณีที่บิดามารดาอนุญาตให้ผู้เยาว์จำหน่ายทรัพย์สินได้นั้นก็ยังคงมีข้อถกเถียงกันอยู่ว่าผู้เยาว์สามารถทำนิติกรรมขายทรัพย์สินดังกล่าวได้โดยอิสระหรือจะต้องนำหลักการสมแก่ฐานะานุรูปและความจำเป็นหรือเหตุผลอื่น ๆ เข้าประกอบการพิจารณาด้วย เป็นต้น หากในกรณีที่ทำกรแก้ไขกฎหมายว่าด้วยเรื่องดังกล่าว จะเป็นการแก้ปัญหาได้อย่างแท้จริงหรือเป็นการแก้ปัญหาอย่างหนึ่ง แต่กลับสร้างปัญหาใหม่เพิ่มขึ้นต่อไปเป็นทอด ๆ

4.4.2 ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองประโยชน์ของสังคม

จากการศึกษาหลักกฎหมายว่าด้วยการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ในระบบกฎหมายไทย ซึ่งได้อธิบายไว้ในบทที่ 2 ไม่ปรากฏวิธีการอื่นใดที่ทำให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะได้นอกจากเกณฑ์อายุและการสมรสของผู้เยาว์เท่านั้น จึงจำเป็นต้องพิจารณาว่าบทบัญญัติเหล่านั้นเพียงพอที่จะคุ้มครองสิทธิประโยชน์ของสังคมและอำนวยประโยชน์ให้กับสมาชิกในสังคมแล้วหรือไม่ โดยเฉพาะสภาพการณ์ของสังคมในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงจากสังคมแบบดั้งเดิมโดยสิ้นเชิง และมีแนวโน้มว่าจะเปลี่ยนแปลงต่อไปอย่างรวดเร็ว ซึ่งสามารถศึกษาเชิงวิเคราะห์เปรียบเทียบออกเป็น 2 กรณี ดังต่อไปนี้

4.4.2.1 ผู้เยาว์ที่มีความสามารถและศักยภาพสูง

วิวัฒนาการทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเข้ามาเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตประจำวัน ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ไม่ว่าจะเป็นการอุปโภคบริโภค การสื่อสาร การคมนาคม ตลอดจนรูปแบบ การทำนิติกรรมสัญญาด้วย ซึ่งส่งผลกระทบต่อความก้าวหน้าของสังคมและความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ของประเทศไทย ในขณะที่ผู้เยาว์เป็นกลุ่มบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในการเรียนรู้และเข้าถึง เทคโนโลยีได้ง่ายกว่าบุคคลในวัยอื่น ผู้เยาว์จึงมีความสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและเรื่องราวต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดีและรวดเร็ว ทำให้การดำเนินชีวิตของผู้เยาว์ไทยสามารถพัฒนาศักยภาพของตน ไม่ว่าจะเป็นการศึกษา การประกอบอาชีพ การหารายได้เสริม ตลอดจนการเสริมสร้างทักษะ และความสามารถพิเศษ เพื่อพัฒนาศักยภาพและคุณลักษณะของตนเอง

ดังนั้น เมื่อวิเคราะห์จากสภาวะการณ์ทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับผู้เยาว์ในประเทศไทย จะเห็นว่า ผู้เยาว์ในปัจจุบันมีวิถีชีวิต ความรู้สึกนึกคิดและความสามารถที่แตกต่างจากผู้เยาว์ในอดีตเป็นอย่างมาก เนื่องจากคุณลักษณะและความรู้ความสามารถทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่ได้ ได้อธิบายข้างต้น ด้วยเหตุนี้ การที่กฎหมายกำหนดให้ผู้เยาว์ถูกจำกัดสิทธิและความสามารถทางแพ่ง จนถึงอายุสี่ปีบริบูรณ์ หลักกฎหมายดังกล่าวอาจมิได้สนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม และมีได้ คุ่มครองประโยชน์ของสังคมได้อย่างแท้จริง

4.4.2.2 การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของประเทศไทย

ตามที่ได้ศึกษาปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองประโยชน์ของสังคมไว้ในเบื้องต้น ในบทที่ 1 และบทที่ 2 สามารถพิจารณาได้ว่าประเทศไทยได้ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 แล้ว และคาดว่าจะเป็นสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ในปี พ.ศ. 2571

จากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุข้างต้น ได้ส่งผลกระทบต่อ อย่างกว้างขวาง ทำให้ประชากรวัยแรงงานระหว่างอายุ 15 ถึง 60 ปี มีแนวโน้มที่ลดลง เนื่องจากการลดลงของภาวะเจริญพันธุ์ ขณะที่ประชากรผู้สูงอายุมียาวขึ้นเนื่องมาจากพัฒนาการทาง การแพทย์และสาธารณสุข จึงก่อให้เกิดความไม่สมดุลระหว่างประชากรผู้สูงอายุและกำลังแรงงาน ด้วยเหตุนี้ ทำให้เกิดความไม่สอดคล้องกันระหว่างรายจ่ายและสวัสดิการของผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้น ในขณะที่การจัดเก็บภาษีมีแนวโน้มลดลง ซึ่งเป็นปัจจัยเสี่ยงทางด้านราคัล้งของประเทศอย่างไม่อาจ

หลีกเลี่ยงได้ ตลอดจนทิศทางของการค้า การลงทุนและการบริโภคที่เปลี่ยนแปลงไปตามโครงสร้างของประชากร

ดังนั้น การปรับแก้กฎหมายให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะเร็วขึ้นกว่าที่กำหนดไว้ในปัจจุบัน ย่อมเป็นการเพิ่มจำนวนประชากรในวัยแรงงานให้สูงขึ้น เพื่อให้ประชากรในกลุ่มดังกล่าวมีความสามารถในการใช้สิทธิและหน้าที่ และความรับผิดชอบให้สอดคล้องกับโครงสร้างของประชากร กล่าวคือ ให้มีความรับผิดชอบต่อสังคมเร็วขึ้นและสามารถเข้าสู่การทำงานได้เร็วขึ้น ซึ่งหมายความว่า ประชากรกลุ่มดังกล่าวอาจมีรายได้เร็วขึ้นและรัฐสามารถจัดเก็บภาษีได้เพิ่มมากขึ้น เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ถึงแม้นโยบายทางสังคมของประเทศไทยอาจเปลี่ยนแปลงไปตามรัฐบาลหรือตามตัวบุคคลที่เข้ามารับผิดชอบต่อในเรื่องดังกล่าว แต่โครงสร้างประชากรย่อมเกี่ยวเนื่องและอิงกับข้อเท็จจริง เมื่อแนวโน้มของโครงสร้างประชากรเป็นไปในทิศทางที่จะกลายเป็นสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ การปรับแก้กฎหมายเพื่อลดเกณฑ์อายุในการผู้บรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ย่อมเป็นการคุ้มครองประโยชน์ของสังคมได้อีกทางหนึ่ง

4.5 ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการเพิกถอนการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์

ตามที่ได้ศึกษาหลักกฎหมายของไทยเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ไว้โดยละเอียด ในบทที่ 2 กล่าวคือ เมื่อบุคคลบรรลุนิติภาวะแล้ว บุคคลนั้นไม่สามารถกลับมาเป็นผู้เยาว์ได้อีก ไม่ว่าจะโดยเกณฑ์อายุหรือโดยการสมรส ตัวอย่างที่ชัดเจนที่สุดคือการที่ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะโดยการสมรส เมื่อการสมรสสิ้นสุดลงเนื่องจากการตายของคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่ง หรือการหย่า หรือคำสั่งศาลก็ตาม บุคคลนั้นก็ไม่สามารถกลับมาเป็นผู้เยาว์อีก เพราะหากในภายหลัง บุคคลเดียวกันเปลี่ยนจากผู้บรรลุนิติภาวะแล้วกลับมาเป็นผู้เยาว์อีกครั้ง ย่อมส่งผลกระทบต่อหลายประการ โดยเฉพาะผลกระทบต่อบุคคลภายนอกที่อาจเข้ามาติดสัมพันธ์กับบุคคลนั้น

ทั้งนี้ การบรรลุนิติภาวะโดยการสมรสของผู้เยาว์ตามกฎหมายไทยนั้น ต้องคำนึงว่าได้ตามเงื่อนไขการสมรสเรื่องอายุตามมาตรา 1448 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์แล้วหรือไม่ เท่านั้น โดยมีต้องคำนึงว่าขัดต่อเงื่อนไขการสมรสประการอื่น เช่น ชายอายุ 18 ปี และหญิงอายุ 17 ปี สมรสกันโดยมิได้รับความยินยอมจากบิดามารดาตามมาตรา 1454 ประกอบมาตรา 1436 ผลของการสมรสที่ไม่ได้รับความยินยอมจากบิดามารดาย่อมตกเป็นโมฆียะตามมาตรา 1509 และบิดามารดามีสิทธิฟ้องศาลขอให้เพิกถอนการสมรสให้การสมรสสิ้นสุดลงได้ตามมาตรา 1510

แต่การสมรสที่เป็นโมฆียะสิ้นสุดลงเมื่อศาลพิพากษาให้เพิกถอน ดังนั้นในระหว่างที่การสมรส ยังไม่ได้ถูกเพิกถอนผู้เยาว์ย่อมบรรลุนิติภาวะตามมาตรา 20 ประกอบมาตรา 1448 แล้ว ซึ่งศาลฎีกา เคยวินิจฉัยประเด็นดังกล่าวในคำพิพากษาที่ 1320/2506 มีใจความสำคัญว่าแม้ชายอายุ 17 ปี บริบูรณ์ และหญิงอายุ 15 ปีบริบูรณ์จะจดทะเบียนสมรสกัน (เงื่อนไขการสมรสเรื่องอายุตามกฎหมาย ครอบคลุมกว่ากำหนดเกณฑ์อายุในการสมรสของผู้เยาว์ชาย 17 ปี และผู้เยาว์หญิง 15 ปีบริบูรณ์) โดยมิได้รับความยินยอมของบิดามารดาหรือผู้ปกครองก็ตาม ก็ถือว่าการสมรสนั้นเป็นโมฆะหรือไม่ สมบูรณ์อย่างใดไม่ กฎหมายเพียงแต่ให้อำนาจบิดามารดาหรือผู้ปกครองร้องขอให้ศาลสั่งเพิกถอน การสมรสเสียได้เท่านั้น หากไม่มีการร้องขอให้เพิกถอน ชายหญิงย่อมบรรลุนิติภาวะ

ปัญหาที่ต้องวินิจฉัยต่อไปคือ ในกรณีที่ศาลมีคำสั่งเพิกถอนจะถือว่าชายหญิงนั้นกลับไป เป็นผู้เยาว์ตามเดิมหรือไม่นั้น สามารถพิจารณาได้จากเหตุผล 3 ประการ ดังต่อไปนี้

(1) การสมรสที่เป็นโมฆียะ เมื่อศาลเพิกถอนการสมรสแล้วมิได้มีผลตกเป็นโมฆะเสียเปล่า มาตั้งแต่เริ่มต้น คู่กรณีกลับคืนสู่ฐานะเดิม ดังเช่นหลักทั่วไปที่บัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและ พยานิชย์ มาตรา 176 แต่มีผลให้การสมรสสิ้นสุดลงตั้งแต่ศาลมีคำพิพากษาเพิกถอนเป็นต้นไป ตามมาตรา 1502 และให้นำผลของการหย่าโดยคำพิพากษามาใช้บังคับแก่ผลของการเพิกถอน การสมรสโดยอนุโลมตามมาตรา 1512 ดังนั้น แม้ความสัมพันธ์ระหว่างสามีภริยาสิ้นสุดลงและแบ่ง ทรัพย์สินระหว่างสามีภริยากันไปแล้ว สิทธิต่าง ๆ ที่ได้มาเพราะการสมรสก็ย่อมไม่เสียไป โดยเฉพาะ สิทธิในการเป็นผู้บรรลุนิติภาวะเพราะสมรส

(2) การบรรลุนิติภาวะเพราะการสมรสเป็นสิทธิสำคัญที่กฎหมายได้บัญญัติไว้อย่างชัดเจน และไม่สามารถอาศัยการตีความเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ การจะเสียสิทธิที่ได้รับมาตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ แล้ว จะต้องมิกฎหมายในระดับเดียวกันบัญญัติไว้ให้ชัดเจนเช่นเดียวกัน ด้วยเหตุนี้ การตีความในทาง ที่จะทำให้บุคคลเสียสิทธิไปจึงต้องตีความอย่างเคร่งครัด และไม่สามารถนำหลักทั่วไปในเรื่องโมฆียะ ตามมาตรา 176 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาปรับใช้กับความเป็นโมฆียะของการสมรส ที่มีบทบัญญัติยกเว้นหลักทั่วไปไว้เป็นพิเศษมิได้

(3) เมื่อพิจารณาถึงความยุติธรรม หากให้ผู้เยาว์ที่สมรสแล้วกลับไปเป็นผู้เยาว์ตามเดิม หลังจากการสมรสสิ้นสุดลง ย่อมจะสร้างความสับสนยุ่งยากแก่บุคคลภายนอกที่เข้าทำนิติกรรม กับผู้เยาว์ที่สมรสแล้วพอสมควร ความน่าเชื่อถือในการทำนิติกรรมกับผู้เยาว์ที่สมรสแล้วก็จะน้อยลงไป ย่อมกระทบต่อความมั่นคงของสถาบันครอบครัวและเป็นอุปสรรคต่อการดำรงชีพของผู้เยาว์เหล่านั้นด้วย

ดังนั้น ถ้าผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะไปแล้วโดยการสมรส ย่อมไม่กลับไปเป็นผู้เยาว์อีก ไม่ว่าจะ
การสมรสจะสิ้นสุดเพราะเหตุความตาย การหย่าหรือศาลพิพากษาให้เพิกถอนการสมรสก็ตาม

ทั้งนี้ หากการสมรสของผู้เยาว์เป็นการฝ่าฝืนเงื่อนไขการสมรสที่มีผลเป็นโมฆะตามบทบัญญัติ
แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1449 ว่าด้วยกรณีที่คู่สมรสเป็นคนวิกลจริต
หรือเป็นคนไร้ความสามารถ มาตรา 1450 ว่าด้วยคู่สมรสเป็นญาติสืบสายโลหิตโดยตรงขึ้นไปหรือ
ลงมา มาตรา 1452 เกี่ยวกับการสมรสซ้อน หรือมาตรา 1458 ในกรณีที่คู่สมรสไม่ยินยอมเป็นสามี
หรือภรรยา การสมรสที่เป็นโมฆะเหล่านั้น เมื่อศาลมีคำพิพากษาตามมาตรา 1496 แล้วกฎหมาย
บัญญัติทำนองเดียวกับหลักเกณฑ์ทั่วไปของโมฆะ ซึ่งทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างสามีภริยาไม่เกิดขึ้น
ตามมาตรา 1498 ดังนั้นสิทธิที่ได้มาเพราะการสมรส เช่น สิทธิในการบรรลุนิติภาวะก็ย่อมเสียไปด้วย
เว้นแต่จะได้กระทำ โดยสุจริต ตามมาตรา 1499 เช่น กรณีที่ผู้เยาว์สมรสซ้อนโดยมิทราบว่าคุณ
สมรสอีกฝ่ายหนึ่งมีคู่สมรสอื่นอยู่แล้ว ในกรณีนี้ผู้เยาว์ซึ่งสุจริตย่อมไม่สูญเสียสิทธิในการบรรลุนิติภาวะ
เพราะการสมรสไป เป็นต้น

ในทางกลับกัน ถ้าผู้เยาว์มีการสมรสที่ฝ่าฝืนมาตรา 1448 ทั้งชายและหญิงย่อมไม่บรรลุนิติ
ภาวะ เช่น ชายอายุ 17 ปี หญิงอายุ 16 ปี สมรสกันย่อมไม่บรรลุนิติภาวะทั้งชายและหญิง เนื่องจาก
กฎหมายกำหนดเกณฑ์อายุในการสมรสไว้อย่างชัดเจน อย่างไรก็ตามการสมรสที่ฝ่าฝืนมาตรา 1448
มีผลเป็นโมฆะที่บิดามารดาหรือผู้ปกครองอาจฟ้องขอให้เพิกถอนการสมรสได้ตามมาตรา 1504
วรรคแรก แต่ถ้าศาลมิได้สั่งให้เพิกถอนการสมรสจนชายหญิงมีอายุครบ 17 ปีบริบูรณ์ หรือเมื่อหญิง
มีครรภ์ก่อนอายุครบ 17 ปีบริบูรณ์ ให้ถือว่าการสมรสสมบูรณ์มาตั้งแต่เวลาสมรส ทั้งนี้ การสมรสของ
ผู้เยาว์หมายถึงการสมรสโดยชอบด้วยกฎหมายเท่านั้น กล่าวคือ การจดทะเบียนสมรสแล้วตามที่ศาล
ฎีกาได้เคยตัดสินไว้ในคำพิพากษาที่ 1319/2512 กรณีที่ผู้เยาว์อายุ 18 ปี อยู่กินกันฉันสามีภรรยา
กับบุคคลอื่นแต่มิได้จดทะเบียนสมรสกัน ผู้เยาว์คนดังกล่าวย่อมยังไม่บรรลุนิติภาวะ

สำหรับกฎหมายต่างประเทศที่ทำการศึกษาตามที่ได้อธิบายไว้ในบทที่ 3 บางประเทศ
ไม่มีบทบัญญัติให้เพิกถอนการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ กล่าวคือ เมื่อบุคคลบรรลุนิติภาวะแล้ว
ย่อมกลับมาเป็นผู้เยาว์อีกไม่ได้ แต่กฎหมายบางประเทศมีบทบัญญัติที่อนุญาตให้ศาลเพิกถอนได้
โดยเฉพาะในกรณีที่ผู้เยาว์พ้นจากภาวะผู้เยาว์โดยคำสั่งศาล ศาลจึงมีสิทธิเพิกถอนคำสั่งของศาลเอง
นอกจากนี้ การพ้นจากภาวะผู้เยาว์โดยการแก้ไขทะเบียนราษฎรตามกฎหมายสเปน ซึ่งเป็น
กระบวนการ ที่มีพื้นฐานมาจากการแสดงเจตนา ดังนั้น ผู้แสดงเจตนาจึงมีสิทธิเพิกถอนเจตนา

ของตนเอง จึงทำให้การบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์โดยการแก้ไขทางทะเบียนตามกฎหมายสเปนอาจถูกเพิกถอนได้

อย่างไรก็ตาม เมื่อได้ศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบการเพิกถอนการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์แล้ว สามารถพิจารณาได้ว่าสถานะความเป็นผู้เยาว์หรือการเป็นผู้บรรลุนิติภาวะนั้น จำเป็นต้องมีกฎหมายที่บัญญัติไว้อย่างชัดเจนและแน่นอน ทั้งนี้ กฎหมายไทยได้วางหลักกฎหมายดังกล่าวไว้อย่างชัดเจนดีแล้ว โดยสามารถพิจารณาข้อมูลเปรียบเทียบการเพิกถอนการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ได้ตามตารางที่ 9 ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 9 ข้อมูลเปรียบเทียบการเพิกถอนการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์

ประเทศ/รัฐ	การเพิกถอนการบรรลุนิติภาวะ	หมายเหตุ
ประเทศ ราชอาณาจักร ไทย	ไม่ได้	-
ประเทศ สาธารณรัฐ ฝรั่งเศส	ไม่ได้	ไม่ปรากฏบทบัญญัติใดในประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสที่อนุญาตหรือไม่อนุญาตให้มีการเพิกถอนการพ้นจากภาวะผู้เยาว์หรือคำสั่งศาลให้ผู้เยาว์พ้นจากภาวะผู้เยาว์ แต่คำพิพากษาศาลฎีกาฝรั่งเศสได้วางหลักไว้ว่าการบรรลุนิติภาวะผู้เยาว์ไม่สามารถเพิกถอนได้ ตามหลักความมั่นคงในสถานะของบุคคล (principe de stabilité de statut des personnes)
ประเทศ ราชอาณาจักร สเปน	ได้	ประมวลกฎหมายแพ่งสเปนอนุญาตให้เพิกถอนการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ได้ เฉพาะกรณีการแก้ไขทางทะเบียนราษฎรเท่านั้น กล่าวคือ ผู้ปกครองที่เคยยินยอมให้ผู้เยาว์กลายเป็นผู้เยาว์ที่บรรลุนิติภาวะแล้ว (emancipated minor) อาจเพิกถอนความยินยอมนั้นได้

<p>ประเทศ สหรัฐอเมริกา รัฐ แคลิฟอร์เนีย</p>	<p>ได้</p>	<p>ศาลมีอำนาจเพิกถอนคำสั่งให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะได้ หากข้อเท็จจริงปรากฏในภายหลังว่าคำสั่งให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะนั้นมาจากการฉ้อฉลหรือข้อมูลอันเป็นสาระสำคัญที่เป็นเท็จ หรือเมื่อผู้เยาว์ทำคำร้องขอให้เพิกถอนในกรณีที่ผู้เยาว์ไม่สามารถดำเนินชีวิตด้วยตนเอง</p>
<p>ประเทศ แคนาดา รัฐควิเบก</p>	<p>ได้</p>	<p>ศาลอาจเพิกถอนการบรรลุนิติภาวะแบบสามัญ (Simple emancipation) ได้</p> <p>ส่วนการบรรลุนิติภาวะแบบสมบูรณ์ (Full emancipation) ไม่สามารถเพิกถอนได้ แต่จะสิ้นสุดลงเมื่อผู้เยาว์ถึงแก่ความตาย หรือเมื่อผู้เยาว์กลายเป็นคนบรรลุนิติภาวะโดยเกณฑ์อายุ หรือเมื่อมีการตั้งผู้ปกครองหรือผู้อนุบาลในกรณีที่ผู้เยาว์ที่บรรลุนิติภาวะแล้วกลายเป็นคนไร้ความสามารถ</p> <p>ในกรณีที่การสมรสของผู้เยาว์ตกเป็นโมฆะตั้งแต่ต้นไม่ว่าด้วยเหตุผลใดก็ตาม ศาลอาจเพิกถอนการบรรลุนิติภาวะโดยการสมรสของผู้เยาว์ได้</p>
<p>ประเทศ สหพันธ์ สาธารณรัฐ เยอรมนี</p>	<p>บุคคลบรรลุนิติภาวะโดยเกณฑ์อายุเท่านั้น และเมื่อบรรลุนิติภาวะแล้วไม่สามารถเพิกถอนการบรรลุนิติภาวะได้</p>	
<p>ประเทศสหราชอาณาจักร อังกฤษ</p>	<p>บุคคลบรรลุนิติภาวะโดยเกณฑ์อายุเท่านั้น และเมื่อบรรลุนิติภาวะแล้วไม่สามารถเพิกถอนการบรรลุนิติภาวะได้</p>	
<p>ประเทศ สมาพันธรัฐ สวิส</p>	<p>บุคคลบรรลุนิติภาวะโดยเกณฑ์อายุเท่านั้น และเมื่อบรรลุนิติภาวะแล้วไม่สามารถเพิกถอนการบรรลุนิติภาวะได้</p>	

4.6 สรุป

จากการวิเคราะห์เปรียบเทียบปัญหากฎหมายว่าด้วยการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ จะเห็นว่ากฎหมายต่างประเทศที่ทำการศึกษากำหนดวิธีการในการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ไว้หลายรูปแบบ ได้แก่ (1) ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส (2) ประเทศราชอาณาจักรสเปน (3) ประเทศสหรัฐอเมริกา รัฐแคลิฟอร์เนีย และ (4) ประเทศแคนาดา รัฐควิเบก ส่วนกฎหมายต่างประเทศอีก 3 ประเทศ ไม่ปรากฏรูปแบบการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์นอกจากเกณฑ์อายุเท่านั้น คือ (1) ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี (2) ประเทศสหราชอาณาจักร อังกฤษ และ (3) ประเทศสมาพันธรัฐสวิส ในขณะที่กฎหมายไทยมิได้บัญญัติการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ด้วยเหตุหรือรูปแบบอื่นไว้ นอกจากเกณฑ์อายุและการสมรสของผู้เยาว์เท่านั้น

อย่างไรก็ตาม ความแตกต่างของหลักกฎหมาย ตลอดจนข้อดีและข้อเสียระหว่างบทบัญญัติในเรื่องดังกล่าวของกฎหมายไทยและกฎหมายต่างประเทศที่ได้ศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบข้างต้น แสดงให้เห็นว่าบทบัญญัติเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ในระบบกฎหมายไทยยังไม่เพียงพอที่จะคุ้มครองประโยชน์ของผู้เยาว์และประโยชน์ของบุคคลภายนอก ตลอดจนประโยชน์ของสังคม จึงสมควรที่จะได้รับการปรับปรุงแก้ไขตามที่ผู้เขียนจะได้เสนอแนะในบทที่ 5 ต่อไป

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ โดยเริ่มตั้งแต่ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ ข้อความคิดพื้นฐาน พัฒนาการทางกฎหมาย รวมถึงบทบัญญัติของกฎหมายที่บังคับใช้ในปัจจุบัน ทั้งของไทยและของต่างประเทศที่ทำการศึกษา ทั้งได้วิเคราะห์ปัญหากฎหมายที่เกี่ยวข้องมาแล้ว จึงนำมาสู่บทสรุปและข้อเสนอแนะในการปรับปรุงและพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ของไทยให้เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมไทยในปัจจุบัน ดังต่อไปนี้

5.1 บทสรุป

การบรรลุนิติภาวะเกี่ยวเนื่องกับความสามารถของบุคคล กล่าวคือ กฎหมายจำกัดความสามารถของผู้เยาว์ไว้ในฐานะที่ผู้เยาว์เป็นผู้ที่ย่อนความสามารถประเภทหนึ่ง โดยมีเจตนารมณ์ที่จะคุ้มครองตัวผู้เยาว์เอง รวมถึงทรัพย์สินของผู้เยาว์ ตลอดจนบุคคลที่เกี่ยวข้องกับผู้เยาว์ ซึ่งสามารถสรุปประเด็นจากการศึกษาเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ได้ดังนี้

5.1.1 เกณฑ์อายุในการบรรลุนิติภาวะ

สำหรับประเด็นเกี่ยวกับเกณฑ์อายุในการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ กฎหมายไทยกำหนดให้บุคคลที่มีอายุยี่สิบ (20) ปีบริบูรณ์เป็นผู้บรรลุนิติภาวะ ในขณะที่กฎหมายต่างประเทศที่ทำการศึกษาทั้งหมดจำนวน 7 ประเทศ ต่างกำหนดเกณฑ์อายุสิบแปด (18) ปี เป็นเกณฑ์อายุบรรลุนิติภาวะเหมือนกันทั้งหมด ได้แก่ (1) ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส (2) ประเทศราชอาณาจักรสเปน (3) ประเทศสหรัฐอเมริกา รัฐแคลิฟอร์เนีย (4) ประเทศแคนาดา รัฐควิเบก (5) ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี (6) ประเทศสหราชอาณาจักร อังกฤษ และ (7) ประเทศสมาพันธรัฐสวิส

5.1.2 การบรรลุนิติภาวะโดยการสมรส

สำหรับประเด็นเกี่ยวกับการสมรสของผู้เยาว์ กฎหมายต่างประเทศที่ทำการศึกษากำหนด 3 ประเทศ กำหนดให้ผู้เยาว์ที่สมรสแล้วเป็นผู้บรรลุนิติภาวะ ได้แก่

(1) ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส

(2) ประเทศสหรัฐอเมริกา รัฐแคลิฟอร์เนีย กำหนดเพิ่มเติมว่าเมื่อผู้เยาว์ได้จดทะเบียนจัดตั้งหุ้นส่วนครอบครัว (establish a domestic partnership) ขึ้น ผู้เยาว์คนนั้นก็บรรลุนิติภาวะ เช่นเดียวกับการสมรส (marriage)

(3) ประเทศแคนาดา รัฐควิเบก

สำหรับประเทศราชอาณาจักรสเปนไม่อนุญาตให้ผู้เยาว์ทำการสมรสได้ เว้นแต่ผู้เยาว์จะกลายเป็นผู้เยาว์ที่บรรลุนิติภาวะแล้ว (emancipated minor) จึงจะทำการสมรสได้

ในขณะที่ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีไม่อนุญาตให้ผู้เยาว์สมรส เว้นแต่ศาลครอบครัวอนุญาตให้ผู้เยาว์ทำการสมรสได้ โดยมีเงื่อนไขว่าคู่สมรสฝ่ายที่เป็นผู้เยาว์ต้องมีอายุ 16 ปีบริบูรณ์ และคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งต้องเป็นผู้บรรลุนิติภาวะแล้ว ทั้งนี้ ผู้เยาว์ที่สมรสแล้วมิได้เป็นผู้บรรลุนิติภาวะตามกฎหมายเยอรมันแต่อย่างใด

ประเทศสหราชอาณาจักร อังกฤษ กำหนดไว้ว่านอกเหนือจากการสมรส (marriage) กฎหมายอังกฤษอนุญาตให้ผู้เยาว์ที่มีอายุ 16 ปี จดทะเบียนคู่ชีวิตทางแพ่ง (*register as civil partners*) ได้ เมื่อได้รับความยินยอมจากผู้ปกครองหรือบุคคลที่มีอำนาจให้ความยินยอม อย่างไรก็ตาม ผู้เยาว์ที่สมรสแล้วและผู้เยาว์ที่จดทะเบียนคู่ชีวิตทางแพ่ง มิทำให้ผู้เยาว์กลายเป็นผู้บรรลุนิติภาวะตามกฎหมายอังกฤษแต่อย่างใด

ส่วนประเทศสมาพันธรัฐสวิส ไม่อนุญาตให้ผู้เยาว์ทำการสมรส

5.1.3 การบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์โดยเหตุหรือวิธีการอื่น

สำหรับประเด็นเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ในการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์โดยเหตุหรือวิธีการอื่น นอกเหนือจากเกณฑ์อายุหรือการสมรสของผู้เยาว์ มีกฎหมายต่างประเทศจำนวน 4 ประเทศ ที่อนุญาตให้ผู้เยาว์เป็นบรรลุนิติภาวะด้วยเหตุอื่นและวิธีการอื่น ได้แก่

(1) ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส ที่กำหนดให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะก่อนเกณฑ์อายุได้โดยคำสั่งศาล ไม่ว่าจะโดยการร้องขอของบิดาและมารดาหรือของบิดาหรือมารดา หรือโดยการร้องขอของที่ปรึกษาของครอบครัว (Conseil de famille)

(2) ประเทศราชอาณาจักรสเปน ที่กำหนดให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะก่อนเกณฑ์อายุได้ 2 กรณี คือ (1) การแก้ไขทะเบียนราษฎรเมื่อได้รับอนุญาตจากผู้ใช้อำนาจปกครอง และ (2) กรณีที่ได้รับอนุญาตจากศาล ในกรณีที่มีเหตุใดเหตุหนึ่งตามที่กฎหมายบัญญัติไว้

(3) ประเทศสหรัฐอเมริกา รัฐแคลิฟอร์เนีย ที่กำหนดให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะก่อนเกณฑ์อายุได้ 2 กรณี กล่าวคือ (1) คำสั่งศาล เมื่อผู้เยาว์สามารถพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่ามิเหตุผลครบถ้วนตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ (2) การขึ้นทะเบียนเป็นทหารกองประจำการในกองทัพสหรัฐอเมริกา

(4) ประเทศแคนาดา รัฐควิเบก กำหนดให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะก่อนเกณฑ์อายุได้ 2 รูปแบบ ได้แก่ (1) การบรรลุนิติภาวะแบบสามัญ (Simple emancipation) ทำให้ผู้เยาว์ได้รับสิทธิบางประการเช่นเดียวกับผู้บรรลุนิติภาวะแล้ว แต่ยังคงได้รับสิทธิบางประการของผู้เยาว์ไว้ควบคู่กันไปด้วย และ (2) การบรรลุนิติภาวะแบบสมบูรณ์ (Full emancipation) ซึ่งทำให้ได้รับสิทธิเช่นเดียวกับบุคคลที่บรรลุนิติภาวะแล้วทุกประการ

ในขณะที่กฎหมายไทย กฎหมายเยอรมัน กฎหมายอังกฤษ และกฎหมายสวิส ไม่มีบทบัญญัติให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะโดยเหตุหรือวิธีการอื่นแต่อย่างใด

5.2 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิเคราะห์ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์มาแล้วนั้น ผู้เขียนพิจารณาแล้วเห็นควรให้ปรับปรุงแก้ไขบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับประเด็นดังกล่าวดังต่อไปนี้

5.2.1 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับเกณฑ์อายุในการบรรลุนิติภาวะ

เสนอให้แก้ไขเกณฑ์อายุในการบรรลุนิติภาวะเป็นสิบแปด (18) ปีบริบูรณ์

จากบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 19 ที่กำหนดให้บุคคลที่มีอายุ ยี่สิบ (20) ปีบริบูรณ์พ้นจากภาวะผู้เยาว์และบรรลุนิติภาวะ สามารถพิจารณาได้ว่าประเทศไทย กำหนดเกณฑ์อายุบรรลุนิติภาวะไว้แตกต่างจากกฎหมายต่างประเทศที่ทำการศึกษาทั้งหมด ซึ่งอาจ เกี่ยวเนื่องกับความแตกต่างของสภาพสังคมและวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ของสมาชิก ในครอบครัวรูปแบบของครอบครัว ตลอดจนการอบรมเลี้ยงดูและการศึกษา รวมถึงการดำเนินชีวิต ของคนไทยที่ย่อมแตกต่างจากพลเมืองในประเทศที่ทำการศึกษาเหล่านั้น โดยเฉพาะผู้เยาว์ที่ได้รับการ อบรมเลี้ยงดูและมีวิถีชีวิตที่อิสระมากกว่าผู้เยาว์ในประเทศไทย

ทั้งนี้ การเสนอให้ลดเกณฑ์อายุในการบรรลุนิติภาวะเป็นสิบแปด (18) ปีบริบูรณ์ จากที่ บัญญัติไว้เดิมที่อายุยี่สิบ (20) ปีบริบูรณ์นั้น สามารถพิจารณาได้จากเหตุผลดังต่อไปนี้

(1) ความเจริญก้าวหน้าด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสารสนเทศ

จากสภาพการณ์ของประเทศไทยในปัจจุบัน ทำให้ปฏิเสธไม่ได้ว่าผู้เยาว์ในสังคมไทย เป็นผู้มีความคิดและความรู้ที่เท่าทันกับพลเมืองในช่วงวัยเดียวกันของต่างประเทศที่ทำการศึกษา ทั้งยังมีความสามารถเพียงพอที่จะรับผิดชอบตนเองได้ ทำให้การดำเนินชีวิตของผู้เยาว์ไทยไม่ต่างจาก ผู้เยาว์ในต่างประเทศที่ทำการศึกษามากนัก โดยเฉพาะการรับรู้ การแลกเปลี่ยน รวมถึงการซึมซับ วัฒนธรรมและรูปแบบการดำเนินชีวิตจากสื่อต่าง ๆ ที่สามารถติดต่อสื่อสารและเผยแพร่เหตุการณ์ จากทั่วโลกได้ในช่วงเวลาเดียวที่กำลังเกิดเหตุการณ์นั้น ๆ ผู้เยาว์ที่เกิดและเติบโตในสังคมที่มี ค่าครองชีพสูง อาจประกอบอาชีพควบคู่กับการเข้ารับการศึกษา ในขณะที่ผู้เยาว์บางคนเลือกที่จะ ยุติการศึกษาเพื่อประกอบอาชีพเพียงอย่างเดียว

ด้วยเหตุนี้ การกำหนดให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะที่อายุยี่สิบปีบริบูรณ์ จึงเป็นการจำกัดสิทธิและความสามารถทางแพ่งของผู้เยาว์ และอาจทำให้ผู้เยาว์เสียประโยชน์ที่ควรจะได้รับ ในทางตรงกันข้าม หากลดเกณฑ์อายุในการบรรลุนิติภาวะลงมาเหลือที่อายุสิบแปด (18) ปีบริบูรณ์ ย่อมทำให้บุคคลได้รับประโยชน์จากการใช้ความสามารถทางแพ่งได้อย่างเต็มที่เร็วขึ้นตามไปด้วย ทั้งยังสอดคล้องกับเกณฑ์อายุบรรลุนิติภาวะตามกฎหมายต่างประเทศที่ทำการศึกษา

(2) การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ

โครงสร้างประชากรของประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างมาก เมื่อเทียบกับการข้อมูลประชากรในช่วงการจัดทำร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กล่าวคือ มีจำนวนประชากรประมาณ 8,000,000 คน และอายุขัยเฉลี่ยของประชากรในช่วงเวลาดังกล่าวอยู่ที่อายุประมาณ 37 ปีเท่านั้น ในขณะที่ปัจจุบัน จำนวนประชากรของประเทศไทยอยู่ที่ประมาณ 69,000,000 คน ซึ่งผลการวิจัยของสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล แสดงให้เห็นว่าอายุเฉลี่ยของประชากรสูงขึ้นจากเดิมอย่างมาก โดยเพศชายอยู่ที่ประมาณ 73.2 ปี และประชากรเพศหญิงอยู่ที่ประมาณ 80.3 ปี ทำให้ประชากรวัยเด็กและวัยแรงงานมีแนวโน้มที่ลดลงเนื่องจากการลดลงของภาวะเจริญพันธุ์ ขณะที่ประชากรผู้สูงอายุมีอายุยืนขึ้นเนื่องมาจากพัฒนาการทางการแพทย์และสาธารณสุข ทำให้เกิดความไม่สมดุลระหว่างประชากร ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะปัญหา ด้านแรงงาน เนื่องจากสมรรถภาพในการทำงานของบุคคลย่อมลดลงเมื่ออายุมากขึ้นและทำให้ประสิทธิภาพในการทำงานลดลงตามไปด้วย ถึงแม้ปัญหาแรงงานอาจทดแทนและแก้ไขได้ด้วยวิวัฒนาการของเทคโนโลยีที่เข้ามาแทนที่กำลังคน แต่นั่นหมายถึงรายได้ของประชากรที่ลดลงตามไปด้วย ในขณะที่โครงสร้างประชากรของประเทศไทยได้ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 และจะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ในปี พ.ศ. 2570

หากพิจารณาจากแนวโน้มของโครงสร้างประชากรข้างต้น การลดเกณฑ์อายุในการบรรลุนิติภาวะให้เร็วขึ้นจากเดิมยี่สิบ (20) ปีบริบูรณ์เป็นสิบแปด (18) ปีบริบูรณ์ ย่อมเป็นการส่งเสริมให้พลเมืองของประเทศเข้าสู่วัยแรงงานได้เร็วมากขึ้น เพื่อเตรียมความพร้อมในการรับมือสถานการณ์ และแก้ปัญหาการขาดแคลนแรงงาน เมื่อมีผู้สูงอายุมากกว่าจำนวนแรงงาน

(3) การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

ความเจริญก้าวหน้าด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสารสนเทศ ตลอดจนการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของประเทศไทย ต่างก็เกี่ยวเนื่องและสัมพันธ์กับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ กล่าวคือ รูปแบบการทำนิติกรรมสัญญาที่ผ่านระบบออนไลน์ หรือกรณีแรงงานที่ลดลงจนเป็นเหตุให้กำลังการผลิตและรายได้ของประชากรลดลงตามไปด้วย เป็นต้น

ดังนั้น เมื่อเทียบเคียงข้อเท็จจริงและสภาวะการณ์ทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับผู้เยาว์ ซึ่งมีลักษณะใกล้เคียงกันทั้งของไทยและของต่างประเทศที่ทำการศึกษ ผู้เขียนจึงขอเสนอให้พิจารณาการปรับลดอายุของบรรลุนิติภาวะจากยี่สิบ (20) ปีบริบูรณ์ ลงมาที่อายุสิบแปด (18) ปีบริบูรณ์ เนื่องจากบุคคลที่อยู่ในเกณฑ์อายุดังกล่าวเป็นผู้ที่เจริญเติบโตทั้งทางร่างกายและสติปัญญา ผ่านการอบรมเลี้ยงดูจากครอบครัวพอสมควรและย่อมได้รับการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานที่กฎหมายกำหนด ทั้งยังมีความสามารถในการพิจารณาและวินิจฉัยเพียงพอที่จะดูแลและรับผิดชอบตนเองได้ และสอดคล้องกับกฎหมายพิเศษฉบับอื่นของไทยที่มีบทบัญญัติเกี่ยวเนื่องกับเกณฑ์อายุ เช่น สิทธิในการเลือกตั้ง การรับโทษทางอาญา รวมถึงสิทธิในการขอมีใบอนุญาตขับขี่รถจักรยานยนต์ และรถยนต์ ซึ่งล้วนเป็นสิทธิที่สัมพันธ์กับวุฒิภาวะและความรับผิดชอบของบุคคลเช่นเดียวกัน เป็นต้น

(4) เกณฑ์อายุในการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ในประเทศที่ตั้งอยู่ในทวีปเอเชีย

เมื่อพิจารณาจากประเทศที่ตั้งอยู่ในทวีปเอเชีย ซึ่งเป็นประเทศเพื่อนบ้านกับประเทศไทย ราชอาณาจักรไทย ทั้งยังมีการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมมาตั้งแต่อดีต ส่งผลต่อรูปแบบการดำเนินชีวิตของพลเมืองในทวีปเอเชียให้มีลักษณะคล้ายคลึงกัน ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบครอบครัว รูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว ตลอดจนสภาพแวดล้อมที่ใกล้เคียงกัน จะเห็นว่ากฎหมายของประเทศเหล่านั้นกำหนดเกณฑ์อายุในการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ไว้ที่อายุสิบแปด (18) ปีบริบูรณ์ ไม่ว่าจะเป็นประเทศมาเลเซีย ประเทศสาธารณรัฐอินโดนีเซีย ประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม ประเทศราชอาณาจักรกัมพูชา ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ประเทศสาธารณรัฐอินเดียและประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน ตลอดจนเขตปกครองพิเศษฮ่องกง เป็นต้น

จากข้อเท็จจริงข้างต้น แสดงให้เห็นว่าผู้เยาว์ที่เกิดหรือเติบโตในประเทศไทย ถูกจำกัดสิทธิและความสามารถทางแพ่งมากกว่าผู้เยาว์ที่เกิดหรือเติบโตในประเทศเพื่อนบ้าน

ในทวีปเอเชียถึงสองปี ย่อมทำให้ผู้เยาว์ที่เกิดหรือเติบโตในประเทศราชอาณาจักรไทยเสียประโยชน์ทางแพ่งที่ควรจะได้รับในช่วงเวลายาวนานถึงสองปีเช่นเดียวกัน

สำหรับเกณฑ์อายุในการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ตามกฎหมายญี่ปุ่น ซึ่งเป็นต้นร่างของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยนั้น ปัจจุบันกำหนดเกณฑ์อายุในการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ไว้ที่ยี่สิบ(20) ปีบริบูรณ์เช่นเดียวกัน แต่เมื่อวันที่ 13 มิถุนายน พ.ศ. 2561 รัฐสภาญี่ปุ่นได้ผ่านร่างกฎหมายปรับลดเกณฑ์อายุในการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ลงมาที่อายุสิบแปด (18) ปีบริบูรณ์ โดยจะมีผลบังคับใช้ในวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2565 เนื่องจากประเทศญี่ปุ่นกำลังประสบปัญหาสังคมผู้สูงอายุ ซึ่งกระทบต่อโครงสร้างประชากร ทำให้ขาดแคลนประชากรในวัยแรงงาน และส่งผลต่อเศรษฐกิจและสังคมโดยรวม ทั้งนี้ สถานการณ์ดังกล่าวของประเทศญี่ปุ่นใกล้เคียงกับสถานการณ์ในประเทศไทยเป็นอย่างมาก

ดังนั้น เมื่อเทียบเคียงกับเกณฑ์อายุในการบรรลุนิติภาวะของประเทศที่ตั้งอยู่ในทวีปเอเชียข้างต้น ซึ่งล้วนมีสภาวะการณ์ทางสังคม เศรษฐกิจและการเมืองใกล้เคียงกับประเทศไทย ผู้เขียนจึงขอเสนอให้พิจารณาการปรับลดอายุของบรรลุนิติภาวะจากยี่สิบ (20) ปีบริบูรณ์ เป็นอายุสิบแปด (18) ปีบริบูรณ์ ให้สอดคล้องกับสภาวะการณ์ดังกล่าวด้วย

5.2.2 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะโดยคำสั่งศาล

เสนอให้เพิ่มเติมบทบัญญัติเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะโดยคำสั่งศาล

จากการศึกษาปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ ผู้เขียนเห็นควรว่าประเทศไทยบัญญัติหลักเกณฑ์เพิ่มเติมเพื่อให้ผู้เยาว์ที่อยู่ในช่วงเกณฑ์อายุหนึ่งและมีวิฤติภาวะเพียงพอสามารถร้องขอต่อศาลเพื่อให้ศาลมีคำสั่งให้เป็นผู้บรรลุนิติภาวะก่อนเกณฑ์อายุได้ โดยเทียบเคียงกับหลักเกณฑ์ของกฎหมายต่างประเทศที่ทำการศึกษ ได้แก่ (1) ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส (2) ประเทศราชอาณาจักรสเปน (3) ประเทศสหรัฐอเมริกา รัฐแคลิฟอร์เนีย และ (4) ประเทศแคนาดา รัฐควิเบก

ทั้งนี้ การกำหนดหลักเกณฑ์เพิ่มเติมข้างต้น ต้องบัญญัติเงื่อนไขไว้อย่างชัดเจนในการพิจารณาของศาลไว้อย่างชัดเจน ซึ่งผู้เขียนพิจารณาว่าต้องประกอบไปด้วยเงื่อนไขอย่างน้อย 5 ประการ ดังต่อไปนี้

(1) เงื่อนไขเกี่ยวกับเกณฑ์อายุขั้นต่ำที่ผู้เยาว์จะมีสิทธิขอให้ศาลสั่งให้เป็นผู้บรรลุนิติภาวะก่อนเกณฑ์อายุได้ โดยเกณฑ์อายุขั้นต่ำที่เหมาะสมควรอยู่ที่อายุสิบหก (16) ปี เนื่องจากบุคคลในวัยดังกล่าวมีวุฒิภาวะมากเพียงพอทางจิตวิทยาแล้ว และสอดคล้องกับกฎหมายต่างประเทศที่ทำการศึกษามีระบบที่ศาลอนุญาตให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะก่อนเกณฑ์อายุได้

(2) เงื่อนไขเกี่ยวกับเจตนาของผู้เยาว์

(3) เงื่อนไขเกี่ยวกับความยินยอมของผู้แทนโดยชอบธรรม

(4) เงื่อนไขเกี่ยวกับความสามารถในการดำเนินชีวิตของผู้เยาว์ เช่น การมีแหล่งเงินได้ที่ถูกต้องตามกฎหมายและมีความสามารถในการบริหารจัดการทรัพย์สินของตน

(5) หลักเกณฑ์กว้าง ๆ ที่วางไว้เป็นเงื่อนไขสุดท้ายว่าการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ต้องไม่ขัดหรือแย้งกับประโยชน์สูงสุดของผู้เยาว์ เพื่อให้ศาลสามารถใช้ดุลพินิจในการพิจารณาได้อย่างเต็มที่อีกชั้นหนึ่ง อันเป็นไปตามนิติวิธีของระบบซีวิลลอว์ เช่น กรณีตัวอย่างที่ผู้เยาว์ประสงค์จะบรรลุนิติภาวะก่อนเกณฑ์อายุและผู้แทนโดยชอบธรรมยินยอม ในขณะที่ผู้เยาว์มีแหล่งที่มาของเงินได้ที่ถูกต้อง และมีความสามารถในการบริหารจัดการทรัพย์สินของตนเองได้ แต่ศาลอาจพิจารณาประกอบข้อเท็จจริงอื่น ๆ ว่าการสั่งอนุญาตให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะ อาจไม่เป็นประโยชน์สูงสุดต่อตัวผู้เยาว์เอง ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใดภายนอกอื่นใดก็ตาม ด้วยเหตุนี้ การบัญญัติกฎหมายให้ศาลใช้ดุลพินิจตามนิติวิธีของระบบซีวิลลอว์เช่นว่านั้น ย่อมเป็นการถ่วงดุลเหตุผลและความเหมาะสมที่จะให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะก่อนเกณฑ์อายุอีกลำดับหนึ่ง และย่อมทำให้หลักกฎหมายเกี่ยวกับประเด็นดังกล่าวสามารถคุ้มครองประโยชน์ของผู้เยาว์ ประโยชน์ของบิดามารดา ประโยชน์บุคคลภายนอก และประโยชน์ของสังคมในเวลาเดียวกัน เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสังคมและเศรษฐกิจของประเทศไทยในปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

อย่างไรก็ตาม การเสนอให้เพิ่มเติมบทบัญญัติเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะโดยคำสั่งศาลข้างต้น ไม่อาจเสนอให้มีการตีความตามกฎหมายที่มีอยู่ได้ เพราะสถานะความเป็นผู้เยาว์และผู้บรรลุนิติภาวะจำเป็นต้องมีกฎหมายที่แน่นอนและชัดเจน เนื่องจากเกี่ยวเนื่องกับช่วงเวลาชีวิตของบุคคล ประกอบกับวุฒิภาวะและหลักเกณฑ์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ ความแน่นอนและชัดเจนของกฎหมายจะไม่เพียงคุ้มครองตัวผู้เยาว์หรือผู้บรรลุนิติภาวะเท่านั้น แต่ยังคุ้มครองบุคคลอื่นที่มาเกี่ยวข้องด้วย

5.2.3 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับเกณฑ์อายุในการสมรสของผู้เยาว์

เสนอให้แก้ไขเกณฑ์อายุในการสมรสของผู้เยาว์เป็นสิบหก (16) ปีบริบูรณ์

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย กำหนดให้ผู้เยาว์ที่สมรสแล้วเป็นผู้บรรลุนิติภาวะ ตามมาตรา 20 โดยบัญญัติหลักการเกี่ยวกับอายุไว้ที่สิบเจ็ด (17) ปีตามมาตรา 1448 และต้องได้รับความยินยอมจากบุคคลที่กำหนดไว้ในมาตรา 1436 ในขณะที่กำหนดข้อยกเว้นไว้ว่าผู้เยาว์ที่อายุต่ำกว่า สิบเจ็ด (17) ปี จะทำการสมรสได้ก็ต่อเมื่อศาลอนุญาต

จากการเสนอให้กำหนดเกณฑ์อายุขั้นต่ำที่ผู้เยาว์จะมีสิทธิขอให้ศาลสั่งให้เป็นผู้บรรลุนิติภาวะ ก่อนเกณฑ์อายุไว้ที่อายุสิบหก (16) ปี ในข้อ 5.2.2 ข้างต้น จึงสมควรลดเกณฑ์อายุในการสมรสของผู้เยาว์ให้สอดคล้องกันด้วย กล่าวคือ ลดจากอายุสิบเจ็ด (17) ปี ที่กำหนดไว้เดิมลงมาที่อายุสิบหก (16) ปี เพื่อไม่ให้บทบัญญัติของกฎหมายเกิดความลักลั่นในการบังคับใช้

ดังนั้น เมื่อกฎหมายกำหนดให้ผู้เยาว์ที่สมรสแล้วกลายเป็นผู้บรรลุนิติภาวะ ทำให้ผู้เยาว์ที่สมรสแล้ว มีหน้าที่อุปการะเลี้ยงดูซึ่งกันและกัน ทั้งยังมีความสามารถในการทำนิติกรรมต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ของการอยู่กินกันฉันสามีภรรยา ทั้งยังเป็นการส่งเสริมสถาบันครอบครัวให้มั่นคงได้อีกนัยหนึ่ง จึงจำเป็นต้องลดเกณฑ์อายุในการสมรสของผู้เยาว์ลงมาให้สอดคล้องกัน

ทั้งนี้ ผู้เขียนได้สรุปบทบัญญัติของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ ในปัจจุบันกับข้อเสนอแนะในการปรับแก้หรือเพิ่มเติมบทบัญญัติกฎหมายในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ตามที่ปรากฏในตารางที่ 10 ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 10 ข้อเสนอแนะในการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
เกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์

เรื่อง	บทบัญญัติประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์	ข้อเสนอแนะ
การแก้ไขเกณฑ์อายุในการบรรลุนิติภาวะเป็นสิบแปด (18) ปีบริบูรณ์	มาตรา 19 บุคคลย่อมพ้นจากภาวะผู้เยาว์และบรรลุนิติภาวะเมื่อมีอายุ ยี่สิบ ปีบริบูรณ์	มาตรา 19 บุคคลย่อมพ้นจากภาวะผู้เยาว์และบรรลุนิติภาวะเมื่อมีอายุ สิบแปด ปีบริบูรณ์
การเพิ่มเติมบทบัญญัติเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะโดยคำสั่งศาล	 <p>จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY</p>	<p>มาตรา 20/1 ผู้เยาว์ที่มีอายุสิบหกปีบริบูรณ์อาจบรรลุนิติภาวะเมื่อได้รับอนุญาตจากศาล</p> <p>ในการพิจารณาอนุญาตตามวรรคหนึ่งให้พิจารณาเงื่อนไขต่อไปนี้</p> <ol style="list-style-type: none"> (1) ผู้เยาว์มีเจตนาที่จะบรรลุนิติภาวะ (2) ผู้แทนโดยชอบธรรมให้ความยินยอม (3) ผู้เยาว์มีแหล่งเงินได้ที่ถูกต้องตามกฎหมาย และมีความสามารถในการบริหารจัดการทรัพย์สินของตน (4) การบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ต้องไม่ขัดหรือแย้งกับประโยชน์สูงสุดของผู้เยาว์
การแก้ไขเกณฑ์อายุในการสมรสของผู้เยาว์เป็นสิบหก (16) ปีบริบูรณ์	มาตรา 1448 การสมรสจะทำได้ต่อเมื่อชายและหญิงมีอายุ สิบเจ็ด ปีบริบูรณ์แล้ว แต่ในกรณีที่มีเหตุอันสมควร ศาลอาจอนุญาตให้ทำการสมรสก่อนนั้นได้	มาตรา 1448 การสมรสจะทำได้ต่อเมื่อชายและหญิงมีอายุ สิบหก ปีบริบูรณ์แล้ว แต่ในกรณีที่มีเหตุอันสมควร ศาลอาจอนุญาตให้ทำการสมรสก่อนนั้นได้

บรรณานุกรม

หนังสือภาษาไทย

- กมล สนธิเกษตริณ. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1-6 พร้อมคำแปลภาษาอังกฤษและอธิบาย. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: นิติบรรณการ, 2550.
- กรมศิลปากร สำนักหอสมุดแห่งชาติ. ศิลาจารึกสุโขทัย หลักที่ 1 จารึกพ่อขุนรามคำแหง. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สำนักหอสมุดแห่งชาติ, 2547.
- กิตติศักดิ์ ปรกิติ. การปฏิรูประบบกฎหมายไทยภายใต้อิทธิพลยุโรป. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: วิทยุชน, 2556.
- . คำอธิบายกฎหมายลักษณะบุคคล : บุคคลธรรมดาและนิติบุคคล. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ: วิทยุชน, 2563.
- คลังสารสนเทศของสภานิติบัญญัติ. รายงานการประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ครั้งที่ 22/2534 เป็นพิเศษ เมื่อวันที่ 26 สิงหาคม พ.ศ. 2534 [ออนไลน์]. 2534. แหล่งที่มา: <https://dl.parliament.go.th/handle/lirt/286635> [เข้าถึงเมื่อ 20 มกราคม 2564]
- จตุรพร ลิมมันจริง. จิตวิทยาวัยรุ่น. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2549.
- จิตติ ดิงศภัทย์. กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยบุคคล. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2530.
- จุฬาลงกรณ์ราชบรรณาลัย คลังข้อมูลดิจิทัลเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. พระราชประวัติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://kingchulalongkorn.car.chula.ac.th/th/history/rama5_bio [เข้าถึงเมื่อ 5 ตุลาคม 2563]
- เจษฎา ทองขาว. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยบุคคลธรรมดา. กรุงเทพฯ: วิทยุชน, 2563.
- ชมพูนุท พรหมภักดี. การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของประเทศไทย. บทความวิชาการ 16, 3 (สิงหาคม 2556): 1-19.
- ซัชพล ไชยพร. ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย ภาคก่อนปฏิรูป. กรุงเทพฯ: วิทยุชน, 2561.
- ชาคริต อนันทราวัน. ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2557.
- ชาญชัย แสวงศักดิ์. อิทธิพลของกฎหมายฝรั่งเศสในการปฏิรูปกฎหมายไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: วิทยุชน, 2558.

- ฐากูร จุลินทร. รายงานการศึกษา เรื่อง การกำหนดคุณวุฒิยกรบาลในรัฐธรรมนูญไทย. กรุงเทพฯ: กลุ่มงานวิจัยและพัฒนา สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2557.
- คำรงค์ ฐานดี. ความรู้เรื่องสังคมและวัฒนธรรม [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www3.ru.ac.th/korea/article1/article11.pdf> [เข้าถึงเมื่อ 5 ตุลาคม 2563]
- นพร อึ้งอาภรณ์. การเจริญเติบโตและการพัฒนาการของมนุษย์. นครราชสีมา: สำนักวิชาแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี, 2555.
- บุญธรรม ศิริฤทธิ์, บ. น. แ. เ. ล. ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 7 กฎหมาย จ.ศ. 1225-1226-1227-1228-1229 และกฎหมายในรัชกาลที่ 4 ซึ่งไม่ปรากฏวันเดือนปีที่ประกาศ. พระนคร: โรงพิมพ์เดลิแมส, พฤศจิกายน 2478.
- ประชุม โฉมฉาย. กฎหมายเอกชนเปรียบเทียบเบื้องต้น : จารัตโรมันและแอ่งไกลแซกซอน. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2555.
- . หลักกฎหมายโรมันเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2555.
- ประเทือง ธนียพล. กฎหมายเกี่ยวกับการกระผิดของเด็กและเยาวชน และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, เมษายน 2562.
- ประกาศน์ อวยชัย. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 มาตรา 1 ถึงมาตรา 193 พร้อมด้วยย่อข้อกฎหมายจากคำพิพากษาฎีกา ตั้งแต่ พ.ศ. 2466 ถึงปัจจุบัน. กรุงเทพฯ: เนติบัณฑิตยสภา ในพระบรมราชูปถัมภ์, 2528.
- ประสพสุข บุญเดช. หลักกฎหมายครอบครัว. พิมพ์ครั้งที่ 19. กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2562.
- ประสิทธิ์ ไชวโกลกุล. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยบุคคล. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: นิติธรรม, 2562.
- ปรีดี เกษมทรัพย์. นิติปรัชญา. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ: คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551.
- พระยามานวราชเสวี. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พุทธศักราช 2468 บรรพ 1 และ 2 กับอุทธรณ์. กรุงเทพฯ: กรมร่างกฎหมาย (จัดพิมพ์ขึ้นใหม่โดยเนติบัณฑิตยสภา ในพระบรมราชูปถัมภ์), 2502.
- พาสนา จุรัตน์. จิตวิทยาการศึกษา. กรุงเทพฯ: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2548.
- พิศิษฐ์ ขวลาธวัช. กฎหมายกบววจรชีวิตครอบครัว. กรุงเทพฯ: นิติธรรม, 2561.
- ไพโรจน์ กัมพูสิริ. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ครอบครัว. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2563.
- ภาควิชานิติศึกษาทางสังคม ปรัชญาและประวัติศาสตร์. บันทึกคำสัมภาษณ์พระยามานวราชเสวี.

- กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2557.
- มัทยา จิตติรัตน์. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยบุคคล. กรุงเทพฯ: คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524.
- มุรินทร์ พงศาปาน. ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ : จากกฎหมายสิบสองโต๊ะสู่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์. กรุงเทพฯ: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2562.
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมศัพท์กฎหมายไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. พิมพ์ครั้งที่ 2556. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน, 2556.
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://dictionary.orst.go.th/> [เข้าถึงเมื่อ 25 ธันวาคม 2563]
- วงเดือน นาราจักร ชมพูนุท นาศิริรักษ์ และ มิตรชัย กุลแสงเจริญ. เล่ม 1 ประวัติศาสตร์ไทย : เวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ ประเด็นวิภาค บุคคลสำคัญ และภูมิปัญญาไทย. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ (พว.), 2558.
- วชิรวิทย์ คงคาลัย. ในสายตาของรัฐ ใครเป็นผู้ใหญ่บ้าง [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.the101.world/age-of-majority> [เข้าถึงเมื่อ 17 ตุลาคม 2563]
- วิระดา สมสวัสดิ์. กฎหมายครอบครัว. กรุงเทพฯ: คปไฟ, 2546.
- ศันนักรัตน์ โสทธิพันธ์. ข้อควรพิจารณาเรื่องความสามารถจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ฉบับปีพุทธศักราช 2466. วารสารนิติศาสตร์ 4, 42 (2556): 871-896.
- . คำอธิบายความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายเอกชนโรมัน. กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2559.
- . คำอธิบายหลักพื้นฐานของกฎหมายเอกชน. กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2562.
- . อธิบายศัพท์ นิติกรรม-สัญญา. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2561.
- ศุนย์วิจัยและพัฒนาวัตกรรมการศึกษาเพื่อเด็กและผู้มีความต้องการพิเศษ. สถานการณ์และปัญหาของเด็กและเยาวชนในท้องถิ่น. สิทธิเด็กและการวางแผนท้องถิ่นเพื่อเด็กและเยาวชน.
- สมชัย ฑีฆาอุตมากร. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัว ฉบับสมบูรณ์ (ศึกษาเชิงวิเคราะห์จากบทกฎหมาย). กรุงเทพฯ: พลสยาม พรินต์ติ้ง, 2554.
- สมชาย ปรีชาศิลปปะกุล. การสืบราชสมบัติ : การอภิปรายและข้อถกเถียงในองค์การจัดทำรัฐธรรมนูญของไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2475 ถึง พ.ศ. 2550 (ตอนที่ 1). วิภาษา 6, 8 (มกราคม - 15 มีนาคม 2558): 31-46.
- สมทบ สุวรรณสิทธิ. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยบุคคล. กรุงเทพฯ: คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2514.
- สรรพสิทธิ์ คุมพ์ประพันธ์. แนวทางการป้องกันแก้ไขการละเมิดสิทธิเด็กในประเทศไทย. ตุลพาห 1, 45

(มกราคม - มิถุนายน 2541): 14-49.

สัทส์ สังหวิริยะ. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยบุคคล. กรุงเทพฯ: นิติบรรณาการ, 2550.

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.). กฎหมายตราสามดวง: หน้าต่างสังคมไทย. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2549.

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. การตรวจแก้ร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 และ บรรพ 2. กรุงเทพฯ: เอกสารสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา 2468.

สำนักงานศาลยุติธรรม. คู่มือหลักกฎหมายอิสลามว่าด้วยครอบครัวและมรดก (ฉบับศาลยุติธรรม). กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลยุติธรรม, 2554.

สุนทร มณีสวัสดิ์ และ ปิยะนุช โปตะวณิช. กฎหมายแพ่ง 1. พิมพ์ครั้งที่ 24. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2553.

สุรพล ไตรเวท. การร่างประมวลกฎหมายในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2550.

แสวง บุญเฉลิมลาภ และ อติรุจ ตันบุญเจริญ. ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย. พิมพ์ครั้งที่ 19. กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2563.

หลวงสารสาสน์ประพันธ์ (สิ้น จารุวัตร). คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (เรียงมาตรา). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ดวงฮ้างมิ่งบ่อ, 2467.

หลวงสุทธีวาทนฤพุฒิ. คำบรรยายประวัติศาสตร์กฎหมาย ชั้นปริญญาโท พุทธศักราช 2512-2513. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2516.

หอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนคร. ประชุมประกาศรัชกาลที่ 4 ภาค 7 ประกาศปีฉลู พ.ศ. 2408 ปีชาล พ.ศ. 2409 ปีเถาะ พ.ศ. 2410 ปีมะโรง พ.ศ. 2411. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, 2466.

อนุมติ ใจสมุทร. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 ว่าด้วยบุคคล. นครหลวง กรุงเทพมหานคร: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2515.

อภิรัตน์ เพ็ชรศิริ ปรีชา สุวรรณทัต และ สิทธิชัย วีระชาญพิชิต. กฎหมายกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม. พิมพ์ครั้งที่ 14. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2545.

อังคนาวดี ปิ่นแก้ว. คำอธิบายกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยบุคคล. กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2560.

อุกฤษ มงคลนาวิน. ประวัติศาสตร์กฎหมายต่างประเทศ (สากล). กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2514.

อุดมพร ชั้นไพบูลย์. ปัญหาสังคม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2561.

หนังสือภาษาต่างประเทศ

Andrew Borkowski. Roman Law. 2 ed. Oxford: Oxford University Press, 2003.

- Association des centres jeunesse du Québec. De La Minorité Et De L'émancipation.
Quebec, Canada: Association des centres jeunesse du Québec, 2004.
- Brigitte Hess-Fallon and Anne-Marie Simon. Droit Civil. 9 ed. Paris, France: Dalloz, 2007.
- . Droit De La Famille. 6 ed. Paris, France: Dalloz, 2006.
- Bryan A. Garner. A Dictionary of Modern Legal Usage. 2 ed. New York: Oxford University Press, 2001.
- Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz. German Civil Code Bgb. [Online]. Available from: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/ [12 December 2020].
- California Courts. Petition for Declaration of Emancipation of Minor [Online]. Available from: <https://www.courts.ca.gov/documents/em100.pdf> [17 February 2021].
- California Legislative Information. Family Code [Online]. Available from: https://leginfo.ca.gov/faces/codes_displayexpandedbranch.xhtml?tocCode=FAM&division=11.&title=&part=6.&chapter=&article= [12 December 2020].
- Claire L'Heureux-Dubé. The Quebec Experience: Codification of Family Law and a Proposal for the Creation of a Family Court System. Louisiana Law Review 44, 6 (July 1984): 1575-1640.
- Commission de l'état civil. "Guide Pratique International De L'état Civil, Royaume-Uni." Paris: Commission de l'état civil, 2002.
- Conseil Fédéral Suisse. Message Concernant La Révision Du Code Civil Suisse (état Civil, Conclusion Du Mariage, Divorce, Droit De La Filiation, Dette Alimentaire, Asiles De Famille, Tutelle Et Courtage Matrimonial). Berne: Fueille federale, 1995.
- Deen Gibirila. La Capacité Commerciale Du Mineur émancipé. JOURNAL DES SOCIÉTÉS 180, 15 (Décembre 2019): 26-32.
- Droitissimo. Demande D'émancipation [Online]. Available from: https://www.droitissimo.com/sites/default/files/formulaires/cefa_15425-01_Demande_%C3%A9mancipation.pdf [17 February 2021].
- Fromont-Pernet. Examen Sur Le Droit Romain Selon Les Institutes De Justinien. 2 ed. Paris: Libraire, 1837.

- Georges Rouhette. French Civil Code Translated in English [Online]. Available from: <https://www.fd.ulisboa.pt/wp-content/uploads/2014/12/Codigo-Civil-Frances-French-Civil-Code-english-version.pdf> [10 December 2020].
- Guide Social Roman. "Mineur-E-S: Quelques Aspects Du Droit Des Mineurs." 19. Bern. Institute of Judicial Administration. Standards Relating to Rights of Minors. Massachusetts: Harper & Row, 1979.
- J.E. de Becker. Annotated Civil Code of Japan. London: Butterworth & Co., 1909.
- Jean De Lavalette. De L'émancipation En Droit Romain, En Droit Ancien Et En Droit Français. Aix, France: Université de France, Faculté de Droit d'Aix, 1884.
- Laura Abreu. Constituency Casework: A Guide to Age Related Legislation. London, UK: House of Commons. Social Policy Section, 12 February 2015.
- Law Teacher. The Concept of Agreement [Online]. Available from: <https://www.lawteacher.net/free-law-essays/contract-law/the-concept-of-agreement-contract-law-essay.php> [16 April 2021].
- Le Point. Le Mariage Des Mineurs Interdit En Allemagne [Online]. Available from: https://www.lepoint.fr/europe/le-mariage-des-mineurs-interdit-en-allemande-05-04-2017-2117418_2626.php# [4 May 2021].
- Legal Services for Children. Emancipation Manual. California, USA: Legal Services for Children Inc, April 2014.
- Legislation UK. Civil Partnership Act 2004 [Online]. Available from: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2004/33/contents> [2 January 2021].
- . The Family Law Reform Act 1969 [Online]. Available from: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1969/46> [2 January 2021].
- . Sale of Goods Act 1979 [Online]. Available from: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1979/54> [2 January 2021].
- Legislative Intent Service Incorporation. California Family Codes Statutory History [Online]. Available from: <http://www.legintent.com/california-family-code-statutory-history/> [27 May 2021].
- Lillian Goldman Law Library. The Twelve Tables [Online]. Available from: https://avalon.law.yale.edu/ancient/twelve_tables.asp [19 มกราคม 2564].
- Ministerio de Justicia. Spanish Civil Code [Online]. Available from:

<https://www.mjusticia.gob.es/es/AreaTematica/DocumentacionPublicaciones/Documentos/Spanish%20Civil%20Code.pdf> [12 December 2020].

Molina Solicitors. Emancipation of Minor [Online]. Available from: <https://www.molinasolicitors.com/civil-law/family-law/emancipation-of-minors-young-adults-living-by-themselves/> [16 April 2021].

Paul du Plessis. Roman Law. 4 ed. Oxford: Oxford University Press, 2010.

Public Counsel. "So You Want to Become Emancipated?", 24. California, 2013.

Quarterly Account. Contracts for People under 18 Years Old [Online]. Available from: <https://www.i-m-a.org.uk/wp-content/uploads/ima-ljdoc-191%208.pdf> [16 April 2021].

Qweri by Lexum. Annotated Civil Code of Quebec [Online]. Available from: <https://ccq.lexum.com/w/ccq/en/#lfragment/sec2/BOCwhgziBcwMYgK4DsDWszIOewE48UBTADwBdoJC4AmASgBpltTCIBFRO3AT2gHI+9SmFwIOXgKGERCAMP5SAIV4AIAKIAZdODUAggDkAwuvqkwaI2ilscWrSA> [10 December 2020].

René David. Les Grands Systèmes De Droit Contemporains. 12 ed. Paris: Dalloz, 2006.

Société québécoise d'information juridique (SOQUIJ). Decision De La Cour Superieure Du Quebec [Online]. 30 juin 2003. Available from: http://citoyens.soquij.qc.ca/php/decision.php?ID=2EB695B859DFD025423C02635C4725CB&captchaToken=03AGdBq250JBOOnaFadL_PTehBq-r9aUKeugZhF7UAKD_3w86gtDv_a9w95YpIKqdg1pWSwPxx2sx-EfN8_BLYls4zJS3eGawAyuW7eVfd1jcNOT2s6nS64Y_ougOp7mOSR7G7LE2AylqW8gB6NExXrKiVxXwiVqFbnKZyvla9vOgYY_Mb0oqyyRWHRY7g57TVvOiNeWb8dnN8BUW2-rYWfmINK9bW4SaEERe3up-RAFDmOIASPRKP2HPTqz1DW-qXilS201b3RwI0NmULu_oCwhZhOYUc1voL6e6hOMOr5H7U7kWIXuL0XDsup6yf7GV7iyceiSjO-S4dPHj3XWfpxp_Okjp88bnXqecSRJ-AJWe18h8WAznuyJ3bAliMRWyg2MclzMGypABcJnv1kbfUycf7RpROf2O_qr9G-3Ls_YGN8OBtl1s7twWUlni2F74HLMCaWdpZgUN1t8NV-SBnNOLK2bSO_qA [17 January 2021].

———. Decision De La Cour Superieure Du Quebec [Online]. 20 January 2009. Available from: <http://citoyens.soquij.qc.ca/php/decision.php?ID=FB956B196165AED8B5262934A>

ECC8F07&captchaToken=03AGdBq27JsBNqN7SYT1HLZ8M9nqDEbzLhmtaKjwraXTTKu6Sy6YFXx2g-3o-AP7Ux4JYN6p43KNumF5iPL4uzPFtV8viNbNWWORupXvl6y_HHMXKn-cU38jZoZoEHjeo7_DzksOS6OZOutWMrwrAr3OFGtm5HCsgOjlfPZbg0px_ILNi5Vvw9--eSyxx_8NbmELR-KbtsnrOHV25SWqN7VbOlKvMZFqYdOqmijFhu1yYT2MISc7XqOys7fA8lRMxkmXURrSXviP-zMcDyCNdGlfWj1meijcGggBc---KcVycGYHywyTU_p_iyVDv0pnjyhM9icPOfBFnMMMjJiBXyXWr8O2vptMgPXcXssuflQjmHF-OxUWiGoNz4htM5drgO6lUsqOzLU3GdPe-1iWHVGfhdzdoOsEwOX5lx9OJ1pS5DBKZ3eWUFeqWp-K7cmZ70rRKWucmE2ODCpBKU31DjxMpGqPvqRkU8g [17 January 2021].

———. Decision De La Cour Superieure Du Quebec [Online]. 16 juin 2015. Available from:

http://citoyens.soquij.qc.ca/php/decision.php?ID=2E62C2FB0624EB3D2F692183228F11D7&captchaToken=03AGdBq24xCqNsyRX7dcRTadv4nm7we1yna5DKzj-ExOfs8pDkeuKLLpN6kuhlULa51yM_86GNW1da9a2gUPLzeciHyi6pZFxKY-L4v4cnoOX8EMRBIA-6y2AjFowDefD0KELv1KCv3DX03eyher3mA5b3WROVf8Ze7WiL3aWeHYmpb9lp3tc9rB4JqNVkxyL0LeIwxKBLaHfA4Aa7FRJqSprlhPzxx0lrTdwybn4zF-SO0K3pSbUMc2XVKA7O_L1Wi5643ct9UewSan_ONw17zanjB3SbuerE4LmqrgF5IW1Nq99ouo-GJIOWJO-kp1CsYCbv8nxGPs2YsUi12IzAaihBVx8dhzDDsg9hBjw2alf18W2YixhjHd6CsDanm8ENq1_cO6yalezzLhGeCFuBuj_DtCxU48J8sp1krdDnglUy-BRTn5npBZkcuFRDpdBjqnONYlv6-CF5qH4-I5AW_9lOoXCI_CxROm0HEONohE9GLToge82Gt893OgXYLuf8PYC0u2B-driRxDX67wJ4gga7Z_blltO [16 April 2021].

———. Decision De La Cour Superieure Du Quebec [Online]. 30 mars 2005. Available from:

http://citoyens.soquij.qc.ca/php/decision.php?ID=EB287B866213BC922F02A1873A2ECBF9&captchaToken=03AGdBq279De0JFtiNkaOOicNa3lWKWn1BvcnxyVs6N0jwTr09Rd1MnSz75FZe5YNjU7tUVYVcUde57t4bYYK5X2cyLsO5Reh0MRCLdG7Ejd_j4

[17Sdfs5GtuwR30bCZtZ8IMCKxvmX5dj-
_z1hLKg4eg9dFhel9S0uNsG69kqf1M8EHk4vsRW2chEjCL_tYI7JVfolmS7leH9hIZO-
jRmylg9Hq5n46TY1TeheU1NzbszZats3f2OPbA7x3H49dmlLFOkQOy3EC5M8GK8RG
6d1ySpOipJ1rkwjNX3i727aR0IJfvu-Fq-
zOVLrdgyiFbGwUcqTU0mbHn6mSdINCpHx9MwciYK8xiORPJFYeA60tw55rlwiiodo5
ezES0m0uK8FVfvTCwuVpOt6-1Spd2e9S5yAfjAdUXS760r3n3LOweaJOOU-
TDMrIkDBBEYV_UNJ38OnYHpYR8-
KdOPFzEcYvplTfsSr4V1BDzDlsnxfFePFPxSmdTHw2j6q8X1ythb223iKfdYGhxcBPMV
gBTCasvHUOQltdBnw](#) [16 April 2021].

The Federal Council. Swiss Civil Code [Online]. Available from:
https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/24/233_245_233/en [10 February 2021].

Yvaine Buffelan-Lanore. Droit Civil Premiere Annee. 13 ed. Paris: Arman Colin.

ภาคผนวก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาคผนวก ก

บทบัญญัติประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส (French Civil Code) ที่เกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะ
ของผู้เยาว์ (คำแปลภาษาอังกฤษ)³¹⁵

Article 144 *“Marriage may not be contracted before completion of the eighteenth year.”*

Article 145 *“Nevertheless, the State prosecutor of the place where a marriage is to be celebrated may grant dispensations as to age for serious reasons.”*

Article 413-1 *“The minor is emancipated as a matter of law by marriage.”*

Article 413-2 *“The minor, even unmarried, may be emancipated when he reaches the full age of sixteen years.*

After a hearing of the minor, this emancipation is declared, if there are just reasons, by the judge of tutorships, upon the demand of the father and mother or of one of them.

When the demand is submitted by one parent only, the judge decides, after having heard the other parent, unless it is impossible for the latter to manifest his will.”

Article 413-3 *“The minor without father and mother may likewise be emancipated upon demand by the family council.”*

Article 413-4 *“When, under the preceding article, no initiative having been taken by the tutor, a member of the family council should determine that the minor is capable of being emancipated, the member may demand that the judge of*

³¹⁵ Georges Rouhette, "French Civil Code Translated in English," [Online] Accessed: 10 December 2020. Available from: <https://www.fd.ulisboa.pt/wp-content/uploads/2014/12/Codigo-Civil-Frances-French-Civil-Code-english-version.pdf>

tutorships call the family council together to deliberate on the question. The minor himself may call for this meeting.”

Article 413-5 *“The accounting of the administration or of the tutorship, as the case may be, is provided to the emancipated minor as stated in Article 514.”*

Article 413-6 *“The emancipated minor is capable, as an adult, to carry out all acts of civil life. Nevertheless, in order to marry or in order to give himself in adoption, he must observe the same rules that would apply if he had not been emancipated.”*

Article 413-7 *“The emancipated minor ceases to be under the authority of his father and mother. They are not responsible, as a matter of law, as father or mother, for harm that he may cause to another after his emancipation.”*

Article 413-8 *“The emancipated minor may become a merchant upon authorization from the judge of tutorships as of the moment of the decision of emancipation and from the president of the tribunal of grande instance if the minor expresses this demand after his emancipation.”*

Article 414 *“Majority is fixed at the full age of eighteen years; at this age, everyone is capable of exercising the rights he enjoys.”*

ภาคผนวก ข

บทบัญญัติประมวลกฎหมายแพ่งสเปน (Spanish Civil Code) ที่เกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะของ
ผู้เยาว์ (คำแปลภาษาอังกฤษ)³¹⁶

Article 46 “The following persons may not marry:

1. Non-emancipated minors;
2. Persons who are already joined by wedlock.”

Article 314 “Emancipation takes place:

1. On coming of age;
2. By concession granted by persons exercising parental authority;
3. By concession granted by a Court of Law.”

Article 315 “Legal age begins upon turning eighteen years old. The day of birth shall be included in full for the calculation of legal age.”

Article 317 “Emancipation by concession granted by the persons exercising parental authority shall require that the minor is sixteen years old and consents to the emancipation. Such emancipation shall be executed pursuant to public deed, or by appearing before the Judge in charge of the Registry.”

Article 318 “The granting of emancipation shall be registered at the Civil Registry, and until then shall not be effective vis-à-vis third parties.

Emancipation may not be revoked once granted.”

Article 319 “A child older than sixteen years who lives independently of his parents and with their consent shall be deemed emancipated for all purposes. The parents may revoke this consent.”

³¹⁶ Ministerio de Justicia, "Spanish Civil Code," [Online] Accessed: 12 December 2020. Available from:

<https://www.mjusticia.gob.es/es/AreaTematica/DocumentacionPublicaciones/Documents/Spanish%20Civil%20Code.pdf>

Article 320 *“The Judge may grant the emancipation of children older than sixteen years if they were to request it, after hearing the parents:*

- 1. If the person exercising parental authority were to marry or live together in marital fashion with a person other than the other parent;*
- 2. If the parents were to live separated;*
- 3. In the event of any cause which seriously hinders the exercise of parental authority.”*

Article 321 *“The Judge, after hearing the Public Prosecutor, may also grant the benefit of legal age to the person subject to guardianship who is older than sixteen and who so requests.”*

Article 322 *“A person who is of legal age has capacity for all acts of civil life, save for the exceptions set forth in this Code for special cases.”*

Article 323 *“Emancipation qualifies the minor to govern his person and goods as if he were of legal age, but until he comes of age the emancipated minor may not borrow money, encumber or dispose of immovable properties and commercial or industrial undertakings or objects of extraordinary value without his parents’ consent and, in the absence of both, without his conservator’s consent.*

The emancipated minor may appear in Court by himself.

The provisions of this Article shall also apply to the minor who has judicially obtained the benefit of legal age.”

Article 324 *“For the married minor to dispose of or encumber immovable properties, commercial or industrial undertakings or objects of extraordinary value which are common to both spouses, the consent of both spouses shall suffice if the other spouse is of legal age; if the other spouse is also underage, the consent of the parents or conservators of both shall also be required.”*

ภาคผนวก ค

บทบัญญัติประมวลกฎหมายแพ่งแห่งควิเบก (Civil Code of Quebec) ประเทศแคนาดา
 ที่เกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ (คำแปลภาษาอังกฤษ)³¹⁷

153. Full age or the age of majority is 18 years.

On attaining full age, a person ceases to be a minor and has the full exercise of all his civil rights.

DIVISION III - EMANCIPATION

§ 1. — *Simple emancipation*

167. The tutor may, after obtaining the agreement of the tutorship council, emancipate a minor if he is 16 years of age or over and requests it, by filing a declaration to that effect with the Public Curator.

Emancipation is effective from the filing of the declaration.

168. The court may likewise, after obtaining the advice of the tutor and, where applicable, of the tutorship council, emancipate a minor.

A minor may apply alone for his emancipation.

169. The tutor shall render an account of his administration to the emancipated minor; he continues, however, to assist him gratuitously.

170. Emancipation does not put an end to minority nor does it confer all the rights resulting from majority, but it releases the minor from the obligation to be represented for the exercise of his civil rights.

³¹⁷ Querri by Lexum, "Annotated Civil Code of Quebec," [Online] Accessed: 10 December 2020. Available from: <https://ccq.lexum.com/w/ccq/en/#/fragment/sec2/BQCwhgziBcwMYgk4DsDWszlQewE4BUBTADwBdoJC4AmASgBpltTCIBFRQ3AT2gHI+9SmFwiOXXgKGERCAMp5SAIV4AlAKIAZdQDUAggDkAwuvqkwAl2ilscWvSA>

171. An emancipated minor may establish his own domicile, and he ceases to be under the authority of his father and mother.

172. In addition to the acts that a minor may perform alone, an emancipated minor may perform all acts of simple administration; thus, he may, as a lessee, enter into leases for terms not exceeding three years and make gifts of his property according to his means, provided he does not appreciably reduce his capital.

173. An emancipated minor shall be assisted by his tutor for every act beyond simple administration, and in particular in accepting a gift encumbered with a charge or in renouncing a succession.

An act performed without assistance may not be annulled nor the obligations arising from it reduced unless the minor suffers injury therefrom.

174. Large loans or borrowings, considering the patrimony of an emancipated minor, and acts of alienation of an immovable or enterprise require the authorization of the court, on the advice of the tutor. In the absence of such authorization, the act may not be annulled or the obligations arising from the act reduced on the application of the minor, unless he suffers injury therefrom.

§ 2. — *Full emancipation*

175. Full emancipation is obtained by marriage.

It may also, on the application of the minor, be granted by the court for a serious reason; in that case, the person having parental authority, the tutor and any person having custody of the minor and, where applicable, the tutorship council shall be summoned to give their advice.

176. Full emancipation enables a minor to exercise his civil rights as if he were of full age.

176.1. The clerk may issue, to an emancipated minor who so requests, a certificate attesting to his emancipation by the court. The certificate states whether the emancipation is simple or full.

ภาคผนวก ง

บทบัญญัติประมวลกฎหมายครอบครัวแห่งแคลิฟอร์เนีย (Family Code of California)

สหรัฐอเมริกา ที่เกี่ยวกับการการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์³¹⁸

FAMILY CODE

DIVISION 11. MINORS

PART 1. AGE OF MAJORITY

6500.

A minor is an individual who is under 18 years of age. The period of minority is calculated from the first minute of the day on which the individual is born to the same minute of the corresponding day completing the period of minority.

6501.

An adult is an individual who is 18 years of age or older.

6502.

(a) The use of or reference to the words “age of majority,” “age of minority,” “adult,” “minor,” or words of similar intent in any instrument, order, transfer, or governmental communication made in this state:

(1) Before March 4, 1972, makes reference to individuals 21 years of age and older, or younger than 21 years of age.

(2) On or after March 4, 1972, makes reference to individuals 18 years of age and older, or younger than 18 years of age.

(b) Nothing in subdivision (a) or in Chapter 1748 of the Statutes of 1971 prevents amendment of any court order, will, trust, contract, transfer, or instrument to refer to

³¹⁸ California Legislative Information, "Family Code," [Online] Accessed: 12 December 2020. Available from: https://leginfo.legislature.ca.gov/faces/codes_displayexpandedbranch.xhtml?tocCode=FAM&division=11.&title=&part=6.&chapter=&article=

the 18-year-old age of majority if the court order, will, trust, contract, transfer, or instrument satisfies all of the following conditions:

(1) It was in existence on March 4, 1972.

(2) It is subject to amendment by law, and amendment is allowable or not prohibited by its terms.

(3) It is otherwise subject to the laws of this state.

PART 6. EMANCIPATION OF MINORS LAW

CHAPTER 1. General Provisions

7000.

This part may be cited as the Emancipation of Minors Law.

7001.

It is the purpose of this part to provide a clear statement defining emancipation and its consequences and to permit an emancipated minor to obtain a court declaration of the minor's status. This part is not intended to affect the status of minors who may become emancipated under the decisional case law that was in effect before the enactment of Chapter 1059 of the Statutes of 1978.

7002.

A person under the age of 18 years is an emancipated minor if any of the following conditions is satisfied:

(a) The person has entered into a valid marriage, or has established a valid domestic partnership, regardless of whether the marriage or the domestic partnership has been dissolved.

(b) The person is on active duty with the Armed Forces of the United States.

(c) The person has received a declaration of emancipation pursuant to Section 7122.

CHAPTER 2. Effect of Emancipation

7050.

An emancipated minor shall be considered as being an adult for the following purposes:

- (a) The minor's right to support by the minor's parents.
- (b) The right of the minor's parents to the minor's earnings and to control the minor.
- (c) The application of Sections 300 and 601 of the Welfare and Institutions Code.
- (d) Ending all vicarious or imputed liability of the minor's parents or guardian for the minor's torts. Nothing in this section affects any liability of a parent, guardian, spouse, or employer imposed by the Vehicle Code, or any vicarious liability that arises from an agency relationship.
- (e) The minor's capacity to do any of the following:
 - (1) Consent to medical, dental, or psychiatric care, without parental consent, knowledge, or liability.
 - (2) Enter into a binding contract or give a delegation of power.
 - (3) Buy, sell, lease, encumber, exchange, or transfer an interest in real or personal property, including, but not limited to, shares of stock in a domestic or foreign corporation or a membership in a nonprofit corporation.
 - (4) Sue or be sued in the minor's own name.
 - (5) Compromise, settle, arbitrate, or otherwise adjust a claim, action, or proceeding by or against the minor.
 - (6) Make or revoke a will.
 - (7) Make a gift, outright or in trust.
 - (8) Convey or release contingent or expectant interests in property, including marital property rights and any right of survivorship incident to joint tenancy, and consent to a transfer, encumbrance, or gift of marital property.
 - (9) Exercise or release the minor's powers as donee of a power of appointment unless the creating instrument otherwise provides.
 - (10) Create for the minor's own benefit or for the benefit of others a revocable or irrevocable trust.

(11) Revoke a revocable trust.

(12) Elect to take under or against a will.

(13) Renounce or disclaim any interest acquired by testate or intestate succession or by inter vivos transfer, including exercise of the right to surrender the right to revoke a revocable trust.

(14) Make an election referred to in Section 13502 of, or an election and agreement referred to in Section 13503 of, the Probate Code.

(15) Establish the minor's own residence.

(16) Apply for a work permit pursuant to Section 49110 of the Education Code without the request of the minor's parents.

(17) Enroll in a school or college.

7051.

An insurance contract entered into by an emancipated minor has the same effect as if it were entered into by an adult and, with respect to that contract, the minor has the same rights, duties, and liabilities as an adult.

7052.

With respect to shares of stock in a domestic or foreign corporation held by an emancipated minor, a membership in a nonprofit corporation held by an emancipated minor, or other property held by an emancipated minor, the minor may do all of the following:

(a) Vote in person, and give proxies to exercise any voting rights, with respect to the shares, membership, or property.

(b) Waive notice of any meeting or give consent to the holding of any meeting.

(c) Authorize, ratify, approve, or confirm any action that could be taken by shareholders, members, or property owners.

CHAPTER 3. Court Declaration of Emancipation

ARTICLE 2. Procedure for Declaration

7120.

(a) A minor may petition the superior court of the county in which the minor resides or is temporarily domiciled for a declaration of emancipation.

(b) The petition shall set forth with specificity all of the following facts:

(1) The minor is at least 14 years of age.

(2) The minor willingly lives separate and apart from the minor's parents or guardian with the consent or acquiescence of the minor's parents or guardian.

(3) The minor is managing their own financial affairs. As evidence of this, the minor shall complete and attach a declaration of income and expenses as provided in Judicial Council form FL-150.

(4) The source of the minor's income is not derived from any activity declared to be a crime by the laws of this state or the laws of the United States.

7121.

(a) Before the petition for a declaration of emancipation is heard, notice the court determines is reasonable shall be given to the minor's parents, guardian, or other person entitled to the custody of the minor, or proof shall be made to the court that their addresses are unknown or that for other reasons the notice cannot be given.

(b) The clerk of the court shall also notify the local child support agency of the county in which the matter is to be heard of the proceeding. If the minor is a ward of the court, notice shall be given to the probation department. If the child is a dependent child of the court, notice shall be given to the county welfare department.

(c) The notice shall include a form whereby the minor's parents, guardian, or other person entitled to the custody of the minor may give their written consent to the petitioner's emancipation. The notice shall include a warning that a court may void

or rescind the declaration of emancipation and the parents may become liable for support and medical insurance coverage pursuant to Chapter 2 (commencing with Section 4000) of Part 2 of Division 9 and Sections 17400, 17402, 17404, and 17422.

7122.

(a) The court shall sustain the petition if it finds that the minor is a person described by Section 7120 and that emancipation would not be contrary to the minor's best interest.

(b) If the petition is sustained, the court shall forthwith issue a declaration of emancipation, which shall be filed by the clerk of the court.

(c) A declaration is conclusive evidence that the minor is emancipated.

7123.

(a) If the petition is denied, the minor has a right to file a petition for a writ of mandate.

(b) If the petition is sustained, the parents or guardian have a right to file a petition for a writ of mandate if they have appeared in the proceeding and opposed the granting of the petition.

ARTICLE 3. Voiding or Rescinding Declaration

7130.

(a) A declaration of emancipation obtained by fraud or by the withholding of material information is voidable.

(b) A declaration of emancipation of a minor who is indigent and has no means of support is subject to rescission.

7131.

A petition to void a declaration of emancipation on the ground that the declaration was obtained by fraud or by the withholding of material information may be filed by

any person or by any public or private agency. The petition shall be filed in the court that made the declaration.

7132.

(a) A petition to rescind a declaration of emancipation on the ground that the minor is indigent and has no means of support may be filed by the minor declared emancipated, by the minor's conservator, or by the district attorney of the county in which the minor resides. The petition shall be filed in the county in which the minor or the conservator resides.

(b) The minor may be considered indigent if the minor's only source of income is from public assistance benefits. The court shall consider the impact of the rescission of the declaration of emancipation on the minor and shall find the rescission of the declaration of emancipation will not be contrary to the best interest of the minor before granting the order to rescind.

7133.

(a) Before a petition under this article is heard, notice the court determines is reasonable shall be given to the minor's parents or guardian, or proof shall be made to the court that their addresses are unknown or that for other reasons the notice cannot be given.

(b) The notice to parents shall state that if the declaration of emancipation is voided or rescinded, the parents may be liable to provide support and medical insurance coverage for the child pursuant to Chapter 2 (commencing with Section 4000) of Part 2 of Division 9 of this code and Sections 11350, 11350.1, 11475.1, and 11490 of the Welfare and Institutions Code.

(c) No liability accrues to a parent or guardian not given actual notice, as a result of voiding or rescinding the declaration of emancipation, until that parent or guardian is given actual notice.

7134.

If the petition is sustained, the court shall forthwith issue an order voiding or rescinding the declaration of emancipation, which shall be filed by the clerk of the court.

7135.

Voiding or rescission of the declaration of emancipation does not alter any contractual obligation or right or any property right or interest that arose during the period that the declaration was in effect.

ARTICLE 4. Identification Cards and Information

7140.

On application of a minor declared emancipated under this chapter, the Department of Motor Vehicles shall enter identifying information in its law enforcement computer network, and the fact of emancipation shall be stated on the department's identification card issued to the emancipated minor.

7141.

A person who, in good faith, has examined a minor's identification card and relies on a minor's representation that the minor is emancipated, has the same rights and obligations as if the minor were in fact emancipated at the time of the representation.

7142.

No public entity or employee is liable for any loss or injury resulting directly or indirectly from false or inaccurate information contained in the Department of Motor Vehicles records system or identification cards as provided in this part.

7143.

If a declaration of emancipation is voided or rescinded, notice shall be sent immediately to the Department of Motor Vehicles which shall remove the information relating to emancipation in its law enforcement computer network. Any identification card issued stating emancipation shall be invalidated.

ภาคผนวก จ

บทบัญญัติประมวลแพ่งเยอรมัน (German Civil Code) ที่เกี่ยวกับการการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ ความสามารถในการทำนิติกรรมของผู้เยาว์ และการสมรสของผู้เยาว์³¹⁹

German Civil Code, **Section 1** Beginning of legal capacity “*The legal capacity of a human being begins on the completion of birth.*”

German Civil Code, **Section 2** Beginning of majority, “*Majority begins at the age of eighteen.*”

German Civil Code, **Section 1303** Marriageable age, “(1) *A marriage should not be entered into before the parties reach the age of majority.*

(2) *The family court, on application, may grant exemption from this provision if the applicant has reached the age of sixteen and his future spouse is of full age.*

(3) *Where the legal representative of the applicant or another person with care for the person of the child objects to the application, the family court may grant exemption only if the objection is not based on weighty reasons.*

(4) *If the family court grants exemption under subsection (2), the applicant no longer requires the prior consent of the legal representative or of another person with care for the person of the child in order to enter into marriage.*”

Introductory Act to the Civil Code, **Article 13** Marriage “(1) The conditions for the conclusion of marriage are, as regards each person engaged to be married, governed by the law of the State of which he or she is a national.

(2) If under this law, a requirement is not fulfilled, German law shall apply to that extent, if:

³¹⁹ Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz, "German Civil Code Bgb. ," [Online] Accessed: 12 December 2020. Available from: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/

1. *the habitual residence of one of the persons engaged to be married is within the country or one of them is a German national;*
 2. *the persons engaged to be married have taken reasonable steps to fulfill the requirement; and*
 3. *it is incompatible with the freedom of marriage to refuse the conclusion of the marriage; in particular, the previous marriage of a person engaged to be married shall not be held against him or her if it is nullified by a decision issued or recognized here or the spouse of the person engaged to be married has been declared dead.*
- (3) *If the nubility of a person engaged to be married is governed, according to paragraph 1, by foreign law, the marriage is, according to German law,*
1. *invalid, if the person engaged to be married has not completed his or her 16th year at the time when the marriage was celebrated, and*
 2. *voidable, if the person engaged to be married has completed his or her 16th, but not completed his or her 18th year at the time when the marriage was celebrated.*
- (4) *A marriage within the country may only be celebrated subject to the form provided for here. A marriage between two persons engaged to be married, neither of whom is a German national, may however be celebrated before a person properly authorized by the government of the State of which one of the persons engaged to be married is a national, according to the formalities prescribed by the law of that State; a certified copy of the registration of the marriage in the Register of Births, Deaths and Marriages, kept by the person properly authorized therefore, furnishes conclusive evidence of the marriage celebrated in that manner.”*

German Civil Code, **Section 104** Incapacity to contract “A person is incapable of contracting if

1. *he is not yet seven years old,*
2. *he is in a state of pathological mental disturbance, which prevents the free exercise of will, unless the state by its nature is a temporary one.”*

German Civil Code, **Section 131** Effectiveness in relation to persons without full capacity to contract *“(1) If a declaration of intent is made to a person incapable of contracting, it does not become effective until it has reached his legal representative.*

(2) The same applies if the declaration of intent is made to a person with limited capacity to contract. If, however, the declaration merely provides a legal advantage to the person with limited capacity to contract, or if the legal representative has given his consent, the declaration becomes effective at the time when it reaches the person with limited capacity.”

German Civil Code, Section 105 Voidness of declaration of intent *“(1) The declaration of intent of a person incapable of contracting is void.*

(2) Also void is a declaration of intent that is made in a state of unconsciousness or temporary mental disturbance.”

German Civil Code, **Section 106** Limited capacity for minors to contract *“A minor who has reached the age of seven has limited capacity to contract under sections 107 to 113.”*

German Civil Code, **Section 110** Payment by minor with own means *“A contract entered into by the minor without the approval of the legal representative is deemed effective from the beginning if the minor effects performance under the contract with means that were given to him for this purpose or for free disposal by the legal representative or by a third party with the ratification of the representative.”*

German Civil Code, **Section 112** Independent operation of a trade or business *“(1) If the legal representative, with the ratification of the family court, authorizes the minor to operate a trade or business independently, the minor has unlimited capacity to contract for such transactions as the business operations entail. Legal transactions are excluded for which the representative needs the ratification of the family court.*

(2) The authorization may be revoked by the legal representative only with the ratification of the family court.”

German Civil Code, **Section 113** Service or employment relationship *“(1) If the legal representative authorizes the minor to enter service or employment, the minor has unlimited capacity to enter into transactions that relate to entering or leaving service or employment of the permitted nature or performing the duties arising from such a relationship. Contracts are excluded for which the legal representative needs the ratification of the family court.*

(2) The authorization may be revoked or restricted by the legal representative.

(3) If the legal representative is a guardian, the authorization, if he refuses it, may, on the application of the minor, be replaced by the family court. The family court must give substitute authorization if it is in the interest of the ward.

(4) The authorization given for an individual case is in the case of doubt deemed to be general authorization to enter into relationships of the same kind.”

German Civil Code, **Section 107** Consent of legal representative *“For a declaration of intent as a result of which he does not receive only a legal benefit, a minor requires the consent of his legal representative.”*

German Civil Code, **Section 108** Entry into a contract without consent *“(1) If the minor enters into a contract without the necessary consent of the legal representative, the effectiveness of the contract is subject to the ratification of the legal representative.*

(2) If the other party requests the representative to declare his ratification, the declaration can only be made to the other party; a declaration or refusal of ratification made to the minor before the request of the other party is ineffective. The ratification may only be declared before the expiry of two weeks after receipt of the demand; if ratification is not declared, it is considered to have been refused.

(3) If the minor has become fully capable of contracting, the ratification of the minor takes the place of the ratification of the representative.”

German Civil Code, **Section 109** Right of revocation of the other party “*(1) Until the contract is ratified, the other party is entitled to revoke it. Declaration of revocation may also be made to the minor.*

(2) If the other party realized that he was dealing with a minor, he may revoke the contract only if the minor untruthfully stated that the legal representative had given consent; he may not revoke in this case either if, when the contract was entered into, he had notice of the lack of consent.”

German Civil Code, **Section 828** Minors “*(1) A person who has not reached the age of seven is not responsible for damage caused to another person.*

(2) A person who has reached the age of seven but not the age of ten is not responsible for damage that he inflicts on another party in an accident involving a motor vehicle, a railway or a suspension railway. This does not apply if he intentionally caused the injury.

(3) A person who has not yet reached the age of eighteen is, to the extent that his responsibility is not excluded under subsection (1) or (2), not responsible for damage he inflicts on another person if, when committing the damaging act, he does not have the insight required to recognize his responsibility.”

ภาคผนวก ฉ

กฎหมายอังกฤษที่เกี่ยวกับการการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ ความสามารถในการทำนิติกรรมของ
ผู้เยาว์ และการสมรสของผู้เยาว์

The Family Law Reform Act 1969, PART I, REDUCTION OF AGE OF MAJORITY AND RELATED PROVISIONS, 1 Reduction of age of majority from 21 to 18., "(1) As from the date on which this section comes into force a person shall attain full age on attaining the age of eighteen instead of on attaining the age of twenty-one; and a person shall attain full age on that date if he has then already attained the age of eighteen but not the age of twenty-one."³²⁰

Civil Partnership Act 2004, section 4, Parental etc. consent where proposed civil partner under 18 "(1)The consent of the appropriate persons is required before a child and another person may register as civil partners of each other.

(2) Part 1 of Schedule 2 contains provisions for determining who are the appropriate persons for the purposes of this section.

(3) The requirement of consent under subsection (1) does not apply if the child is a surviving civil partner or a widower or a widow .

(4) Nothing in this section affects any need to obtain the consent of the High Court before a ward of court and another person may register as civil partners of each other.

(5) In this Part "child", except where used to express a relationship, means a person who is under 18."³²¹

³²⁰ Legislation UK, "The Family Law Reform Act 1969," [Online] Accessed: 2 January 2021. Available from: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1969/46>

³²¹ Legislation UK, "Civil Partnership Act 2004," [Online] Accessed: 2 January 2021. Available from: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2004/33/contents>

Sale of Goods Act 1979, Section 3, Capacity to buy and sell. “(1)Capacity to buy and sell is regulated by the general law concerning capacity to contract and to transfer and acquire property.

(2)Where necessaries are sold and delivered to a minor or] to a person who by reason of mental incapacity or] drunkenness is incompetent to contract, he must pay a reasonable price for them.

(3)In subsection (2) above “necessaries” means goods suitable to the condition in life of the minor or other] person concerned and to his actual requirements at the time of the sale and delivery.”³²²

³²² Legislation UK, "Sale of Goods Act 1979," [Online] Accessed: 2 January 2021. Available from: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1979/54>

ภาคผนวก ข

บทบัญญัติประมวลแพ่งสวิส (Swiss Civil Code) ที่เกี่ยวกับการการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์
 ความสามารถในการทำนิติกรรมของผู้เยาว์ และการสมรสของผู้เยาว์³²³

Swiss Civil Code, **Article 14**, “A person is of age if he or she has reached the age of 18.”

Swiss Civil Code, **Article 17**, “A person does not have the capacity to act if he or she is incapable of judgement or is underage or is subject to a general deputyship.”

Swiss Civil Code, **Article 19**, “Persons who are capable of judgement but lack the capacity to act may only enter into obligations or give up rights with the consent of their legal representative.

Without such consent, they may only accept advantages that are free of charge or carry out minor everyday transactions.

They are liable in damages for unpermitted acts.”

Swiss Civil Code, **Article 94**, “To be able to marry, the prospective spouses must have reached 18 years of age and have the capacity of judgement.”

Swiss Civil Code, **Article 301**, “The parents raise and care for a child with his or her best interests in mind and take all necessary decisions unless the child has capacity to act.

The parent who is taking care of the child may decide alone if:

1. the matter is routine or urgent;
2. the other parent cannot be consulted without incurring unreasonable trouble or expense.

³²³ The Federal Council, "Swiss Civil Code," [Online] Accessed: 10 February 2021. Available from: https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/24/233_245_233/en

The child owes his or her parents obedience; according to how mature the child is, the parents shall allow the child the freedom to shape his or her own life and, wherever feasible, take due account of the child's opinion in important matters.

The child is not permitted to leave the family home without the parents' consent, nor may he or she be unlawfully removed from them.

The parents give the child his or her first name."

Swiss Civil Code, **Article 304**, *"By operation of law, the parents are vested with the power to represent the child in all dealings with third parties to the extent they have parental responsibility for the child.*

If both parents have parental responsibility, all third parties acting in good faith may assume that each parent acts with the other's consent.

Parents acting as their child's representative may not provide any financial guarantees, establish any foundations or make gifts on behalf of the child, with the exception of customary occasional gifts."

Swiss Civil Code, **Article 319**, *"The parents are permitted to use the income from the child's property for the child's maintenance, upbringing and education and, where equitable, also for the requirements of the household.*

Any surplus accrues to the child's property."

ภาคผนวก ซ

แบบคำร้องขอพ้นจากภาวะผู้เยาว์ตามกฎหมายฝรั่งเศส (cerfa N° 15425*01)³²⁴

Nous sommes là pour vous aider

N° 15425*01

Demande d'émancipation

(Articles 413-2, 413-3 et 413-4 du code civil)

Vous souhaitez que votre enfant mineur âgé d'au moins 16 ans placé sous votre autorité soit émancipé.

Attention : la demande d'émancipation que vous allez remplir peut être renseignée par différentes personnes. Selon votre qualité, veuillez ne remplir que les rubriques qui vous concernent.

Nous vous invitons à lire attentivement **la notice** avant de remplir ce **formulaire**.

Vous voudrez bien cocher les cases correspondant à votre situation, renseigner les rubriques qui s'y rapportent, joindre les pièces justificatives nécessaires, dater et signer ce formulaire.

Votre qualité :

Vous êtes :

- Les deux parents du mineur,
 L'un des deux parents du mineur

Identité du mineur :

Son nom de famille :

Son nom d'usage :

Ses prénoms :

Sa date et son lieu de naissance : |_|_|_|_|_|_|_|_| à _____

Sa (ses) nationalité(s) :

Son adresse actuelle :

1

³²⁴ Droitissimo, "Demande D'émancipation," [Online] Accessed: 17 February 2021. Available from: https://www.droitissimo.com/sites/default/files/formulaires/cerfa_15425-01_Demande_%C3%A9mancipation.pdf

Code postal |_|_|_|_|_|_|_| Commune : _____ Pays : _____

Le mineur a-t-il fait l'objet d'une décision judiciaire d'abandon ? Si oui, indiquer la date du jugement :

Identité des parents :

I Père Mère

Nom de famille : _____

Nom d'usage (exemple : nom d'épouse ou d'époux) : _____ Prénoms : _____

Date et lieu de naissance : |_|_|_|_|_|_|_|_|_|_|_|_| à _____

Nationalité(s) : _____

Profession : _____

Adresse : _____

Code postal |_|_|_|_|_|_|_| Commune : _____ Pays : _____

Adresse électronique : _____ @ _____

Numéro de téléphone : |_|_|_|_|_|_|_|_|_|_|_|_|

Le parent a-t-il fait l'objet d'un retrait de l'autorité parentale ? oui non

Si oui, l'autorité parentale a été retirée par une décision de _____ (préciser la juridiction) _____ en date du |_|_|_|_|_|_|_|_|_|_|_|_|

Le parent est-il décédé ? oui non

Si oui, veuillez indiquer sa date de décès : |_|_|_|_|_|_|_|_|_|_|_|_|

II Père Mère

Nom de famille : _____

Nom d'usage (exemple : nom d'épouse ou d'époux) : _____

Prénoms : _____

Date et lieu de naissance : |_|_|_|_|_|_|_|_|_|_|_|_| à _____

Nationalité(s) : _____

Profession : _____

Adresse : _____

Code postal |_|_|_|_|_|_|_| Commune : _____ Pays : _____

Adresse électronique : _____ @ _____

Numéro de téléphone : |_|_|_|_|_|_|_|_|_|_|_|_|

Le parent a-t-il fait l'objet d'un retrait de l'autorité parentale ? oui non
Si oui, l'autorité parentale a été retirée par une décision de _____ (préciser la
jurisdiction) _____ en date du |_|_|_|_|_|_|_|_|

Le parent est-il décédé ? oui non
Si oui, veuillez indiquer sa date de décès : |_|_|_|_|_|_|_|_|

Votre demande :

Vous demandez **au juge des tutelles des mineurs** du tribunal de grande instance de :
Code postal |_|_|_|_|_| Commune : _____

(voir notice « à qui adresser votre demande »)

l'émancipation du mineur.**Motifs de votre demande :**

Veuillez exposer ci-dessous les motifs qui justifient votre demande :

Attention : Cette page est à remplir uniquement en cas de demande conjointe des parents.

Votre consentement concernant la transmission par voie électronique des avis adressés par le greffe du tribunal

Nous acceptons que les avis utiles à la présente procédure nous soient adressés par le greffe de la juridiction au moyen d'un courrier électronique à l'adresse suivante :

_____ @ _____

Nous sommes informés que notre consentement **peut être révoqué à tout moment** par déclaration orale au greffe de la juridiction saisie ou par lettre recommandée avec accusé de réception adressée au même service.

Nous avons bien noté qu'en cas de demande de révocation par lettre recommandée avec accusé de réception, notre révocation prendra effet à compter de la réception du courrier par le greffe.

Nous avons bien noté que nous devons signaler au service saisi de notre affaire tout changement d'adresse de messagerie.

Nous avons bien noté que nous devons signaler au même service toute circonstance ne nous permettant pas de consulter notre messagerie électronique de manière durable. Dans ce cas, **nous savons qu'il nous est recommandé de révoquer notre consentement.**

Article 748-8 du CPC : Par dérogation aux dispositions du présent titre, lorsqu'il est prévu qu'un avis est adressé par le greffe à une partie par tous moyens, il peut lui être envoyé au moyen d'un courrier électronique ou d'un message écrit, transmis, selon le cas, à l'adresse électronique ou au numéro de téléphone qu'elle a préalablement déclaré à cette fin à la juridiction.

*Cette déclaration préalable mentionne le consentement de cette partie à l'utilisation de la voie électronique ou du message écrit transmis au numéro de téléphone, pour les avis du greffe transmis dans l'instance en cours, à charge pour elle de signaler toute modification de son adresse électronique ou de son numéro de téléphone. **Ce consentement peut être révoqué à tout moment.****

* En cas de demande de révocation, vous pouvez télécharger et imprimer le formulaire de « Consentement à la transmission par voie électronique des avis du greffe » dans l'onglet droit et démarche formulaire pour les particuliers, action en justice (<http://www.vos-droits.justice.gouv.fr/>) ou retirer ce formulaire au greffe de la juridiction que vous avez saisie. Ce formulaire, téléchargé et rempli par vos soins, pourra être déposé au greffe ou adressé au greffe par lettre recommandée avec accusé de réception.

ATTESTATION SUR L'HONNEUR :

Nous soussignés (Prénom et Nom) _____ et _____
certifions sur l'honneur que les renseignements portés sur ce formulaire **sont** exacts.

Fait à : _____ Le | | | | | | | | | |

Signature des deux parents

La loi n°78-17 du 6 janvier 1978 relative aux fichiers nominatifs garantit un droit d'accès et de rectification des données auprès des organismes destinataires de ce formulaire.

Attention : Cette page est à remplir uniquement en cas de demande formulée par un seul des deux parents.

Votre consentement concernant la transmission par voie électronique des avis adressés par le greffe du tribunal

J'accepte que les avis utiles à la présente procédure me soient adressés par le greffe de la juridiction au moyen d'un courrier électronique à l'adresse suivante :

_____ @ _____

Je suis informé que mon consentement **peut être révoqué à tout moment** par déclaration orale au greffe de la juridiction saisie ou par lettre recommandée avec accusé de réception adressée au même service.

J'ai bien noté qu'en cas de demande de révocation par lettre recommandée avec accusé de réception, ma révocation prendra effet à compter de la réception du courrier par le greffe.

J'ai bien noté que je dois signaler au service saisi de mon affaire tout changement d'adresse de messagerie.

J'ai bien noté que je dois signaler au même service toute circonstance ne me permettant pas de consulter ma messagerie électronique de manière durable. Dans ce cas, **je sais qu'il m'est recommandé de révoquer mon consentement.**

Article 748-8 du CPC : Par dérogation aux dispositions du présent titre, lorsqu'il est prévu qu'un avis est adressé par le greffe à une partie par tous moyens, il peut lui être envoyé au moyen d'un courrier électronique ou d'un message écrit, transmis, selon le cas, à l'adresse électronique ou au numéro de téléphone qu'elle a préalablement déclaré à cette fin à la juridiction.

*Cette déclaration préalable mentionne le consentement de cette partie à l'utilisation de la voie électronique ou du message écrit transmis au numéro de téléphone, pour les avis du greffe transmis dans l'instance en cours, à charge pour elle de signaler toute modification de son adresse électronique ou de son numéro de téléphone. **Ce consentement peut être révoqué à tout moment.****

* En cas de demande de révocation, vous pouvez télécharger et imprimer le formulaire de « Consentement à la transmission par voie électronique des avis du greffe » dans l'onglet droit et démarche formulaire pour les particuliers, action en justice (<http://www.vos-droits.justice.gouv.fr/>) ou retirer ce formulaire au greffe de la juridiction que vous avez saisie. Ce formulaire, téléchargé et rempli par vos soins, pourra être déposé au greffe ou adressé au greffe par lettre recommandée avec accusé de réception.

ATTESTATION SUR L'HONNEUR :

Je soussigné(e) (Prénom et Nom) _____ certifie sur l'honneur que les renseignements portés sur ce formulaire **sont** exacts.

Fait à : _____ Le | | | | | | | | | |

Signature

La loi n°78-17 du 6 janvier 1978 relative aux fichiers nominatifs garantit un droit d'accès et de rectification des données auprès des organismes destinataires de ce formulaire.

ภาคผนวก ฅ

แบบคำร้องขอพ้นจากภาวะผู้เยาว์ตามกฎหมายสหรัฐอเมริกา (รัฐแคลิฟอร์เนีย) (EM-100)³²⁵

ATTORNEY OR PARTY WITHOUT ATTORNEY		STATE BAR NUMBER:	FOR COURT USE ONLY
NAME:			
FIRM NAME:			
STREET ADDRESS:			
CITY:	STATE:	ZIP CODE:	
TELEPHONE NO.:	FAX NO.:		
E-MAIL ADDRESS:			
ATTORNEY FOR (name):			
SUPERIOR COURT OF CALIFORNIA, COUNTY OF			
STREET ADDRESS:			
MAILING ADDRESS:			
CITY AND ZIP CODE:			
BRANCH NAME:			
IN THE MATTER OF (name):		Petitioner, a minor	
PETITION FOR DECLARATION OF EMANCIPATION OF MINOR ☐ ORDER PRESCRIBING NOTICE ☐ ORDER DENYING PETITION ☐ DECLARATION OF EMANCIPATION			CASE NUMBER:

1. My name:
My address:
I am a resident of or temporarily domiciled in this county.
2. I request that the court declare me to be emancipated.
3. a. I am at least 14 years of age and my date of birth is:
b. I am willingly living separate and apart from my parents or legal guardian, with the consent of my parents or legal guardian. I have been living apart from them since (date):
c. I am managing my own financial affairs. I have completed my declaration of income and expenses on form EM-115 and attached it to this petition.
d. No part of my income comes from any activity that is a crime under the laws of the State of California or of the United States.
4. My mother's name is:
Her address is:
 Her consent to my emancipation is attached.
 Notice to her should not be required because (state reasons):
5. My father's name is:
His address is:
 His consent to my emancipation is attached.
 Notice to him should not be required because (state reasons):
6. I have a legal guardian.
My guardian's name is:
My guardian's address is:
 My guardian's consent to my emancipation is attached.
 Notice to my guardian should not be required because (state reasons):
7. Other person entitled to notice.
This person's name is:
This person's address is:
 This person's consent to my emancipation is attached.
 Notice to this person should not be required because (state reasons):
8. I am a dependent child [probation] ward of the Juvenile Court of _____ County.
Case number (if known):
My social worker probation officer is (name):
His / her consent is attached.

I declare under penalty of perjury that the foregoing is true and correct and that this declaration is executed at (place): _____, California.

Date: _____

(SIGNATURE)

Page 1 of 2

Form Adopted for Mandatory Use
Judicial Council of California
EM-100 (Rev. September 1, 2018)

**PETITION FOR DECLARATION OF EMANCIPATION OF MINOR,
ORDER PRESCRIBING NOTICE, DECLARATION OF
EMANCIPATION, AND ORDER DENYING PETITION**

Family Code § 7000, et seq.
www.courts.ca.gov

³²⁵ California Courts, "Petition for Declaration of Emancipation of Minor," [Online] Accessed: 17 February 2021. Available from: <https://www.courts.ca.gov/documents/em100.pdf>

EM-100

NAME OF MINOR	CASE NUMBER:
---------------	--------------

ORDER PRESCRIBING NOTICE

9. The court finds that
- a. All persons entitled to notice of this proceeding have consented to the emancipation and waived notice of hearing.
 - b. The addresses of the following are unknown.
 - (1) Father
 - (2) Mother
 - (3) Legal guardian
 - c. Notice to the following persons cannot or should not be given:
 - d. Other (specify):

10. **IT IS ORDERED that notice of this proceeding**

- a. is not required. The declaration of emancipation may proceed without hearing.
- b. is required to the following persons:
 - (1) Father
 - (2) Mother
 - (3) Legal guardian
 - (4) Juvenile Court of _____ County
for service on social worker or probation officer
 - (5) Legal guardian
- c. This matter is set for hearing on (date): _____ at (time): _____ in (dept.): _____

Date: _____
(JUDGE OF THE SUPERIOR COURT)

DECLARATION OF EMANCIPATION WITHOUT HEARING
 (Only if the court has ordered item 10a above.)

The court finds that the petitioner is a person described by Family Code section 7120. All notice requirements have been met or waived by the court. Emancipation is not contrary to the best interests of the child.
THE PETITION IS GRANTED. THE PETITIONER IS DECLARED TO BE EMANCIPATED FOR PURPOSES SET FORTH IN FAMILY CODE SECTION 7050 ET SEQ.

Date: _____
(JUDGE OF THE SUPERIOR COURT)

ORDER DENYING PETITION

The court finds that the petition on its face fails to establish that the petitioner is a person described by Family Code section 7120.
THE PETITION IS DENIED.

Date: _____
(JUDGE OF THE SUPERIOR COURT)

[SEAL]

CLERK'S CERTIFICATE
(Of Declaration of Emancipation)
 I certify that the foregoing is a true and correct copy of the original on file in my office.

Date: _____ Clerk, by _____, Deputy

For your protection and privacy, please press the Clear This Form button after you have printed the form.

Print this form

Save this form

Clear this form

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	นายจักรกฤษณ์ มณีวรรณ
วัน เดือน ปี เกิด	25 ธันวาคม 2530
สถานที่เกิด	กรุงเทพมหานคร
วุฒิการศึกษา	Licence en droit (นิติศาสตรบัณฑิต) จาก Université de La Rochelle (มหาวิทยาลัยลา รอแซล) ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ที่อยู่ปัจจุบัน	145 ซอยอ่อนนุช 74 ถนนสุขุมวิท 77 แขวงประเวศ เขตประเวศ กรุงเทพมหานคร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY